

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

РЯБЕЦЬ ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.091.3:659.4"19/20"(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ
З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ - ПОЧАТОК ХХІ
СТОЛІТТЯ)

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти
Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 / І. В. Рябець/

Науковий керівник: Голубєва Марія Олександрівна, кандидат педагогічних наук,
доцент

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Рябець І. В. «Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» (Педагогічні науки). – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2020.

Урахування кардинального значення впливу фахівців із зв'язків з громадськістю на удосконалення соціальної комунікації в Україні зумовило необхідність виникнення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в нашій країні та в подальшому удосконалення існуючої системи професійної підготовки зазначених фахівців в умовах університетської освіти України. Актуальність обраної проблеми, її недостатня розробка та необхідність розв'язання низки суперечностей у професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, теоретичне та практичне значення цієї проблеми зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Предмет дослідження – передумови та чинники, етапи та тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків із громадськістю в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття (до 2017 р.). Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні передумов та чинників, етапів, тенденцій та особливостей розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття), формулюванні рекомендацій щодо подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Здійснено науковий аналіз стану дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні в педагогічній

теорії та практиці вітчизняних закладів вищої освіти. Цей аналіз постав теоретичною основою дослідження базових понять професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України. Базові поняття дослідження класифіковано у два блоки. У першому блоці розкриваються теоретичні засади дослідження: професійна підготовка, фахівець. У другому – поняття «зв'язки з громадськістю», «фахівець із зв'язків з громадськістю», «майбутній фахівець зв'язків з громадськістю».

У дисертації подано авторське тлумачення базових понять дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні: «фахівець із зв'язків з громадськістю», «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю».

Визначено об'єктивні передумови виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття), а саме: історичні, політичні, економічні, культурні, психологічні, педагогічні. Ці передумови є основою класифікації для структурування чинників. Підґрунтям соціально-економічного чинника виступила економічна передумова; підґрунтям суспільно-політичного чинника виступили історична та політична передумови; підґрунтям соціально-педагогічного чинника виступили психологічна та педагогічна передумови; підґрунтям культурологічного чинника виступила культурна передумова.

Розроблено й обґрунтовано періодизацію становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття). Проведений аналіз нормативно-правової бази професійної освіти СРСР, УРСР та професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в незалежній Україні став підґрунтям для формулювання етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття). Критерієм виокремлення етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з

громадськістю в Україні постали зміни у організаційно-інституційному розвитку цієї професійної підготовки фахівців в галузі PR. Виокремлено п'ять етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття): I етап – «попередній» (друга половина XX ст. – 1993 р.), II етап – «підготовчий» (1993 – 2006 рр.); III етап – «початковий» (2006 – 2010 рр.); IV етап – «основний» (2010 – 2014 рр.), V етап – «новий» (2014 – до 2017 рр.). Здійснено системний аналіз тенденцій трансформації професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття), сформульовано особливості та характеристики етапів становлення цієї професійної підготовки.

Досліджено тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття). Однією із тенденцій сучасного розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у сучасних ЗВО України є задоволення актуальної потреби суспільства в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю наближеній до світового та Європейського освітнього простору і, відповідно, використання накопиченого зарубіжного досвіду з професійної підготовки PR-фахівців у освітній процес вітчизняних ЗВО.

Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО на базі аналізу міжнародного досвіду з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. В контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський та світовий освітній простір слід опиратися на накопичений зарубіжний досвід в сфері професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО. А саме: використовувати «Колесо PR-освіти» (за С. Блеком) при створенні навчальних планів для цієї спеціальності у ЗВО України; застосувати моделі PR-діяльності (за Дж. Грюнігом та Т. Хантом) в професійній діяльності фахівців із

зв'язків з громадськістю; послуговуватися міжнародним досвідом із створення професійних й освітніх стандартів та нормативно-правовими актами щодо етичних засад в сфері PR-діяльності; впроваджувати інноваційної форми освіти – навчання-сендвіч (Sandwich); використання навчальних он-лайн програм у ЗВО (особливо для магістерських програм); запровадження організації навчального процесу з отриманням диплому з подвійним ступенем (Joint Degree); організація навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн.

Обґрунтовано необхідність використання таких педагогічних технологій як кейс-технологія й дебати та розкрито роль та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із PR; зацентровано увагу на тому, що медіаосвіта є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Удосконалено навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України з навчальних дисциплін «Педагогіка вищої освіти», «Методика викладання у вищій школі», «Педагогічна практика» для магістрантів спеціальностей «Публічне адміністрування» (зв'язки з громадськістю).

Описано напрями подальших наукових пошуків.

Практичне значення отриманих результатів пролягає у розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти навчально-методичного забезпечення, що представлено в низці змістових модулів із таких тем: «Особливості спілкування у навчанні», «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників», «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю»), «Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки у ВНЗ України».

Основні результати дослідження, можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії і практики вищої професійної освіти, у системі підвищення кваліфікації фахівців галузі «Журналістика», у процесі професійної підготовки студентів за різними напрямами під час викладання курсів історії та теорії зв'язків

з громадськістю в Україні та зарубіжних країнах, укладанні програм, при написанні навчальних підручників і навчальних посібників для вітчизняних ЗВО.

Ключові слова: зв'язки з громадськістю, професійна підготовка, фахівець із зв'язків з громадськістю, майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю, становлення та розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, тенденції, передумови, чинники, історичні етапи.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Рябець І. В. Проблема «суб'єкта» і «суб'єктності» майбутнього фахівця (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Дод. 1 до вип. 29, т. III. С. 251-256.
2. Рябець І. В. Етапи становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за роки незалежності України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 30. С. 150-152.
3. Рябець І. В. Науково-теоретичний аналіз категорій «суб'єктність» та «суб'єктність майбутнього фахівця». *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* 2014. Додаток 1 до Вип. 27 Т. VIII (41). С. 317-322.
4. Рябець І. В. Нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 2014. Вип. 8. «Проблеми емпіричних досліджень у психології». С. 317-322.
5. Рябець І. В. Передумови створення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : зб. наук. пр.* 2014. Вип. 15. С. 168-177.

6. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю: зарубіжний досвід. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2014. Т. 4 (12). С. 204-210.
7. Рябець І. В. «Визначення термінів «фахівець із зв'язків з громадськістю» та «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» у вітчизняному науковому педагогічному просторі. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал*. 2020. Вип. 24 Т. 2 С. 109–114.
8. Рябець І. В. Взаємозв'язок суб'єктності із етичними засадами у професійній діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. *The unity of science»: international scientific periodical journal*. 2015. November. P. 52-55.
9. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью в современных вузах Украины. *Гуманитарные науки и образование*. 2015. № 4. С. 48-51.
10. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью как педагогическая проблема (на примере вузов Украины). *«Весці БДПУ»: Научно-методический журнал. Педагогіка. Психологія. Філологія*. 2016. № 4 (90). С. 21-25. URL: :<http://elib.bspu.by/handle/doc/19426>
11. Рябець І. В. Тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. *Polish journal of science*. 2020. № 31, vol. 3. P. 42-46.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Психолого-педагогічний практикум: метод. посіб. Авторський колектив (Боднар А. Я., Голубєва М.О., Пічугіна Л. Л., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2013 Ч. 1. 123 с.
2. Психолого-педагогічний практикум : метод. посіб. Авторський колектив (Боднар А. Я., Голубєва М.О., Музиченко Л. В., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2015 Ч. 2. 89 с.

3. Психолого-педагогічний практикум : метод. посіб. Авторський колектив (Брик О. М., Голубєва М.О., Жарук І. В., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2017 Ч. 3. 88 с.
4. Рябець І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали II Міжнародної Науково-практичної конференції, 20 березня 2014 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. Київ : НАУ, 2014. С. 128-129.
5. Рябець І. В. Особливості проектування завдань для самостійної роботи майбутнім фахівцям із зв'язків з громадськістю. Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 квітня 2014 р., м. Донецьк, Донецький національний університет. Донецьк : Азов, 2014. С. 171-173.
6. Рябець І. В. Використання кейс-технології в процесі підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали II-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24-25 квітня 2014 р., м. Хмельницький, Хмельницький національний університет. Хмельницький : ХНУ. 2014. С. 115-117.
7. Рябець І. В. Комунікативний аспект інформаційної діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції, 11-13 вересня 2014 р., м. Одеса, Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2014. С. 236-239.
8. Рябец И. В. Особенности профессиональной подготовки будущих специалистов по связям с общественностью в Украине (вторая половина XX – начало XXI века. «Be smart!»: the theses of international scientific-practical congress of teachers and psychologists [«The generation of scientific ideas»], the 17-18th of February, Geneva (Switzerland). Geneva, 2015. V. 1. P. 148-152.

9. Рябець І. В. Суперечність між американською та британською освітніми парадигмами професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю. «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» : програма і матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 20 лютого 2015 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2015. С. 27-29.
10. Рябець І. В. Взаємозв'язок системи стандартів вищої освіти за спеціальністю та професійного стандарту з підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю (на рівні компетентностей і компетенцій). Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19 березня 2015 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. Київ : НАУ. 2015. С. 77-78.
11. Рябець І. В. Використання педагогічної технології «дебати» у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21-22 квітня 2015 р., м. Хмельницький, Хмельницький національний університет. Хмельницький : 2015. С. 121-123.
12. Рябець І. В. Навчальні плани з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю : протиріччя між змістом та викликами часу. «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» : програма і матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 26 лютого 2016 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2016. С. 64-65.
13. Рябець І. В. До питання взаємозв'язку соціальні комунікації та PR. Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, Одеса, 24-25 берез. 2016 р., Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2016. С. 405-408.
14. Рябець І. В. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю як актуальна педагогічна проблема. Актуальні проблеми

сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 16 вересня.2016 р., Ужгородський національний університет. Ужгород, 2016. С. 166-167.

15. Рябець І. В. Суперечність у змісті освітніх нормативно-правових актів в питанні професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у сучасних ВНЗ України. «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» : програма і матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 17 лютого 2017 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2017. С. 4.

16. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ВНЗ : реалії та виклики часу. «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» : програма і матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 16 лютого 2018 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2018. С. 43-45.

17. Рябець І. В. Дидактичні суперечності у процесі професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у вітчизняних ЗВО. «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» : програма і матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції, 21 лютого 2020 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2020. С. 43–45.

ANNOTATION

Ryabets I. V. «Professional training of future specialist public relations in Ukraine (the second half of the 20th century – the beginning of the 21st century). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate Degree (Ph.D) in specialty 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education» (Pedagogical Sciences). – Boris Grinchenko University of Kiev, Kyiv, 2020.

Considering the fundamental importance of the impact of public relations specialists on improving social communication in Ukraine has led to the need for the emergence of professional training of PR-specialists in our country and improving the

professional training system of these specialists in Ukraine. The topic of our dissertation was due to insufficient research on the professional training of future public relations professionals in higher education of Ukraine and the need to resolve several contradictions in the professional training of future public relations professionals at the universities of Ukraine.

The object of the study is the professional training of future public relations professionals in Ukraine. The subject of the study is the factors, the preconditions, the stages and trends of the professional training of future public relations professionals in Ukraine in the second half of the XX – beginning of the XXI century (until 2017). The purpose of the research is to scientifically substantiate the factors and preconditions, the stages and tendencies of the peculiarities of development of professional training of future public relations professionals in Ukraine (second half of XX century – beginning of XXI century) and to develop recommendations for further improvement of professional training of future public relations specialists in the Ukrainian higher educational institutions.

In the dissertation carries out the scientific analysis of the status of the future public relations experts professional training in Ukraine. The pedagogical theory and practice of domestic higher education institutions are taken into consideration. This analysis has become the theoretical basis for the study of the basic concepts of the professional training of future public relations experts in Ukrainian higher educational institutions. The basic concepts of research are classified into two parts. The first part is theoretical and it deals with identifying such terms as «professional training», «specialist». The second part identifies the terms «public relations», «specialist in public relations», «future specialist in public relations». The dissertation provides an author's interpretation of the basic concepts of the research in the field of the professional training of future experts in public relations in Ukraine. The following terms are explained: «specialist in public relations», «future specialist in public relations».

The objective preconditions for the formation of professional training of specialists in public relations in Ukraine (second half of the XX – beginning of the XXI century)

were defined: the first stage is «previous» stage (second half of the XX century – 1993), the second stage is «preparatory» stage (1993–2006); the third stage is «Initial» stage (2006–2010); the fourth stage is «main» stage (2010–2014), stage fifth is «new» stage (2014–till 2017).

Such preconditions as historical, political, economic, cultural, psychological and pedagogical became the basis for classification for the structuring of factors. The basis of the socio-economic factor was the economic premise; the basis of the socio-political factor was the historical and political background; the psychological and pedagogical background was the basis for the socio-pedagogical factor; the basis of culturological factor was a cultural premise.

The periodization and tendencies of the formation and development of professional training of future public relations experts in Ukraine (second half of the XX century – the beginning of the XXI century) have been developed and substantiated. The analysis of the normative and legal documentation base of the professional education in the USSR (the period of Khrushchov's «thaw», the period of stagnation, the period of perestroika and glasnost), the Ukrainian SSR and the training of future public relations experts in independent Ukraine has become the basis for formulating the stages of formation and development of professional training of future specialists in public relations in Ukraine (the second half of the XX century – the beginning of the XXI century). Changes in the organizational and institutional development of the professional training of specialists in the PR-sphere became the key criteria for distinguishing the stages of formation and development of professional training of the future PR specialists in Ukraine.

Five stages of formation and development of the professional training of the future public relations experts in Ukraine (second half of XX century – the beginning of XXI century) were defined: The systematic analysis of the tendencies of the transformation of the professional training of future public relations specialists in Ukraine (second half of the XX century - the beginning of the XXI century) has been carried out. The peculiarities and characteristics of the stages of formation of this professional training have been defined.

The tendencies of the formation and development of the professional training of future specialists in public relations in Ukraine (the second half of the XX century – the beginning of the XXI century) were studied. The satisfaction of the current society's demand in the close to the European educational standards professional training of the future public relations specialists is nowadays one of the leading tendency of the current development of the professional training of future public relations specialists in today's higher educational institutions of Ukraine. Foreign experience on the professional training of PR specialists is implemented in the educational process.

Recommendations for improving the professional training of future public relations specialists in the Ukrainian higher educational institutions are formulated on the basis of the analysis of international experience in professional training of PR- specialists. In the context of the integration of Ukrainian higher education into the European and world educational space, it is necessary to rely on the accumulated foreign experience in the field of professional training of future public relations specialists. Namely: to use the "Wheel of PR-education" (according to S. Black) when creating curricula for this speciality in the Ukrainian universities; to apply Models of PR and Communication (according to J. Grunig and T. Hunt) in the professional activities of public relations specialists; to use international experience in creating professional and educational standards and regulations on ethical principles in the field of PR activities; to introduce an innovative form of education – "sandwich" - training; to create online training programs (especially for master's programs); to introduce the organization of educational process with the reception of the diploma with Joint Degree; to organize training based on two European universities of different countries.

Using of such pedagogical method as debate and case-technology were justified. The role of media education in the process of training future PR specialists was revealed. The emphasis is placed on the fact that media education is a necessary component of the professional training of future public relations specialists in higher education institutions of Ukraine.

The educational and methodological base of training of future specialists in public relations in the higher educational institutions of Ukraine was improved. This improvement influenced such educational disciplines as «Pedagogy of Higher Education», «Methodology of Teaching in Higher School» and «Pedagogical Practice» for master's program in specialities «Public Administration» (public relations).

Directions of further scientific researches are described.

The practical significance of the obtained results lies in the development and implementation of teaching and methodological base in the educational process of higher education institutions. The research results are divided into the following modules according to the context: «Specifics of communication in the educational process», «Theoretical knowledge base of future scientific and pedagogical workers», «Communication skills of Future Public Relations Specialist», «Media Education as a component of the curriculum of humanitarian education in higher educational institutions of Ukraine».

The main results of the study can be used to further improve the theory and practice of higher professional education, in the professional development of specialists in the field of «Journalism», in the process of professional training of students of various specializations where history and theory of public relations development in Ukraine and foreign countries are taught. Moreover, the results of the study can be used for creating curriculums and writing textbooks and manuals for higher educational institutions.

Keywords: public relations, professional training, public relations specialist, future public relations specialist, formation and development of professional training of future public relations specialists in Ukraine, tendencies, preconditions, factors, historical stages.

List of publications of the applicant

Scientific papers in which published the main scientific results of the thesis

1. Ryabec I. V. Problema «sub'yekta» i «sub'yektnosti» majbutnogo fahivcya (teoretiko-metodologichnij aspekt). *Gumanitarnij visnik DVNZ «Pereyaslav-Hmelnickij*

derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigoriya Skovorodi». 2013. Dod. 1 do vip. 29, t. III. S. 251-256.

2. Ryabec I. V. Etapi stanovlennya profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u Ukraini. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu. Seriya Pedagogika. Socialna robota*. 2014. Vip. 30. S. 150-152.

3. Ryabec I. V. Naukovo-teoretichnij analiz kategorij «sub'yektnist» ta «sub'yektnist majbutnogo fahivcya». *Gumanitarnij visnik DVNZ «Perejaslav-Hmelnickij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigoriya Skovorodi»* 2014. Dodatok 1 do Vip. 27 T. VIII (41). S. 317-322.

4. Ryabec I. V. Normativno-pravovi zasady stanovlennya profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u VNZ Ukraini. *Gumanitarnij visnik DVNZ «Perejaslav-Hmelnickij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigoriya Skovorodi»*, 2014. Vip. 8. «Problemi empirichnih doslidzhen u psihologii». S. 317-322.

5. Ryabec I. V. Peredumovi stvorennja profesijnoyi pidgotovki fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty v Ukraini. *Mizhnarodnij naukovij forum: sociologiya, psihologiya, pedagogika, menedzhment : zb. nauk. pr.* 2014. Vip. 15. S. 168-177.

6. Ryabec I. V. Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty: zarubizhnij dosvid. *Gumanitarnij visnik DVNZ «Perejaslav-Hmelnickij derzhavnij pedagogichnij universitet imeni Grigoriya Skovorodi»*. 2014. T. 4 (12). S. 204-210.

7. Ryabec I. V. «Viznachennja terminiv «fahivec iz zv'yazkiv z gromadskisty» ta «majbutnij fahivec iz zv'yazkiv z gromadskisty» u vitchiznyanomu naukovomu pedagogichnomu prostori. *Innovacijna pedagogika : naukovij zhurnal*. 2020. Vip. 24 T. 2 S. 109–114.

8. Ryabec I. V. Vzayemozv'yazok sub'yektnosti iz etichnimi zasadami u profesijnij diyalnosti majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty. *The unity of science»: international scientific periodical journal*. 2015. November. P. 52-55.

9. Ryabec I. V. Professionalnaya podgotovka budushih specialistov po svyazyam s obshestvennostyu v sovremennyh vuzah Ukrainy. *Gumanitarnye nauki i obrazovanie*. 2015. № 4. S. 48-51.
10. Ryabec I. V. Professionalnaya podgotovka budushih specialistov po svyazyam s obshestvennostyu kak pedagogicheskaya problema (na primere vuzov Ukrainy). «*Vesci BDPU*»: *Nauchno-metodicheskij zhurnal*. Pedagogika. Psihologiya. Filalogiya. 2016. № 4 (90). S. 21-25. URL: [:http://elib.bspu.by/handle/doc/19426](http://elib.bspu.by/handle/doc/19426)
11. Ryabec I. V. Tendenciyi stanovlennya ta rozvitku profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u Ukraini. *Polish journal of science*. 2020. № 31, vol. 3. R. 42-46.

Scientific papers certifying the approbation of the materials of thesis

1. Psy`xologo-pedagogichny`j prakty`kum: metod. posib. Avtors`ky`j kolekty`v (Bodnar A. Ya., Golubyeva M.O., Pichugina L. L., Ryabecz` I. V., ta in.). Ky`yiv: Interservis, 2013 Ch. 1. 123 s.
2. Psy`xologo-pedagogichny`j prakty`kum : metod. posib. Avtors`ky`j kolekty`v (Bodnar A. Ya., Golubyeva M.O., Muzy`chenko L. V., Ryabecz` I. V., ta in.). Ky`yiv: Interservis, 2015 Ch. 2. 89 s.
3. Psy`xologo-pedagogichny`j prakty`kum : metod. posib. Avtors`ky`j kolekty`v (Bry`k O. M., Golubyeva M.O., Zharuk I. V., Ryabecz` I. V., ta in.). Ky`yiv: Interservis, 2017 Ch. 3. 88 s.
4. Ryabec I. V. Kompetentnisnij pidhid do profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u VNZ Ukraini. *Aktualni problemi vishoyi profesijnoyi osviti: materialy II Mizhnarodnoyi Naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 20 bereznya 2014 r., m. Kiyiv, Nacionalnij aviacijnij universitet. Kiyiv : NAU, 2014. S. 128-129.
5. Ryabec I. V. Osoblivosti proektuvannya zavdan dlya samostijnoyi roboti majbutnim fahivcyam iz zv'yazkiv z gromadskisty. *Organizaciya samostijnoyi roboti studentiv u konteksti pidvishennya yakosti osviti: osobistisnij vimir: zbirnik materialiv*

mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi, 10-11 kvitnya 2014 r., m. Doneck, Doneckij nacionalnij universitet. Doneck : Azov, 2014. S. 171-173.

6. Ryabec I. V. Vikoristannya kejs-tehnologiyi v procesi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u VNZ Ukrayini. *Aktualni pitannya teorii ta praktiki psihologo-pedagogichnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv: materialy II-oyi Vseukrayinskoj naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 24-25 kvitnya 2014 r., m. Hmelnickij, Hmelnickij nacionalnij universitet. Hmelnickij : HNU. 2014. S. 115-117.

7. Ryabec I. V. Komunikativnij aspekt informacijnoyi diyalnosti majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty. *Informacijna osvita ta profesijno-komunikativni tehnologiyi XXI stolittya: materialy VII mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 11-13 veresnya 2014 r., m. Odesa, Odeskij nacionalnij politehnicnij universitet. Odesa, 2014. S. 236-239.

8. Ryabec I. V. Osobennosti professionalnoj podgotovki budushih specialistov po svyazyam s obshestvennostyu v Ukraine (vtoraya polovina XX – nachalo XXI veka. «Be smart!»: the theses of international scientific-practical congress of teachers and psychologists [«The generation of scientific ideas»], the 17-18th of February, Geneva (Switzerland). Geneva, 2015. V. 1. P. 148-152.

9. Ryabec I. V. Superechnist mizh amerikanskoyu ta britanskoyu osvitnimi paradigmami profesijnoyi pidgotovki fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty. *«Konfliktologichna ekspertiza: teoriya ta metodika»: programa i materialy XIV Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 20 lyutogo 2015 r., m. Kiyiv, Tovaristvo konfliktologiv Ukrayini Kiyiv, 2015. S. 27-29.

10. Ryabec I. V. Vzayemozv'yazok sistemi standartiv vishoyi osviti za specialnistyu ta profesijnogo standartu z pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty (na rivni kompetentnostej i kompetencij). *Aktualni problemi vishoyi profesijnoyi osviti: materialy III Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 19 bereznya 2015 r., m. Kiyiv, Nacionalnij aviacijnij universitet. Kiyiv : NAU. 2015. S. 77-78.

11. Ryabec I. V. Vikoristannya pedagogichnoyi tehnologiyi «debati» u procesi profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty. *Aktualni*

pitannya teorii ta praktiki psihologo-pedagogichnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv: tezi dopovidej Vseukrayinskoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi, 21-22 kvitnya 2015 r., m. Hmelnickij, Hmelnickij nacionalnij universitet. Hmelnickij : 2015. S. 121-123.

12. Ryabec I. V. Navchalni plani z profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty : protirichchya mizh zmistom ta viklikami chasu. *«Konfliktologichna ekspertiza : teoriya ta metodika» : programa i materialy XV Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 26 lyutogo 2016 r., m. Kiyiv, Tovaristvo konfliktologiv Ukrayini. Kiyiv, 2016. S. 64-65.

13. Ryabec I. V. Do pitannya vzayemozv'yazku socialni komunikaciyi ta PR. *Aktualni pitannya dokumentoznavstva ta informacijnoyi diyalnosti: teoriya ta innovaciyi : materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi studentiv, aspirantiv ta molodih naukovciv*, Odesa, 24-25 berez. 2016 r., Odeskij nacionalnij politehnicnij universitet. Odesa, 2016. S. 405-408.

14. Ryabec I. V. Teoretichni osnovi profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty yak aktualna pedagogichna problema. *Aktualni problemi suchasnoyi sociologiyi, socialnoyi roboti ta profesijnoyi pidgotovki fahivciv : materialy dopovidej ta povidomlen Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, m. Uzhgorod, 16 veresnya. 2016 r., Uzhgorodskij nacionalnij universitet. Uzhgorod, 2016. S. 166-167.

15. Ryabec I. V. Superechnist u zmisti osvritnih normativno-pravovih aktiv v pitanni profesijnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u suchasnih VNZ Ukrayiniyu. *«Konfliktologichna ekspertiza: teoriya ta metodika» : programa i materialy XVI Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 17 lyutogo 2017 r., m. Kiyiv, Tovaristvo konfliktologiv Ukrayini. Kiyiv, 2017. S. 4.

16. Ryabec I. V. Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv iz zv'yazkiv z gromadskisty u vitchiznyanih VNZ : realiyi ta vikliki chasu. *«Konfliktologichna ekspertiza: teoriya ta metodika» : programa i materialy XVII Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*, 16 lyutogo 2018 r., m. Kiyiv, Tovaristvo konfliktologiv Ukrayini. Kiyiv, 2018. S. 43-45.

17. Ryabec I. V. Didaktichni superechnosti u procesi profesijnoyi pidgotovki majbutnih PR-fahivciv u vitchiznyanih ZVO. *«Konfliktologichna ekspertiza : teoriya ta metodika» : programa i materialy XIX Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi, 21 lyutogo 2020 r., m. Kiyiv, Tovaristvo konfliktologiv Ukrayini. Kiyiv, 2020. S. 43–45.*

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	22
ВСТУП	24
РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	34
1.1. Теоретичні засади дослідження	34
1.2. Характеристика базових понять дослідження	47
Висновки до першого розділу.....	69
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	72
2.1. Передумови та чинники виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)	72
2.2. Нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ початок ХХІ ст.)	85
2.3. Етапи та тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)	102
Висновки до другого розділу	137
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У СУЧАСНІ ЗВО УКРАЇНИ.....	140
3.1. Використання міжнародного досвіду з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в освітню діяльність українських ЗВО.....	140
3.2. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України з урахуванням зарубіжного досвіду.....	181

Висновки до третього розділу	195
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	201
ДОДАТКИ	240

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

БГУ – Білоруський державний університет

ВНЗ – вищий навчальний заклад

ДВНЗ – державний вищий навчальний заклад

ДП – державне підприємство

ЄКТС – європейська кредитно-трансферна система

ЄДЕБО – Єдина державна електронна база з питань освіти

ЗМІ – засоби масової інформації

ЗВО – заклад вищої освіти

ІС – інформаційна система

І. Р. – Ірина Рябець

ІТ – інформаційні технології

Мінвуз – Міністерство вищих учбових закладів

МОН – Міністерство освіти і науки України

МСКО – Міжнародна стандартна класифікація освіти

НАН України – Національна академія наук України

НАПН України – Національна академія педагогічних наук України

НаУКМА – Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ОКР – освітньо-кваліфікаційний рівень

ПР – паблік рілейшинз

ПВНЗ – приватний вищий навчальний заклад

р. – рік

рр. – роки

ст. – століття

СНД – Співдружність Незалежних Держав

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

Союз РСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка

США – Сполучені Штати Америки

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

ЦК КПРС – Центральний Комітет Комуністичної партії Радянського Союзу

ЦК КПУ – Центральний комітет Комуністичної партії України

Ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Демократизація політичного, економічного та громадського життя в Україні призвела до потреби держави в ефективних суспільних зв'язках, та як результат сприяли появі такого соціального інституту як паблік рілейшнз (PR). Ураховування кардинального значення впливу фахівців із зв'язків з громадськістю на вдосконалення соціальної комунікації в Україні зумовило необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в нашій країні та вдосконалення системи професійної підготовки зазначених фахівців в умовах університетської освіти України. Вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні в історичному аспекті є доволі актуальним для розвитку спеціальності «Журналістика» за освітньо-науковою програмою «Зв'язки з громадськістю».

Вагомість цього питання відображено в таких законодавчо-нормативних документах України як: Закон України «Про освіту» (2017 р.), Укази Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» (2008 р.), «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» (2008 р.), «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.); проекти, розроблені Міністерством освіти і науки України, «Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років» (2014 р.), «Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року» (2014 р.), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (2015 р.).

Як особливий різновид соціальної діяльності PR потребує фахівців, що володіють сукупністю соціальних практик, пов'язаних із виробництвом і функціонуванням ефективних систем публічних комунікацій. Проблема професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю вирізняється мультидисциплінарністю та багатоаспектністю. Її витоки знайшли відображення у наукових працях педагогів та науковців у сфері із зв'язків з громадськістю.

У науково-педагогічних розвідках приділяється значна увага проблемам вищої освіти, зокрема таким її аспектам: сучасна філософія освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Максименко, В. Огнев'юк, І. Прокопенко), теоретико-методологічні засади неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, Н. Ничкало, С. Сисоєва, І. Соколова), дидактика та методика навчання у вищій школі (М. Артюшина, Г. Балл, В. Бондар, С. Вітвицька, В. Коцур, З. Курлянд, Е. Лузік, Л. Хоружа). Важливими для дослідження є праці вітчизняних учених із методології порівняльної педагогіки (М. Лещенко, О. Локшина, Л. Пуховська, А. Сбруєва) та інші.

Процесу формування та становлення зв'язків з громадськістю як професійної сфери діяльності присвячено праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців В. Березенко, Е. Бернауза (E. Bernays), С. Блека (S. Black), Дж. Грюніга (J. Grunig), Д. Доті (D. Doty), В. Іванова, М. Катліпа, С. Квіта, А. Кривоносова, Дж. Марконі (J. Marconi), Ю. Марлоу (E. Marlow), Г. Почепцова, В. Різуна, Є. Тихомирової, Т. Хант (T. Hunt), А. Чумікова, М. Шишкіної та інших. Різні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні розглядали В. Березенко, А. Зінченко, А. Киричок, В. Королько, О. Курбан, О. Некрасова А. Нуржинська, І. Тітаренко та інші.

Незважаючи на велику кількість наукових розвідок, присвячених проблемі професійної підготовки фахівців у ЗВО України, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО ще не стала предметом окремого цілісного наукового дослідження. Наразі поза увагою науковців лишилися: передумови, чинники виникнення та тенденції розвитку професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, етапи становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, особливості професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України на сучасному етапі.

Актуальність дослідження обраної проблеми полягає у необхідності розв'язання низки суперечностей у професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, а саме таких суперечностей між:

- потребою суспільства у якісній професійній підготовці фахівців із зв'язків з громадськістю та несформованістю системи цієї професійної підготовки;
- необхідністю використання педагогічних надбань в сфері професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні в освітній процес сучасних ЗВО та відсутністю глибокого історичного аналізу становлення та розвитку цієї підготовки;
- об'єктивною потребою вдосконалення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України та використанням найкращого досвіду в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).

Актуальність обраної проблеми, її недостатня дослідженість та необхідність розв'язання зазначених суперечностей, теоретичне та практичне значення цієї проблеми зумовили вибір теми нашого дисертаційного дослідження: **«Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри зв'язків з громадськістю, психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців у системі вищої освіти України» (реєстраційний номер 0111U005848) та до теми кафедри психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» «Психолого-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ» (реєстраційний номер 0116U004702). Тему дисертаційного дослідження було затверджено Вченою радою Національного університету «Києво-Могилянська академія» (протокол № 5 від 30 травня 2013 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні Національної Академії педагогічних наук України (протокол № 10 від 17 грудня 2013 року).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Предмет дослідження – передумови та чинники, тенденції та етапи професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків із громадськістю в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

Мета дослідження є наукове обґрунтування передумов та чинників, етапів, тенденцій та особливостей розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття), формулювання рекомендацій щодо подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Відповідно до мети дослідження визначено основні **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність базових понять дослідження;
2. Дослідити та виокремити передумови та чинники виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.);
3. Охарактеризувати та визначити етапи й тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття);
4. Проаналізувати зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю щодо його імплементації у вітчизняну практику професійної підготовки таких фахівців;
5. Розробити рекомендації щодо подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України у контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти в європейський та світовий освітні простори.

Хронологічні межі дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні охоплюють період з середини ХХ століття до

початку XXI століття. Нижня хронологічна межа – друга половина XX ст. до 1993 р.- визначається відсутністю професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні за радянські часи та необхідністю появи такої професійної підготовки в перші роки незалежності України (з утворенням в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка у 1993 р. першої кафедри міжнародних комунікацій та зв'язків із громадськістю). Верхня хронологічна межа визначається сучасними досягненнями у професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, пов'язаними із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) та Постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», до 2017 р. (підґрунтям для обмеження є прийняття Закону України «Про освіту» 2017 р.). Останні нормативно-правові документи визначають подальші кроки на шляху розвитку в країні конкурентоспроможної вищої освіти.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи України в сфері освіти;
- офіційні міжнародні документи;
- монографічні видання вітчизняних та зарубіжних учених із проблеми дослідження;
- наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених в сфері зв'язків з громадськістю;
- дисертаційні дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців із проблеми професійної підготовки фахівців та сфери зв'язків із громадськістю;
- енциклопедії та словники: англійські, українські;
- освітні портали провідних вітчизняних ЗВО та зарубіжних ЗВО (Великобританія, Республіка Білорусь, Російська Федерація, США); навчально-методичне забезпечення університетів;
- електронні ресурси: портал Міністерства освіти і науки України; офіційний веб-портал Верховної Ради України; портал Кабінету Міністрів України; офіційний

сайт Інституту соціальної та політичної психології НАПН України; портал Міністерства освіти Республіки Білорусь; Інформаційно-правовий портал: Закони України; Інформаційно-правова і комунікаційна Платформа «LIGA:ZAKON»; сайт Osvita.ua; Інформаційна система «Конкурс»; офіційний сайт Парламентської асамблеї Ради Європи, ПАРЕ (Parliamentary Assembly of the Council of Europe, PACE); офіційний сайт Американського співтовариства публік релейшнз (The Public Relations Society of America – PRSA); офіційний сайт Комісії з питань освіти в сфері зв'язків з громадськістю (the Commission on Public Relations Education); офіційний сайт Інституту статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute of Statistics); портал Міжнародної асоціації зв'язків з громадськістю (портал IPRA – International public relations association).

Методологічну основу дослідження становлять філософські та педагогічні загальнотеоретичні й методологічні положення щодо неперервного професійного розвитку особистості; взаємозв'язку теорії та практики; професійного становлення особистості фахівця; компетентнісного підходу до професійної підготовки фахівців.

Теоретичні засади дослідження становлять наукові положення та висновки: філософії сучасної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк); неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Сисоєва); різні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю (В. Березенко, С. Блек, Д. Богуш, Дж. Грюніг (J. Grunig), А. Зінченко, С. Квіт, Б. Кияк, А. Киричок, Т. Коржова, В. Королько, А. Куліш, О. Курбан, В. Мойсеєв, О. Некрасова, А. Нуржинська, Г. Почепцов, В. Різун, Є. Ромат, А. Ротовський, І. Слісаренко, Є. Тихомирова, І. Тітаренко, О. Тодорова, Т. Хант (T. Hunt), Л. Шаян та інших).

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань дисертаційного дослідження використано комплекс наукових методів: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення – для надання характеристики базових понять дослідження, зокрема «фахівець із зв'язків з громадськістю», «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю»; абстрагування, конкретизація та

систематизація – для обґрунтування теоретичних положень передумов та чинників виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, тенденцій та етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.); дедукція, індукція – для виокремлення особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України на сучасному етапі; *емпіричні*: вивчення нормативно-правових документів щодо визначення становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, опис фактичної інформації з метою аналітичної інтерпретації та вивчення конкретних явищ, фактів та процесів; вивчення міжнародного педагогічного досвіду з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю задля актуалізації цього досвіду у вітчизняних ЗВО. Поєднання цих методів забезпечило вибір і аналіз джерельної бази, визначення концептуальних положень, достовірність отриманих результатів та узагальнення висновків дисертаційного дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення полягає у тому, що *вперше* визначено такі поняття: «фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка отримала спеціальну освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, здійснює всі види професійної діяльності, що входять в сферу зв'язків з громадськістю, «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка навчається у закладі вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і отримання кваліфікації через засвоєння динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей в галузі зв'язків з громадськістю; досліджено та виокремлено низку об'єктивних передумов (історичних, політичних, економічних, культурних, психологічних, педагогічних) та чинників (соціально-економічного, суспільно-політичного, соціально-педагогічного, культурологічного) становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.); сформульовано етапи становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з

громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.), а саме: попередній (друга половина ХХ ст. – 1993 р.), підготовчий (1993–2006 рр.); початковий (2006–2010 рр.); основний (2010–2014 рр.), новий (2014 р. до 2017 р.), динаміку змін на кожному етапі окреслено в п'яти основних тенденціях, сформульовано рекомендації з удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні з використанням зарубіжного досвіду; *удосконалено*: зміст форми та методи освітнього процесу професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України з урахуванням зарубіжного досвіду в сфері цієї підготовки; *подальшого розвитку дістали* наукові положення: щодо неперервної освіти майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Практичне значення результатів полягає у розробці змістово-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, що знайшло своє відображення у серії методичних посібників «Психолого-педагогічний практикум» та розробці рекомендацій впровадження зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняний освітній процес з цієї підготовки.

Основні положення дисертаційного дослідження можливо використовувати у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Педагогіка вищої освіти», «Методика викладання у вищій школі», «Педагогічна практика» для магістрантів спеціальностей «Публічне адміністрування» (зв'язки з громадськістю), «Політологія», «Соціологія», «Соціальна робота».

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки студентів за різними напрямками під час викладання курсів історії та теорії зв'язків з громадськістю в Україні та зарубіжних країнах та при написанні навчальних підручників і навчальних посібників для вітчизняних ЗВО.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Національного університету «Києво-Могилянська академія» (довідка № 16/782 від 20.08.2020 р.), Національного транспортного університету (довідка № 369/13 від 15.02.2018 р.), Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань» (довідка

№ 136 від 15.09.2020 р.), ДВНЗ «Університету менеджменту освіти» Навчально-науковому інституті менеджменту та психології (довідка № 20-05/171 від 30.03.2017 р.).

Публікації. Результати дослідження викладено у 28 наукових публікаціях (25 - одноосібні), із яких: 7 статей – у наукових фахових виданнях України, 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях,; 12 тез – у збірниках міжнародних науково-практичних конференцій, 2 тези – у збірниках всеукраїнських науково-практичних конференцій, 3 методичних посібники (у співавторстві) .

Особистий внесок здобувача у «Психолого-педагогічному практикумі» (Ч. 2., 2015 р.. колектив авторів) полягає у цілісній розробці теми «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю»; у «Психолого-педагогічний практикум» (Ч. 1., 2013 р., колектив авторів) автору належить теоретична складова тем: «Особливості спілкування у навчанні», «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників»; у «Психолого-педагогічний практикум» (Ч. 3., 2017 р., колектив авторів) здобувачці належить розробка практичної частини теми «Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки у ВНЗ України».

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та попередні результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри зв'язків з громадськістю, психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» та на засіданнях кафедри психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія» (2011–2019 рр.), а також апробовано в доповідях на науково-практичних конференціях різних рівнів: *міжнародних*: «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (Київ, 2020), «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (Київ, 2018), «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (Київ, 2017), «Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації» (Одеса, 2016); «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (Ужгород, 2016), «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (Київ, 2016 р.), «Актуальні проблеми вищої професійної

освіти» (Київ, 2015 р.), «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (Київ, 2015 р.), International scientific-practical congress of teachers and psychologists «Be smart!: The generation of scientific ideas» (Geneva, Switzerland, 2015 р.), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2014), «Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір» (Донецьк, 2014 р.), «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (Одеса, 2014 р.), *всеукраїнських*: «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2015 р.), «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (Хмельницький, 2014 р.).

Структура дисертації зумовлена логікою дослідження та складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (399 найменувань, із них 174 – іноземними мовами), переліку умовних скорочень. Основний зміст дослідження викладений на 175 сторінках, робота містить 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 335 сторінок. В основній частині тексту подано 26 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У розділі проаналізовано стан професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в теорії та практиці; розкрито зміст базових понять дослідження: професійна підготовка, зв'язки з громадськістю, фахівець із зв'язків з громадськістю, майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю, у світлі проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО Україні.

1.1. Теоретичні засади дослідження

Сучасний етап розвитку суспільства висуває досить високі вимоги, як до особистісних, так і до професійних якостей майбутніх випускників ЗВО. Наразі процес передачі знань, формування умінь, навичок, компетентностей із соціальної комунікації, повинен бути одним із провідних завдань професійної підготовки майбутніх фахівців. Підготовка мобільних, творчих, компетентних, успішних, конкурентоздатних спеціалістів в умовах соціально економічних змін в Україні є основним завданням, що стоїть перед вітчизняною вищою освітою.

Забезпечити належну якість навчання вітчизняних фахівців із зв'язків з громадськістю можна на основі творчого використання педагогічного досвіду, накопиченого упродовж історії розвитку системи освіти України та зарубіжних країн. Українські та зарубіжні науковці: В. Андрущенко [303], М. Артюшина [2], В. Бондар [23], С. Вітвицька [33], Ю. Заячук [92], І. Зязюн [96], В. Коцур [100], Т. Кристопчук [129], П. Лузан [151], Е. Лузік [152], Н. Ничкало [179], В. Свистун [320], В. Ягупов [321] та інші досліджували комплекс вище означених питань з точки зору активізації навчальної діяльності майбутніх фахівців у контексті їхньої професійної підготовки.

Для осмислення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні як педагогічної, необхідним є аналіз досліджень теорії та практики професійної підготовки майбутніх PR-фахівців, а саме: філософії освіти (В. Андрущенко [303], В. Кремень [65], В. Огнев'юк [183;

184] та ін.), неперервної освіти (С. Сисоєва [274], І. Соколова [272], Л. Хоружа [307] та інші), методології порівняльних досліджень (М. Лещенко [144; 145], О. Локшина [148; 149], Л. Пуховська [224] та інші), професійної підготовки фахівців у європейських країнах (С. Вітвицька [33], Н. Воєвутко [35; 36], С. Заскалета [90; 91], Ю. Заячук [92], Т. Кристопчук [129], О. Локшина [148–150], О. Матвієнко [159], А. Сбруєва [264; 265] та інші), проблемі професійної підготовки в Україні присвячено доробки вітчизняних учених (М. Артюшина [2], З. Курлянд [285], Е. Лузік [152], Н. Ничкало [179], В. Свистун [320], С. Сисоєва [184], І. Соколова [279], О. Фунтікова [297], В. Ягупов [319–321] та інші).

Із досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків, які займаються проблемами професійної підготовки фахівців зі зв'язків з громадськістю та вивченням основ цієї професії, виділяємо: теоретичні розробки в галузі генезису, структури та функціонування зв'язків із громадськістю в контексті соціального управління (М. Шишкіна [316; 317]); наукові розвідки про принципи взаємодії зв'язків із громадськістю як соціального інституту з іншими інститутами (В. Королько, О. Некрасова [119], В. Іванов, О. Дудко [68]); теорію сучасної ідеології зв'язків із громадськістю Дж. Грюніг (J. Grunig) та Т. Хант (T. Hunt) [347], В. Різун [228], Г. Почепцов [211-213], В. Королько [119], Є. Тихомирова [286], А. Чумиков [312; 313]); ідеї функціонування зв'язків із громадськістю в організаційних структурах різних форм власності (А. Векслер [27], В. Королько, О. Некрасова [119], В. Мойсєєв [161], І. Яковлев [322]); концепцію прикладних аспектів використання зв'язків з громадськістю (Н. Арнольд [3], А. Зверінцев [93], Т. Коржова [118], В. Косенко [124], В. Мойсєєв [162], А. Нуржинська [181], Т. Примаєв [216, 217]; І. Тітаренко [290], Г. Тульчинський [289]); ідеї про структуру сучасних PR-спільнот (В. Королько, О. Некрасова [119], В. Курейко [140], Є. Тихомирова [286]); методи підвищення ефективності PR-освіти (В. Березенко [14], А. Киричок [133], С. Катліп (S. Cutlip) [188; 340], В. Королько, О. Некрасова [121]) та інші. З'явилися наукові дослідження вітчизняних авторів, які висвітлюють різноманітні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю з точки зору теорії соціальних

комунікацій. Матеріалом для дослідження цього питання стали праці В. Березенко [14], Д. Богуша [19], С. Квіта [106], А. Киричка [133], Б. Кияка [108], Т. Коржової [118], В. Королька [122; 282], А. Куліша [132], О. Курбана [136; 138], В. Мойсеєва [161; 162], А. Нуржинської [106], Г. Почепцова [209; 213], В. Різуна [227; 228], А. Ротовського [233], І. Слісаренка [276], Є. Тихомирової [286], І. Тітаренко [286] О. Годорової [287], Л. Шаяна [315] та інших.

Необхідність професійної підготовки PR-фахівців постало з перших років незалежності України. Наукові доробки таких українських дослідників, викладачів та практиків у галузі зв'язків із громадськістю як В. Королька [119-121], В. Мойсеєва [162] та Г. Почепцова [211-213], можливо вважати фундаментальними. В. Королько та В. Мойсеєв першими порушили питання теоретико-методологічних засад використання прикладних аспектів PR. Наукові праці вітчизняного науковця, професора, завідувача кафедри зв'язків з громадськістю Національного університету «Києво-Могилянської академії» доктора філософських наук, В. Королька є важливим внеском в розвиток PR-освіти в Україні. Цим автором було сформульовано три основні моделі PR-освіти – академічна, журналістська та бізнес-освіта у галузі паблік рілейшнз.

Основна мета «Академічної моделі» PR-освіти полягає в тому, щоб підготувати PR-аналітиків та піарологів. «Ідеться про опанування науковими основами PR-професії та методами наукового аналізу зв'язків з громадськістю як сфери діяльності та соціального інституту» [122, с. 12].

Основна мета «Журналістської моделі» PR-освіти полягає в тому, щоб підготувати «техніка комунікацій, фахівця з питань інформаційно-комунікаційних технологій, що володіє всіма методами роботи із ЗМІ» [122, с. 13].

Основна мета «Бізнес-моделі» PR-освіти полягає в тому, щоб підготувати «PR-професіоналів вищої ланки, які працюють на управлінському рівні, виконують роль менеджерів, директорів стратегічних комунікацій, здійснюють функції експертів або радників» [122, с. 13].

В. Королько наголошує на необхідності створення освітнього стандарту підготовки PR-фахівців. Також цей автор звертає увагу на відсутність єдності

розуміння серед фахівців із зв'язків з громадськістю щодо питань предмету PR, змісту PR-діяльності, кваліфікаційних характеристик фахівця зі зв'язків з громадськістю » [122, с. 17].

О. Курбан приділив увагу питанню вдосконалення побудови моделі професійної підготовки PR-фахівців [139]. Цей автор, аналізуючи досвід роботи кафедри реклами та зв'язків з громадськістю Київського університету імені Бориса Грінченка, акцентує увагу на необхідності тісної співпраці науковців, викладачів і практиків у питаннях розробки методологічних та методичних рекомендацій.

Український науковець, завідувач кафедри теорії комунікації, реклами та зв'язків з громадськістю Запорізького національного університету В. Березенко також розглядала проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України. Автор звернула увагу на недосконалість змісту та структури PR-освіти на виклики сьогодення. На думку В. Березенко, до основних недоліків української вищої освіти у сфері зв'язків із громадськістю належать: «відсутність стимулювання інноваційної діяльності в системі PR-освіти та нівелювання ризиків негативних наслідків зазначеної діяльності; потреба вдосконалення системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації, науково-педагогічних та управлінських кадрів, задіяних у підготовці фахівців для PR-сфери. На часі розробка стандартів вищої PR-освіти нового покоління, узгоджених з новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукових) рівнів вищої освіти» [14, с. 34].

Сучасним науковим дослідженням з проблеми вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України є дисертаційне дослідження Т. Коржової [118]. Нею була запропонована й обґрунтована дуальна модель вищої PR-освіти. Цим автором визначено й описано компоненти цієї моделі: цільовий, мотиваційний, змістовний, діяльнісний, оціночний, результативний. Структурні частини професійної компетентності: 1) базові (загальні) – соціально-особистісні, когнітивно-аналітичні, контрольні-методичні, інформаційно-комунікативні; 2) фахово-орієнтовані – підготовчо-організаційні, спічрайтерські, іміджмейкерські та журналістські.

Дуальна модель вищої PR-освіти за цим науковцем «опирається на компетентнісно-інтегративний підхід, що передбачає фундаментальну підготовку майбутніх фахівців на академічних засадах; основою її виступає скоординований взаємозв'язок освітньої системи і реального сектору. Ця модель базується на єдності та взаємодії трьох методологічних платформ: а) компетентнісної (формування компетенцій викладача й студента), б) інтегративної (передбачає два аспекти: перший – поєднання елементів академічної, журналістської та бізнесової моделей PR-освіти, другий – забезпечення конкурентоздатності фаху й підвищення попиту на спеціалістів галузі за рахунок взаємодії між наукою, освітою та реальним сектором), в) технологічної (використання сучасних технологій професійного навчання у процесі формування фахової компетентності студентів PR-спеціальності)» [118]. Автор вважає, що для реалізації компетентнісного підходу основними мають стати освітні принципи: інтеграції фахового знання і практичної сфери його застосування; активізації самопізнання, самооцінки і самоврядування; доцільності; взаємодії викладача та студента; єдності індивідуальної та групової діяльності; акмеологічній; інноваційності та інформатизації навчання [118]. Також Т. Коржова звернула увагу на необхідність розробки та впровадження стандарту вищої освіти з підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю, де мають бути чітко обґрунтовані специфіка підготовки фахівців зі спеціальності 063 «Зв'язки з громадськістю»; результати навчання, які вказують на те, що випускник повинен знати, розуміти та виконувати. Цим автором було зазначено, «що вагому роль у процесі розроблення та затвердження стандарту для бакалаврів і магістрів науково-дослідної роботи та долучення експертів і фахівців реального сектору PR, які, згідно з дуально-орієнтованою моделлю, мають допомогти педагогам-теоретикам розробити критерії якісних освітніх послуг у сфері паблік рилейшнз. До них відносяться ерудиція, професійна підготовка, високі показники здібностей у різних галузях знань (академічного, журналістського та бізнесового напрямів), дотримання правил професійного кодексу та етикету PR-спеціаліста, володіння мистецтвом презентації (самопрезентації), навичками організації спеціальних

заходів і проєктів, а також уміння формувати думку громадськості й керувати нею» [118].

Проблемі вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України присвячено наукове дослідження А. Киричка [133]. Цим науковцем було проаналізовано основні теоретичні й практичні підходи професійної підготовки фахівців зі зв'язків із громадськістю. На основі компетентнісного підходу А. Киричком було розроблено трирівневу модель підготовки фахівців у галузі зв'язків з громадськістю. Також цим автором було акцентовано увагу на використанні менторського підходу у процесі професійної підготовки майбутніх PR-фахівців, що «як елемент компетентнісного підходу набуває поширення використання менторських програм у підготовці студентів різних спеціальностей» [133, с 173].

Деякі аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні було розглянуто сучасними педагогами А. Нуржинською [181] та І. Титаренко [290]. А. Нуржинська зробила спробу аналізу та осмислення проблеми професійної підготовки майбутніх PR-фахівців з точки зору компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для професійної діяльності у цій сфері в процесі професійної підготовки. Цим автором було обґрунтовано структуру компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для професійної діяльності у цій сфері як провідного індикатора якості їхньої професійної підготовки та професійно-особистісного конструкту, що містить ціннісний, діяльнісний, результативно-оцінювальний компоненти. А. Нуржинською було визначено критерії та рівні сформованості компетентності майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю у підготовці матеріалів для професійної діяльності, обґрунтовано й розроблено технологію формування у майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю компетентності у підготовці матеріалів для діяльності зі зв'язків з громадськістю в умовах використання дистанційної форми навчання у процесі професійної підготовки, що містить концептуальну, змістову та процесуальну складові [181].

Наукове дослідження І. Тітаренко є теоретико-експериментальним дослідженням з проблеми формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю в ЗВО України. У своїй роботі цей автор виокремила та обґрунтувала педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю. Також І. Тітаренко розробила модель реалізації педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю. Ця модель ґрунтується на використанні положень аксіологічного, компетентнісного, комунікативного та конфліктологічного підходів і загально-дидактичних принципів. Модель включає в себе такі компоненти: теоретико-методологічний, змістово-процесуальний, контрольньо-оцінювальний.

Узагальнюючи ідеї досліджень та напрацювань вітчизняних науковців в PR-сфері, в сфері соціальних комунікацій, педагогів і PR-практиків, можемо констатувати, що проблема професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю є мультидисциплінарною. Науковці й практики постійно акцентують увагу на необхідності вирішення питання якісної підготовки фахівців із PR, і це потребує ґрунтовного вивчення та послідовного практичного впровадження на рівні нормативно-правового й організаційно-методичного аспектів PR-освіти. Наразі вищезазначені питання актуалізують завдання перед сучасною педагогічною наукою та професійною освітою.

Процес професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, з метою здійснення ефективного та глибинного дослідження в цій галузі, був розглянутий на базі понятійно-категоріального апарату вищої освіти. С. Сисоева, І. Соколова, наголошуючи на важливості осмислення базових термінів у контексті наукового дослідження, зазначають наступне: «Оперування людиною різними тлумаченнями поняття відбувається, коли ми хочемо виділити або підкреслити особливі характеристики, істотні ознаки предмета. У цьому випадку йдеться про застосування різних дефініцій (лат. definitio), у яких подано точне

логічне визначення, виділено істотні дефініційні ознаки, визначено зміст і межі застосування поняття» [274, с. 219]. Поділяючи думку цих науковців, робимо висновок про необхідність осмислити дефініційні ознаки базових понять нашого дослідження з професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Будемо надавати характеристику базовим поняттям дослідження, спираючись, насамперед, на україномовні та іншомовні нормативно-правові, наукові джерела, у яких висвітлено результати наукових досліджень, присвячених питанню професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю [262, с. 166–167; 236, с. 21–25].

Розгляд низки базових понять нашого наукового дослідження слід розпочати із аналізу терміну «професійна підготовка» («професійна освіта»). У «Великому тлумачному словникові сучасної української мови» поняття «професійна освіта» потрактовується у такий спосіб, як: «а) сукупність знань, навичок і умінь, оволодіння якими дає змогу працювати спеціалістом вищої і середньої кваліфікації; б) підготовка в навчальних закладах [28, с. 1177] С. Гончаренко зазначає, що «професійна освіта – підготовка в навчальних закладах спеціалістів різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній з галузей» [52, с. 274–275]. Зміст поняття «професійна підготовка» було відображено в законодавчих актах України: «професійна підготовка – здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю» [73], де під кваліфікацією розуміють, що це є: «офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту» [74].

В іншомовних джерелах визначені поняття «професійна підготовка» та «підготовка» («professional training», «training») як процес навчання та засвоєння базових умінь для конкретної роботи або виду діяльності (*тут та далі переклад з англійської мови наш – І. Р.*) [363, с. 1765; 362; 364, с. 1644; 337, с. 1778].

У «Міжнародній енциклопедії освіти» (International Encyclopedia of Education) існує така дефініція «професійної підготовки» у контексті подальшої трудової діяльності як набуття певних знань та вмінь, притаманних для певної спеціальності та з метою виконання конкретної роботи [355, с. 204]. В «Акті про можливість вищої освіти» (Higher Education Opportunity Act) професійну підготовку визначено як низку заходів, пов'язаних із навчанням, із метою ефективного виконання фахівцями їхніх професійних обов'язків [352].

Отже, проаналізувавши зміст вітчизняних та іноземних визначень поняття «професійна підготовка», в цьому науковому дослідженні ми будемо під «професійною підготовкою» розуміти психолого-педагогічний процес здобуття кваліфікації майбутнім фахівцем, що включає в себе засвоєння основних знань та розвиток необхідних умінь для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності, відповідно до певної спеціальності у межах певної галузі знань.

У результаті правильної організації такого психолого-педагогічного процесу відбувається формування фахівця із подальшим його професійним розвитком. Узагальнене тлумачення змісту поняття «фахівець» в іноземній довідковій науковій літературі розкриваємо як: особа, яка є представником певної професії, обіймає відповідно до рівня професійної підготовки посаду в компанії чи установі, здійснює оплачувану трудову діяльність» [337, с. 1313; 363, с. 1308; 364, с. 1216; 376, с.718; 377, с. 491].

В українських сучасних довідкових джерелах зміст поняття «фахівець» тлумачиться у такий спосіб: «Той, хто досконало володіє якимсь фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо; спеціаліст» [28, с. 1530]. Відповідно до статті 1 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) фахівець має отримати «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [74]. У нашому науковому дослідженні

зміст поняття «фахівець» потрактуємо в такий спосіб – це особа, яка отримала вищу освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, може здійснювати всі види професійної діяльності.

Необхідність удосконалення структури системи освіти було передбачено в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». У цьому документі зазначено наступне: «розбудова сучасної структури системи освіти повинна забезпечити створення оптимальних умов для функціонування і розвитку освіти та всіх її підсистем, реалізації різноманітних освітніх моделей, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, що забезпечують громадянам надання якісних освітніх послуг» [295]. Відповідні вимоги було зrealізовано в Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.).

Здобуття вищої освіти в сучасній Україні відбувається у вищих закладах освіти. Під закладом вищої освіти (ЗВО) згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) розуміємо «окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [74].

Наразі в Україні підготовка майбутніх фахівців з вищою освітою здійснюється на таких рівнях вищої освіти: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень. На кожному рівні вищої освіти за умови успішного виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, передбачається присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук.

У дисертаційному дослідженні використано термін освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР), що викликає необхідність розглянути зміст таких понять: ОКР «молодший спеціаліст», ОКР «бакалавр», ОКР «магістр»; освітніх ступенів

«молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр». Відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту» від 23 травня 1991 р. «підготовка кваліфікованих робітників, а також молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів (далі – фахівці з вищою освітою) здійснюється за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ступеневою освітою) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами» [86]. Де під освітньо-професійними програмами підготовки кваліфікованих робітників та фахівців з вищою освітою відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 65 від 20 січня 1998 року «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» розуміють: «державні документи, які визначають зміст та нормативний термін навчання і передбачають відповідні форми контролю та державної атестації. Зазначені освітньо-професійні програми затверджуються МОН» [199].

Зміст освітньо-кваліфікаційних рівнів: ОКР «молодший спеціаліст», ОКР «бакалавр», ОКР «магістр» подано в статті 30 Закону України «Про освіту» [86] та у Постанові Кабінету Міністрів України № 65 від 20 січня 1998 року «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)»: «В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні: Освітньо-кваліфікаційний рівень – кваліфікований робітник; Освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст; Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр; Освітньо-кваліфікаційний рівень – спеціаліст; Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр» [199].

Згідно цих нормативно-правових актів ОКР молодший спеціаліст – «це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув загальнокультурну підготовку, спеціальні вміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення типових професійних завдань, які передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства» [199]. ОКР «бакалавр» визначено так: – «це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної середньої освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно-орієнтовані вміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці і здатний вирішувати типові

професійні завдання, передбачені для відповідних посад, у певній галузі народного господарства» [199]. У відповідності до Закону України «Про освіту» (1991 р.) та до Постанови Кабінету Міністрів України № 65 від 20 січня 1998 року ОКР «спеціаліст» – «це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра здобув спеціальні вміння та знання, має певний досвід їх застосування для вирішення складних професійних завдань, передбачених для відповідних посад, у певній галузі народного господарства» [199], а ОКР «магістр» – «це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі кваліфікації бакалавра або спеціаліста здобув поглиблені спеціальні вміння та знання інноваційного характеру, має певний досвід їх застосування та продукування нових знань для вирішення проблемних професійних завдань у певній галузі народного господарства» [199].

Із прийняттям Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) були внесені відповідні зміни до Закону України «Про освіту» (1991 р.). Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) «ліквідується рівень молодшого спеціаліста й науковий ступінь кандидата наук і вводяться такі нові ступені, як молодший бакалавр і доктор філософії» [180, с. 83]. Для того, щоб краще зрозуміти значення та суть нових освітніх ступенів для професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, потрібно звернутись до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) статті 5, де тлумачиться термін «молодшого бакалавра» так: «це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90–120 кредитів ЄКТС. Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти» [74]. У змісті цієї ж статті Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) термін «бакалавр» визначається так: «це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня

бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається закладом вищої освіти. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти» [74].

Відповідно до статті 5 «Рівні та ступені вищої освіти», вищезазначеного Закону України, освітній ступінь «магістр» визначається як: «освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90–120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов’язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків» [74].

У сучасному суспільстві кожна професія проходить певні етапи становлення та розвитку. У «Міжнародній енциклопедії освіти» зазначено такі стадії розвитку будь-якої професії: рід занять стає основною роботою; виникає навчальна університетська дисципліна; розробляється навчальний план для професійної підготовки; виникають професійні асоціації; розробляються критерії для сертифікації у галузі; приймаються етичні норми професії. До характеристики професії деякі педагоги включають як професійну підготовку, так і перевірку рівня компетентності фахівця. Фах, який потребує визнання на державному рівні, повинен пройти процедури: акредитації, ліцензування і сертифікації [355, с.1904]. На державному рівні, згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), терміни, які визначають процедури визнання фаху є: «ліцензування» та «акредитація».

У вищезазначеному Законі України в статті 1 «Основні терміни та їх визначення» зазначено, що: «ліцензування – процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності» [74]. У статті 1 цього Закону України подається наступне визначення «акредитація освітньої програми» як «оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет: відповідності стандарту вищої

освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання»[74].

Отже, відповідно до теми нашої наукової розвідки, нами було виокремлено такі базові поняття:

- професійна підготовка (професійна освіта);
- фахівець.

У дослідженні ми будемо під «професійною підготовкою» розуміти психолого-педагогічний процес здобуття кваліфікації майбутнім фахівцем, що включає в себе засвоєння основних знань, розвиток умінь, практичних навичок та інших компетентностей, необхідних для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності, відповідно до певної спеціальності у межах певної галузі знань.

У нашій науковій розвідці зміст поняття «фахівець» потрактуємо в такий спосіб – це особа, яка отримала вищу освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, може здійснювати всі види професійної діяльності.

Також нами було розглянуто низку дотичних понять: ЗВО; Освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР); ОКР «молодший спеціаліст»; ОКР «бакалавр»; ОКР «спеціаліст»; ОКР «магістр»; освітньо-професійний ступінь (молодший бакалавр); бакалаврський ступінь (бакалавр); магістерський ступінь (магістр); ліцензування; акредитація.

1.2. Характеристика базових понять дослідження

Розуміння змісту поняття «зв'язки з громадськістю» є надзвичайно необхідним, адже серед вчених в цій галузі та PR-практиків не існує єдності в розумінні змісту цього поняття, що створює складнощі для наповнення освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі зв'язків з громадськістю. Розуміння змісту поняття «зв'язки з громадськістю» є особливо необхідним при створенні переліку предметів, що входитимуть до освітніх програм, враховуючи відсутність стандарту вищої освіти для професійної підготовки фахівців в галузі зв'язків з громадськістю.

Для розкриття сутності терміну «фахівець із зв'язків з громадськістю», варто розглянути дві ключові складові цього поняття. Зміст поняття «фахівець» було розглянуто нами вище. Тому слід визначитися з дефініцією «зв'язки з громадськістю». Зміст цього терміну змінювався і наповнювався протягом десятиліть. Як зазначав у 1975 році американський фахівець Р. Харлоу (R. Harlow) визначень поняття «зв'язки з громадськістю» нараховувалося, починаючи з початку ХХ століття, понад 500 [350, с. 36]. А вже у 2007 році Ф. Шарков зазначав, що «на сьогодні проаналізовано біля 1000 визначень, які характеризують зв'язки з громадськістю» (*тут та далі переклад з російської мови наш – І. Р.*) [314, с. 9–10]. Науковий термін «паблік рілейшнз» продовжує залишатися в колі особливої уваги дослідників цього феномену. Зарубіжні та вітчизняні науковці продовжують розглядати об'єкт та предмет, парадигми та концепції, підходи та поняття науки про «public relations».

Наукові розвідки зарубіжних авторів: Х. Авенаріуса (H. Avenarius) [325], І. Альошина [1], Е. Бернайза (E. Bernays) [327; 328], С. Блека (S. Black) [329–331], Ж.-П. Бодуана (J.-P. Beaudoin) [20], С. Ємельянова [64], С. Катліпа [188], Є. Коханова [126; 127], І. Кужелевої-Саган [130], Ж. Летан (Jacquie L'Etang), М. Печка (M. Pieczka) [361], М. Менчер (M. Mencher) [374], О. Осипової [185; 186], А. Трунова [288], О. Хамалінської [305], Р. Харлоу (R. Harlow) [350], О. Чумікова, М. Бочарова [312], М. Шишкіної [316; 317] та інших присвячено дослідженню змісту поняття «паблік рілейшнз». На наш погляд, найважливішими працями вітчизняних вчених, які досліджують значення «public relations» є наукові розвідки: А. Бащук [5], В. Бебика [6], В. Білоуса [18], С. Квіта [106], В. Королька, О. Некрасової [119], В. Мойсеєва [161; 162], Г. Почепцова [210; 211], В. Різуна [228], Є. Ромата [231; 232], І. Слісаренка [276], Є. Тихомирової [286] та інших.

Наразі існує величезна кількість визначень поняття «зв'язки з громадськістю» – це зумовлено тим, що зв'язки з громадськістю як наука мають суспільний характер. Крім того, існують спільні та відмінні ознаки, щодо PR та інших сфер діяльності: інформаційно-комунікаційних технологій, журналістики, реклами; та можливостей використання їхніх методів і засобів (агітації, пропаганди

тощо). На думку В. Мойсеєва, «взаємодіючи із суміжними сферами соціальної практики, PR запозичують певні їхні методи і засоби. Однак вони не можуть цілком перейняти їх, оскільки є самодостатньою фаховою діяльністю, ґрунтуються на специфічних принципах і мають свій об'єкт впливу» [162, с. 18]. У дослідженні слід розглянути дотичні до категорії «зв'язки з громадськістю» поняття «пропаганда» та «агітація». Під «агітацією» в Україні у 1990-ті роки розуміли «один із дійових засобів політичного впливу на маси, ідеологічна зброя у боротьбі класів та партій між собою. Полягає у поширенні шляхом бесід, доповідей, виступів на мітингах, зборах..., які спонукають маси до активних політичних дій, впливають на їхню свідомість та настрої» [123, с. 7]. Зміст термінів змінюється протягом історії, уважно вивчаючи трансформаційні зміни у суспільстві, ми починаємо розуміти, що зміст термінів в різні історичні періоди є різним. У 2013 році Н. Яцко пропонує наступне визначення поняття «агітація»: «засіб впливу на свідомість та настрої широких мас, з метою спонукати їх до політичної чи іншої активності, ідеологічна зброя партійної боротьби; ... припускаючи диференційований підхід до різних верств населення, з урахуванням його класового складу, культурного рівня, роду занять; будується на обліку та врахуванні настроїв і запитів людей, на терплячому роз'ясненні та переконанні ...» [323, с. 42].

Щодо змісту поняття «пропаганда» в сучасному науковому дискурсі однотайність думок серед теоретиків та практиків PR-діяльності відсутня. Починаючи з 1940-х років, серед дослідників феномену «пропаганда» ведеться дискусія щодо розуміння відмінностей між «зв'язками з громадськістю» та власне «пропагандою». Пропаганда розглядається низкою сучасних науковців та практиків PR як односторонній процес, де громадськість, або певна її частина, постає мішенню, а метою – суспільна свідомість чи натяк на те, як повинно вести себе суспільство. Ч. Сіпманс (Ch. Siermans) визначив пропаганду як «організований процес переконання» [190, с. 30]. Так Е. Мартін (E. Martin) писав про пропаганду наступне: «пропаганда пропонує готові рішення бездумному

стаду» [190, с. 30]. Е. Бернайз дав наступне визначення поняттю «пропаганда»: «послідовна, планомірна кампанія, яка репрезентує ідею чи групу ідей» [190, с. 30].

Розглядаючи різні аспекти феномену пропаганди, не можемо в чомусь не погодитися з науковцями Г. Джоветт (G. S. Jowett) та В. О' Доннелл (V. O' Donnell) [360], які виділяють три категорії пропаганди: «білу», «сіру» та «чорну». Під «білою» пропагандою розуміють таку пропаганду, в якій чітко вказані джерела інформації та наводяться точні відомості. Під «сірою» пропагандою розуміють таку пропаганду, в якій не завжди чітко можна вказати джерело інформації та не завжди можна бути впевненими у точності наданої інформації. Під «чорною» пропагандою розуміють таку пропаганду, в якій використовуються неправдиві джерела та передаються сфабриковані або неправдиві відомості. Наразі до цього виду пропаганди використовують ще й термін «дезінформація». Однак варто зазначити, що вчені та практики в сфері PR відмічають, що неправдиво було б стверджувати, «що зв'язки з громадськістю не мають нічого спільного з пропагандою, так само, як пропагандист не може сказати, що час від часу він не користується методами зв'язків з громадськістю» [190, с. 36].

Хоча «зв'язки з громадськістю» та «пропаганда» – це явища, що в своїй основі мають одну природу: вони в своїй діяльності спираються на використання інформації, проте мета її використання – різна. «Метою зв'язків з громадськістю є досягнення порозуміння, а пропаганди – створити рух. У наміри зв'язків з громадськістю входить правдивий діалог, пропаганда не ставить собі цього за мету. Методи зв'язків з громадськістю повністю відкриті, пропаганда за необхідністю може викривлювати факти... пропаганда намагається повести за собою» [190, с. 36]. Для подальшого розуміння природи «зв'язків з громадськістю» ми розмежували це поняття з поняттям «пропаганда», адже «поширена думка про те, що «зв'язки з громадськістю» – це форма пропаганди, нівелює цілі PR та підриває довіру до паблік рілейшнз» [190, с. 35].

На сьогодні існують різні підходи до визначення змісту поняття «паблік рілейшнз» («public relations») в сучасному науковому дискурсі. В. Березенко підкреслює: «У даний час у наукових публікаціях цей феномен визначається,

як «паблік рїлейшнз», «паблїк рїлейшнз», «паблік рїлешнз», «паблік рїлейшнз», «ПР», «public relations», «PR», «зв'язки з громадськістю», «громадські зв'язки», «комунікації з громадськістю», «піар», «пі-ар». На Заході public relations іноді мають назву «стратегїчних комунікацій» [8, с. 228]. Таке термінологїчне рїзноманїття є об'єктивним. Адже цей науковий термін, з одного боку, має англословне корїння, а, з іншого боку, відображає рїзноманїтні завдання PR-дїяльності. Сучасні вітчизняні дослідники цього складного феномену В. Королько, В. Мойсеєв, Г. Почепцов, Є. Ромат вважають словосполучення «public relations» та «зв'язки з громадськістю» синонімами. Ми приєднуємося до думки В. Березенко: «наукову дефініцію «public relations» слід розуміти не тільки як тлумачення значення наукового поняття «public relations», а й як спосіб, процес визначення цього поняття. Саме звідси впливає безліч варїантів дефініції «public relations», що функціонують у наукових текстах. Велика кількість наукових визначень «public relations» пояснюється і відносністю, тимчасовістю нашого знання про об'єкт PR, і рїзними критерїями, підходами щодо його тлумачення» [8, с. 229].

На думку О. Осипової, підґрунтям для класифїкації підходів щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю» є цілі PR-дїяльності, тому «сьогодні виділяють альтруїстичний, компромїсний та прагматичний підходи» [186, с. 129] щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю».

До альтруїстичного підходу щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю» відносяться всі ті дефініції, де основною метою PR-дїяльності є досягнення суспільної гармонїї, створення та підтримка доброзичливих стосунків та взаєморозуміння.

С. Блек дає наступне визначення: ««Public Relations» – це мистецтво та наука досягнення гармонїї за допомогою взаєморозуміння, що ґрунтується на правді та повній поінформованості» [331, с. 17].

За визначенням Інституту зв'язків з громадськістю (Institute for Public Relations) США «паблік рїлейшнз – планомїрна систематична дїяльність із забезпечення рївномїрної інформаційної взаємодїї задля взаєморозуміння між організацією та громадськістю [396].

Ф. Джефкінс вважає, що «Паблік рілейшнз складаються із усіх зовнішніх та внутрішніх форм комунікації, яка планомірно здійснюється між організацією та суспільством із метою досягнення порозуміння між ними» [60, с. 11].

Французький науковець Ф. Буарі підкреслює, що «у дійсності PR-поведінкова мораль групи, стратегія та технологія комунікації із обов'язковим використанням гуманістичного підходу з метою встановлення та підтримки дружніх стосунків, що базуються на знаннях та взаєморозумінні одне одного» [24, с.7].

До компромісного підходу щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю» відносяться всі ті дефініції, де основною метою PR-діяльності є задоволення інтересів обох сторін – організації та громадськості.

Е. Бернайз визначав: «Паблік рілейшнз – це зусилля, які направлені на те, щоб переконати громадськість змінити свій підхід або свої дії, а також на гармонізацію діяльності організації у відповідності з інтересами громадськості і в зворотньому напрямі» [327].

Л. Невзлін наголошує: «Паблік рілейшнз» – «це управлінська діяльність, що направлена на встановлення взаємовигідних, гармонійних стосунків між організацією та громадськістю, від якої залежить успіх функціонування цієї організації» [176, с. 15].

До прагматичного підходу щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю» відносяться всі ті дефініції, де основною метою PR-діяльності є успішне функціонування організації, фірми, закладу та підвищення його репутаційного іміджу.

Р. Харлоу подав наступне визначення: «PR – це одна із функцій управління, яка сприяє становленню та підтримці спілкування, взаєморозуміння, налагодження доброзичливих стосунків та співробітництва між організацією та громадськістю» [350, с. 3].

О. Чуміков та М. Бочаров приєднуються до прагматичного підходу при визначенні «зв'язків з громадськістю»: «PR – це система інформаційно-аналітичних та процедурно-технологічних дій, що передбачають створення

та розповсюдження повідомлень, які направлені на гармонізацію стосунків всередині певного проекту, а також між учасниками проекту та його оточенням з метою успішної реалізації цього проекту» [312, с. 26].

Д. Ньюсом (D. Newsom), Дж. Тьорк (J. Turk), Д. Крукеберг (D. Kruckeberg) вважають, що «публік рілейшнз містить в собі обов'язки та зобов'язання, які найкращим чином працюють на організацію та її співробітників в галузі політики та інформації» [375, с. 4].

Узагальнення підходів до визначення поняття «зв'язки з громадськістю» за О. Осіповою нами унаочнено в таблиці 1.1. [186].

Таблиця 1.1.

**Основні підходи до визначення поняття «зв'язки з громадськістю»
за О. Осіповою [186]**

Номер підходу	Назва підходу	Вчені-представники підходу
Перший підхід	Альтруїстичний	С. Блек, Ф. Джефкінс, Ф. Буарі та інші
Другий підхід	Компромісний	Е. Бернайз, Л. Невзлін та інші
Третій підхід	Прагматичний	Р. Харлоу, О. Чуміков, М. Бочаров, Д. Ньюсом, Дж. Тьорк, Д. Крукеберг інші

В. Королько виділяє чотири групи визначень цього терміну: «1) офіційні, або такі, що мають інституціональний статус (статути національних та міжнародних Асоціацій PR); 2) ті, що визнані канонічними, тобто містяться у словниках або енциклопедіях; 3) ті, що мають високий науковий або професійний статус, оскільки зроблені авторитетними фахівцями сфери PR; 4) ті, що репрезентують основні типи поглядів, точки зору стосовно природи PR» [119, с. 23].

Узагальнення підходу до визначення поняття «зв'язки з громадськістю» за В. Корольком унаочнено нами в таблиці 1.2. [119].

Таблиця 1.2.

**Основні групи визначення поняття «зв'язки з громадськістю»
за В. Корольком [119]**

Номер групи	Назва групи	Характеристика групи
Перша група	Офіційна	Віднесені ті визначення поняття «зв'язки з громадськістю», що мають інституціональний статус (статути національних та міжнародних Асоціацій PR)
Друга група	Канонічна	Віднесені ті визначення поняття «зв'язки з громадськістю», що містяться у словниках або енциклопедіях
Третя група	Авторська	Віднесені ті визначення поняття «зв'язки з громадськістю», що мають високий науковий або професійний статус, зроблені авторитетними фахівцями сфери PR
Четверта група	Галузева	Віднесені ті визначення поняття «зв'язки з громадськістю», що репрезентують основні типи поглядів, точки зору стосовно природи PR

Іншого бачення щодо класифікації підходів із визначення поняття «зв'язки з громадськістю» притримується М. Шишкіна [317]. Цей науковець вважає, що всі існуючі поняття «паблік рілейшнз» можна поділити на п'ять основних груп. Основою поділу цієї класифікації виступають ключові слова, за якими приховано специфічне розуміння онтологічного статусу PR.

На думку М. Шишкіної, до першої групи належать усі визначення поняття «зв'язки з громадськістю», в яких PR розглянуто як наука та/або мистецтво задля вирішення певних необхідних для конкретної організації завдань. До такої групи визначення поняття «паблік рілейшнз» відносять дефініції PR за Е. Бернайзом, С. Блеком, Н. Арнольдом та інших.

До другої групи, за М. Шишкіною, належать усі визначення поняття «зв'язки з громадськістю», в яких PR розглянуто як певного виду діяльність: управлінська, комунікаційна, організаторська та т. і. До такої групи визначення поняття «публік рілейшнз» відносять дефініції PR за А. Зверінцевим, Г. Тульчинським, І. Яковлевим та ті, що представлені у виданнях Британського інституту зв'язків з громадськістю (The Institute for Public Relations (IPR) [380] та т. і.

До третьої найчисленнішої групи, за М. Шишкіною, належать усі визначення поняття «зв'язки з громадськістю», в яких PR розглянуто як специфічну функцію управління або функції менеджменту. До такої групи визначення поняття «публік рілейшнз» відносять дефініції PR за Р. Харлоу, І. Альшиною, М. Менчером та т. і.

До четвертої групи, за М. Шишкіною, належать усі визначення поняття «зв'язки з громадськістю», в яких PR розглянуто на противагу попередній групі не як функцію, а як власне управління або менеджмент (менеджмент комунікацій). До такої групи визначення поняття «публік рілейшнз» відносять дефініції PR за А. Векслер, Дж. Грюнігом, Т. Хантом, Г. Почепцовим та т. і.

М. Шишкіна формулює власне визначення «зв'язки з громадськістю», яке відносить до п'ятої групи дефініцій щодо PR. Ця дослідниця розглядає «публік рілейшнз» з точки зору діяльнісного статусу. Послідовно останній розглянуто цим науковцем через елементи діяльнісного статусу: суб'єкт, предмет, мета, доцільний характер, засоби, результат і власне процес діяльності. М. Шишкіна пише: «Публік рілейшнз – це управлінська комунікативна ринкова діяльність (сукупність соціальних практик), що направлена на формування ефективної системи публічних дискурсів соціального суб'єкта, та забезпечує оптимізацію його взаємодії із значимими сегментами соціального середовища (з його громадськістю) [317, с. 72].

Узагальнення підходу до визначення поняття «зв'язки з громадськістю», за М. Шишкіною, нами унаочнено в таблиці 1.3. [317].

А. Бацук виокремила власні підходи до визначення терміну «зв'язки з громадськістю», а саме: філологічний, соціологічний, стратегічний, культурологічний, інструментальний, управлінський [5, с. 153–158].

Таблиця 1.3.

**Основні групи визначення поняття «зв'язки з громадськістю»
за М. Шишкіною [317]**

Номер групи	Ключові слова	Вчені-представники групи
Перша група	PR як наука та/або мистецтво	Е. Бернайз, С. Блек, Н. Арнольд
Друга група	PR як певного виду діяльність	А. Зверінцев, Г. Тульчинський, І. Яковлев
Третя група	PR як специфічна функція управління або функції менеджменту	Р. Харлоу, І. Альошина, М. Менчер
Четверта група	PR як управління або менеджмент	А. Векслер, Дж. Грюніг, Т. Хант, Г. Почепцов
П'ята група	PR через діяльнісний статус: суб'єкт, предмет, мета, доцільний характер, засоби, результат і власне процес діяльності	М. Шишкіна

На думку І. Кужелевої-Саган, класифікувати такий складний соціокультурний феномен, як public relations, можна на базі виявлення його ключових «кодів»: комунікація, технологія, управління, діалог, громадська думка [130, с. 85].

С. Ємельянов визначив два підходи визначення терміну «public relations»: нормативний, або описовий, і аналітичний. У першому підході зроблено акцент на функціональному аспекті PR, а в другому – на відображенні сутності такого явища, як PR [64, с. 12–16].

Як бачимо, з моменту появи такого соціального інституту, як зв'язки з громадськістю, не перестають точитися суперечки про точність визначення змісту поняття «зв'язки з громадськістю». Такі відомі вчені та практики в сфері PR, як У. Агі (W. Agee), Г. Кемерон (G. Cameron), Ф. Олт (Ph. Ault), Д. Вілкокс

(D. Wilcox) [263], Д. Доті (D. Doty) [341], Дж. Марконі (J. Marconi) [365], К. Шрірамеш (K. Sriramesh), Д. Верчіч (D. Vercic) [388], Д. Вілкокс (D. Wilcox), У. Агі (W. Agee), Г. Кемерон (G. Cameron), Ф. Олт (P. Ault) [343], Ф. Хенслоу (Ph. Henslowe) [351], Н. Річардсон (N. Richardson), Л. Лавл (L. Laville) [383] подають власні визначення цьому складному поняттю. Багатоаспектність, багатофункціональність та багатовимірність змісту поняття PR розкриваються в науково-практичних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів. Так В. Бебик [189] висвітлює зміст поняття «зв'язки з громадськістю» в контексті державного управління та міжнародного і міждержавного спілкування; Т. Лебедева [142] та О. Ольшевський [182] приділяють увагу антикризовому піару в бізнесі та політиці; Ж.-П. Бодуан [20], Т. Примак [217] та І. Сіняєва [269] досліджують PR в бізнесі; Т. Примак [216], І. Сіняєва [270] формулюють зміст поняття «зв'язки з громадськістю» з точки зору менеджменту та маркетингу; В. Москалец [163] розглядає PR в шоу-бізнесі; О. Александров [226], К. Іванова [97], М. Кузнєцов та І. Цикунов [131], Б. Мандель [157], І. Райхман [225] висвітлюють питання взаємодії піар із засобами масової інформації (ЗМІ); О. Тодорова [287], О. Чуміков та М. Бочаров, М. Тішкова [311], М. Хейг (M. Haig) [349], Ю. Марлоу (E. Marlow) [368], О. Василенко [25], Т. Ватсон (T. Watson) та П. Нобл (P. Noble) [398], З. Шик (S. Schick) [384] вивчають паблік рілейшнз в інтернеті та електронних засобах масової інформації. Наразі ми можемо констатувати, що можливо сформулювати не одне, а декілька визначень поняття «зв'язки з громадськістю», які не суперечать одне одному, а, навпаки, дають можливість узгодити та зняти антагонізм між визначеннями дефініції «зв'язки з громадськістю».

Провівши моніторинг різноманітних визначень змісту поняття зв'язків з громадськістю, В. Королько приходить до висновку, що «паблік рілейшнз – це функція стратегічного менеджменту, що використовує інформаційно-комунікаційні засоби для оптимізації двосторонніх зв'язків із ключовими групами громадськості, від яких залежить успіх або невдача організації» [119, с. 28]. В дисертаційному дослідженні ми будемо притримуватися визначення «паблік рілейшнз», запропонованого цим провідним вітчизняним науковцем в галузі PR.

Далі нами, за відсутності стандарту вищої освіти для професійної підготовки фахівців в галузі зв'язків із громадськістю, відповідно відсутністю чітко сформульованих компетентностей випускника: інтегральної компетентності, загальних компетентностей, спеціальних (фахові, предметні) компетентностей, аналізуватимуться напрацювання вчених та практиків в галузі PR щодо вимог, якостей, професійних задач, знань та вмінь фахівця в галузі PR.

PR є дотичним до різних сфер людської діяльності, тому поняття «паблік рілейшнз» потрактовується в той спосіб, в який PR пов'язаний з певною галуззю науки чи практики. Тому визначення поняття «фахівець із зв'язків з громадськістю» подається теоретиками та практиками PR через вимоги до професійної діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, які ґрунтуються на головних напрямках практичної діяльності PR. Такої думки притримуються Є. Коханов, І. Сіняєва, які формулюють вимоги до знань та вмінь фахівців із зв'язків з громадськістю, виходячи з їхніх головних напрямів та задач професійної діяльності.

На думку Є. Коханова, до основних професійних задач PR-фахівця належать: «побудова позитивного діалогу суб'єкта PR із цільовою громадськістю, коли результатом взаємодії постає не тільки вимірювання установок та поведінки громадськості, а й коректування організаційної активності з метою подолання дисонансу у взаємовідносинах з громадськістю;

вирішення спірних, конфліктних ситуацій між суб'єктами PR та громадськістю через діалог, шляхом об'єктивного і рівноцінного обміну інформацією, аналізу громадської думки, особистих контактів і т. п. Пошук згоди чи компромісу. Узгодження суперечливих думок та уявлень про предмет взаємодії і ставлення до нього;

організація каналів рівноцінного інформаційного обміну і повноти інформації про ситуацію та предмет взаємодії;

встановлення та підтримка інтересу і рівноваги між різними групами громадськості на основі стратегії довіри» [127, с. 56–57].

Успіх вищезазначених задач залежить від багатьох характеристик, які відображають ефективність діяльності PR-фахівця. Є. Коханов, В. Меншикова, Е. Утлік [127, с. 57] до характеристик, що відображають ідеальну модель PR-фахівця, відносять:

1. PR-модель, яка використовується в практичній діяльності;
2. роль в організації;
3. проведення досліджень з використання методів соціальних наук та використання даних цих досліджень;
4. ідентифікація з соціальною підструктурою;
5. ставлення до власної професійної діяльності.

Головними напрямками практичної діяльності PR за І. Сіняєвою є:

- «формування громадської думки;
- встановлення ефективних комунікацій з представниками різних ділових кіл громадськості;
- розробку ефективних механізмів взаємодії з інститутами ЗМІ – пресою, радіо, телебаченням;
- споживчі стосунки;
- міжнародні відносини» [270, с. 10].

Цим автором визначено вимоги до знань та вмінь фахівця в галузі PR, які направлені на:

- «вивчення громадської думки;
- розробку рекомендацій з використання необхідних для формування думки та задоволення очікувань;
- консультування з проблем кризового управління;
- прогнозування економічних тенденцій на базі комплексних маркетингових соціально-психологічних досліджень;
- розвиток корпоративної культури в трудовому колективі, фірмового стилю та соціальної відповідальності;
- створення гідного іміджу перших осіб компанії, який сприятиме популярності в суспільстві» [270, с. 10–11].

Наразі в теорії та практиці зв'язків з громадськістю існує уявлення про ідеального PR-фахівця. Американський практик в галузі публік релейшнз Х. Берсон пише, що ідеальному фахівцю в сфері PR слід мати чотири первинні властивості:

1. «Вони винахідливі. Це здібні, розумні люди, швидко вчаться. У них є унікальна здібність майже відразу викликати довіру.
2. Вони знають, як поводитися з людьми. Вони прекрасно працюють зі своїми начальниками, зі своїми ровесниками, зі своїми підлеглими. Вони добре працюють з клієнтами, а також з пресою чи постачальниками. Вони емоційно незворушні – навіть (і особливо) під тиском. Частіше вони користуються займенником «ми», ніж «я».
3. Вони завжди прагнуть уперед і на цьому шляху знаходять творчі вирішення...
4. Вони вміють писати, вони можуть сформулювати свої думки в переконливій формі» [345, с. 78–79].

Первинні властивості ідеального PR-фахівця за Х. Берсоном нами унаочнено в таблиці 1.4. [345].

Науковець Є. Коханов подає соціально-психологічний портрет ефективного (ідеального) PR-фахівця в такий спосіб:

1. «Модель PR, яку практикує ефективний фахівець із зв'язків з громадськістю, – двостороння симетрична.
2. Фахівець PR виконує одну із менеджерських ролей в організації, керує процесом взаємовідносин організації з громадськістю.
3. Фахівець PR розуміє необхідність і важливість використання досліджень як внутрішнього, так і зовнішнього середовища організації, володіє техніками їх проведення.
4. Ефективний (ідеальний) PR-фахівець – це не «людина організації», він виконує більш широку соціальну функцію, він виступає тією ланкою, що пов'язує організацію та громадськість, та є посередником між ними. Фахівець репрезентує організацію громадськості, а громадськість – організації.

5. Ефективний (ідеальний) PR-фахівець автономно приймає рішення, в своїй діяльності орієнтується на визнання колег, сповідує професійні цінності та намагається постійно підвищувати кваліфікацію» [127, с. 58–59].

Таблиця 1.4.

**Первинні властивості ідеального фахівця в сфері PR
за Х. Берсоном [345]**

	Первинні властивості	Сутність властивості
I.	PR-фахівець здібний, розумний, винахідливий, емоційно незворушний, креативний, викликає довіру	PR-фахівцю притаманні яскраві психологічні риси
II.	PR-фахівець швидко вчиться	PR-фахівець вмотивований на постійне підвищення своєї кваліфікації
III.	PR-фахівець знає та вміє поводитися з людьми (колеги, представники ЗМІ, клієнти)	PR-фахівець володіє механізмами різноманітних форм і методів ділового спілкування
IV.	PR-фахівець не піддається тиску, знає що робити	PR-фахівець автономний у прийнятті рішень
V.	PR-фахівець вміє писати, вміє формулювати свої думки в переконливій формі	PR-фахівець володіє знаннями, уміннями та навичками журналістської професійної діяльності

Соціально-психологічний портрет ефективного (ідеального) PR-фахівця за Є. Кохановим нами унаочнено в таблиці 1.5. [127].

Таблиця 1.5.

**Соціально-психологічний портрет ефективного (ідеального) PR-фахівця за
Є. Кохановим [127]**

	Соціальні функції ефективної діяльності ідеального PR-фахівця <i>PR-фахівець у своїй професійній діяльності:</i>	Психологічні риси ідеального PR-фахівця
I.	використовує двосторонню симетричну модель PR	асертивність, комунікативність
II.	виконує менеджерську функцію в організації та керує процесом взаємовідносин організації з громадськістю	схильність до організаторської діяльності, екстравертність, креативність
III.	проводить науково-дослідну роботу щодо внутрішнього та зовнішнього середовища організації; покликаний підвищувати кваліфікацію	високий рівень суб'єктності
IV.	реалізує соціальну функцію, покладену на нього суспільством	емпативність
V.	репрезентує власне рішення, спираючись на професійні цінності	інтернальність

Як бачимо, вищезазначені дослідники формують такі психологічні якості для ідеального PR-фахівця:

- вміння керувати процесом взаємовідносин організації з громадськістю;
- вміння репрезентувати організацію громадськості, а громадськість – організації;
- вміння автономно приймати рішення;
- вмотивованість постійно підвищувати кваліфікацію.

Однак одні дослідники, такі як Х. Берсон, при визначенні рис ідеального фахівця в галузі PR роблять більш акцент на особистісні психологічні якості, а інші дослідники, такі як Є. Коханов, при визначенні рис ідеального фахівця в галузі PR роблять більш акцент на соціальній ролі такого фахівця в суспільстві.

Щодо провідних рис ідеального фахівця в галузі PR сучасний дослідник І. Сіняєва, яка у власній професійній діяльності поєднала теоретичні підходи з практикою, зазначає наступне: «PR-фахівець повинен досконало володіти механізмами різноманітних форм і методів ділового спілкування» [270, с. 42].

Наразі до фахівців із зв'язків з громадськістю висуваються досить широкі (інтегральні) умови. Ф. Шарков вважає, що «в системі зв'язків з громадськістю необхідні не тільки знання з основ роботи з текстом, іноземних мов і технологій різноманітних ЗМІ, але також і знання із менеджменту, економіки, соціології, психології, статистики та іншого» [314, с.67].

На сучасному етапі розвитку суспільства особливого значення набувають інформаційно-комунікаційні технології. На думку Б. Кияка, сучасна «індустрія PR базується на науці з використанням найсучасніших комунікаційних і комп'ютерних технологій, баз даних, прес-моніторингу, аналітики. До PR-технологій ставляться особливі вимоги і наявний високий стандарт» [108, с 30]. Відповідно, сьогоднішній ринок праці характеризується появою самостійної спеціалізації PR-фахівця в Інтернеті. Деякі державні структури, великі корпорації, інформаційні та PR-агентства почали запрошувати на роботу фахівців із зв'язків з громадськістю в Інтернеті. О. Чуміков, М. Бочаров, М. Тішкова виокремили професійні вимоги до PR-фахівця в Інтернеті. На їхню думку, такий фахівець «покликаний створювати, координувати, коректувати, досліджувати зміст меседжів і контролювати актуальний рівень комунікацій» [311, с. 5].

Провідний вітчизняний науковець в сфері PR В. Королько висуває кваліфікаційні вимоги до дипломованого фахівця із зв'язків з громадськістю в різноманітних сферах життєдіяльності: у сфері планування, у сфері управління, у сфері реклами, у сфері аналітичної роботи, у сфері виробничих відносин, у сфері економічних відносин, у сфері комунікацій, у сфері соціальних відносин, у сфері політики, у сфері освіти [120, с. 44–45]. У додатку А представлено основні функціональні обов'язки фахівців із публік релейшнз за В. Корольком [120].

У кваліфікаційних вимогах до дипломованого фахівця із зв'язків з громадськістю за В. Корольком наявний взаємний перетин функцій фахівців із

зв'язків з громадськістю з функціями фахівців з реклами, маркетингу та функціями фахівців інших сфер професійної діяльності. Деколи в класифікації В. Королька збігаються кваліфікаційні вимоги до вищого та середнього управлінського персоналу.

Як зазначає вітчизняний фахівець О. Курбан, на кафедрі реклами та зв'язків з громадськістю Київського університету імені Бориса Грінченка було сформульовано базові вимоги до фахівців із PR: для фахівців-початківців, для фахівця середнього та вище середнього рівнів [139, с. 34].

М. Шишкіна сформулювала власні основні професійні вимоги до фахівця із зв'язків з громадськістю, які можна об'єднати в такі блоки:

- «мати знання про ринок засобів масової інформації;
- володіти необхідними журналістськими навиками;
- бути поінформованим про галузеву специфіку свого суб'єкта PR» [316, с. 419].

У таблиці 1.6. нами наведено основні функціональні вимоги до фахівців з паблік рілейшнз за М. Шишкіною [316].

Таблиця 1.6.

**Основні функціональні вимоги до фахівців з паблік рілейшнз
за М. Шишкіною [316]**

Назва блоку основних професійних вимог	Зміст наповнення блоку
Знання	Фахівець має знати ринок ЗМІ: його структуру, принципи управління, типові та видові характеристики, технології друкованого, теле-, радіо-виробництва, рейтинги видань та програм, цінову політику реклами і т. п.

Продовження таблиці 1.6.

Уміння	Фахівець має володіти необхідними журналістськими навиками збору та обробки первинної інформації в таких жанрах: нотатки, інтерв'ю, кореспонденція, стаття, репортаж, хроніка, звіт; має володіти навиками використання технічних засобів для виконання професійних обов'язків
Поінформованість	Фахівець має бути достатньо поінформованим про галузеву специфіку свого суб'єкту PR в сферах його діяльності та змісті роботи, поєднуючи це все із знаннями професійно орієнтованих на суб'єкт ЗМІ: галузеві чи спеціалізовані видання, теле-, радіопрограми, конкретних журналістів

На нашу думку, основні професійні вимоги до фахівців із зв'язків з громадськістю М. Шишкіна сформулювала як вимоги, що висуваються і до журналістів.

Вітчизняний практик PR-діяльності А. Ротовський висуває власні вимоги до професійних функцій піарника:

1. «Вміти аналізувати всю сукупність соціально-політичних, економічних факторів, які впливають на життєдіяльність організації, з метою пошуку ідей для PR-акцій і PR-програм, побудови ефективної комунікації між організацією та її внутрішньою та зовнішньою громадськістю.
2. Знаходити креативні ідеї PR-акцій, програм.
3. Замовляти соціологічні та маркетингові дослідження, аналітичні розробки, які необхідні для прийняття рішень в галузі PR.
4. Працювати з PR-текстом (статті, прес-релізи, реклама, виступи).
5. Переконливо виступати перед аудиторією.
6. Налагоджувати і підтримувати довірчі стосунки з клієнтами, партнерами, громадськістю.

7. Бути розумним радником керівника у питаннях менеджменту, лобіювання, ділового етикету, іміджу.
8. Організовувати та давати інтерв'ю.
9. Бути хорошим організатором» [233, с. 39].

Як бачимо, у вищезазначених вимогах А. Ротовський поєднує не лише основні професійні вимоги до фахівця із зв'язків з громадськістю (в тому числі і як до журналіста), а й особистісні риси піарника для здійснення професійної діяльності.

Про інтегративні функції PR-фахівців, їхній статус у компанії пише Ф. Шарков. Розглядаючи професійну діяльність фахівців із зв'язків з громадськістю, що направлена на реалізацію PR-функцій, цей науковець акцентує увагу на таких напрямках роботи:

- А. Збір та аналіз інформації (дослідження громадської думки, яка сконцентрована в різних інформаційних джерелах, аналіз цієї інформації);
- Б. Розповсюдження інформації (підготовка інформаційних матеріалів, розповсюдження позитивної інформації, налагодження стосунків з різними соціальними групами);
- В. Підтримка доброзичливих стосунків (встановлення та підтримка двосторонньої комунікації, профілактика конфліктів та усунення непорозумінь) [314, с. 63–65].

На сьогодні фахівці із зв'язків з громадськістю повинні мати глибокі знання з соціальних, гуманітарних та економічних наук, від таких фахівців «вимагається велика гама знань, умінь і навичок. Щоб ефективно виконувати свою роботу, піармен-професіонал має бути дослідником, ініціативним лідером, радником, здійснювати перспективне планування, навчати інших і спілкуватися з різними аудиторіями людей» [119, с.41]. Тобто, крім професійних знань та умінь, фахівець із зв'язків з громадськістю повинен мати певні особистісні риси.

Відомі науковці, основоположники PR як науки С. Блек та Е. Бернайз в своїх роботах підкреслювали значення особистісних рис фахівця із зв'язків з громадськістю для здійснення ефективної професійної діяльності.

Почесний професор в галузі PR, один із авторитетних діячів Міжнародної асоціації паблік релейшнз (IPRA), С. Блек визначив важливі особистісні риси фахівця із зв'язків з громадськістю. А саме: «здоровий глузд; відмінні організаторські здібності; логіка суджень, об'єктивність і критичність сприйняття; багата уява і здатність розуміти точку зору іншого; стійкість характеру; виняткова увага до дрібниць; живий допитливий розум; старанність, здатність до тривалої самостійної і творчої роботи; оптимізм, почуття гумору; гнучкість і здатність одночасно працювати над різними проблемами» [119, с. 42–43].

Всесвітньовідомий американський вчений в галузі паблік релейшнз Е. Бернайз вважав, що успішному професійному фахівцю з PR повинні бути притаманні такі особистісні якості: 1. «Сильний характер, чесність і відвертість. 2. Здоровий глузд і логічність суджень. 3. Здатність творчо і нестандартно мислити. 4. Правдивість і розсудливість. 5. Об'єктивність. 6. Глибока зацікавленість у розв'язанні проблем. 7. Широка культурна підготовка. 8. Інтелектуальна допитливість. 10. Здатність аналізувати й синтезувати. 10. Інтуїція. 11. Знання соціальних наук і технологій зв'язків із громадськістю» [119, с. 42].

Узагальнюючи основні вимоги до фахівця із зв'язків з громадськістю, що ґрунтуються на головних напрямках практичної діяльності PR, можемо дати таке визначення поняттю *«фахівець із зв'язків з громадськістю»* – це особа, яка отримала спеціальну освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, здійснює всі види професійної діяльності, що входять в сферу зв'язків з громадськістю.

У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) в статті 1 розкрито зміст таких понять: «здобувачі вищої освіти», «кваліфікація», «компетентність», «спеціалізація» та «спеціальність». Визначення таких понять в цьому Законі України потрактовується так:

- здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації;
- кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей

(результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту;

– компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти;

– спеціалізація – складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти;

– спеціальність – складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка [74].

Спираючись на вищенаведені визначення, можемо сформулювати власну дефініцію поняття *«майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю»*. Ми вважаємо, що *«майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю»* – це особа, яка навчається у закладі вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і отримання кваліфікації через засвоєння динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей в галузі зв'язків з громадськістю.

Отже, величезна кількість існуючих визначень поняття «зв'язки з громадськістю» обумовлена не лише рівнем розвитку зв'язків з громадськістю як науки, але й суспільним характером цієї науки, який неминухо передбачає врахування різних парадигм, концепцій, шкіл, підходів, поглядів та уявлень. Однак усіх теоретиків та практиків PR об'єднує одна спільна ідея: зв'язки з громадськістю мають слугувати гармонізації взаємовідносин між суб'єктами інформаційного поля та слугувати встановленню дружніх стосунків між останніми. Різноманіття підходів до визначення поняття «зв'язки з громадськістю», відповідно, і до видів діяльності, що входять в сферу PR, суттєво впливають на зміст освіти. У цьому

полягає актуальність педагогічної проблеми щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в сучасних ЗВО України.

Відповідно до теми нашої наукової розвідки, нами було виокремлено такі базові поняття:

- зв'язки з громадськістю,
- фахівець із зв'язків з громадськістю,
- майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю.

У своєму науковому дослідженні ми пристаємо до дефініції «зв'язки з громадськістю», яку визначив В. Королько в такий спосіб: паблік рілейшнз – це функція стратегічного менеджменту, що використовує інформаційно-комунікаційні засоби для оптимізації двосторонніх зв'язків із ключовими групами громадськості, від яких залежить успіх або невдача організації.

На нашу думку, «фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка отримала спеціальну освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, здійснює всі види професійної діяльності, що входять в сферу зв'язків з громадськістю [237, с.112].

Ми вважаємо, що «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка навчається у закладі вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і отримання кваліфікації через засвоєння динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей в галузі зв'язків з громадськістю [237, с.113].

Також нами було розглянуто низку дотичних понять: здобувачі вищої освіти; кваліфікація; компетентність; спеціалізація; спеціальність; ідеальний PR-фахівець, основні професійні вимоги до фахівців із зв'язків з громадськістю.

Висновки до розділу 1

У розділі проаналізовано та узагальнено педагогічні дослідження з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у педагогічній теорії та практиці. Визначено, що проблема професійної підготовки майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю є мультидисциплінарною і постає

предметом досліджень вітчизняних філософів, педагогів, психологів, науковців в PR-сфері, учених сфери соціальних комунікацій, PR-практиків.

Аналіз базових понять професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні було здійснено на базі понятійно-категоріального апарату вищої освіти та міждисциплінарних наукових розвідок щодо професійної підготовки PR-фахівців. Було проаналізовано низку базових понять дослідження: професійна підготовка (професійна освіта); фахівець; зв'язки з громадськістю; фахівець із зв'язків з громадськістю; майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю. Характеристика базових понять дослідження була зроблена, гуртуючись, насамперед, на україномовних та іншомовних нормативно-правових, наукових джерелах, у яких висвітлено результати наукових досліджень, присвячених питанню професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю.

Доведено, що поняття «професійна підготовка» не є усталеним у вітчизняному науковому обігу. Під «професійною підготовкою» слід розуміти психолого-педагогічний процес здобуття кваліфікації майбутнім фахівцем, що включає в себе засвоєння основних знань, розвиток умінь, практичних навичок та інших компетентностей, необхідних для здійснення подальшої ефективної професійної діяльності, відповідно до певної спеціальності у межах певної галузі знань.

Для розкриття сутності терміну «фахівець із зв'язків з громадськістю», розглянуто дві ключові складові цього поняття: «фахівець», «зв'язки з громадськістю». З'ясовано зміст поняття «фахівець». Фахівець – це особа, яка отримала вищу освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, може здійснювати всі види професійної діяльності. Детально проаналізовано зміст поняття «зв'язки з громадськістю» та різні підходи щодо визначення змісту цього поняття в сучасному науковому дискурсі (за С. Ємельяновим, В. Корольком, І. Кужелевою-Саган, О. Осиповою, М. Шишкіною). Зазначено, що велика кількість різноманітних підходів щодо визначення поняття «зв'язки з громадськістю», відповідно, і до видів діяльності, що входять в сферу PR, суттєво впливають на зміст професійної освіти підготовки PR-фахівців. Таке базове поняття як «зв'язки

з громадськістю», визначається як функція стратегічного менеджменту, що використовує інформаційно-комунікаційні засоби для оптимізації двосторонніх зв'язків із ключовими групами громадськості, від яких залежить успіх або невдача організації (за В. Корольком).

Визначено, що поняття «фахівець із зв'язків з громадськістю» подається теоретиками та практиками PR через вимоги до професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю, які ґрунтуються на головних напрямках практичної PR-діяльності, а саме: вимоги до ідеального фахівця в сфері PR за Х. Берсоном; соціально-психологічний портрет ефективного (ідеального) PR-фахівця за Є. Кохановим; вимоги та обов'язки до фахівця із зв'язків з громадськістю за В. Корольком, А. Ротовським, М. Шишкіною; вимоги до особистих рис PR-фахівця за С. Блеком та Е. Бернайзом.

Узагальнений аналіз основних вимог до фахівця із зв'язків з громадськістю став важливою складовою для формулювання визначення поняття «фахівець із зв'язків з громадськістю».

Аналіз сутності понять, що характеризують професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, та глибоке розуміння цих понять, дали можливість вперше сформулювати визначення таких понять в науковому педагогічному дискурсі:

«фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка отримала спеціальну освіту, володіє високим рівнем кваліфікації, здійснює всі види професійної діяльності, що входять в сферу зв'язків з громадськістю;

«майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» – це особа, яка навчається у закладі вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і отримання кваліфікації через засвоєння динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей в галузі зв'язків з громадськістю.

Основні положення розділу викладено автором у наукових публікаціях [236], [237], [262].

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У розділі досліджено і виокремлено передумови та чинники, які викликали необхідність потреби у професійній підготовці фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні другій половині ХХ – початку ХХІ століття; проаналізовано нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні; охарактеризовано процес становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України та визначено етапи та тенденції цього процесу.

2.1. Передумови та чинники виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)

З появою такого соціального інституту як зв'язки з громадськістю в пострадянському просторі з'явилася необхідність у PR-фахівцях. Нами було сформульовано низку передумов та чинників, які зумовили виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) [255, с. 170–175]. Для виокремлення цих передумов та чинників нами було проаналізовано праці провідних вітчизняних науковців в сфері PR. Різноманітні аспекти розвитку PR в Україні знайшли своє відображення в працях В. Березенко [8–16], Д. Богуша [19], С. Квіта [106], А. Киричка [133], Б. Кияка [108], В. Королька [119], А. Куліша [132], О. Курбана [138], В. Мойсеєва [162], Г. Почепцова [210; 211; 213], В. Різуна [227; 228], А. Ротовського [233], І. Слісаренка [276], Є. Тихомирової [286], О. Тодорової [287], Л. Шаяна [315] та інших.

Осмислення змісту понять «передумова» та «чинник», які означено в такий спосіб: «передумова» – «Попередня умова існування, виникнення, діяння і т. ін. чого-небудь» [28, с. 909], «чинник – 1. Умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну із основних рис, фактор» [28, с. 1601],

дало змогу зазначити, що різноманітні передумови постали підґрунтям для структурування чинників у відповідну класифікацію. В дисертаційному дослідженні ми використовували класифікацію чинників професійної підготовки фахівців запропоновану сучасним українським науковцем В. Сліпчук. Цей автор виділяє такі чинники: соціально-економічні, суспільно-політичні, соціально-педагогічні та культурологічні [386, с. 54–57]. В дослідженні ми послуговуємося цією класифікацією, але вже зорієнтованою на професійну підготовку PR-фахівців в Україні.

На нашу думку, підґрунтям соціально-економічного чинника є економічна передумова; підґрунтям суспільно-політичного чинника є історична та політична передумови; підґрунтям соціально-педагогічного чинника є психологічна та педагогічна передумови; підґрунтям культурологічного чинника є культурна передумова.

У процесі становлення вітчизняної системи публік релейшнз необхідно скористатися досвідом країн розвинутої демократії, де інститут PR вже досяг досить високого рівня розвитку. При цьому фахівці з PR усвідомлюють важливість своєї діяльності в умовах громадянського суспільства. Адже тоталітарний політичний режим СРСР був протилежністю демократичної правової держави. Після падіння тоталітарного режиму з 1991 року Україна будує демократичну правову державу. Сучасна Україна відмовилася від напрацювань попередніх десятиліть в сфері суспільної комунікації. Тому на зміну пропаганді та агітації, що притаманні тоталітарній державі, з'являється такий соціальний інститут як інститут PR, який є обов'язковим елементом демократичного суспільства. Становленню нової системи стосунків з громадськістю сприяє діяльність фахівців із PR. Незалежна Україна відмовилась від радянської моделі соціальної комунікації і тепер для сучасного етапу розвитку української держави актуальним питанням є створення нової системи стосунків з громадськістю, що спирається на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід в цій сфері. Тому виникає потреба у якісній професійній підготовці фахівців із зв'язків з громадськістю.

Розглядати *історичні передумови* виникнення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) слід на тлі об'єктивних історичних процесів, які відбувалися в цей період. На думку С. Кара-Мурзи, з 1945 до 1953 року в тогочасному суспільстві відбувалось «продовження «мобілізаційного соціалізму» 30-х років, але на хвилі піднесення, з настроєм переможців. Дискусій про те, чи проводити відбудову у пришвидшеному темпі (це означало, зберігати риси тоталітарного суспільства) чи в режимі з рисами лібералізації, питання не стояло. Війна підсилила т.з. «морально-політичну єдність» радянського суспільства (тоталітаризм), символом якого продовжував бути культ особи І. В. Сталіна» [102, с. 5]. О. Чілінгір, аналізуючи історію PR на теренах колишнього Радянського Союзу, співставила її з історією підприємництва в СРСР. За цим автором третій етап (1930–70 рр.) – це етап адміністративно-командної системи. Третій етап характеризується «всеохоплюючим пануванням адміністративно-командної системи. В ... п'ятдесяті роки підприємництво було повністю витіснено з економіки як в легальних, так і в тіньових формах. ... Переміщення економіки «в тінь» в роки застою призвело до остаточного зникнення піару. Стосунки почали вибудовуватися на зв'язках, рекомендаціях, понятті «свої люди». Зв'язки, знайомства з потрібними людьми надавали статус людині, замінюючи імідж, власну репутацію. Дефіцит товарів призвів до відсутності потреби у рекламі для просування товарів. Сама поява товару на полиці магазину гарантовано мала успіх продажу, незалежно від якості товару» [310, с. 17–18]. Описуючи суспільні процеси в Радянському Союзі, Г. Почепцов пише: «СРСР (так як і будь-яка інша соціосистема, з різним ступенем жорсткості) намагався керувати масовою свідомістю в двох напрямках:

- мотивувати населення до правильних дій,
- блокувати контрдії» [209, с. 28].

Ми приєднуємося до думки В. Березенко про те, що «загалом радянська система виявилася не здатною по-справжньому осмислити, використати особливість комунікацій з громадськістю, віддавши перевагу духовному ізоляціонізму» [12, с. 70].

Проаналізовані вище реальні історичні процеси яскраво демонструють положення про відсутність PR в СРСР, що зумовило відсутність потреби суспільства в професійній підготовці фахівців із зв'язків з громадськістю.

На початку 90-х років XX ст. низка об'єктивних історичних процесів і феноменів зумовила кардинальні зміни в українському суспільстві. У 1990–1991 роках були сформовані перші українські партії: Українська республіканська партія, Соціал-демократична партія України, Демократична партія України, Партія демократичного відродження України, Соціалістична партія України та Народний Рух України. Головною опозиційною силою був Народний Рух України (НРУ) (створений в 1989 році), який не вважався на той час партією. А лише в 1993 р. НРУ зареєстрований як політична партія Міністерством юстиції України. «До кінця 1992 року в Україні було вже більш 30 партій ... Комуністична партія залишалась забороненою» [309, с. 5–6]. Поява нових соціальних груп (партій) вимагала нової комунікації, а саме, переходу від першої викривленої моделі комунікації до трьох інших моделей зв'язків з громадськістю за Дж. Грюнігом та Т. Хантом [348], [247, с. 236–238].

До визначних історичних подій в Україні, що зумовили появу такого соціального інституту, як PR, відносять: Постанову Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року [30; 31; 32; 221], проведення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року [32; 78], підписання Біловезької угоди [277]. Керівники Білорусії, Росії та України підписали Біловезьку угоду про створення Співдружності Незалежних Держав (СНД) 8 грудня 1991 року у резиденції уряду Білоруської РСР Віскулі (Біловезька Пуща). Україна, Республіка Білорусь, Російська Федерація як держави-засновниці СРСР, які підписали договір про створення СРСР у 1922 році, констатували, що «Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність припиняє своє існування» [277, с. 4–6]. У цій Угоді проголошувалося, що країни, які підписали її, зобов'язані дотримуватися прав і свобод людини незалежно від національності, захищати та розвивати мовну, культурну, етнічну та релігійну самобутність національних меншин, які мешкали на території цих держав. В Угоді

обумовлювалось, що сторони будуть розвивати рівноправне і взаємовигідне співробітництво своїх народів і держав в галузі політики, економіки, науки та в інших галузях [147, с. 119]. Стаття 7 документа називала сфери спільної діяльності держав-підписантів, які повинні були реалізовуватися на рівноправній основі через загальні координаційні інститути СНД. Такими сферами були: погодження зовнішньополітичної діяльності; співробітництво у формуванні і розвитку спільного економічного простору, загальноєвропейського та євразійського ринку, в галузі митної політики; співробітництво у розвитку систем транспорту і зв'язку; співробітництво в галузі охорони довкілля; питання міграційної політики; боротьба з організованою злочинністю [277, с. 4–6].

10 грудня 1991 року Біловезька угода була ратифікована парламентами України та Республіки Білорусь, а 12 грудня того ж року Верховна Рада РРФСР абсолютною більшістю голосів також ратифікувала цю Угоду.

На початок 90-х років ХХ ст. незалежність нашої держави визнали понад 130 країн світу, а 106 країн налагодили з нею дипломатичні відносини. Нині Україну як незалежну суверенну державу визнали 174 країни світу і 171 встановили дипломатичні відносини. Отже, зазначені вище події складають історичні передумови становлення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Україна, виходячи на світову арену, потребувала якісно нового державного іміджу. «Під іміджем держави розуміється скоректований образ, що складається із загальних характеристик (об'єктивних або необ'єктивних) державної системи, сформований в результаті прямого або непрямого сприйняття суб'єкта й такий, що склався в свідомості цільових груп громадськості» [177, с. 4]. На сьогодні в світі існує близько 200 країн, які різняться між собою своїм економічним, політичним і соціальним розвитком. Кожна держава має свій імідж, але імідж її в світі є таким, як бачать її інші держави, тобто, як продемонструє себе та чи інша країна, так і сприйматимуть її інші держави в світі. Звичайно, цей фактор залежить і від засобів масової інформації, які тим чи іншим чином будуть представляти певну країну. Усі країни світу можна поділити на такі, що промислово розвинені, країни

з перехідною ринковою економікою та країни, що розвиваються. Україна належить до країн, що розвиваються.

Міжнародний імідж України має внутрішній і зовнішній аспекти і значною мірою залежить від її політичного, економічного та соціального розвитку. Тобто, для того, щоб країна мала позитивний імідж, потрібно, щоб вона виглядала на міжнародній арені так, як би «вона сама хотіла себе бачити». Для того, щоб добитися успіху на міжнародному рівні, треба весь час на краще змінювати імідж своєї держави, і, звичайно, його якість.

«Що стосується України, яка належить до країн, що розвиваються, то її імідж на міжнародній арені не досить таки позитивний. Насамперед, для того, щоб покращився зовнішній імідж України, потрібно аби покращився її внутрішній імідж» [29, с. 6]. Важливими інструментами процесу покращення іміджу держави, на думку Б. Кияка, «можуть бути: публічні заходи; проведення виставок, ярмарків; ефективна робота прес-служб; поширення позитивних відомостей; налагодження співпраці з міжнародними і громадськими організаціями; проведення моніторингу заходів» [108, с. 74].

Попереднім кроком на загальнодержавному рівні, спрямованим на організацію скоординованої та комплексної роботи органів виконавчої влади щодо забезпечення формування позитивного міжнародного іміджу України, стало виконання відповідних державних програм: Постанова Кабінету Міністрів України № 1609 від 15 жовтня 2003 року «Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки» [206], Розпорядження Кабінету Міністрів України № 379-р від 6 червня 2007 року «Про схвалення Концепції Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007–2010 роки» [117]. Що дало можливість коригувати ситуацію з представленням нашої держави у світовому інформаційному просторі. Разом з тим досвід виконання зазначених програм засвідчив необхідність приділення у подальшому більшої уваги цій проблемі. Розуміючи конструктивний соціальний потенціал PR, сучасна професійна освіта змінює своє ставлення до публік релейшнз як до значущої науково-прикладної дисципліни, що має

повсякденне практичне застосування і є складовою репутаційного менеджменту будь-якої організації. Слід зазначити, що законодавчі акти з формування позитивного міжнародного іміджу України складають *політичні передумови* становлення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Будь-які політичні події безпосередньо пов'язані з економічними змінами в суспільстві.

Із виходом України на міжнародну арену як суверенної і незалежної держави публік релейшнз набувають особливого значення в умовах демократизації суспільства та переходу до ринкової економіки.

Із прийняттям низки законів про закріплення права власності в Україні: Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про власність» [76] від 7 лютого 1991 р. та інших законодавчих й нормативних актів змінилися форми власності. Наразі законодавчо визначено такі форми власності: власність народу України, приватна власність – майнові та особисті немайнові блага конкретної фізичної особи (житлові будинки, транспортні засоби, грошові кошти, цінні папери, результати інтелектуальної творчості та інше майно споживчого й виробничого призначення); колективна власність, державна власність. Перехід до ринкових відносин потребував побудови нової правової основи господарської діяльності. Це – один із найважливіших способів підвищення ефективності суспільного виробництва і добробуту народу України. У цих умовах важливе значення набуває цивільне право. Правову основу підприємництва складає сукупність законодавчих і нормативних актів, які регулюють організаційно-правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні. Зокрема, з-поміж основних законодавчих актів слід вирізнити Закони України: «Про підприємство» [87] від 7 лютого 1991 р., «Про господарські товариства» [79] від 10 вересня 1991 р., «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» [84] від 18 лютого 1992 р., «Про оренду державного та комунального майна» [85] від 10 квітня 1992 р., «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [75] від 14 травня 1992 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» [81] від 7 червня 1996 р. та

ін. Законом України «Про підприємництво» [87] від 7 лютого 1991 р. було визначено правові, економічні та соціальні засади підприємницької діяльності в Україні.

Із переходом суспільства до ринкових відносин та узаконенням такої форми власності як приватна, та з формуванням нового виду діяльності – підприємництва, виникає потреба в нових моделях цивілізованої комунікації в суспільстві. Із правовим урегулюванням нових економічних відносин в нашій державі ми пов'язуємо *економічні передумови* становлення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Провідний фахівець в галузі PR С. Блек вбачав, що одним з головних завдань, яке стоїть перед паблік рілейшнз (Public Relations), є взаєморозуміння різних соціальних груп, засноване на правді та повній поінформованості. Це положення набуває особливого значення в умовах демократизації суспільства, яке долає шлях від пропаганди та агітації до нових моделей комунікації. Як відомо, в Радянському Союзі панувала пропагандистська модель суспільних зв'язків, яка «була свого часу запрограмована на ідеологічну автократію та вертикальний ідейно-психологічний вплив» [12, с. 69]. Відповідно в СРСР була відсутня діалогічність, орієнтована на різноманіття спілкування в суспільстві, наявність плюралізму думок, які є характерними рисами демократичного суспільства. Натомість головною метою радянської доби було формування у трудящих мас комуністичного світогляду. За відсутності економічних стимулів задля зростання виробництва правляча еліта СРСР вдавалася до прямого ідеологічного примусу. Зашореність суспільства, його підпорядкованість класово-партійним інтересам сприяла обслуговуванню ідеології, яка панувала в Радянському Союзі. У такий спосіб було створено умови «поділу суспільства на «вихователів» і «тих, кого виховують» [26, с. 7]. В СРСР на тлі догматів комуністичної ідеології, відсутності економічних стимулів задля зростання виробництва, маніпуляції свідомістю громадян задля класово-партійних інтересів відбувалося психологічне насилля над особистістю.

Лише в 1985 році, після обрання Генеральним секретарем ЦК КПРС М. Горбачова, в Радянському Союзі розпочалася політика «гласності»

та «перебудови», завдяки чому створюються передумови для появи такого соціального інституту як РР. Як зазначає О. Муравський, український науковець, дослідник цього періоду: «Перебудовчі процеси» знаходили підтримку у населення, незважаючи на те, що в УРСР їх стримувала партноменклатура, очолювана першим секретарем ЦК КПУ В. Щербицьким» [164, с. 139]. Адже для цього періоду розвитку тодішнього СРСР процес перебудови став закономірним, а не випадковим явищем. Існував цілий комплекс факторів, який уможливив таку кардинальну трансформацію у радянському суспільстві. На думку вітчизняного політолога О. Бойка існувало дві групи таких факторів. До першої групи цей автор відносить такі: «симптоми системної кризи – реальна загроза стадіального відставання, загострення міжблокового протистояння, прогресуюче відчуження народу від владних структур, зміцнення політичного монополізму КПРС, затухаючий економічний розвиток тощо», а до другої – «прихід до влади в СРСР команди реформаторів; накопичення суспільством у попередній період певного досвіду здійснення масштабних реформ; існування дисидентського руху, який концентрував та організовував опозиційні сили, зберігав прогресивні суспільні ідеали; наростання в країні невдоволення існуючими порядками» [21, с. 13]. Перераховані вище фактори, що вплинули на здійснення масштабних реформ в радянському суспільстві, спричинили низку суттєвих психологічних змін: злам старих стереотипів; поживавлення прояву економічної ініціативи та особистісної зацікавленості в розвитку виробництва (створення нових виробничих кооперативів [70]); поява опозиційних політичних рухів (НРУ); формування менталітету вільної особистості; трансформація ідеалів від комуністичних до загальнолюдських. О. Бойко підкреслює, що в умовах «гласності» та «перебудови» розгортається процес «широкого дискурсу з актуальних суспільних проблем – захисту та відновлення прав і позицій української мови; ліквідації «білих плям» історії; захисту природного довкілля» [21, с. 16]. О. Муравський також наголошує, що цьому періоду розвитку Радянського Союзу було притаманним «духовне відродження суспільства, піднесення національної свідомості... громадськістю порушуються питання стану української мови, культури, поживавлюється релігійне

життя» [164, с. 140]. Як зазначають В. Кущерець, А. Орлов, для реалізації національно-культурних запитів громадян республік СРСР у сфері мови, освіти, спілкування, професійної та народної творчості «було створено та реалізовано дослідницький проект «Національно-культурні запити сучасного населення Української РСР» [141, с. 26]. За результатами цього проекту з'ясувалося, що існували суттєві прогалини в національній політиці Радянського Союзу, наводилися факти нерівномірності *національно-культурного розвитку*. У другій половині 80-х рр. ХХ століття політика «перебудови» та «гласності» дала можливість початку процесу реалізації свободи слова в засобах масової інформації, в тому числі в пресі. Законом СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» від 12 червня 1990 р. [71] було відмінено державну цензуру. На формування суспільної думки суттєво вплинула і проголошена згори в рамках гласності кампанія критики та самокритики. Громадська думка у добу перебудови завдяки демократизації та гласності перетворилась на потужний фактор суспільно-політичних трансформацій. За О. Бойком основними чинниками, що визначали вектори та ступінь інтенсивності її розвитку, були: «соціально-економічне становище народу, національно-культурна політика, поведінка владних структур, активність опозиції, домінуючі у суспільстві традиції, національна ментальність» [21, с. 16]. Як бачимо, політика «перебудови» та «гласності» створювала сприятливий ґрунт та атмосферу для майбутніх суспільних трансформацій. Реалії суспільно-економічного розвитку, політичні та культурні зміни в тодішньому Радянському Союзі мали неминухо призвести до подій, результатом яких став розпад СРСР та поява нових незалежних країн на політичній карті світу. Із проголошенням незалежності колишніх радянських республік розпочався процес напрацювання власної правової бази в кожній вже окремій країні.

Із прийняттям Конституції України 1996 р. [115] та низки інших законів, указів, постанов, зміст яких розглядався нами вище, поступово почало формуватися у суспільстві ставлення до комунікації як до інструмента управління. Це призвело до змін у свідомості людей у ставленні до комунікацій, як до необхідного атрибуту громадського життя, як «механізму розвитку взаємин між

людьми» [106, с. 10]. Завдяки поглибленому вивченню досвіду діяльності фахівців з PR та аналізу розвитку західного бізнесу і державних структур, широкий загал звернув увагу на оновлений зміст понять «комунікація» і «паблік рілейшнз». Серед провідних управлінських інструментів (маркетингу, фінансів, менеджменту, державного адміністрування та т. і.) зв'язки з громадськістю почали поступово посідати належне місце.

Процес переходу до нової моделі цивілізованої комунікації між органами державної влади з громадськістю спричинив потребу у появі спеціальних підрозділів з питань зв'язків з громадськістю у державних органах. Значить, у державі виникла потреба у PR-професіоналах, які розуміються на загальних питаннях і тенденціях розвитку суспільства та його окремих сфер. Із аналізу наведених вище подій та процесів можна зробити висновок про те, що відбулися кардинальні зміни у світогляді українського суспільства взагалі та у ставленні до фахівців зв'язків з громадськістю конкретно. Такі глобальні зміни у свідомості громадян у ставленні до значення, ролі, функцій комунікації та паблік рілейшнз у суспільстві складають *психологічні передумови* становлення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Природно, що психологічні зміни в свідомості людей реалізуються в практичній діяльності, в тому числі і педагогічній, поступово трансформуючи її.

Педагогічні передумови становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у нашій державі базуються на основних положеннях Закону України «Про освіту» [86] (ред. 1996 р.), Закону України «Про вищу освіту» (2002 р.) » [73]. Крім усього іншого, в змісті наведених вище законів ідеться про вищу освіту, яка здійснюється на таких освітньо-кваліфікаційних рівнях (надалі – ОКР) згідно статті 30 Закону України «Про освіту» (ред. 1996 р.): «В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні та ступені: кваліфікований робітник; молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр» [86].

Розвиток системи PR-освіти в Україні, як і в багатьох постсоціалістичних країнах, фактично розпочався в 1990-х рр., хоча це не відбувалося на державному рівні. В Інституті міжнародних відносин Київського національного університету

імені Тараса Шевченка ще у 1993 р. було створено першу кафедру міжнародних комунікацій та зв'язків із громадськістю. У 1997 р. було видано перший вітчизняний навчальний посібник професора В. Королька «Основи паблік рілейшінз». Починаючи з 1998 року, було розпочато викладання курсу «Основи зв'язків із громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Перша ліцензійна комерційна Київська школа паблік рілейшінз розпочала працювати на базі Інституту соціології НАН України в 1998 році. «У 2001 р. було здійснено видання повноцінного підручника для студентів вузів «Паблік рілейшінз. Наукові основи, методика, практика». Цього ж року створено першу кафедру теорії і методики зв'язків із громадськістю, а у 2003 р. відкрито сертифіковану спеціалізацію «Зв'язки з громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» [119, с. 53]. У 2003 р. на кафедрі організації масово-інформаційної діяльності Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка було започатковано підготовку з нової спеціалізації «Реклама та зв'язки з громадськістю».

Із Постанови Кабінету Міністрів України №1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» [205] було розпочато професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю на загальнонаціональному рівні. Хоча було підписано Постанову Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 839 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» [200], однак професійну підготовку майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю на ОКР «молодший спеціаліст» розпочато не було.

Із реалізації Постанови Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 року «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» [196] відбувається підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР *бакалавр* – за напрямом підготовки «Реклама і

зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» та за ОКР *спеціаліст, магістр* – за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю».

У Наказі Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 № 336 «Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» [173] зазначено, що з метою приведення кваліфікаційних характеристик професій працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності, у відповідність до вимог Законів України «Про вищу освіту» (2002 р.) [73], «Про професійно-технічну освіту» [88] та Класифікатора професій ДК 003-95 [59], затвердити Випуск 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» (Розділ 1 «Професії керівників, професіоналів, фахівців, та технічних службовців», Розділ 2 «Професії робітників») Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. До цього «Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників» [63] було включено кваліфікаційні характеристики нових посад, серед яких посада *«Менеджер (управитель) із зв'язків з громадськістю»*.

Отже, становлення демократичних засад в українському суспільстві сприяли формуванню нового соціального інституту – зв'язки з громадськістю. З появою такого інституту виникла об'єктивна потреба в новій моделі комунікації між людьми: особистістю та громадськістю, між державою і громадянами, між різними соціальними групами. Фахівці із зв'язків з громадськістю забезпечують реалізацію цієї моделі комунікації. Ґрунтовний аналіз суспільних змін в усіх сферах (політичній, економічній, соціальній, освітній, культурній, психологічній) дав змогу виокремити низку об'єктивних передумов (історичних, політичних, економічних, культурних, психологічних, педагогічних) та чинників (соціально-економічного, суспільно-політичного, соціально-педагогічного та культурологічного), що зумовили необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю в Україні.

2.2. Нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)

В дисертаційному дослідженні в основу виокремлення етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) було покладено зміни в організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців в галузі PR. Аналіз нормативно-правових засад становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) було використано у нашому науковому дослідженні для означення етапів цієї професійної підготовки.

У дисертації нормативно-правові акти щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю було розглянуто в руслі трансформації законодавства системи вищої освіти в Україні [250, с. 316–321], Української РСР, СРСР.

Слід зазначити, що «Україна успадкувала великий масив законодавчих актів СРСР, які були чинними впродовж перших років після здобуття незалежності. За численними показниками Україна мала розгалужену систему ВНЗ на рівні з багатьма іншими країнами світу» [230, с. 4].

Аналіз нормативно-правових актів Української РСР другої половини ХХ століття дав змогу виявити відсутність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО тогочасної України. Із Наказу Міністра вищої освіти СРСР № 975 «Про поліпшення підготовки, розподілу та використання фахівців із вищою та середньою спеціальною освітою» [51] від 9 вересня 1954 року стає зрозумілим, що питанню поліпшення професійної підготовки фахівців народного господарства та культури СРСР приділялася значна увага. У Постанові Ради Міністрів СРСР і ЦК КПРС № 1863 від 30 серпня 1954 року відмічається, що існують позитивні та негативні моменти в процесі підготовки, розподілу та використання фахівців із вищою та середньою спеціальною освітою. Одним із суттєвих недоліків, що зазначені в цьому документі було те, що «більше готували

фахівців з гуманітарних спеціальностей, а галузі народного господарства потребували фахівців-інженерів» [51, с. 10]. Міністерство освіти СРСР та Ради Міністрів Союзних республік мали інформувати Держплан СРСР про потребу у підготовці потрібних фахівців для народного господарства Радянського Союзу. Також було прийнято Положення Міністерства вищої освіти СРСР про введення «Переліку спеціальностей із вищою освітою більш широкого профілю» [51, с. 12]. У цьому переліку спеціальностей така спеціальність як «зв'язки з громадськістю» – відсутня, але наявна така спеціальність: «культпросвітробота». Це можна пояснити тим, що, в країні з тоталітарним режимом та всеохоплюючим засиллям ідеологічної пропаганди, потреби в фахівцях із зв'язків з громадськістю не було через відсутність діалогічної моделі спілкування в тогочасному суспільстві.

У період хрущовської «відлиги» були спроби змін в системі вищої освіти СРСР. У Постанові Пленуму ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 12 листопада 1958 року «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в країні» зазначено: «вища школа повинна бути наближена до життя, до виробництва і по-справжньому зв'язана з ним...покликана готувати різнобічно освічених людей, які глибоко знають відповідні галузі науки і техніки, активних і свідомих будівників комунізму» [220, с. 29]. Незважаючи на спроби змін в суспільстві та відповідно в народній освіті, потреби в таких фахівцях, які б аналізували тенденції, передбачали їхні наслідки, консультували керівництво, втілювали в життя заплановані заздалегідь програми дій, так і не виникла. Відповідно, професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю не передбачалося та, зрозуміло, не було внесено до попереднього «Переліку спеціальностей з вищою освітою...» спеціальність «зв'язки з громадськістю».

Пізніше в 70-х роках ХХ століття було прийнято Закон СРСР «Про затвердження основ законодавства Союзу РСР та союзних республік про народну освіту» 19 липня 1973 року [69]. Наступним кроком після прийняття цього Закону було підписано Наказ Мінвузу СРСР № 831 від 5 вересня 1975 року «Про затвердження Переліку діючих спеціальностей та спеціалізацій вищих навчальних закладів СРСР», де було затверджено перелік діючих спеціальностей та

спеціалізацій тогочасних ЗВО СРСР, а попередні Переліки вважалися такими, що втратили силу [214]. У таблиці 2.1. відображено фрагмент «Переліку діючих спеціальностей та спеціалізацій вищих навчальних закладів СРСР» 1975 року [214].

Таблиця 2.1.

Фрагмент «Переліку діючих спеціальностей та спеціалізацій вищих навчальних закладів СРСР» 1975 року [214]

№ спеціальності	Назва спеціальності та спеціалізації	Кваліфікація
	XX група – УНІВЕРСИТЕТИ	
2001	Російська мова та література:	Філолог-викладач
	- Журналістика	
	XXI група – СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІНСТИТУТІВ І ВУЗІВ КУЛЬТУРИ	
2112	Культурно-просвітницька робота:	Культпросвітпрацівник
	– організація та методика культпросвіт роботи	
	XXII – група МИСТЕЦТВО	
2229	Інтер'єр та обладнання	Художник декоративного мистецтва
	– проектування наочної агітації, виставок мистецтва та реклами	

Як бачимо, з цього Переліку спеціальностей 1975 року спеціальність та спеціалізація, як «зв'язки з громадськістю» відсутня.

У 80-х роках ХХ століття періоду «перебудови» було внесено зміни до Закону СРСР «Про затвердження основ законодавства Союзу РСР та союзних

республік про народну освіту» 19 липня 1973 року. Після нової редакції від 27 листопада 1985 року цього Закону СРСР [72] виникла нагальна необхідність скласти новий документ: «Перелік спеціальностей вищих навчальних закладів СРСР». Цей новий перелік затверджено Наказом Мінвузу СРСР № 790 від 17 листопада 1987 року [215], в ньому представлені нові спеціальності та спеціалізації, хоча за обсягом цей Перелік значно скоротився. Зміни в ідеологічному житті суспільства в той період вимагали появи нових ідеологічно-заангажованих спеціальностей. У таблиці 2.2. відображено фрагмент «Переліку спеціальностей вищих навчальних закладів СРСР» 1987 року [215].

Таблиця 2.2.

**Фрагмент «Переліку спеціальностей вищих навчальних закладів
СРСР» 1987 року [215]**

Номер			Назва спеціальності	форма навчання: денна (Д), вечірня (В), заочна (З)
Групи	спеціальності	спеціалізації		
05.	00.	00.	Культура та мистецтво	
05.	23.		Образотворчі засоби агітації та реклами	Д,В,З
02.	00.	00.	Гуманітарні спеціальності	
02.	02.		Науковий комунізм	Д,В,З
02.	06.		Партійне та радянське будівництво	Д,В,З
02.	05.		Історія КПРС	Д,В,З
02.	14.		Журналістика	Д,В,З

Лише після проголошення незалежності України, починаючи 1991 року, розпочався процес створення законодавчої бази національної системи вищої освіти та становлення законодавства, що унормовує професійну підготовку майбутніх фахівців з зв'язків з громадськістю в Україні (в контексті становлення

та розвитку законодавчої бази системи вищої освіти в Україні). Характерним для цього процесу було:

- визначення основ державної політики у сфері вищої освіти;
- розроблення системи державного управління вищою освітою в Україні;
- закріплення правових, організаційних та інших засад функціонування системи національної освіти;
- регламентування низки адміністративно-процедурних питань у відносинах державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти (зокрема вищої) щодо створення й регламентації функціонування вищих навчальних закладів (їх реорганізації, ліквідації тощо) [56, с. 262].

До цього періоду ми відносимо такі нормативно-правові акти: Закон України «Про освіту» [86] від 23 травня 1991 р., Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [83] від 13 грудня 1991 р., Державну національну програму «Освіта: Україна ХХІ століття» [202], затверджену Постановою Кабінету Міністрів України № 896 від 3 листопада 1993 р.; Указ Президента України «Про положення про національний заклад (установу) України» [293] від 16 червня 1995 р.; Постанова Кабінету Міністрів України № 228 «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів» [203] від 05 квітня 1994 р.; Постанова Кабінету Міністрів України № 200 «Про ліцензування, атестацію та акредитацію вищих навчальних закладів» [197] від 12 лютого 1996 р. [197] та ін. На сьогодні більшість нормативно-правових актів цього періоду втратили свою чинність або зазнали значних змін, однак ці документи відіграли значну роль у становленні й подальшому розвитку законодавства в галузі вищої освіти.

Прийнята в 1996 році Конституція України постала основою законодавства України про освіту. Процес реалізації Болонського процесу в Україні розпочався з ухвалення Закону України «Про ратифікацію Конвенції про визначення кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» від 3 грудня 1999 р. [89]. О. Горпинич і В. Салов зазначають, «що впродовж зазначеного терміну в роботі з ліцензування та акредитації ВНЗ з'явилася унормованість, системність і упорядкованість» [53, с. 39]. У національній системі вищої освіти в Україні було

створено можливість державного регулювання процесу надання освітніх послуг і захисту інтересів їхніх споживачів.

Із ратифікацією Конвенції «Про визначення кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» в системі вищої освіти в Україні почали встановлюватися та вводитися європейські демократичні стандарти в галузях соціальних, економічних взаємовідносин людини, суспільства й держави. Задля інтеграції до європейського освітнього простору було розроблено стратегічний план дій, який сформульовано в Національній доктрині розвитку освіти, що була затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. [175]. У цій Національній доктрині було закладено підвалини для забезпечення інноваційного розвитку вищої освіти, підвищення її якості й доступності та шляхи інтеграції до європейського освітнього простору. Входження до європейського освітнього простору було та залишається стратегічною метою державної політики в освітній галузі. Відповідно було ухвалено та прийнято низку важливих законодавчих актів: Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу» від 18 березня 2004 р. [80], Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 р. № 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки» [169]; Указ Президента України № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005 р. [294]; Наказ й рішення колегії Міністерства освіти й науки України № 3/1– 4 від 27 лютого 2004 р. «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство» [229], Указ Президента України № 244/2008 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20 березня 2008 р. [291]; Указ Президента України № 244/2008 «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» від 25 вересня 2008 р. [292]; Наказ Міністерства освіти й науки України № 943 від 16 жовтня 2009 р. «Про затвердження в вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи» [166].

Подальші нормативно-правові документи в сфері вітчизняної освіти: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затверджена Указом Президента України № 344 від 25 червня 2013 р. [295], Концепція розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років [222], Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [223], Указ Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки» [296], визначають основну мету, головні напрями й завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Аналіз нормативно-правових документів дозволив сформулювати етапи процесу становлення системи вищої освіти у незалежній Україні. Поділяючи точку зору О. Жарової [67, с. 49–50] в деяких аспектах, можна виділити кілька етапів зазначеного вище процесу:

1) 1991–1996 рр. – початок створення законодавчої бази національної системи освіти;

2) 1996 – 2001 рр.– удосконалення базового законодавства про освіту у зв'язку з прийняттям Конституції України, внесення змін і доповнень до вже чинних нормативно-правових актів і створення нових;

3) 2002 – 2013 рр. – формування нормативно-правової бази в галузі освіти України;

4) 2014 р. – до сьогодні, реформування вищої освіти з прийняттям Закону України «Про вищу освіту» 2014 року.

Зміна суспільних відносин в незалежній Україні зумовила потребу створення нової системи стосунків з громадськістю. Адже до 1991 року для УРСР реаліями були: політичний тоталітарний режим, командно-адміністративна система управління економікою, відсутність приватного підприємництва, конкуренції, – за цих умов не могло бути мови про PR (у його сьогоднішньому розумінні), отже і про необхідність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Замкнений простір тоталітарного режиму СРСР не потребував PR, частково функції спілкування з громадськістю виконували пропагандистські органи, що не були зацікавлені у зворотній комунікації з суспільством. Як зазначає

колишній Міністр закордонних справ України Б. Тарасюк: «Можливо, хтось не погодиться зі мною, однак я вважаю, що за радянських часів взагалі не було потреби у PR і справжні зв'язки з громадськістю з'явилися лише в перші роки нашої незалежності» [189, с. 195].

Із проголошенням незалежності України та відповідно природною необхідністю переходу до демократичного суспільства виникає потреба у функціонуванні такого соціального інституту як паблік рілейшнз. «Головна мета цього інституту – обслуговування спільної потреби, пов'язаної із забезпеченням ефективної публічної діяльності для всієї багатоманітності соціальних суб'єктів, що бажають збільшити свій пабліцитний капітал легальними, конвенційними та легітимними засобами» [119, с. 113]. Як особливий різновид соціальної діяльності, PR потребує фахівців, що володіють сукупністю соціальних практик, пов'язаних із виробництвом і функціонуванням ефективних систем публічних комунікацій. Із проголошенням незалежності України починає докорінно змінюватися комунікація в суспільстві. В Україні вибудовується нова система стосунків з громадськістю. Ця система із односторонньої пропагандистсько-агітаційної трансформується в інтерактивну масову комунікацію.

Хоча, як наголошує Президент Всеукраїнської громадської організації «Українська ліга із зв'язків з громадськістю» А. Ротовський: «PR в Україні, ..., – зовсім молода професійна сфера діяльності» [233, с. 15] проте, як наука і мистецтво із налагодження контактів та підтримання добрих стосунків із громадськістю, набуває особливого значення в умовах демократизації суспільства, виходу України на міжнародну арену як суверенної і незалежної держави. Розуміючи конструктивний соціальний потенціал PR, сучасна професійна освіта змінює своє ставлення до паблік рілейшнз як до значущої науково-прикладної дисципліни, що має повсякденне практичне застосування і є складовою репутаційного менеджменту будь-якої організації.

До 2006 року згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 р. № 325 «Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів

та робітничих професій» [198] та Постанови Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» [201] на широкому національному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України. Хоча, як зазначають провідні українські науковці В. Королько, О. Некрасова, «розвиток системи PR-освіти в Україні, як і в багатьох постсоціалістичних країнах, фактично розпочався в 1990-х рр.» [119, с. 53]. У 1993 р. в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка було створено першу кафедру міжнародних комунікацій та зв'язків із громадськістю. Перший вітчизняний навчальний посібник «Основи паблік рілейшінз» було надруковано у 1997 р. у Національному університеті «Києво-Могилянська академія», починаючи з 1998 року, було розпочато викладання курсу «Основи зв'язків із громадськістю». На базі Інституту соціології НАН України цього ж року розпочала працювати перша ліцензійна комерційна Київська школа паблік рілейшінз.

«У 2001 р. було здійснено видання повноцінного підручника для студентів вузів «Паблік рілейшінз. Наукові основи, методика, практика». Цього ж року створено першу кафедру теорії і методики зв'язків із громадськістю, а у 2003 р. відкрито сертифіковану спеціалізацію «Зв'язки з громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» [119, с. 53]. У 2003 р. на кафедрі організації масово-інформаційної діяльності Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка було започатковано підготовку з нової спеціалізації «Реклама та зв'язки з громадськістю». Ці події в розвитку PR-освіти складають перші кроки в процесі зародження, становлення і розвитку професійної освіти фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Питання про професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю на загальнонаціональному рівні в Україні можемо розглядати, починаючи з Постанови Кабінету Міністрів України № 1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» [205]. У таблиці 2.3.

відображено фрагмент переліку спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра [205].

Таблиця 2. 3.

Фрагмент «Переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» [205]

Шифр галузі	Найменування галузі знань	Напрямок підготовки	Код напрямку підготовки
Соціальні науки, бізнес і право			
0301	Соціально-політичні науки	Соціологія	6.030101
		Психологія	6.030102
		Практична психологія	6.030103
		Політологія	6.030104
0302	Міжнародні відносини	Міжнародні відносини	6.030201
0303	Журналістика та інформація	Журналістика	6.030301
		Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)	6.030302
		Видавнича справа та редагування	6.030303

Після аналізу Постанови Кабінету Міністрів України №1719 від 13 грудня 2006 року можемо констатувати появу нового напрямку підготовки «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» за ОКР «бакалавр».

У наступному році з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 839 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-

кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» [200], так і не було розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «молодший спеціаліст». У таблиці 2.4. відображено фрагмент переліку спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста [200].

Таблиця 2. 4.

Фрагмент «Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» [200]

Шифр галузі	Найменування галузі знань	Найменування спеціальності	Код спеціальності
Освіта			
0303	Журналістика та інформація	Видавничча справа та редагування	5.03030301
0305	Право	Правознавство	5.03040101
		Правоохоронна діяльність	5.03040102

Із реалізації Постанови Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» [196] відбувалася підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за освітньо-кваліфікаційним рівнем *бакалавр* – за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)», за кодом напряму підготовки (6.030302), за освітньо-кваліфікаційним рівнем *спеціаліст, магістр* – за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю», за кодами напряму підготовки відповідно (7.03030202) та (8.03030202).

Слід зазначити, що перед появою ОКР спеціаліст, магістр за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю» був відмінений Національний класифікатор України «Класифікатор професій ДК 003:2005» [109] та згодом прийнятий новий класифікатор «Класифікатор професій ДК 003:2010» [110] та з'явилася нові професії «Фахівець із зв'язків з громадськістю та пресою», «Начальник відділу (з реклами, зв'язків з громадськістю)» [110].

У таблиці 2.5. відображено фрагмент переліку спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра [196].

Таблиця 2.5.

Фрагмент «Переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» [196]

шифр галузі	Найменування галузі знань	Напрямок підготовки	Код напрямку підготовки
Освіта			
0303	Журналістика та інформація	Зв'язки з громадськістю (спеціаліст)	7.03030202
		Зв'язки з громадськістю (магістр)	8.03030202

Наразі Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) є пріоритетним нормативно-правовим актом у сфері вищої освіти України. Норми цього Закону охоплюють освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні вищої освіти; систему стандартів освітньої діяльності та вищої освіти в нашій країні; управління освітою, забезпечення якості, систему державного контролю у цій сфері; правовий статус ЗВО, мету й завдання його діяльності, типи, рівні акредитації; порядок створення, реорганізації, ліквідації навчальних закладів тощо. До істотних особливостей

змісту нового Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) С. Ніколаєнко відніс: розширення автономії ЗВО, створення Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти; присудження вченого ступеня доктора філософії та доктора наук радою конкретного ЗВО; посилення покарання за плагіат; спрощення процедури прийому на роботу іноземних викладачів; узгодження Національної рамки кваліфікації; зниження максимального навантаження на викладача; збільшення мобільності учасників освітнього процесу; здійснення підготовки фахівців з вищою освітою за п'ятьма рівнями та п'ятьма ступенями [180, с. 83–84]. У таблиці 2.6. відображено рівні вищої освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [74].

Таблиця 2.6.

Рівні вищої освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)
[74]

Рівні вищої освіти	
I рівень	Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти
II рівень	Бакалаврський рівень
III рівень	Магістерський рівень
IV рівень	Освітньо-науковий рівень
V рівень	Науковий рівень

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти. У таблиці 2.7. відображено ступені вищої освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [74].

Згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) в статті 32 заклади вищої освіти мають право «розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності; ..., обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти» [74].

Отже, ЗВО України мають право провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти для здобувачів вищої освіти за спеціалізованими програмами професійної підготовки, в межах ліцензованої спеціальності

Таблиця 2. 7.

Ступені вищої освіти згідно Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)
[74]

Ступені вищої освіти	
I ступінь	Молодший бакалавр (виконання 90–120 кредитів)
II ступінь р	Бакалавр (виконання 180–240 кредитів)
III ступінь	Магістр (виконання 90–120 кредитів)
IV ступінь	Доктор філософії
V ступінь	Доктор наук

. Із виходом Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [195] відбуваються реформаційні зміни в системі вищої освіти, які безпосередньо стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в сучасних ЗВО України.

У Міжнародній стандартній класифікації освіти (МСКО 1997) (International Standard Classification of Education (ISCED 1997)), існує 25 галузей освіти, що згруповані в 9 розширених груп (наукових галузей). У таблиці 2.8. відображено фрагмент МСКО 1997 групи «3 Соціальні науки, бізнес та право».

Наступну Міжнародну стандартну класифікацію освіти (МСКО 2011) (International Standard Classification of Education (ISCED 2011)) було прийнято в 2011 році і зміст її базувалася на попередній МСКО 1997 [357].

В МСКО 2011 рекомендовано класифікувати між/чи полі дисциплінарні програми у відповідності до правила більшості, тобто, т. е. в галузі освіти, на яку приходиться більша частина часу навчання. «Зв'язки з громадськістю» у відповідно до МСКО 2011 належать до групи «3 Соціальні науки, бізнес та право» та до галузі знань «34 Бізнес та управління» разом із роздрібною торгівлею,

маркетингом, збутом, нерухомістю; фінансами, банківською та страховою справою, аналізом капіталовкладень; бухгалтерською справою, аудитом, бухгалтерським обліком; менеджментом, управлінням державними органами, управлінням недержавними органами, управлінням кадрами; секретарською та канцелярською роботою» [357, с. 74].

Таблиця 2.8.

Фрагмент МСКО 1997 (ISCED 1997) групи (наукової галузі). «3. Соціальні науки, бізнес та право» [356]

Наукова галузь	Галузь освіти	Спеціалізація
3 Соціальні науки, бізнес та право		
	31 Соціальні та біхевіористські науки	Економіка, історія економіки, політологія, соціологія, демографія, антропологія (за винятком фізичної антропології), етнологія, футурологія, психологія, географія (за винятком фізичної географії), вивчення проблем світу та конфліктів, права людини
	32 Журналістика та інформація	Журналістика; технічні та наукові аспекти бібліотечної роботи; технічні аспекти роботи музеїв та аналогічних сховищ; Документознавство; Архівні науки.
	34 Бізнес та управління	Роздрібна торгівля, маркетинг, збут, зв'язки з громадськістю, нерухомість; фінанси, банківська та страхова справа, аналіз капіталовкладень; бухгалтерська справа, аудит, бухгалтерський облік; менеджмент, управління державними органами, управління недержавними органами, управління кадрами; секретарська та канцелярська робота
	38 Право	Місцеві судді, нотаріуси, право (...) юриспруденція, історія права.

У 2013 році МСКО 2011 було змінено, в зв'язку з необхідністю окремо розглядати сфери освіти з метою розробки незалежної, але суміжної класифікації, в яку, в міру необхідності, могли б вноситися зміни у випадку перегляду в майбутньому рівнів освіти та ступенів отриманої освіти. Тому нову класифікацію було представлено як «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013) (International Standard Classification of Education: Fields of education and training 2013 (ISCED – F 2013)) [358] та деталізацію за галузями освіти до неї (International Standard Classification of Education 2013: Detailed field descriptions (ISCED – F 2013)) [359]. При цьому класифікації наукових галузей та галузей освіти залишилися частиною тієї ж системи класифікації, що була й МСКО 2011.

Однак існують принципові відмінності між цими двома міжнародними стандартними класифікаціями освіти. Найважливішим, з нашої точки зору, є поділ розширеної групи «3 Соціальні науки, бізнес та право» на дві наукові галузі: 03 «Соціальні науки, журналістика та інформація» та 04 «Бізнес, управління і право». У таблиці 2.9. відображено фрагмент таблиці із МСКО 2013 наукова галузь «3 Соціальні науки, бізнес та право».

Таблиця 2.9.

Фрагмент «Відповідності між «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013) та галузями освіти «МСКО 1997» [358, с. 15]

МСКО 2013 галузі освіти та професійної підготовки	Галузі освіти МСКО 1997 (та 2011)
03 Соціальні науки, журналістика та інформація	3 Соціальні науки, бізнес та право (за винятком бізнесу та права)
031 Соціальні та біхевіористські науки	31 Соціальні та біхевіористські науки
032 Журналістика та інформація	32 Журналістика та інформація
04 Бізнес та управління та право	3 Соціальні науки, бізнес та право (за винятком соціальних наук)
041 Бізнес та управління	34 Бізнес та управління
042 Право	38 Право

У додатку Б представлено текст оригіналу таблиці «Відповідність між «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013) та галузями освіти «МСКО 1997» [358, с. 15].

Слід зазначити, що на відміну від усіх попередніх документів України про переліки напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, останній документ Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» найбільш відповідає Міжнародній стандартній класифікації освіти, але не в повному обсязі [261]. Зміст Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року був регламентований Законом України «Про вищу освіту», де в статті 32 записано, що заклади вищої освіти мають право «обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти» [74].

Однак, слід констатувати, що зміст Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» не повністю відповідає змісту «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013).

Отже, на основі аналізу законодавства щодо становлення професійної підготовки майбутніх фахівців з зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) можемо зазначити наступне:

Із доведенням відсутності професійної підготовки майбутніх фахівців з зв'язків з громадськістю на законодавчому рівні в Радянському Союзі, було визначено нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України в контексті становлення та розвитку системи вищої освіти за роки незалежності України.

Проведений нами в історичному аспекті (1991 – 2016 рр.) аналіз нормативно-правових документів системи вищої освіти дозволив сформулювати етапи процесу становлення законодавства у сфері вищої освіти в незалежній Україні: 1) 1991–1996

рр. – початок створення законодавчої бази національної системи освіти; 2) 1996 – 2001 рр. – удосконалення базового законодавства про освіту у зв'язку з прийняттям Конституції України, внесення змін і доповнень до вже чинних нормативно-правових актів і створення нових; 3) 2002 – 2013 рр. – формування нормативно-правової бази в галузі освіти України; 4) 2014 р. – до сьогодні, реформування вищої освіти з прийняттям нового Закону України «Про вищу освіту» 2014 року.

В ході аналізу нормативно-правових документів системи вищої освіти України було окреслено нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО.

2.3. Етапи та тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)

Проведений аналіз нормативно-правової бази професійної освіти СРСР, УРСР та професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у незалежній Україні, став підґрунтям для формулювання етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття – початок ХХІ століття). В дослідженні *критерієм, для виокремлення цих етапів* виступили зміни у організаційно-інституційному розвитку цієї професійної підготовки фахівців в галузі PR.

Етапи були означені сутнісними та якісними змінами – *тенденціями*. У відповідності до кожного виокремленого етапу було сформульовано тенденцію. Кожна визначена тенденція професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) була охарактеризована за такими критеріями:

законодавчим;

інституційним,

змістовим.

Процес становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю слід розглядати в руслі розвитку PR як науки та PR як

соціального інституту. Існує кілька основних факторів, які суттєво вплинули на появу науки про зв'язки з громадськістю: «по-перше, нагальна суспільна потреба в науковому осмисленні соціальних комунікацій, її раціональної організації, ефективному управлінні комунікаційними процесами...; по-друге, розвиток самого знання про паблік рілейшнз в процесі руйнування початкового синтезу філософського, наукового та емпіричного знання про зв'язки з громадськістю, диференціації паблік рілейшнз на ряд спеціалізованих дисциплін і дослідницьких напрямків; по-третє, ... спільний процес наукового пізнання світу і суспільства; по-четверте, формування науки про зв'язки з громадськістю стимулювалося постійними пошуками пізнання суспільних подій і процесів і ненауковими засобами» [16, с. 91]. Сучасний вітчизняний науковець В. Березенко пише, що наука про зв'язки з громадськістю «являє собою відкриту систему знань, що розвивається на основі постійного уточнення і оновлення теорії соціальних комунікацій і розширення досліджень її соціального простору» [16, с. 91]. Зв'язки з громадськістю, як кожна самостійна наукова галузь, повинна мати власний об'єкт і предмет дослідження, власний понятійно-категоріальний апарат, має використовувати методи наукового пізнання та впливати на соціальну практику. Цієї точки зору притримується українська дослідниця Є. Тихомирова [286, с. 44].

Розглядаючи PR як соціальний інститут, В. Королько пише, що цей соціальний інститут в демократичному суспільстві «є особливою формою організації, способом кристалізації і закріплення специфічних різновидів діяльності, пов'язаних із використанням суспільно необхідного завдання – оптимізації взаємодії соціальних суб'єктів ... з їхньою зовнішньою та внутрішньою громадськістю» [119, с. 112–113]. Тому В. Березенко формулює чотири етапи активізації розвитку наукового знання про зв'язки з громадськістю в Україні (1991–2014 рр.) [11, с. 94]. На думку цього автора, перший етап – це 1991–1996 рр. На цьому етапі було започатковано наукове знання про зв'язки з громадськістю в Україні. Характерними рисами цього етапу є «конституювання нової наукової дисципліни – «паблік рілейшнз», яке відбувалося на тлі функціонування неструктурованих та неінституалізованих об'єктів та суб'єктів PR-комунікаційної

практики» [12, с. 71–72]. За В. Березенко, другий етап – 1997–2001 рр. Це етап розвитку наукового знання про зв'язки з громадськістю в Україні характеризувався «нагромадженням ... емпіричного матеріалу; ускладненням і трансформацією PR-практик...; появою перших ознак інституційної діяльності; моделі PR-комунікації, що превалюють ... як односторонні або двосторонні асиметричні...» [10, с. 42]. На третьому етапі (2002–2006 рр.), за періодизацією В. Березенко, відбувається інтенсивний розвиток наукового знання про зв'язки з громадськістю в Україні. Цей етап характеризується: «розширенням спектра методів і верифікаційних процедур, що застосовуються в наукових дослідженнях; започаткуванням процесу вибудови теорії паблік рилейшнз; визначенням праксеологічної спрямованості науки про зв'язки з громадськістю; наявністю інституалізаційних процесів як у сфері практичної діяльності, так і в сфері наукового знання паблік рилейшнз» [15, с. 144]. Четвертий етап, що розпочався в 2007 році, В. Березенко називає цей етап етапом стрімкого розвитку наукового знання про зв'язки з громадськістю в Україні. Цей етап має такі ознаки:

- відокремлення нового напрямку досліджень – соціальних комунікацій сприяє поглибленню й узагальненню теоретичного знання про PR;
- досягнувши інституціонального рівня функціонування, паблік рилейшнз стають предметом цілеспрямованого вивчення з боку наукової спільноти;
- почався розвиток диференціації паблік рилейшнз на низку спеціалізованих дисциплін і дослідницьких напрямків;
- українська наукова школа паблік рилейшнз починає активно формувати теорію та методологію зв'язків з громадськістю;
- актуальними залишалися питання інтеграції зв'язків з громадськістю в Україні до загального контексту розвитку світової індустрії [13, с. 110–111].

Як зазначає В. Березенко, однією із глобальних характеристик четвертого етапу активізації розвитку наукового знання про зв'язки з громадськістю в Україні (2007–2014 рр.) постає відокремлення нового напрямку досліджень – соціальних комунікацій, сприяє поглибленню й узагальненню теоретичного знання про паблік рилейшнз.

Наразі в більшості розвинених країн набуває особливого значення теорія та практика соціальних комунікацій. У загальному руслі розвитку соціальної комунікації важливу роль відіграють фахівці із зв'язків з громадськістю. Тому ефективний розвиток сучасної соціальної комунікації неможливий без підвищення якості підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю у закладах вищої освіти різних типів і рівнів акредитації в Україні. Поява наукових досліджень, які висвітлюють різноманітні аспекти удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю зумовлена викликами часу. На сьогодні процес визначення головних функцій фахівців із зв'язків з громадськістю постає одним із провідних аспектів теорії соціальних комунікацій. Матеріалом для дослідження цього наукового аспекту стали праці В. Бебика [189], О. Белякова [17], О. Берегової [7], В. Березенко [9], Д. Богуша [19], М. Васіліка [26], В. Владимірова [34], А. Зінченко [95], В. Ільганаєвої [98], А. Катвалюка [103], С. Квіта [106], А. Киричка [133], В. Конецької [114], В. Королька [119], В. Косенко [124], Н. Костенко [125], А. Куліша [132], О. Курбана [136; 138], В. Курейко [140], Є. Макаренка, М. Ожевана, М. Рижкова [66], Б. Манделя [157], В. Мойсеєва [162], А. Москаленка, Л. Губерського, В. Іванова, В. Вергуна [158], М. Лукашевича [153], Д. Мусієнко [165], О. Некрасової [119], О. Осіпової [185; 186], Р. Пліс [136], В. Подшивалкіної [192], Г. Почепцова [213], В. Різуна [227; 228], А. Ротовського [233], І. Слісаренка [276], А. Соколова [278], М. Соколян [280], Ю. Сурміна [283], М. Туленкова [153; 283], О. Холода [306], Ф. Шаркова [314], Л. Шаяна [315] та інших, які ґрунтовно досліджували та продовжують досліджувати різні аспекти такого феномена як «соціальні комунікації».

Наразі існує багато визначень змісту поняття «соціальні комунікації». Аналіз праць вітчизняних науковців щодо вивчення соціальних комунікаційних процесів дає нам можливість всі ці дослідження умовно поділити на чотири групи [242, с. 405–407]. Представники кожної з цих груп у своїх наукових розвідках використовують специфічні підходи та інструменти, що належать до різних галузей наукового знання. На думку О. Курбана, до цих підходів щодо розуміння сутності соціальних комунікацій слід віднести: масово-комунікаційний,

соціокомунікаційний, соціотехнологічний та філософсько-культурологічний [136, с. 48].

Спираючись на праці таких вчених як: А. Москаленка, Л. Губерського, В. Вергуна, В. Іванова, В. Бебика, О. Белякова, можемо зазначити створення в Інституті журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка певної специфічної української школи комунікативістики [138, с. 61]. Головною методологічною основою дослідження соціальних комунікативних процесів ці науковці вважають теорію масової комунікації, а головною рушійною силою розвитку сучасного суспільства – мас-медіа. Використання цього каналу для трансляції інформації і налагодження міжособистісних та міжгрупових контактів вважається вищезазначеними науковцями базовим і є визначальним на сьогоднішній день, що й дає нам змогу віднести доробок цих вчених щодо розуміння та вивчення соціальних комунікацій до масово-комунікаційного підходу.

Щодо філософсько-культурологічного підходу вивчення соціальних комунікацій, то він представлений у наукових працях В. Владимірова, Н. Костенко, Д. Мусієнко, В. Ільганаєвої. Ці науковці розглядають процеси у сфері соціальних комунікацій «...в контексті розвитку постмодерністських традицій та постіндустріальних тенденцій розвитку сучасної культури і суспільства загалом» [138, с. 62].

Праці таких сучасних вчених: В. Подшивалкіної, О. Катвалюка, В. Матвієнко, Ю. Сурміна, М. Туленкова, лягли в основу соціотехнологічного підходу вивчення і розуміння соціальних комунікацій. Ці науковці розглядають комунікаційні процеси в суспільстві з точки зору технологізації й алгоритмізації соціальної активності людини. На думку цих вчених, «нетехнологічна діяльність, на відміну від технологічної, має спонтанний характер і заважає пошуку оптимальних рішень при здійсненні управління і корегуванні процесів у сфері соціальних комунікацій» [136, с. 48].

Звертаючись до питання взаємозв'язку понять «соціальні комунікації» та PR, для нас важливо звернути увагу на соціокомунікаційний підхід вивчення та

розуміння соціальних комунікацій. У роботах О. Берегової, В. Королька, В. Мойсеєва, Г. Почепцова, А. Ротовського вивчення і розуміння соціальних комунікаційних процесів взаємопов'язане із застосуванням практичних підходів, характерних для сфери соціальних комунікацій, а на теоретичному рівні – теорії соціальних технологій. Соціокомунікативісти головний акцент роблять саме на соціальних комунікаціях, як основі сучасних комунікативних процесів, водночас, ці вчені визначають значимість мас-медіа. Соціокомунікативісти вважають за необхідне у дослідженнях використовувати ширшу методологічну базу. На думку О. Курбана, «до означеної групи можна віднести також роботи В. Косенко, О. Курбана, В. Курейка, Р. Пліс, М. Соколян, що є прибічниками кількісних методів дослідження соціальних комунікативних процесів» [136, с. 48]. Науково-практичний доробок вищезазначених авторів в певній мірі тяжіє до застосування методології, притаманній теорії соціальних технологій. Це зближує цих науковців із представниками соціотехнологічного підходу вивчення і розуміння соціальних комунікацій.

На нашу думку, теорія і практика зв'язків з громадськістю є найближчою до вивчення питань соціальних комунікацій серед дотичних наук та науково-практичних дисциплін. Саме соціокомунікативісти – засновники вітчизняних теорій та практики PR: В. Королько, В. Мойсеєв, Г. Почепцов, розглядали соціокомунікаційні процеси через використання інструментарію та особливості професії фахівця зв'язків з громадськістю. На думку цих вчених, головним підходом до вивчення соціокомунікаційних процесів є їх вивчення з точки зору практики PR. Ці дослідники розглядають ЗМІ як важливу, проте не визначальну складову в сфері соціальних комунікацій. Саме сучасна практика зв'язків з громадськістю є головною складовою соціокомунікаційних процесів.

Вітчизняний науковець доктор наук із соціальних комунікацій В. Березенко у своїх наукових розвідках досліджує проблеми становлення та розвитку науки про зв'язки з громадськістю в Україні. Увага цього науковця зосереджена на глибокому вивченні історії розвитку PR як науки, основних концепцій, методів, понятійного апарату, етапів становлення інституціонального рівня функціонування паблік

релейшнз, розвитку професійної спільноти, інтеграції науки про зв'язки з громадськістю в Україні до загальної світової теорії та практики PR. Предмет нашого наукового дослідження не збігається із предметом дослідження В. Березенко тому, що ми робимо акцент на професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні, а не на активізації розвитку наукового знання про паблік релейшнз в Україні. Однак наш предмет наукового дослідження дуже пов'язаний із змістом наукових досліджень В. Березенко.

PR як вид діяльності з'являється в Україні близько 1990 року на тлі переломного періоду в економіці й політиці нашої країни. На думку В. Березенко, «загальне уявлення про паблік релейшнз в Україні почало формуватися в 90-ті рр. ХХ ст.» [12, с. 70]. До цього в Україні передував радянський період, якому було притаманне використання пропаганди та агітації замість PR. Розгляд процесу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) слід розпочати з радянського періоду [253]. С. Майборода, характеризуючи період розвитку вищої освіти в Україні 50-ті роки ХХ ст., пише, що була «проведена відповідна реорганізація органів управління вищою освітою під постійним і безпосереднім керівництвом партійних і державних органів. Система вищої освіти розвивалась, посилювалась централізація управлінських структур» [154, с. 26]. Цей автор вважає, що основними тенденціями управління вищою освітою в Україні в 1944 – 1959 рр. є: «втрата автономності в управлінні вищою освітою, міністерствами й відомствами УРСР; пошуки у визначенні змісту, цілей, завдань, функцій та удосконаленої структури управління вищою школою; відступ від національного спрямування змісту підготовки управлінських кадрів освітою України; створення у вузах рад вищої школи й науково-технічних рад; поступовий перехід до повної централізації та регламентації державного управління» [154, с. 26].

Аналіз нормативно-правових актів Української РСР другої половини ХХ століття довів відсутність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО тогочасної України. Але певні види діяльності фахівців із

зв'язків з громадськістю виконувалися працівниками інших спеціальностей, при чому, з акцентом на пропаганду та агітацію.

На підтвердження нашого положення можемо навести низку аргументів. У 1971 році під час проведення культурно-масових заходів клубними установами серед загальної кількості лекцій і доповідей в Українській РСР – 1760 (100%) кількість лекцій на суспільно-політичні теми складала – 816 (46%), тоді як на сільськогосподарські і технічні – 440 (25%), а лекцій на іншу тематику – 504 (29%) [174, с. 241].

Наступним аргументом виступає статистика кількості відвідувань музеїв громадянами Української РСР (УРСР). У 1960 році загальна кількість відвідувань музеїв складала 7890 (100%) відвідувань, серед них історико-революційних та історичних – 2667 (34%); меморіальних – 581 (7%); краєзнавчих – 2058 (26%); природознавчих та інших – 2584 (33%) [174, с. 279]. При чому, загальна кількість експонатів основного музейного фонду в цих установах складала – 2615 (100%) : історико-революційних та історичних – 1472 (56%); меморіальних – 53 (2%); краєзнавчих – 696 (27%); природознавчих та інших – 394 (15%).

Аналізуючи статистичні дані Української РСР за 1971 рік щодо випуску журналів та інших періодичних видань за основними тематичними розділами, можна навести такий аргумент, а саме: усього річний тираж (в тисячах примірників) складав – 203767 (100%); в тому числі по тематичних розділах: політичні та соціально-економічні – 56670 (28%); природознавчі науки, математика – 296 (0,1%); культура, освіта, наука – 6805 (3%); техніка, промисловість, транспорт, зв'язок, комунальна справа – 37145 (18%); сільське господарство – 2254 (1%) та т. і. [174, с. 285]. Статистика обліку видання творів К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна була обов'язковою протягом усіх років радянської влади, крім того, приділялася особлива увага друку творів цих авторів мовами союзних республік. В УРСР станом на 1971 рік видання творів К. Маркса, Ф. Енгельса складало в тисячах примірників – 4485; видання творів В. І. Леніна складало в тисячах примірників – 31686 [174, с. 284]. Як бачимо, тиражі випуску журналів та інших періодичних видань з політичної та соціально-економічної тематики превалюють над тиражами

випуску журналів та інших періодичних видань із різних галузей народного господарства. Тобто, першочергової уваги заслуговували ті друковані видання, які забезпечували політичну агітацію та ідеологічну пропаганду.

Особливу роль відіграло в той час кіномистецтво. Як зазначає М. Кацюба, магія кіно «породила до життя величезну кількість кінокартин, які сьогодні критичним розумом сприймаються як дешеві політичні агітки-фільми, в яких за нехитрим сюжетом криється нав'язування банальних, а часто і небезпечних політичних ідей: расизму в III Рейху, культу особи в СРСР, антикомуністичної параної в США тощо» [104, с. 141]. Радянський уряд та керівництво Комуністичної партії, використовуючи інструменти цензури та провладного тиску нав'язували комуністичні ідеологеми творцям кіно. Останні змушені були в художніх, художньо-документальних, хронікально-документальних, навчальних фільмах втілювати ідеї Кодексу будівника комунізму. На підтвердження цього положення наводимо фрагмент із збірника Центрального статистичного управління при Раді Міністрів УРСР із розділу «Культурно-освітні установи і друк». У таблиці 2.10. відображено фрагмент із підрозділу «Виробництво фільмів кіностудіями Української РСР» [174, с. 269].

Таблиця 2.10.

**Фрагмент «Виробництво фільмів кіностудіями Української РСР» за
1971 рік [174, с. 269]**

		1971 р.
I	Повнометражні фільми – всього в тому числі:	34
	художні (включаючи телевізійні і фільми-спектаклі)	28
	Хронікально-документальні, науково-популярні	6
II	Короткометражні фільми (не враховуючи кіножурнали) – всього в тому числі:	216
	художні і мультиплікаційні (включаючи телевізійні)	17
	хронікально-документальні	39
	науково-технічні і учбові	160
III	Крім того, кіножурнали	90

Аналіз наведених вище статистичних даних наочно демонструє перевагу кіножурналів, які виступали дієвим інструментом ідеологічного інформування та нав'язування соціалістичних ідеалів. Із таблиці 2.8. «Фрагмент «Виробництво фільмів кіностудіями Української РСР» за 1971 рік» видно важливість виробництва кіножурналів у всій кіноіндустрії УРСР тому, що дані про кіножурнали винесено окремим рядком.

У процентному співвідношенні виробництво кіножурналів до всього виробництва фільмів кіностудіями Української РСР склала більш ніж чверть (26%). Серед повнометражних фільмів художні (включаючи телевізійні і фільми-спектаклі) посіли перше місце. Адже «ігрове кіно, як засіб конструювання свого роду віртуальної реальності, засіб що створює враження справжності репрезентованих подій, має потужний вплив на формування свідомості. Кіно тут виступає своєрідним замісником реального життя» [104, с. 140]. В цілому ми приєднуємося до думки М. Кацуби про те, що «функція формування кінематографом загальних ідеологічних установок, уявлень про минуле і майбутнє, робить кінематограф однією з найважливіших ланок у формуванні політичної свідомості» [104, с. 143].

У період «перебудови» 80-х роках ХХ століття після нової редакції Закону СРСР «Про затвердження основ законодавства Союзу РСР та союзних республік про народну освіту» від 27 листопада 1985 року [72] було складено «Перелік спеціальностей вищих навчальних закладів СРСР» від 17 листопада 1987 року [215]. Представлені в ньому спеціальності та спеціалізації яскраво демонстрували появу нових ідеологічно-заангажованих спеціальностей. Зміни в ідеологічному житті радянського суспільства того періоду викликали необхідність у появі таких спеціальностей: науковий комунізм, партійне та радянське будівництво, історія КПРС, образотворчі засоби агітації та реклами, на фахівців яких Комуністична партія та радянський уряд покладали особливі завдання із реалізації ідеології перебудови, гласності та прискорення.

За часів Української РСР такого напрямку підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю взагалі не існувало. Зрозуміло, що в радянському

суспільстві відбувалася комунікація, але не з врахуванням інтересів усіх суб'єктів інформаційних відносин.

Як зазначає Б. Кияк, в Радянському Союзі при командно-адміністративній економіці, тоталітарному режимі, відсутності приватного підприємництва ініціативи, здорової конкуренції не могло бути мови про PR, як соціального інституту. Проте, як зазначає Г. Тульчинський «...в усьому СРСР, окремі прийоми PR використовувалися, ... досить широко. Майже завжди вони були націлені виключно на побудову гарних стосунків із галузевим керівництвом (особливо із столичним), а також стосунків із місцевим партійно-радянським керівництвом» [289, с. 26].

Однак для правлячої верхівки в СРСР «достатньо було зусиль пропагандистських органів, які не були зацікавлені у двосторонньому спілкуванні з громадськістю» [108, с. 21]. Як підкреслює Г. Тульчинський, «із ЗМІ контакти встановлювалися епізодично та опосередковано під контролем партійного керівництва» [289, с. 27]. При кожному райкомі КПРС були відділи пропаганди, які забезпечували святкові демонстрації, урочисті збори до революційних свят, контролювали соцреалізм в мистецтві. «Попри це постійно проводилися акції, які у засобах масової інформації наповнювали рубрики: «Лист покликав у дорогу», «На прохання трудящих», «Народна трибуна» та ін. До вже історичних можна віднести радянські кампанії – антиалкогольні, прискорення, гласності...» [108, с. 21].

У період перебудови і гласності починає з'являтися та поглиблюватися інтерес до комунікаційних досліджень, які не протиставлялися західним, а також відбувається певне пожвавлення у сфері дослідження громадських зв'язків. У свідомості радянських людей поступово починає змінюватися ставлення до практики PR-діяльності до «її суті та характеру, який ще донедавна був напівкримінальний чи той, що гідний осуду» [161, с. 37]. У СРСР в 1990-ті роки виходять книги провідних фахівців в сфері PR російською мовою: С. Блека «Паблік рилейшнз. Что это такое?»; Лі Якокки «Кар'єра менеджера». Цей період історичного розвитку Радянського Союзу В. Мойсєєв описує в такий спосіб: «це

був час початку практичної діяльності в галузі ПР у нас (в СРСР). Тоді в пресі вперше стали з'являтися повідомлення про роботу агентств і бюро ПР» [161, с. 38]. За приклад появи PR-діяльності В. Мойсеев наводить «першу в Радянському Союзі ПР-кампанію, яку здійснило восени 1990 р. об'єднання «Менатеп»» [162, с. 13]. Для того, щоб здійснювалася хоч така комунікація, у тогочасних ЗВО викладалися лише загальноосвітні дисципліни. Вивчення цих дисциплін забезпечувало реалізацію незначних функцій зв'язків з громадськістю на практиці. У такий спосіб фахівці із різних галузей знань виконувати деякі обмежені функції фахівців із зв'язків з громадськістю.

Як відомо з історії України: «У березні 1990 року було обрано Верховну Раду України XII скликання – останній радянський парламент і одночасно ... перший парламент незалежної України» [309, с. 5]. Цей парламент складався з старої партійної номенклатури, яка не могла так швидко перейти до нової моделі комунікації між урядом і громадськістю. Тому реалії життя вносили корективи і прискорили необхідність процесу формування публік релейшнз як соціального інституту. Поява PR в Україні виходила від громадськості, від її потреб, що з'явилися у неї. Як зазначає В. Березенко «саме з 90-х рр. починають закладатись інституційні ознаки PR в Україні, – у 1992 р. було організовано перший в Україні семінар з публік релейшнз ... 1993 р. було зареєстровано в Києві підприємство «Інга-К», яке вперше на той час запропонувало надання послуг у цій сфері... одночасно розпочали практичну PR-діяльність Київський міжнародний гуманітарний центр «Розрада» та Одеська телестудія соціально-економічних програм «Браво»...» [12, с. 70]. Ми можемо констатувати, що в цей історичний період професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України ні на державному, ні на приватному рівнях не відбувалася. Практична PR-діяльність існувала в сфері бізнесу та при розробці іміджу політичних партій та їх лідерів, також іміджу фірм, корпорацій, організацій. Український вчений в галузі реклами та зв'язків з громадськістю Т. Примаєк підкреслює: «не можна стверджувати ... у Радянському Союзі ПР не було. Передусім у тих умовах

використовувалися інструменти політичного ПР. Поряд із цим успішно розвивався ПР у бізнесі» [217, с. 9].

Отже, професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю ні за часів Української РСР, ні у перші роки незалежної України взагалі не існувало.

Провідні українські науковці В. Королько, О. Некрасова зазначають, що «розвиток системи PR-освіти в Україні, як і в багатьох постсоціалістичних країнах, фактично розпочався в 1990-х рр.» [119, с. 53]. Намітилася тенденція до появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Поділяючи думку провідного українського науковця О. Локшиної, ми розглядатимемо тенденції «не лише з позиції виявлення напряму руху, а й у контексті сутності якісних змін, що відбуваються під час цього руху» [150, с. 13]. Тут та надалі ми будемо характеризувати тенденції за такими критеріями:

- законодавчий (наявність законодавчих актів України щодо професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України);
- інституційний (потреба у збільшенні кількості вітчизняних ЗВО, що здійснюють професійну підготовку майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю);
- змістовий (створення освітніх програм із професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю).

У 1993 році було створено першу кафедру міжнародних комунікацій та зв'язків із громадськістю в Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Із цього моменту можемо говорити про завершення I етапу (**попереднього**) (друга половина XX ст. – 1993 р.) та початку II етапу (**підготовчого**) (1993 – 2006 рр.) професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України [243].

Для цього етапу було характерним те, що «з'явилися перші підручники з PR, формувалась прес-служба» [108, с. 21], функціонували окремі курси, сертифіковані програми. В. Мойсєєв пише: «у 1992 р. у Київському інституті політології і соціального управління було розпочато навчання спеціалістів з паблік рілейшнз. У жовтні 1993 р. проведено семінар «Культура бізнесу і паблік рілейшнз»» [162, с.

13]. Починається процес надання PR послуг, про що Т. Примак зазначає наступне: у «1996 р. 45 організацій, що надавали послуги з ПР, брали участь у виставці «Світ реклами 96» [217, с. 10]. А вже через рік «у журналі «A & PR Digest» було надруковано інформацію про нефаховість зарубіжних спеціалістів з цього напрямку в умовах українських реалій, а своїх професіоналів у цій галузі ще бракувало» [12, с. 70].

Задоволення потреби у навчальній, професійній, вітчизняній літературі для майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю вперше було зреалізовано в 1997 р.: «..було видано перший вітчизняний навчальний посібник В. Королька «Основи публік рілейшнз» [119, с. 53]. На виклики часу тогочасного суспільства у потребі кваліфікованих вітчизняних PR-фахівців «у 1998 р. розпочато викладання курсу «Основи зв'язків із громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Цього ж року розпочала працювати перша ліцензійна комерційна Київська школа публік рілейшнз на базі Інституту соціології НАН України» [119, с. 53].

«У 2001 р. було здійснено видання повноцінного підручника для студентів вузів «Публік рілейшнз. Наукові основи, методика, практика». Цього ж року створено першу кафедру теорії і методики зв'язків із громадськістю, а у 2003 р. відкрито сертифіковану спеціалізацію «Зв'язки з громадськістю» в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» [119, с. 53].

У 2003 р. на кафедрі організації масово-інформаційної діяльності Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка було започатковано підготовку з нової спеціалізації «Реклама та зв'язки з громадськістю».

Першою постановою незалежної України про напрями та спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців у тогочасних ЗВО, була Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 р. № 325 «Про Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій» [198]. У зазначеному вище Переліку спеціальність «зв'язки з громадськістю» відсутня.

Наступною була Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» [201]. Така спеціальність як «зв'язки з громадськістю» була відсутня в цьому переліку. Отже, можемо констатувати той факт, що на широкому національному рівні підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України не відбувалася. Як пише Б. Кияк, у переважній більшості саме «колишні журналісти ... напрацьовували системи взаємодії з громадськістю, формуючи імідж та створюючи репутацію організаціям різних гілок влади» [108, с. 21].

Наведені вище події в розвитку PR-освіти намітили нову тенденцію процесу становлення і розвитку професійної освіти фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні на державному рівні.

Із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України № 1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» можемо говорити про завершення **II етапу (підготовчого) (1993 – 2006 рр.) та початку III етапу (початкового) (2006 – 2010 рр.) професійної** підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

В Україні питання про професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на загальнонаціональному рівні можемо розглядати, починаючи з прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» [205]. Напрямок професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України почав здійснюватися в рамках галузі знань «Журналістика та інформація». На думку В. Королька, це лише частково вирішило нагальне питання професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в українських ЗВО.

Головною ж не вирішеною проблемою у цій царині за В. Корольком залишається те, що «зв'язки з громадськістю як галузь знань і практичної діяльності підпорядковуються чи то журналістиці й інформації, чи то рекламі, що

не відповідає світовій практиці підготовки дипломованих спеціалістів вищої кваліфікації» [119, с. 57].

Обсяги професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України із року в рік почали зростати. За Наказом Міністерства освіти і науки України № 514 від 11 червня 2008 року «Про забезпечення функціонування інформаційної системи «Конкурс»» (ІС «Конкурс») [168]. Із метою оперативного інформування абітурієнтів про кількість поданих заяв на навчання за освітньо-професійною програмою бакалавра (спеціаліста, магістра медичного та ветеринарно-медичного спрямувань) відповідних напрямів (спеціальностей) у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації було запроваджено з 17 червня 2008 року на період вступної кампанії інформаційна система «Конкурс» з доступом в мережі Інтернет за адресою <http://vstup.info> [168], яка почала функціонувати з допомогою Єдиної державної електронної бази з питань освіти. Останню було створено згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 752 від 13 липня 2011 року «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти» [204]. На сайті ІС «Конкурс» <http://vstup.info> відображаються виключно офіційні відомості, одержані від ДП «Інфоресурс» з Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО). Держателем (власником) ЄДЕБО відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 752 від 13 червня 2011 року є Міністерство освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua>), а розпорядником – ДП «Інфоресурс» (<http://www.inforesurs.gov.ua>) [304]. Державне підприємство «Інфоресурс» (ДП «Інфоресурс») належить до сфери управління Міністерства освіти і науки України. Підприємство є адміністратором Єдиної державної електронної бази з питань освіти (далі – ЄДЕБО), уповноваженим органом з питань забезпечення освітніх закладів документами про освіту державного зразка та координації робіт щодо забезпечення освітніх закладів студентськими (учнівськими) квитками. ДП «Інфоресурс» забезпечує формування та функціонування Єдиної бази, а також здійснює заходи щодо збирання, реєстрації накопичення, зберігання, адаптування, внесення змін, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, передачі),

оброблення та захисту даних, що містяться в Єдиній базі [58]. ІС «Конкурс» надає інформацію, починаючи з 2008 року.

Із інформаційної системи «Конкурс» можемо взяти статистику про вступну кампанію за 2008 рік, насамперед, про напрям підготовки «реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)». У 2008 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» здійснювали такі тогочасні ЗВО України (ВНЗ): Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Донецький інститут психології і підприємництва, ПВНЗ, Запорізький національний університет, Київський національний торговельно-економічний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Класичний приватний університет, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Галицький інститут імені В'ячеслава Чорновола, Київський національний університет культури і мистецтв [37].

Із дев'яти ВНЗ, наведеного вище переліку, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснювалася як у ВНЗ IV рівня акредитації, так і в ВНЗ III рівня акредитації. Ця підготовка велася у ВНЗ різних форм власності: державної, комунальної, приватної. Але в переважній більшості в національних університетах. Цей факт свідчить про особливе значення підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю для українського суспільства.

В. Королько зазначає, що на 2009 рік «у близько 20 державних університетах і комерційних навчальних закладах України викладають окремі курси з паблік рілейшнз» [119, с. 53].

Основною тенденцією цього етапу постає необхідність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю не лише на ОКР «Бакалавр», але й на ОКР «Спеціаліст» та ОКР «Магістр».

Із прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 року «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними

рівнями спеціаліста і магістра» завершується **III етап (початковий) (2006 – 2010 рр.)** та розпочинається **IV етап (основний) (2011 – 2014)** професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Із реалізацією Постанови Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 року «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» [196] можемо говорити про початок професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, яка відбувалася за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліст, магістр – за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю», за кодами напряму підготовки відповідно (7.03030202) та (8.03030202).

Отже, з 2010 року у тогочасних ЗВО України на загальнодержавному рівні професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю почала здійснюватися за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР): бакалавр, спеціаліст, магістр. Так ОКР «бакалавр» готували – за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)», за кодом напряму підготовки (6.030302). За освітньо-кваліфікаційним рівнем; ОКР «спеціаліст», ОКР «магістр» – за галуззю знань «Журналістика та інформація» (0303), за напрямом підготовки «Зв'язки з громадськістю», за кодами напряму підготовки відповідно (7.03030202) та (8.03030202).

Статистику вступної кампанії за **2010** рік було взято з інформаційної системи «Конкурс» спеціальності «реклама і зв'язки з громадськістю» (за видами діяльності). У 2010 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» ОКР «бакалавр» здійснювали такі тогочасні ЗВО (ВНЗ) України: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Запорізький національний університет, Київський національний торговельно-економічний університет, Дніпропетровський національний університет імені

Олеся Гончара, Галицький інститут імені В'ячеслава Чорновола, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Класичний приватний університет, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Донецький інститут психології і підприємництва, ПВНЗ, Київський національний університет культури і мистецтв, Київський університет культури, ПВНЗ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Українська академія друкарства, Донецький інститут соціальної освіти, ПВНЗ, Маріупольський державний університет [38].

Інформаційна система «Конкурс» дала нам можливість переглянути статистику вступної кампанії за **2011** року за спеціальністю «реклама і зв'язки з громадськістю» (за видами діяльності). У 2011 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» здійснювало 14 тогочасних ЗВО (ВНЗ) України різних форм власності [39].

У 2012 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за даними інформаційної системи «Конкурс» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» здійснювало 18 тогочасних ЗВО України різних форм власності [40].

В Україні у **2013** році за даними інформаційної системи «Конкурс» професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю» здійснювало 20 тогочасних ЗВО України різних форм власності [43].

У **2014** році за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» та за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю» професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснювало 24 тогочасних ЗВО України різних форм власності за даними інформаційної системи «Конкурс» [107].

Проаналізувавши наведену вище статистику із інформаційної системи «Конкурс», можемо зазначити наступне: при порівнянні кількості ВНЗ України, що здійснювали професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за напрямом підготовки «6.030302 реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» на III етапі (початковому) (2006 –2010 рр.) професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю та на IV етапі (основному) (2011 – 2014 рр.) у ВНЗ України на освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр», прослідковується тенденція збільшення таких ВНЗ про що і свідчать дані, зведені нами в таблицю 2.13.

Як бачимо з таблиці 2.11, із 2008 року до 2014 року кількість ВНЗ, які здійснювали професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, збільшилася майже в три рази. Спад кількості ВНЗ у 2011 році пояснюється об'єктивними причинами, що були зумовлені прийняттям Закону України від 6 липня 2010 року «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» [77] (відмова від 12-річного терміну навчання в загальноосвітній школі на користь 11-річного та із відповідними змінами у навчально-виховному процесі).

Таблиця 2.11.

Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «бакалавр» на III етапі та IV етапі у ВНЗ України (за даними ІС «Конкурс»)

Етапи	III			IV			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Кількість ВНЗ	9	Відсутні дані	15	14	18	20	24

Щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «магістр» та ОКР «спеціаліст» дані можна відслідкувати в ІС «Конкурс» за 2012 – 2014 роки. Поява такої статистики в цій ІС пов'язана з двома нормативно-правовими актами в галузі вищої освіти: Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 28 березня 2011 за № 291 «Про запровадження у 2011

році у вищих навчальних закладах експерименту «Електронний вступ 2011»» [172] та Наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12 жовтня 2011 за № 1179 «Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України в 2012 році» [171]. Електронний вступ до ВНЗ України 2011 році із експерименту став початком переходу до обов'язкового подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до вищих навчальних закладів.

ІС «Конкурс» дає нам можливість переглянути статистику вступної кампанії за **2012** року за спеціальністю «зв'язки з громадськістю». У 2012 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» (спеціальність 7.03030202 «зв'язки з громадськістю») та ОКР «магістр» (спеціальність 8.03030202 «зв'язки з громадськістю»). Професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст» здійснювали 5 тогочасні ВНЗ (тогочасні ЗВО) [42], за ОКР «магістр» 6 [41].

У 2013 році за освітньо-кваліфікаційними рівнями «спеціаліст» (спеціальність 7.03030202 «зв'язки з громадськістю») та «магістр» (спеціальність 8.03030202 «зв'язки з громадськістю») за даними інформаційної системи «Конкурс» професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст» здійснювало 6 університетів України [45], за ОКР «магістр» – 7 [44].

У 2014 році професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст» (спеціальність 7.03030202 «зв'язки з громадськістю») здійснювало 6 тогочасних ЗВО України [47] та за ОКР «магістр» (спеціальність 8.03030202 «зв'язки з громадськістю») здійснювали – 8 університетів [46].

Із аналізу даних інформаційної системи «Конкурс» витікає: при порівнянні кількості ВНЗ (тогочасних ЗВО) України, що здійснювали професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст» (спеціальність 7.03030202 «зв'язки з громадськістю») та ОКР «магістр» (спеціальність 8.03030202 «зв'язки з громадськістю») на IV етапі (основному) (2011 – 2014) становлення

професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, прослідковується тенденція збільшення таких тогочасних ЗВО про що і свідчать дані зведені нами в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12.

Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України за ОКР «спеціаліст» та ОКР «магістр» на IV етапі (за даними ІС «Конкурс»)

Етап	IV		
	Роки	2012	2013
Кількість ВНЗ, що готували за ОКР «спеціаліст» (спеціальність 7.03030202 «зв'язки з громадськістю»)	5	6	6
Кількість ВНЗ, що готували за ОКР «магістр» (спеціальність 8.03030202 «зв'язки з громадськістю»)	6	7	8

Загалом, на III етапі та IV етапах становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України із розбудовою такого соціального інституту, як зв'язки з громадськістю, прослідковувалася тенденція збільшення потреби у фахівцях, які б здійснювали ефективну PR-діяльність. Цю нагальну потребу суспільства у фахівцях із зв'язків з громадськістю зреалізовували вітчизняні ЗВО.

Основною тенденцією IV етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України постає необхідність наближення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України до вимог Європейського освітнього простору та усунення професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст». Тобто, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з

громадськістю у ЗВО України мала відбуватися лише за ОКР «Бакалавр» та ОКР «Магістр».

V етап (новий) (із 2014 р. до 2017 р.) професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України.

На цьому етапі основною тенденцією професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України постало задоволення актуальної потреби суспільства в професійній підготовці майбутніх PR-фахівців, наближеній до Європейського освітнього простору та світового із використанням зарубіжного досвіду. Із прийняттям Закону України про «Вищу освіту» від 01.07.2014 року розпочався V етап (новий) (2014 р. – до 2017 р.) професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України [258, с.44]. Цей Закон розроблено з урахуванням сучасних вимог економіки України, входженням національних ЗВО до Європейського простору вищої освіти та переходу системи вищої освіти до впровадження Національної рамки кваліфікацій. Упровадження цього Закону сприятиме формуванню в Україні єдиного освітнього простору, без якого неможливо ставити питання про визнання в світі вітчизняних дипломів, продовження навчання студентів, аспірантів у зарубіжних університетах. У статті 5 Закону зазначено, що підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: «початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий) рівень; науковий рівень» [74]. Відповідно здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти та успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми є «підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук» [74]. У змісті Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 відсутній ступінь «спеціаліста», це один із пунктів Закону, що сприяє адаптації вітчизняної системи вищої освіти до Європейського освітнього простору. Зрозуміло, що ЗВО всіх типів потрібно забезпечити приведення власних освітніх програм у відповідність до

вимог нового Закону України «Про вищу освіту» та продовжувати забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти відповідно до тих завдань, які покладені на них суспільством і зафіксовані у цьому законодавчому акті.

У розділі XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України про «Вищу освіту» від 01.07.2014 зазначено наступне: «5. Кабінету Міністрів України: 1) протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом забезпечити затвердження центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки єдиного переліку галузей знань» [74]. Відповідно 29 квітня 2015 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [195]. У цій постанові було здійснено перехід до укрупненого переліку галузей знань і спеціальностей, однак до Переліку було додано 7 нових спеціальностей, серед яких: «106 Географія», «126 Інформаційні системи та технології», «187 Деревообробні та меблеві технології», «194 Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології», «228 Промислова фармація», «229 Громадське здоров'я», «256 Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)», що відповідає світовій практиці.

Згідно Наказу Міністерства освіти і науки України від 6 листопада 2015 року № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266» [170] було затверджено «Таблицю відповідності Переліку напрямів, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Перелік 1), Переліку спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра (Перелік 2), Переліку спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста (Перелік 3), Таблицю відповідності Переліку наукових спеціальностей, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 вересня 2011 року № 1057, зареєстрованого

в Міністерстві юстиції України 30 вересня 2011 року за № 1133/19871 (Перелік 2011) та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266, що додається» [170]. Із «Таблиці відповідності Переліку напрямів, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Перелік 1), Переліку спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра (Перелік 2), та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015)» візьмемо фрагменти Переліку 1, Переліку 2, Переліку 2015 [170], що стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України та унаочнимо його в таблицях 2.13., 2.14., 2.15.

Як ми бачимо із фрагментів «Таблиці відповідності Переліку напрямів, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра (Перелік 1), Переліку спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра (Перелік 2), та Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Перелік 2015)» професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України здійснюється за галуззю знань «06 Журналістика» та за спеціальністю «061 Журналістика».

Хоча на думку провідного вітчизняного фахівця в галузі PR, В. Королька існують «проблеми концептуального характеру з якими ... зіткнулися українські ВНЗ, що готують спеціалістів зі зв'язків з громадськістю» [122, с. 14]. Аргументуючи свою позицію, цей науковець пише: «очевидним є непрофесійний волонтаристичний підхід до вибору галузі знань, а саме «Журналістики», до якої була віднесена спеціальність «Зв'язки з громадськістю», а також «реклама», «видавнича справа й редагування» й інші, що належать до соціальних комунікацій, як більш широкої наукової галузі» [122, с. 14].

Таблиця 2.13.

Фрагмент Переліку 1 [170]

Перелік 1			
Шифр галузі	Найменування галузі знань	Напрямок підготовки	Код напрямку підготовки
Соціальні науки, бізнес і право			
0303	Журналістика та інформація	Журналістика	6.030301
		реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)	6.030302
		видавнича справа та редагування	6.030303

Таблиця 2.14.

Фрагмент Переліку 2 [170]

Перелік 2					
Шифр галузі	Найменування галузі знань	Найменування спеціальності спеціаліста	Код спеціальності спеціаліста	Найменування спеціальності магістра	Код спеціальності магістра
Соціальні науки, бізнес і право					
0303	Журналістика та інформація	Журналістика (за видами)	7.03030101	Журналістика (за видами)	8.03030101
		Реклама	7.03030101	реклама	8.03030201
		зв'язки з громадськістю	7.03030202	зв'язки з громадськістю	8.03030202
		видавнича справа та редагування		видавнича справа та редагування	8.03030301

У 2015 році абітурієнти могли скористатися механізмом подання заяви про вступ до вищого навчального закладу в електронній формі. Інформаційна система

«Конкурс» дозволяла абітурієнту відстежувати свою позицію у рейтингових списках під час вступу у тогочасний ЗВО України за даними ЗВО.

\Таблиця 2.15.

Фрагмент Переліку 2 та Переліку 2015 [170]

Перелік 2				Перелік 2015	
Шифр галузі	Найменування галузі знань	Найменування спеціальності магістра	Код спеціальності магістра	Галузь знань	Спеціальність
	Соціальні науки, бізнес і право				
0303	Журналістика та інформація	журналістика (за видами)	8.03030101	06 Журналістика	061 Журналістика
		Реклама	8.03030201	06 Журналістика	061 Журналістика
		зв'язки з громадськістю	8.03030202	06 Журналістика	061 Журналістика
		видавнича справа та редагування	8.03030301	06 Журналістика	061 Журналістика

За даними ІС «Конкурс» було взято статистику про вступну кампанію у 2015 за галузю знань 0303 «Журналістика та інформація», за кодом напрямку підготовки 6.030302 «Реклама і зав'язки з громадськістю». Професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на ступені вищої освіти «бакалавр» здійснювали низка тогочасних ЗВО України (всього – 32) [48]. А за галузю знань 0303 «Журналістика та інформація», за кодом напрямку підготовки 7.03030202 «Зв'язки з громадськістю» професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснювали такі тогочасні ЗВО України: Київський університет культури, ПВНЗ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Київський національний університет культури і мистецтв, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Донецький

факультет Київського національного університету культури і мистецтв, Класичний приватний університет Запорізький національний університет [49].

Професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за даними ІС «Конкурс» у 2015 магістри за галуззю знань 0303 «Журналістика та інформація», за кодом напряму підготовки 8.03030202 «Реклама і зв'язки з громадськістю» на ступені вищої освіти «магістр» здійснювали 10 тогочасних ЗВО України [50].

Проаналізувавши наведену вище статистику із інформаційної системи «Конкурс», ми унаочнили ці дані в таблиці 2.18.

Із аналізу даних інформаційної системи «Конкурс» витікає, що, при порівнянні кількості тогочасних ЗВО України, які здійснювали професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, на IV та V етапах в 2013 р., 2014 р., 2015 р. прослідковується стійка тенденція збільшення таких ЗВО, про що і свідчать дані наведені в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16.

Дані про професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України за 2013 р., 2014 р., 2015 р. (за даними ІС «Конкурс»)

Кількість тогочасних ЗВО, де здійснювалася професійна підготовка	IV етап		V етап
	2013 рік	2014 рік	2015 рік
«бакалаврів»	20	24	32
«спеціалістів»	6	6	7
«магістрів»	7	8	10

Наразі бачимо тенденцію збільшення тогочасних ЗВО України, де здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Але, як зазначає провідний фахівець в галузі PR, професор НаУКМА, завідувач кафедри зв'язків з громадськістю В. Королько, відсутність освітнього стандарту із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків

з громадськістю у тогочасних ЗВО України істотно впливає на якість системи PR-освіти в Україні: «програми підготовки фахівців у сфері зв'язків з громадськістю (комунікацій) у різних ВНЗ не корелюють між собою» [122, с. 14]. Це положення В. Королька можна підтвердити, провівши аналіз переліку «Дисциплін передбачених робочим планом підготовки бакалавр – 6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами)» у Національному університеті харчових технологій; переліку фахових предметів, які вивчають студенти напряму 6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю» у Харківському національному економічному університеті імені С. Кузнеця; «Структури освітньо-професійної програми підготовки освітнього ступеню бакалавр галузі знань 0303 «Журналістика та інформація» напряму підготовки 6.030302 «Реклама та зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)» у Класичному приватному університеті. У додатку Д представлено перелік фахових предметів навчальних планів; додатку Е представлено перелік дисциплін, передбачених робочим планом; додатку К представлено структуру освітньо-професійної програми, де здійснюється професійна підготовка за напрямом «Реклама і зв'язки з громадськістю» на освітньому рівні «бакалавр» 6.030302. Цю інформацію отримано із офіційних сайтів низки вітчизняних ЗВО станом на 2016 – 2017 навчальний рік. При порівнянні навчальних дисциплін, представлених на сайтах вищенаведених ЗВО, де здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «бакалавр», можемо зазначити наступне: у Харківському національному економічному університеті імені С. Кузнеця до дисциплін загального та професійного циклів віднесено багато навчальних предметів економічного спрямування: «Соціальна та економічна історія України», «Основи бізнесу та менеджменту», «Основи маркетингу», «Інтернет маркетинг» та т.і. На відміну від цього університету, Класичний приватний університет здійснює суто гуманітарну професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «бакалавр». До переліку дисциплін, передбачених робочим планом професійної підготовки на освітньому рівні «бакалавр», у цьому університеті віднесені такі навчальні предмети: «Зарубіжна

література», «Фізичний образ світу», «Історія мистецтв», «Історія української культури», «Історія сучасного світу», «Релігійна етика» та т.і. У Національному університеті харчових технологій професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «бакалавр» має теж чітко виражене гуманітарне спрямування, хоча в Перелікові фахових предметів, які вивчають студенти напряму 6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю», превалюють дисципліни загального та прикладного характеру, пов'язані з PR-діяльністю та рекламою.

Продовжуючи аналіз переліку «Дисциплін передбачених робочим планом підготовки «магістр» – 8.03030202 «Зв'язки з громадськістю» у Класичному приватному університеті та навчального плану підготовки «магістр» – 8.03030202 «Зв'язки з громадськістю» у НаУКМА станом на 2016 – 2017 навчальний рік, можемо зазначити, що зміст програм професійної підготовки фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» дуже різняться. У додатку Ж представлено перелік дисциплін, передбачених робочим планом у Класичному приватному університеті. У додатку Ж представлено навчальний план НаУКМА за спеціальністю 061 «Журналістика», спеціалізацією «Зв'язки з громадськістю», де здійснюється професійна підготовка на освітньому рівні магістр – 8.03030202.

За запитом кафедри зв'язків з громадськістю НаУКМА, відповідно до навчального плану професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в НаУКМА нами було розроблено Навчально-методичні комплекси «Книгознавство та бібліотекознавство» та «Документознавство та архівознавство». У додатку Л та додатку М представлено ці навчально-методичні комплекси.

Перелік дисциплін, які вивчаються у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» у Класичному приватному університеті, носить характер загально-теоретичного спрямування у сфері PR. У зазначеному вище переліку дисциплін велику увагу приділено дисциплінам, пов'язаним із соціальними комунікаціями: засобам масової комунікації та засобам масової інформації. У цьому університеті у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на

освітньому рівні «магістр» практично відсутні навчальні дисципліни, що носять чітко виражене прикладне спрямування. На відміну від Класичного приватного університету в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» у НаУКМА прослідковується чітко виражене прикладне спрямування, зміст багатьох навчальних дисциплін є вузькоспеціалізованим на певному виді практичної PR-діяльності: «Зв'язки з урядовими організаціями», «Паблік рілейшнз у діяльності органів державного управління і місцевого самоврядування», «Паблік рілейшнз у діяльності неурядових організацій», «Менеджмент створення подій та їх інформаційної підтримки», «Організація роботи агентства та служби зв'язків з громадськістю організацій», «Технологія та інструменти діджитал комунікацій» та т.і. У навчальному плані професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» у НаУКМА велику увагу приділено етичним засадам в PR-діяльності та формуванню соціальної відповідальності у майбутнього фахівця з паблік рілейшнз перед суспільством. А саме: «Правові та етичні стандарти PR-діяльності», «Корпоративна соціальна відповідальність», «Соціальна відповідальність бізнес-організацій». Аналізуючи навчальний план професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» у НаУКМА, приходимо до висновку, що підбір навчальних дисциплін відповідає розумінню змісту такого базового поняття як «зв'язки з громадськістю» за В. Корольком, тобто PR визначається як функція стратегічного менеджменту, що використовує інформаційно-комунікаційні засоби для оптимізації двосторонніх зв'язків із ключовими групами громадськості, від яких залежить успіх або невдача організації. Ще однією особливістю навчального плану професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітньому рівні «магістр» у НаУКМА є те, що набір навчальних дисциплін орієнтований на провідній ролі PR як соціального інституту.

Отже *навчальні плани професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, що не корелюють між собою* – це результат відсутності освітнього та професійних стандартів для фахівців із зв'язків з громадськістю,

тобто відсутності єдиних вимог до обов'язкових компетентностей та результатів навчання майбутніх PR-фахівців.

Проаналізувавши документи щодо професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю на освітніх рівнях «бакалавр» та «магістр», ми погоджуємося з висновками В. Королька про чинники, які заважають розвитку професійної PR-освіти в Україні, а саме «відсутність єдності в розумінні основних складових змісту PR-спеціальності, зокрема розбіжності в питаннях:

- що вважати предметом PR, на відміну від журналістики та інших напрямів комунікацій?

- Які різновиди фахової діяльності вважати власне PR-діяльністю, на відміну від журналістики?» [122, с. 17]. Також цей автор відносить до чинників, що заважають розвитку професійної PR-освіти в Україні наступні: «Фах PR для багатьох здається легкодоступним. Не розуміючи всієї складності, соціальну комунікацію підміняють журналістикою або різноманітними маніпулятивними технологіями» [122, с. 17]. Ці чинники, які заважають розвитку професійної PR-освіти в Україні за В. Корольком, демонструють формування проблеми із розуміння змісту PR і як результат гальмують процес наповнення навчальних планів та навчальних програм уніфікованим змістом, який би дав змогу сформулювати освітній стандарт для спеціалізації «Зв'язки з громадськістю». Ще однією обставиною, що гальмує розвиток професійної PR-освіти в Україні – це «недостатнє кадрове забезпечення навчального процесу. Більшість викладачів з PR – це спеціалісти, які перекваліфікувалися в новій галузі за доволі короткий час..., мають досить приблизне уявлення про сучасну філософію і практичний зміст PR» [122, с. 17]. Комплекс вищезначених чинників постає педагогічною проблемою в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Крім наведених вище особливостей V етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю, можемо констатувати ще одну особливість, «відсутність в Україні чіткого розуміння кваліфікаційної моделі» та розуміння того, «який спеціаліст має відповідати вимогам PR-професії на рівні техника, менеджера, аналітика» [122, с.

17–18]. В. Королько відстоює свою позицію щодо сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України на рівні техника, менеджера, аналітика, яка можлива за умови впровадження на практиці основних моделей PR-освіти, сформульованих цим автором. Цей провідний вітчизняний науковець в галузі публік рілейшнз сформулював три основні моделі PR-освіти:

- «Академічна модель» PR-освіти;
- «Журналістська модель» PR-освіти»;
- «Бізнес-модель» PR-освіти» [122, с. 12– 13].

Для реалізації цих трьох моделей PR-освіти щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО необхідно об'єднати зусилля викладачів, науковців, практиків в сфері PR задля подолання проблем корпоративного характеру, які заважають розвитку професійної PR-освіти в Україні.

Наразі в Україні «організаційна роз'єднаність представників PR-сфери особливо практиків, науковців та викладачів..., професійних об'єднань (UAPR; PR-Liga)» [122, с. 18] унеможлиблює процес створення професійного стандарту для фахівців із зв'язків з громадськістю.

Отже, до особливостей V етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері зв'язків з громадськістю можемо віднести: здійснення професійної підготовки за такими ступенями вищої освіти як «бакалавр» та «магістр» з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.); існування програм професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, що не корелюють між собою; відсутність освітнього та професійних стандартів для фахівців із зв'язків з громадськістю, тобто відсутність єдиних вимог до обов'язкових компетентностей та результатів навчання майбутніх PR-фахівців.

Таблиця 2.17.

Етапи та тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ століття– початок ХХІ століття)

Етапи			Тенденції		
Хронологічні межі	Назва етапу	Характеристика етапу	Законодавчий критерій	Змістовий критерій	Інституційний критерій
I етап Друга половина на ХХ ст. – 1993 р.	Попередній	На державному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю. Викладалися лише загальноосвітні дисципліни, які забезпечували реалізацію функції зв'язків з громадськістю на практиці	Необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю	відсутній	відсутній
II етап (1993-2006 рр.)	Підготовчий	На державному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю. Функціонували окремі курси, сертифіковані програми	Необхідність у появі законодавчих документів з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «бакалавр»	Необхідність появи професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР «бакалавр»	Необхідність розпочати професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в університетах України
III етап (2006-2010 рр.)	Початковий	На державному рівні розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «бакалавр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність у появі законодавчих документів з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «спеціаліст», «магістр	Необхідність появи професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР, «спеціаліст», «магістр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність збільшення кількості тогочасних ЗВО України, які здійснювали професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР, «спеціаліст», «магістр

Продовження таблиці 2.17

IV етап (2010-2014 рр.)	Основний	На державному рівні розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст», ОКР «магістр» у тогочасних ЗВО України	Необхідність в узгодженні професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю з Міжнародною стандартною класифікацією освіти	Необхідність в узгодженні професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю до Європейського освітнього простору із вилученням ОКР «Спеціаліст»	Необхідність збільшення кількості тогочасних ЗВО України, які здійснювали професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю лише за ОКР «бакалавр» та за ОКР «магістр»
V етап (2014 - 2016 рр.)	Новий	На державному рівні, з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та у відповідності до Міжнародної стандартної класифікації освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю повинна проводитися лише за такими ступенями вищої освіти «бакалавр», «магістр»	Необхідність в використанні міжнародного зарубіжного досвіду зі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю	Необхідність створення професійних та освітніх стандартів для професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю	Необхідність збільшення кількості ЗВО України, які здійснювали б професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю з наданням подвійного диплому

Проведений нами аналіз педагогічних та нормативно-правових документів в галузі освіти щодо становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) дав змогу сформулювати основні тенденції та етапи становлення цієї професійної підготовки та особливості цих етапів [234; 235; 258]. Ці тенденції та етапи з лаконічною характеристикою кожного із них унаочнено нами у таблиці 2.17. [258, с.45].

Висновки до розділу 2

Було досліджено і виокремлено низку об'єктивних передумов (історичних, політичних, економічних, культурних, психологічних, педагогічних) та чинників (соціально-економічного, суспільно-політичного, соціально-педагогічного та культурологічного) становлення професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.). Зазначено, що демократизація українського суспільства сприяла формуванню нового соціального інституту – зв'язки з громадськістю. Процес становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю слід розглядати в руслі розвитку паблік рілейшнз як науки та соціального інституту. Адже з появою PR виникла об'єктивна потреба у фахівцях, які могли б здійснювати ефективну діяльність в сфері зв'язків з громадськістю..

Аналіз нормативно-правових актів щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) було розглянуто в руслі трансформації законодавства системи вищої освіти в Україні, Української РСР, СРСР. Результати аналізу були використані стали підґрунтям поділу на етапи процесу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.).

Було виокремлено та охарактеризовано п'ять основних етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.), в основу виокремлення яких покладено об'єктивний критерій змін у організаційно-інституційному розвитку професійної підготовки фахівців в галузі PR:

I етап – попередній (друга половина XX ст. – 1993 р.),

II етап – підготовчий (1993 – 2006 рр.);

III етап – початковий (2006 – 2010 рр.);

IV етап – основний (2010 – 2014 рр.),

V етап – новий (2014 р. до 2017 р.).

Визначені етапи мають характерні особливості та означені сутнісними та якісними змінами - тенденціями. У відповідності до кожного виокремленого етапу було сформульовано тенденцію. Кожна з п'яти тенденцій була охарактеризована за такими критеріями: законодавчим; інституційним, змістовим:

- 1) необхідність появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю;
- 2) потреба у законодавчих документах з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «бакалавр», що дало б змогу розпочати професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю на ОКР «бакалавр» в тогочасних ЗВО України;
- 3) розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю та необхідність у появі законодавчих документів з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на державному рівні за ОКР «спеціаліст», ОКР «магістр» для реалізації підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на цих ОКР;
- 4) необхідність в узгодженні професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю з Міжнародною стандартною класифікацією освіти та наближенні професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України до вимог Європейського освітнього простору із вилученням ОКР «Спеціаліст» з процесу професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю;
- 5) задоволення актуальної потреби суспільства в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, наближеній до Європейського освітнього простору з використання накопиченого зарубіжного досвіду з професійної підготовки PR фахівців у освітній процес вітчизняних ЗВО та створення професійних та освітніх стандартів для професійної підготовки фахівців зв'язків з громадськістю, необхідність збільшення кількості ЗВО України, які здійснювали б професійну підготовку фахівців із зв'язків з громадськістю з наданням подвійного диплому.

Визначені тенденції слугували основою вивчення найкращого досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття), що є об'єктивно потребою для процесу вдосконалення цієї підготовки на сучасному етапі.

Основні положення розділу викладено автором у наукових публікаціях: [234], [235], [242], [243], [247], [250], [255], [258], [261].

РОЗДІЛ 3

АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ У СУЧАСНІ ЗВО УКРАЇНИ

В розділі проведено аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у США та ряді країн Західної Європи де вже склалася система професійної освіти PR-фахівців. Спираючись на напрацьований міжнародний досвід з професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю та у відповідності до сучасних тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у ЗВО України було виділено особливості цієї професійної підготовки та розроблено рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

3.1. Використання міжнародного досвіду з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю

Однією з тенденцій сучасного розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у сучасних ЗВО України є задоволення актуальної потреби суспільства в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, наближеній до світового та Європейського освітнього простору, і, відповідно, використання накопиченого зарубіжного досвіду з професійної підготовки PR фахівців у освітній процес вітчизняних ЗВО.

Питання про важливість використання досвіду країн розвинутої демократії, де інститут PR вже досяг досить високого ступеня якості, в процесі професійної підготовки фахівців із PR постає актуальним для вітчизняної професійної освіти, оскільки сприятиме практичному вдосконаленню системи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні [257]. У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року серед основних завдань зазначено наступне: «Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Зусилля органів управління освітою, науково розпочинається **V етап** методичних служб за підтримки всього суспільства та

держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких: оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку...» [295].

Необхідність якісних змін у національній системі освіти є нагальною потребою для держави, що зазнає кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя. Демократизація політичного, економічного та громадського життя в Україні призвели до потреби держави в ефективних суспільних зв'язках, та, як результат, сприяли появі такого соціального інституту як паблік рілейшнз.

Вітчизняна професійна педагогіка, враховуючи конструктивний соціальний потенціал PR, змінює своє ставлення до паблік рілейшнз, як до значущої науково прикладної дисципліни, що має повсякденне практичне застосування в усіх сферах суспільного життя.

Питанню формування та становлення зв'язків з громадськістю як професійної сфери діяльності, присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як А. Зінченко [95] М. Катліпа [188], Г. Почепцова [211; 212], В. Королька [119–121; 282], В. Різуна [227; 228], В. Іванова [158], С. Квіта [106], Є. Тихомирової [286], А. Кривоносова [128], М. Шишкіної [316; 317], А. Чумікова [313] та інших.

На батьківщині PR – США, а також у Великій Британії, країні з найпотужнішою європейською школою з професійної підготовки фахівців в галузі зв'язків з громадськістю та ряді країн Західної Європи склалася система професійної освіти PR-фахівців, що ґрунтується на використанні наукових розвідок провідних фахівців в цій сфері: Е. Бернайза [327; 328], С. Блека [329–331], Дж. Грюніга [348], Д. Доті [341], Дж. Марконі [365], Ю. Марлоу [368] Т. Ханта [348] та інших.

У процесі становлення вітчизняної системи паблік рілейшнз необхідно вивчити, спиратися та використовувати досвід країн-лідерів у сфері професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю. Зреалізувати це можливо з

вивченням багаторічного досвіду професійної підготовки фахівців в галузі зв'язків з громадськістю в США, Великобританії та інших європейських країн.

Виникнення такої сфери професійної діяльності як PR пов'язують із США, ця країна має наразі найдовшу історію становлення, формування та розвитку професійної освіти фахівців в галузі із зв'язків з громадськістю.

Хоча ідея використання всіх форм суспільних комунікацій для впливу на поведінку інших людей не нова, проте зв'язки з громадськістю вважаються все ж феноменом ХХ століття. Активний розвиток практики у сфері зв'язків з громадськістю в США, що торкався не лише політичної та державної а й економічної сторони життя країни, вимагав появи спеціалістів в цій сфері професійної діяльності. Ще в першій половині ХХ століття у Сполучених Штатах з'явилися перші університетські програми в сфері PR. Джозеф Ф. Райт в 1920 році ввів курс публіситі (publicity) Іллінойському університеті. Франк Еліот в 1922 році викладав курс публіситі в Університеті штату Індіана. Це були перші спроби введення нової дисципліни в університетах, хоча викладання відбувалось на позаштатній основі. Після виходу в світ книги Е. Бернайза «Crystallizing Public Opinion» [327] в 1923 році розпочинається нова віха у розвитку сфери зв'язків з громадськістю. Адже в своїй книзі він сформулював суть, завдання, можливості саме PR, при чому розмежував пропаганду і рекламу, PR і публіситі. Завдяки праці Е. Бернайза означилася нова сфера діяльності, як паблік рілейшнз. У тому ж році він прочитав перший курс PR в Нью-Йоркському університеті, що був розрахований лише на один семестр. Таким чином, було започатковано навчання фахівців із PR, перший випуск яких відбувся в 1923 році («Група Едварда Бернайза у Нью-Йорку»).

Період із 40-х до 70-х років ХХ століття – це період переходу до двосторонніх моделей PR-діяльності. Для цього періоду є характерним значне зростання кількості професіоналів у сфері PR. Хоча під час Другої світової війни PR поступилися місцем пропаганді. Іншими характерними рисами цього періоду є завершення консолідації PR-товариств, а саме створення міжнародних об'єднань фахівців сфери PR (Інститут PR у Великобританії, Асоціація PR в США – 1948;

Міжнародна PR-асоціація – 1955); та розробка кодексів професійної поведінки [178, с. 176].

Практика використання паблік рілейшнз поширювалася в різні сфери суспільного життя і вимагала все більше фахівців у цій галузі. «До 1946 року 30 коледжів пропонували 47 навчальних курсів. А в 1956 році Американське співтовариство паблік рілейшнз (The Public Relations Society of America – PRSA, роблячи перше глибоке дослідження освіти в сфері PR, дійшло висновку, що кількість коледжів, що пропонують відповідні навчальні курси потроїлась за останні десять років» [188, с. 21]. В 1965 році в 34 університетах було розпочато підготовку бакалаврів із зв'язків з громадськістю. Наразі в інтернет-каталозі PRSA, де є освіта з сертифікованою програмою з PR, зазначено 382 навчальні заклади [378]. На сьогодні, за даними «J. R. O'Dwyer Company», серед найкращих фірм, що займаються PR-консалтингом в різних сферах суспільної діяльності зазначено 125 фірм [399].

Систематизувати накопичений досвід в галузі PR-освіти намагалася Міжнародна асоціація PR (International Public Relations Association – IPRA). Починаючи з моменту створення, IPRA проголосила однією із своїх основних цілей підтримку та розвиток освіти в сфері зв'язків з громадськістю у всьому світі. IPRA з 1980 року почала працювати над розробкою рекомендацій з питань методики PR-освіти та створення стандарту для цієї сфери професійної діяльності. У результаті кропіткої праці в звіті цієї організації у 1982 році з'явилася модель PR-освіти «Модель освіти в сфері зв'язків з громадськістю для професійної діяльності в цій сфері» («A Model for Public Relations Education for Professional Practice»), що згодом була жваво обговорена на Конгресі IPRA в Бомбеї. Тільки лише в 1990 році було затверджено «Колесо PR-освіти» у вигляді «Золотої хартії» Міжнародної асоціації PR [324, с. 5].

Зміст цього документу дав змогу зорієнтувати уявлення про систему необхідних знань, умінь і навичок та компетентностей якими має володіти майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю. Задля цього мають розроблятися навчальні плани і програми з урахуванням низки спеціальних навчальних

предметів, професійно-орієнтованих та загальноосвітніх, спираючись на «Колесо PR-освіти» та необхідності комплексної підготовки фахівців з публік рілейшнз.

До спеціальних навчальних дисциплін відносять ті методологічні та практичні дисципліни, які стосуються власне PR (теорія і практика PR).

До професійно-орієнтованих навчальних дисциплін відносять ті, які пов'язані із загальними питаннями комунікації (теорія і практика комунікацій, реклама, право й етика ЗМІ, дослідницька робота, аналіз ЗМІ, графічна комунікація, редагування, написання матеріалів для ЗМІ).

До загальноосвітніх навчальних дисциплін відносять ті, які складають необхідний базовий мінімум знань, що є обов'язковим для фахівця з PR (структура і поведінка організації, статистика, іноземні мови, природничі науки, соціальні науки, гуманітарні науки, управління персоналом, теорія менеджменту, державно-адміністративна діяльність, державне будівництво, політологія, економіка, управління бізнесом). Це видно на рисунку 3.1.

У 2015 році на Міжнародній конференції з історії зв'язків з громадськістю (the International Public Relations Research Conference) в Борнмуті (Великобританія) жваво обговорювалося питання щодо елементів «Моделі освіти в сфері зв'язків з громадськістю для професійної діяльності в цій сфері». Наразі залишається відкритим питання про такий елемент як «соціальні науки», частина науковців та практиків вважає, що це мають бути «соціальні послуги» [397]. У додатку В представлено «Модель освіти в сфері зв'язків з громадськістю для професійної діяльності в цій сфері» («The Wheel of Education model» [397]. М. Велч (M. Welch), однією із учасниць цієї конференції пізніше було підняте питання розуміння змісту центру моделі «Колеса PR-освіти» – теорія та практика. Цей науковець зазначала: «що практика зв'язків з громадськістю швидко адаптується до сучасних викликів і для практиків існує багато можливостей ділитися передовим досвідом через заходи професійних асоціацій, блоги та пресу з питань зв'язків з громадськістю. Але як щодо можливостей ділитися теорією?» [397]. Наразі питання наповнення «центру» продовжує жваво обговорюватися педагогами і практиками PR-діяльності.

Однією з перших спроб скоординувати освітні програми в сфері паблік рілейшнз був національний стандарт з PR-освіти, прийнятий у 1975 році та уточнений в 1981 році. Із 1975 року Національна громадська комісія з освіти в сфері паблік рілейшнз США встановлює освітні стандарти в галузі PR для

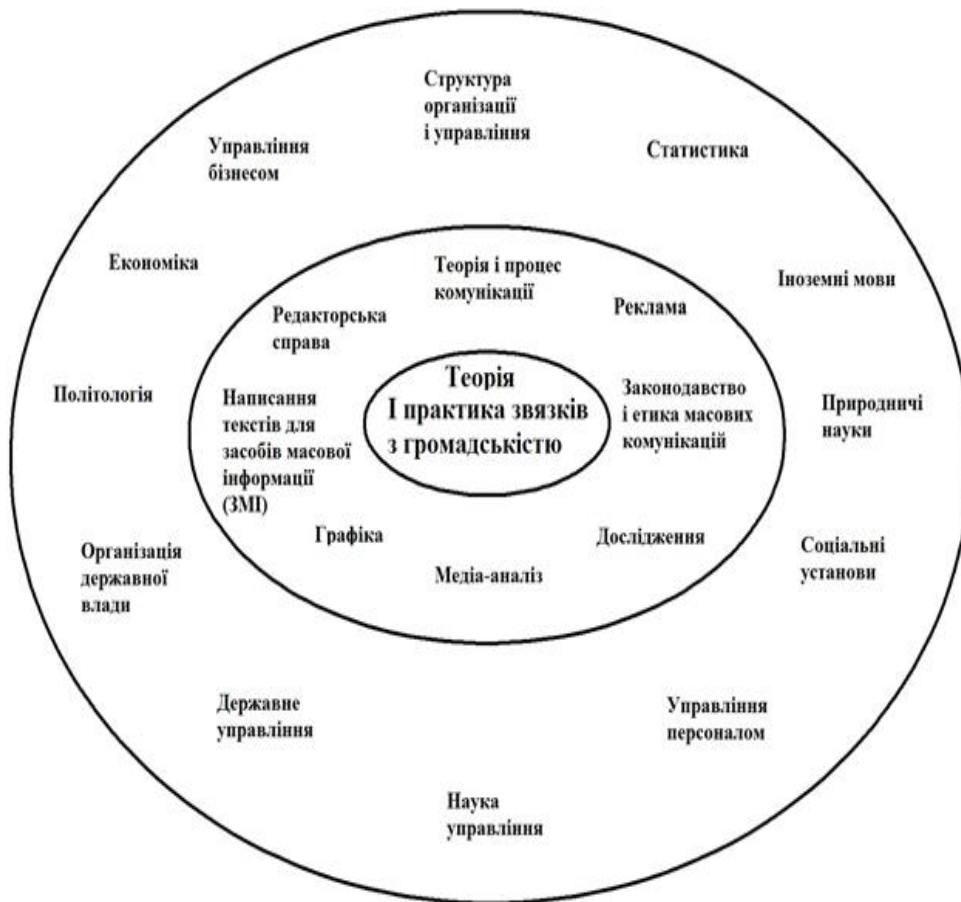

Рис. 3.1. «Колесо PR-освіти» [324, с. 5].

державних і приватних ЗВО в цій країні. Такі стандарти дають можливість роботодавцям оцінити якість освітньої діяльності коледжів і університетів, що пропонують освітні послуги з професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю.

У 1999 році з метою стандартизації навчальних планів, в рамках підготовки фахівців на рівні бакалаврату та магістеріуму, за участю: PRSA, IABC (International Association of Business Communicators), National Communication Association (NCA), підрозділу International Journal of Mobile Communications (IJMC) було створено Комісію з проблем освіти в сфері зв'язків з громадськістю (Commission on Public Relations Education – CPRE). Комісія з проблем освіти в сфері зв'язків з

громадськістю, в яку ввійшли фахівці-практики та провідні викладачі, дійшла до висновку, що необхідною основою в професійній підготовці фахівців із зв'язків з громадськістю має бути високий рівень знань в сфері вільних мистецтв (гуманітарних наук) та соціальних наук. Ця комісія сформулювала обов'язкові структурні елементи навчальних планів для майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю:

- 1) Теоретичні основи;
- 2) Практична робота;
- 3) Науково-дослідна та аналітична підготовка;
- 4) Підготовка статей і створення робочих матеріалів;
- 5) Планування та управління;
- 6) PR-кампанії;
- 7) Проходження практики під наглядом кваліфікованого фахівця [343].

Структура та зміст освітніх програм PR у США залежить від політики ЗВО. У звіті Національна громадська комісія з освіти в сфері публік релейшнз у 2006 році провела моніторинг PR-програм освітніх рівнів «бакалавр» і «магістр» ЗВО США. У звіті представлено рекомендований набір мінімальних стандартів (set of minimum standards). Цей набір називається «модель п'яти курсів», («five-course model»). Така модель включає п'ять блоків дисциплін (видів діяльності):

- 1) Вступ до PR (теорія, історія, принципи PR),
- 2) Дослідження в сфері public relations (оцінка ефективності PR-діяльності),
- 3) Написання та проектування PR-текстів,
- 4) Практика,
- 5) Додаткові PR-дисципліни (законодавчі та етичні аспекти в PR, планування й менеджмент, організація PR-кампаній та т. і.) [394].

Національна громадська комісія з освіти в сфері публік релейшнз США встановила стандарти з вищої освіти в галузі PR для бакалаврату, які було опубліковано в 2006 році та прийнято в коледжах і університетах Сполучених Штатів Америки. Наприклад, для здобуття ступеню «бакалавра» в сфері публік релейшнз в Університеті Південної Каліфорнії (University of Southern California –

USC) в Школі комунікацій та журналістики (School for communication and journalism) студенту треба опанувати кілька блоків дисциплін [395]:

- блок загальних дисциплін (USC General Education Program);
- блок професійно-орієнтованих обов'язкових дисциплін (Courses required for B.A. in Public Relations);
- блок елективних дисциплін;
- стажування в PR компаніях.

Для здобуття ступеню «магістра» в сфері паблік рілейшнз в Університеті Південної Каліфорнії в Школі комунікацій та журналістики протягом першого року навчання студент має опанувати знання, уміння та навички з стратегічного мислення, написання та проектування PR-текстів, етики, розробки контенту, дослідження та аналізу в сфері public relations. Протягом другого року навчання студенти на магістерській програмі повинні вибудувати власний індивідуальний план навчання із спеціалізованих курсів. Зміст цього плану навчання залежить від вибраної студентом конкретної галузі чи спеціалізації, де студент планує працювати (політика, кризовий менеджмент, спорт, шоу-бізнес, соціальні медіа, створення контенту та т. і.) [370].

У 2012 році Національна громадська комісія з освіти в сфері паблік рілейшнз США (Commission on Public Relations Education) встановлює стандарти для випускників освітнього рівня «магістр» із зв'язків з громадськістю («Standards for a Master's Degree in Public Relations: Educating for Complexity») [389], що дає можливість роботодавцям використовувати ці стандарти для оцінки якості готовності фахівців до професійної діяльності. Ці стандарти базуються на масштабних сучасних дослідженнях, які проводилися шляхом он-лайн аудиту існуючих програм на здобуття ступеню «магістра із зв'язків з громадськістю» із застосуванням методів анкетування, інтерв'ювання вчених, викладачів і практиків PR та інтерв'ювання роботодавців із сфери паблік рілейшнз. Стандарти, сформульовані комісією, вимагають, як мінімум, 30 навчальних кредитів, які включають в себе навчальні дисципліни, зміст яких націлений на оволодіння основними знаннями та навичками професії PR. Навчальний план

передбачає додаткові курси для студентів, які планують професійну кар'єру в сфері публік релейшнз із спеціалізацією PR в охороні здоров'я, PR в державному управлінні, PR в туризмі, PR в спорті, PR в шоу-бізнесі та т. і. шляхом додаткового стажування в цих сферах. Студенти, які націлені продовжити наукову кар'єру, мають опанувати додаткові курси з основ наукових досліджень у доповненні до основної програми.

Метою навчальної програми для отримання ступеню магістр з публік релейшнз (Master's Degree in Public Relations) є отримання здобувачем цього ступеня знань та навичок в таких сферах:

- Стратегічний публік релейшнз;
- Основні принципи ведення бізнесу та економічних процесів;
- Теорія комунікації / теорія зв'язків з громадськістю та наукові методи дослідження;
- Вплив глобалізаційних процесів на практику зв'язків з громадськістю;
- Етика професії [338].

На думку Е. Л. Тот (Elizabeth L. Toth), «ці п'ять основних сфер програми мають складати ядро знань та навичок випускника будь-якої магістерської програми із зв'язків з громадськістю, чи то програма загального плану чи спеціалізована програма» [338].

Усі магістерські програми із зв'язків з громадськістю не обмежуються лише знаннями про PR, але й вимагають від випускників таких програм також отримати знання та навички із інших видів діяльності в тому числі в сфері бізнесу. У рекомендаціях PRSA зазначалась необхідність «приділити особливу увагу вивченню бізнесу, як другої основної сфери інтересів» [345, с. 486], а саме – менеджменту, маркетингу, бухгалтерському обліку, фінансам, розумінню загальних економічних процесів.

Д. Крюкеберг розглядав організацію та стандарти якості магістерських програм із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, що пропонуються в Інтернеті [338]. Особлива увага приділяється п'ятій сфері – етиці професії.

Для представників соціономічних професій, до яких належать і PR- фахівці, головною ознакою їхньої професійної діяльності є органічне поєднання службового й громадського обов'язку. «Від цих професій значною мірою залежить формування системи публічних комунікацій для соціального суб'єкта, які забезпечують його оптимальну взаємодію із важливими для нього групами громадськості» [239, с. 52]. Тому закономірним є те, що суспільство висуває підвищені вимоги до фахівців таких професій. «Своєрідними систематизованими реєстрами моральних норм PR-діяльності є професійні кодекси, що стали частковими еквівалентами суспільної моралі й виконують регулятивну та ціннісно-орієнтаційну ролі» [119, с. 131].

Національні та міжнародні організації та асоціації PR прийняли та використовують в своїй діяльності кодекси професійної поведінки та хартії щодо етичних принципів PR-діяльності, які мають знати і використовувати в своїй професійній діяльності майбутні фахівці із зв'язків з громадськістю:

- Кодекс професійної поведінки IPRA (прийнятий Міжнародною асоціацією IPRA в Венеції в 1961 р.) [336];
- Афінський кодекс (прийнятий IPRA в травні 1965 р., уточнений в квітні 1968 р.) [333];
- Лісабонський кодекс (Європейський кодекс професійної поведінки в сфері PR), (прийнятий Генеральною асамблеєю Європейської конфедерації з паблік рілейшнз (European Confederation of Public Relations – CERP) у Лісабоні в квітні 1978 р.) [335];
- Римська хартія Міжнародного комітету Асоціації PR-консультантів (International Committee of Public Relations Consultancies Associations), (прийнята в 1991 р. Міжнародним комітетом Асоціації PR-консультантів (ICO) [381].
- Хельсінська хартія (Прийнята в 1997 р., підписана Європейською конфедерацією з паблік рілейшнз, Асоціацією PR-консультантів, Міжнародною асоціацією PR European Confederation of Public Relations and the International Public [354].
- Стокгольмська хартія (прийнята ICO в листопаді 2003 р.) [353].

- Брюсельський кодекс (прийнятий Міжнародною асоціацією IPRA у 2007 р.) [334].
- Зведений кодекс професійної поведінки IPRA (прийнятий Міжнародною асоціацією IPRA у листопаді 2010 р.). Цей Кодекс об'єднує положення Венеціанського кодексу (1961 р.), Афінського кодексу (1965 р.) та Брюсельського кодексу (2007 р.) [392].

У створеній нами таблиці 3.1. відображено документи, що стосуються етики професії фахівця із зв'язків з громадськістю, розроблені та прийняті міжнародними організаціями в галузі PR.

Питання етики та професійної відповідальності фахівців із зв'язків з громадськістю постійно знаходяться в центрі уваги суспільства, адже PR часто називають «совістю» менеджменту, цим самим підкреслюючи соціальну відповідальність PR-фахівця перед різними групами громадськості.

Таблиця 3.1.

Документи щодо кодексів професійної поведінки та хартії щодо етичних принципів PR-діяльності

Рік прийняття	Назва документу
1961 р.	Кодекс професійної поведінки IPRA
1968 р.	Афінський кодекс
1978 р.	Лісабонський кодекс
1991 р.	Римська хартія Міжнародного комітету Асоціації PR-консультантів
1997 р.	Хельсінська хартія
2003 р.	Стокгольмська хартія
2007 р.	Брюсельський кодекс
2010 р.	Зведений кодекс професійної поведінки IPRA

Ці питання є актуальними не лише на рівні міжнародних асоціацій, а й на національному рівні, де здійснюється PR-діяльність.

Наразі, у США існують стандарти з освіти в сфері паблік рілейшнз на рівні бакалаврату та магістеріуму.

На сьогодні в США склалася певна система підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю, яка складається з:

- базової освіти у ЗВО;
- післядипломної освіти чи додаткової освіти [191, с. 33].

У США продовження освіти в сфері PR розглядається як один із найкращих видів освіти. Організації та національні об'єднання, що провадять PR діяльність, сприяють професійному розвитку фахівців із паблік рілейшнз. Ці організації та об'єднання «мають власні центри практичної підготовки, які пропонують широкий спектр послуг, від одноденного семінару... до заочних освітніх програм» [263, с. 109].

У більшості європейських країн склалась та розвивається своя система підготовки фахівців із PR. Однією з найкращих шкіл теорії та практики паблік рілейшнз в Європі та світовому PR-співтоваристві вважається Англійська школа. Після реформаційних змін в 80-90-х роках ХХ століття в системі вищої освіти Великобританії PR-освіту було включено в загальну систему вищої освіти. Колишні політехнічні інститути отримали статус університетів, починаючи з 1992 року, що дало можливість ліквідувати слабкий зв'язок між університетською та інститутською системами освіти. ЗВО інститутської системи отримали право самостійно планувати навчальний процес відповідно до загальнодержавних стандартів. Агентство якості вищої освіти (The Quality Assurance Agency for Higher Education – QAA) регулює зміст та стандарти вищої освіти у Великобританії. Атестацію курсів з PR у ЗВО здійснює Інститут із зв'язків з громадськістю (Chartered Institute of Public Relations – CIPR), як головне об'єднання PR-фахівців Великобританії. Наповнення змісту навчальних дисциплін із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю спирається на запропоновану С. Блеком модель PR-освіти для цієї галузі професійної діяльності.

У вересні 1998 року в Університеті Стерлінгу (University of Stirling) було вперше прочитано річний курс для студентів денного відділення, які отримали

ступінь «магістра наук в сфері PR». У 1999 році було розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на здобуття ступеню «бакалавра» в коледжах Плімута та Пула.

Наразі у Великобританії професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю ведеться за освітньо-класифікаційними рівнями «бакалавра» та «магістра». Так, як і в США, здобуття вищої освіти складається з двох етапів:

- 1 етап (undergraduate studies) First Degree, Bachelor's Degree
- 2 етап (Master's Degree, postgraduate).

На першому етапі студенти вчаться протягом 3-4 років та отримують ступінь «бакалавра». Крім того, в Великобританії в більш ніж 180 ЗВО після успішного закінчення бакалаврату (undergraduate) можна отримати такі ступені:

- Бакалавр гуманітарних наук (BA)
- Бакалавр природничих наук (BSc)
- Бакалавр права (LLB)
- Бакалавр педагогічних наук (BEd)
- Бакалавр технічних наук (BEng)
- Бакалавр музики (BMus)
- Бакалавр медицини (BM або BS) [4].

На другому етапі (postgraduate) студенти вчаться протягом 1-2 років та отримують такі ступені:

- Сертифікат на викладання (PGCE, Postgraduate Certificate in Education);
- Диплом із менеджменту (DMS, Diploma of Graduate Studies);
- Магістр гуманітарних наук (MA, Master of Arts);
- Магістр технічних наук (MSc, Master of Science)
- Магістр із бізнес адміністрування (MBA, Master of Business Administration)
- Магістр права (LLM, Master of Law) [4].

Так в Кінгстонському університеті (Kingston University (London)) здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на рівні «магістра» (Public Relations and Corporate Communications (M.A.)). Навчальну програму акредитовано в CIPR. Навчання відбувається протягом

1 року. Навчальна програма розрахована на 180 кредитів та вивчення шести модулів:

- Маркетингові комунікації та реклама (Marketing Communications and Advertising);
- Міжнародний та внутрішній менеджмент комунікацій (Cross Cultural and Internal Management Communications);
- Управління корпоративною соціальною відповідальністю та сталий розвиток (Managing Corporate Social Responsibility and Sustainable Development);
- Зв'язки з громадськістю (Public Relations);
- Дослідження та аналіз ринку (Market Research and Data Analysis);
- Дослідницька пропозиція та дисертація (Research Proposal and Dissertation) [371].

На офіційному сайті Кінгстонського університету для магістерської програми «Зв'язки з громадськістю та корпоративні комунікації» зазначено наступне «інноваційна он-лайн система навчання університету Кінгстон робить навчання гнучким, а комунікацію доступнішою. Це означає, що ви можете спілкуватися з співробітниками та колегами досить легко завдяки цій системі» [379]. Навчання відбувається в таких формах: лекції, практичні заняття, семінарські заняття. Причому, особлива увага приділяється інтерактивному спілкуванню у процесі навчання, виконанню спільних проектів міні-групами студентів, вирішенню навчальних кейсів. Використання он-лайн системи навчання в університеті Кінгстона дає змогу інтерактивного спілкування, сприяє організації різноманітних дискусій, дебатів, ділових ігор [379].

Із аналізу змісту навчальної програми, наведеної вище, зрозуміло, що в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю акцент робиться на економічний аспект, адже ця професійна підготовка відбувається в рамках Кінгстонської бізнес школи (Kingston Business School) [371].

В університеті Хаддерсфілда (University of Huddersfield) здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на рівні «бакалавра» (Marketing with Public Relations BA (Hons)). Денна форма навчання

розрахована на 3 роки та ще стажування 48 тижнів у Великобританії чи за кордоном після другого курсу. У навчальну програму для студентів першого року (Year 1) навчання входять такі модулі:

- Ринки та маркетинг (Markets and Marketing);
- Практичний маркетинг (Practical Marketing);
- Бренди та брендинг (Brands and Branding).

У навчальну програму для студентів другого року (Year 2) навчання входять такі модулі:

- Маркетингові комунікації (Marketing Communications);
- Основи брендингу та управління ним (Managing and Communicating Brands);
- Розуміння психології споживача (Customer Insight);
- Дослідження ринку та консультування (Market Research and Consultancy);
- Журналістські навички та техніки (Journalism: Writing Techniques and Skills).

Під час третього додаткового року (Year 3 -optional placement year) студенти проходять стажування у Великобританії чи за кордоном.

У навчальну програму для студентів останнього (Final year) року навчання входять такі модулі:

- Стратегічне маркетингове планування (Strategic Marketing Planning);
- Написання дисертації (Dissertation);
- Вибір ще одного курсу із наведених нище:
- Маркетинг та цифровий маркетинг (Direct and Digital Marketing);
- Стратегія та планування в рекламній діяльності (Advertising Strategy and Planning);
- Стратегічний PR (Strategic Public Relations);
- Сучасні стратегії брендингу на практиці (Creative Brand Management);
- Стратегія роздрібної торгівлі (Strategic Retailing);
- Міжнародний маркетинг (International Marketing);
- Маркетинг у малому бізнесі (Marketing for Small Business) [366].

Як бачимо, із змісту навчальної програми в університеті Хаддерсфілда (University of Huddersfield) професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з

громадськістю на рівні «бакалавра» (Marketing with Public Relations BA(Hons)) здійснюється в рамках маркетингу, тобто акцент робиться на економічний аспект у професійній підготовці.

У Міському університеті Лідса (Leeds Beckett University), а саме в бізнес школі цього університету (Leeds Business School) відбувається професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на рівні «бакалавра» за такими програмами: «Зв'язки з громадськістю» (Public Relations BA (Hons)), «Зв'язки з громадськістю з журналістикою» (Public Relations with Journalism BA (Hons)) та на рівні «магістр» «Зв'язки з громадськістю та стратегічні комунікації» (Public Relations and Strategic Communication MA) [367]. Навчання на здобуття ступеню «бакалавр» відбувається за денною формою навчання (стаціонар) (Full-time) – 3 роки, за вечірньою формою навчання (без відриву від виробництва) (Part-time) – 6 років, за формою навчання сендвіч (Sandwich) – 4 роки. Навчання на здобуття ступеню «магістр» «Зв'язки з громадськістю та стратегічні комунікації» відбувається за денною формою навчання (Full-time) – 1 рік, за вечірньою формою навчання (Part-time) – 2 роки. Слід зазначити, що останнім часом абітурієнти намагаються вибирати ЗВО, які пропонують форму навчання сендвіч. Зміст такої форми навчання полягає в тому, що ЗВО допомагає студентам після другого курсу влаштовуються на роботу за фахом і пройти стажування протягом одного року. Після стажування студент повертається на навчання у ЗВО для написання та захисту дипломної роботи (Dissertation). Отже, студент крім набуття теоретичних знань, формує професійні навички та уміння, отримує досвід професійної діяльності, який є необхідною умовою майбутнього працевлаштування з точки зору працедавця.

В Університеті Стерлінгу (University of Stirling), в якому вперше було започатковано читання курсів із PR у Великобританії, наразі існує три програми з підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю:

– Стратегічні комунікації та зв'язки з громадськістю (Strategic Communication & Public Relations (Joint Degree) MSc, Postgraduate Certificate, Postgraduate Diploma);

- Стратегічний PR та комунікаційний менеджмент (Strategic Public Relations & Communication Management Postgraduate Certificate, Postgraduate Diploma, MSc);
- Стратегічний PR (Strategic Public Relations (Online) Postgraduate Certificate, Postgraduate Diploma, MSc) [339].

Сьогодні Університет Стерлінгу залишається провідним освітнім закладом, який впроваджує сучасні підходи та технології навчання. По закінченню магістерської програми «Стратегічні комунікації та зв'язки з громадськістю» студенти отримують подвійний диплом (Joint Degree). Адже ЗВО Великобританії притаманна гнучкість навчальних планів. Студентам створюються умови для вивчення різноманітних навчальних предметів, які викладаються на різних факультетах. У такому разі, випускники отримують дипломи з подвійним ступенем (joint degree), наприклад, «Стратегічні комунікації та зв'язки з громадськістю», адже студенти вчаться за міждисциплінарним навчальним планом. Цей курс викладається лише англійською мовою. Слід особливо зазначити, що професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у цьому ЗВО відбувається на навчальній базі двох європейських університетів: Університету Стерлінгу (Великобританія) та Університету Помпеу Фабра (Pompeu Fabra University) (Іспанія), випускники отримують спільну ступінь магістра Університету Стерлінгу та Університету Помпеу Фабра [390]. Це, в подальшому, дає можливість студенту обирати, у ЗВО якої країни писати дисертаційне дослідження та кого обирати науковим керівником. В організації такого навчального процесу студентам надається можливість бути присутніми на обговореннях із проблем лобіювання певних питань для подальшого їхнього розгляду в Європейському парламенті, Європейській комісії; надається можливість зустрітися з провідними експертами зі зв'язків з громадськістю в Брюсселі.

До інноваційних технологій навчання у сучасних ЗВО відносять дистанційне навчання та он-лайн курси; до інноваційних форм освіти – навчання-сендвіч (Sandwich). Університет Стерлінгу пропонує он-лайн магістерську програму «Стратегічний PR», яка складається з шести модулів: чотирьох обов'язкових, двох додаткових модулів; та дисертації. Протягом двох навчальних років студенти

вивчають дисципліни, що входять до цих модулів. Потім, з жовтня до травня, магістранти здійснюють дослідницький проект, який узагальнюється в дисертаційному дослідженні (обсяг – 12000 слів).

На першому році навчання в осінньому семестрі вивчається обов'язковий модуль «Теоретичні аспекти PR та соціальних комунікацій» (Public Relations and Public Communications Theories). На першому році навчання у весняному семестрі вивчається обов'язковий модуль «Стратегічне планування PR» (Strategic Public Relations Planning) та один з перелічених вибіркового модулів:

- «Зв'язки з громадськістю та цифрові медіа» (Public Relations and Digital Media);
- «Дослідження в сфері стратегічних комунікацій» (Strategic Communications Research Placement);
- «Комунікативні процеси та демократія» (Communication and Democracy).

На другому році навчання в осінньому семестрі вивчається обов'язковий модуль «Науково-дослідний семінар» (Research for Dissertation). На другому році навчання у весняному семестрі вивчається обов'язковий модуль «Суспільні зносини та адвокація» (Public Affairs and Advocacy) та один з перелічених вибіркового модулів:

- «Зв'язки з громадськістю та цифрові медіа» (Public Relations and Digital Media);
- «Дослідження в сфері стратегічних комунікацій» (Strategic Communications Research Placement);
- «Комунікативні процеси та демократія» (Communication and Democracy).

Третій рік навчання присвячується написанню дисертаційного дослідження. Загальний термін навчання становить 30 місяців [391].

Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Університеті Стерлінга знаходиться на досить високому сучасному рівні.

На офіційному сайті Брунельського університету Лондону (Brunel University London) можемо розглянути набір навчальних предметів на здобуття ступеню «магістр» «Медіа та зв'язки з громадськістю». Навчання за цією магістерською

програмою відбувається в рамках Коледжу бізнесу, мистецтва та соціальних наук (College of Business, Arts and Social Sciences). Під час навчального процесу студентам буде запропоновано критично осмислити: функції PR; роль засобів масової інформації в політичній комунікації; медіа-політику; значення PR в шоу-бізнесі, кіно-маркетингові; роль PR в альтернативних ЗМІ; використання нових медіа-технологій в PR-діяльності [373]. Магістерська програма «Медіа та зв'язки з громадськістю» (Media and Public Relations MA) в Брунелльському університеті Лондону (Brunel University London) складається з двох модулів: обов'язкового та варіативного (елективного), наповнення яких змінюється з року в рік. До обов'язкового модулю належать такі навчальні дисципліни:

- Зв'язки з громадськістю, пропаганда і спін;
- Ключові питання в галузі засобів масової інформації та зв'язків з громадськістю;
- Побудова PR кампанії;
- Медіа Маркетинг і зв'язки з громадськістю [373].

Студенти після вивчення з обов'язкового та варіативного модулів зобов'язані написати дисертаційне дослідження. Таке наукове дослідження може бути у формі розгорнутого теоретичного дослідження, або коротшим за обсягом теоретичним дослідження, однак з обов'язковим практичним розділом (практичним портфоліо). Також на сайті наведено список типових (орієнтовних) тем дисертаційних досліджень (Typical Dissertations). До форм організації навчання на цій магістерській програмі відносять: лекції, семінари, майстер-класи, методику наукового дослідження та оцінювання результатів (screening), дискусії (industry speakers). Продукти навчальної студентської діяльності складаються з: рефератів, доповідей, тематичних досліджень, практичних завдань, дисертації.

У Дублінському технологічному інституті (The Dublin Institute of Technology) крім технічних напрямів освіти, на яких, головним чином, спеціалізується інститут є також спеціалізації з бізнесу, маркетингу, гуманітарних наук, туризму, сервісу, охорони навколишнього середовища, готельної справи, мистецтва дизайну та

зв'язків з громадськістю т.і. У цьому інституті можна отримати ступінь магістра із зв'язків з громадськістю (The Master of Arts in Public Relations) [369].

Крім системи вищої професійної освіти в галузі паблік рілейшнз у Великобританії існує велика кількість короткострокових курсів [64, с. 133].

Після проведеного нами аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО Великобританії можна зробити такі висновки:

1. Таких фахівців готують на бакалавраті протягом 3–4 років, на магістеріумі – протягом 1–2 років;
2. Професійна підготовка здійснюється на денній формі навчання, вечірній, навчання сендвіч;
3. Професійна підготовка здійснюється з використанням сучасних інноваційних педагогічних технологій;
4. Навчальні програми з PR поєднані з іншими галузями знань та видами практичної діяльності;
5. Професійна підготовка у частині ЗВО Великобританії здійснюється з акцентом на економічний аспект, у іншій частині ЗВО – на суспільні комунікації.

У 90–ті роки ХХ століття виникає потреба у професії фахівця з PR у постсоціалістичних країнах: Чехії, Польщі, Югославії (в 1994 році була створена PR організація в Польщі). Для розвитку паблік рілейшнз у цих країнах є розуміння PR як інструменту налагодження стосунків у суспільстві, та створення позитивного іміджу організації шляхом комунікації, не виключаючи бізнесової складової процесу [178, с. 179]. Наприклад, у «Польщі пропонуються спеціальності: «Соціальні комунікації», «Соціальні комунікації та зв'язки з громадськістю», «Зв'язки з громадськістю і соціальні комунікації», «Журналістика і соціальна комунікація» (за напрямками)» [122, с. 15]. Значний вплив на інтегровані процеси в практиці PR-діяльності у постсоціалістичних країнах мав приклад країн Західної Європи, де вже було започатковано створення єдиних стандартів PR-діяльності [61], «отримав широкого розповсюдження міжнародний рух ISO 9000» [270, с. 55]. У цей час Міжнародна асоціація ISO опублікувала п'ять стандартів, які застосовуються щодо впровадження та використання ефективних систем

менеджменту якості. В європейській практиці почала функціонувати система акредитації CEPР (European Confederation of Public Relations) (Європейська конфедерація PR) з PR-освіти в Європі. У низці країн з'явилися об'єднання PR-фахівців, наприклад, CIPR у Великобританії. Глобальний Альянс із зв'язків з громадськістю та управління комунікаціями (The Global Alliance for Public Relations and Communication Management) було створено наприкінці 2000 р. Фахівці цього Альянсу почали брати участь в розробці стандартів акредитації, стандартів навчальних планів з PR-освіти. Як зазначає А. Зінченко «у Європі вже розпочався процес створення єдиних стандартів PR діяльності» [95, с. 167].

У пострадянських країнах розпочався розвиток системи PR-освіти в 90-х роках ХХ століття. Зародження та розвиток PR як сфери професійної діяльності завжди пов'язані із кардинальними економічними, культурними, соціально-політичними процесами. Такі процеси почали відбуватися в цих республіках та зумовили суттєві зміни в соціальних комунікаціях. Відбувався перехід до двосторонньої комунікації. Допомогти в реалізації цього переходу мали фахівці із зв'язків з громадськістю, адже метою їхньої діяльності є «встановлення двостороннього спілкування для визначення спільних уявлень або спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння» [108, с. 15]. Зрозуміло, що досягнення такого взаєморозуміння при двосторонньому спілкуванні в діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю має власні особливості та може зреалізовуватися через певні притаманні PR-діяльності моделі. Теоретичні положення про моделі PR-діяльності були розроблені всесвітньовідомими науковцями Дж. Грюнігом та Т. Хантом. Йдучи за його методологією, виділяють чотири основні моделі PR-діяльності:

- 1) «пропаганда», «паблісіті» або «маніпуляція»;
- 2) «інформування»;
- 3) «двостороння асиметрична комунікація»;
- 4) «двостороння симетрична комунікація» [348, с. 285].

Сутність першої моделі PR-діяльності полягає у приверненні уваги громадськості. Це відбувається будь-якими засобами та формами з подальшим

тиском на громадськість для підкорення певним інтересам. У цьому випадку громадськість розглядається як пасивний реципієнт. При реалізації цієї моделі правдивість і об'єктивність інформації не є обов'язковою умовою, етичні аспекти інформаційно-комунікаційної діяльності ігноруються, зворотний зв'язок з громадськістю при реалізації цієї моделі відсутній.

Наразі сферами застосування першої моделі PR-діяльності є головним чином спорт, театр та діяльність із просування товарів і послуг.

Друга модель PR-діяльності, яка отримала назву «інформування», належить як і попередня модель, до односторонніх моделей комунікації. До характерних рис цієї моделі відносять: регулярну роботу із ЗМІ, поширення точної і правдивої інформації, однак виключно у позитивному аспекті. У суспільстві використання цієї моделі «призводить до позитивного (тенденційного) інформування громадськості» [282, с. 15].

На сьогодні сферами застосування другої моделі PR-діяльності є державні організації, громадські об'єднання та бізнес.

Відсутність комунікативного аспекту в інформаційній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю починає долатися за використанням останніми третьою моделі PR-діяльності «двосторонньої асиметричної комунікації». Хоча ця модель є діалогічною та передбачає комунікацію, проте вона – прагматична. Застосовуючи її в своїй роботі, фахівці із зв'язків з громадськістю, використовуючи дослідний арсенал сучасної науки, спрямовують свою діяльність для отримання зиску, працюючи на організації. Тому від комунікації такого роду виграє лише одна сторона – організація та програє інша – громадськість. У власній професійній діяльності фахівцю із зв'язків з громадськістю слід враховувати недоліки використання цієї моделі. У процесі використання такої моделі особливу роль відіграють особистісні етичні якості фахівця з PR.

Наразі головною сферою застосування третьої моделі PR-діяльності є конкурентний бізнес.

Лише використання четвертої моделі забезпечує «двосторонню симетричну комунікацію». Адже за такої моделі основна мета PR-діяльності полягає у взаємній

користі організації та громадськості (тобто «симетричність»). У ході застосування цієї моделі PR-діяльності відбувається використання методів та практик щодо розв'язання конфліктів, досягнення порозуміння, досягнення обопільно вигідних цілей та результатів на партнерських умовах. Практично – це цивілізована, ідеальна модель комунікації в суспільстві. Пострадянським країнам, що намагаються будувати громадянське суспільство, потрібні фахівці із зв'язків з громадськістю, які були б зорієнтовані працювати за цією моделлю.

На сьогодні четверта модель PR-діяльності є ідеальною, до реалізації якої мають прагнути фірми, що спеціалізуються з паблік рілейшнз.

Щодо важливості професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю сучасний білоруський науковець І. Сідорська зазначає, що «чим більше PR-фахівців готують ЗВО та інші освітні заклади, тим це краще для суспільства» [268, с. 290]. Із приводу важливості професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Республіці Білорусь цей автор ще у 2004 році наголошувала на тому, що «перш за все, навчання в сфері паблік рілейшнз повинно бути базовим, тобто достатньо довготривалим і систематичним, підкріпленим не лише довідкою про прослуховування якось курсу із цієї сфери, а дипломом про вищу освіту» [268, с. 290]. У Постанові Міністерства освіти Республіки Білорусь № 36 від 2 червня 2009 «Про затвердження та введення в дію загальнодержавного класифікатора Республіки Білорусь ОКРБ 011-2009 «Спеціальності та класифікації»» [207] такої спеціальності як «зв'язки з громадськістю» не зазначено.

Проте ще з 2004 року в Білоруському державному університеті (БГУ) фахівців із зв'язків з громадськістю готували в рамках спеціальності «Інформація та комунікація» на факультеті журналістики та на аналогічній спеціальності факультету філософії та соціальних наук. Аналізуючи навчальні плани такої професійної підготовки, І. Сідорська формулює такі висновки: «у першому випадку навчальний план передбачає філологічну освіту, у другому – соціальну»; «якщо перші краще орієнтуються у «зовнішньому піарі», тобто такому, що направлений за межі власної організації та основною метою якого є формування іміджу власної організації назовні, то для других сферою професійної діяльності

постає внутрішньо-організаційний публік рилейшнз, тобто формування іміджу серед власних співробітників» [268, с. 291]. Наразі на офіційному сайті Інституту журналістики БГУ [281] в рамках спеціальності «Інформація та комунікація (технології комунікації) 1–23 01 07– 01» зазначено, що є спеціалізація «Інформація та комунікація в системі зв'язків з громадськістю» і в дипломі про кваліфікацію зазначено «Спеціаліст із інформації та комунікації, журналіст». Далі представлено інформацію, де в подальшому випускники з такою кваліфікацією можуть працевлаштуватися «у прес-центрах, у прес-службах, у відділах зв'язків з громадськістю, у рекламних агентствах» [281]. Відповідно сферами професійної діяльності такого дипломованого фахівця є прес-центри; прес-служби законодавчих, виконавчих органів державного управління, міністерств та відомств республіканського підпорядкування; відділи зв'язків з громадськістю; рекламні агентства; засоби масової інформації: газети, журнали, телебачення, радіо, Інтернет-видання, інформаційні агентства та т.п. Фахівці з такою кваліфікацією можуть претендувати на такі посади: прес-секретар, редактор рекламної служби, редактор прес-служби, референт [281].

Отже, професійна підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю в Республіці Білорусь здійснюється відповідно до Загальнодержавного Класифікатора Республіки Білорусь (ОКРБ 011 – 2009) «Спеціальності та класифікації» за профілем освіти (Е) «Комунікації. Право. Економіка. Управління. Економіка та організація виробництва, за напрямом освіти «Комунікації» (23), групою спеціальностей «Комунікація» (23 01), за напрямом спеціальності «Інформація та комунікація (технології комунікації)» (23 01 07 – 01). У таблиці 3.2. відображено фрагмент «Систематизованого покажчика спеціальностей, напрямів спеціальностей основної професійної освіти ОКРБ 011 – 2009 «Спеціальності та класифікації»» щодо професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Республіці Білорусь [207].

Отже, Міністерство освіти Республіки Білорусь при складанні «Загальнодержавного Класифікатора Республіки Білорусь (ОКРБ 011 – 2009) «Спеціальності та класифікації»» використало низку нормативно-правових

документів, серед яких й «Міжнародну стандартну класифікацію освіти (МСКО97)», задля «гармонізації класифікатора з МСКО-97» [207].

Таблиця 3.2.

Фрагмент «Систематизованого покажчика спеціальностей, напрямів спеціальностей основної професійної освіти ОКРБ 011 – 2009 «Спеціальності та класифікації»» [207]

Е	КОМУНІКАЦІЇ. ПРАВО. ЕКОНОМІКА. УПРАВЛІННЯ. ЕКОНОМІКА Й ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА	
23	КОМУНІКАЦІЇ	
23 01	КОМУНІКАЦІЇ	
23 01 01	Міжнародні відносини	1
23 01 02	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (за напрямами)	1
23 01 02– 01	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (інформаційне обслуговування)	1
23 01 02– 02	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (міжнародний туризм)	1
23 01 02– 03	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (зв'язки з громадськістю)	1
23 01 02– 04	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (зовнішньополітичні відносини)	1
23 01 02– 05	Лінгвістичне забезпечення міжкультурних комунікацій (внутрішньо-економічні зв'язки)	1
23 01 03	Лінгвокраїознавство	1
23 01 04	Психологія	1
23 01 05	Соціологія	1
23 01 06	Політологія (за напрямами)	1
23 01 06– 01	Політологія (політико-юридична діяльність)	1
23 01 06– 03	Політологія (політичний менеджмент)	1
23 01 07	Інформація і комунікація (за напрямами)	1
23 01 07– 01	Інформація і комунікація (технології комунікації)	1
23 01 07– 02	Інформація і комунікація (соціальні технології, науково-педагогічна діяльність)	1
23 01 08	Журналістика (за напрямами)	1
23 01 08– 01	Журналістика (друковані ЗМІ)	1
23 01 08– 02	Журналістика (аудіовізуальна)	1
23 01 08– 03	Журналістика (веб-журналістика)	1
23 01 08– 04	Журналістика (менеджмент засобів масової інформації)	1
23 01 09	Журналістика міжнародна	1

Із змісту таблиці 3.2. видно, що спеціальність «Інформація та комунікація (технології комунікації) 23 01 07-01», спеціалізація «Інформація та комунікація в системі зв'язків з громадськістю» поруч із журналістикою, соціальними та біхевіористськими науки підведено під загальну категорію – напрям освіти (23) «Комунікації».

Підготовка фахівців з паблік рілейшнз розпочалася в Росії в 1991 році. Хоча в 1990 році на факультеті Міжнародної інформації в Московському державному інституті міжнародних відносин було введено експериментальний курс з PR, а 1991 році було створено відділення «Зв'язки з громадськістю». Перший випуск студентів із спеціальності паблік рілейшнз датується 1992 роком. А вже в 1996 році навчання із фаху зв'язки з громадськістю велося згідно з першим державним освітнім стандартом для цієї спеціальності [54]. Його особливістю було перенасичення змісту журналістськими дисциплінами та відсутністю низки важливих дисциплін, що притаманні для цієї сфери професійної діяльності. Тому вже в 2000 році в новому Державному освітньому стандарті вищої професійної освіти за спеціальністю «Зв'язки з громадськістю» (350400) [55] були враховані ці недоліки і внесені відповідні зміни. У 2003 році кваліфікаційні характеристики фахівців із зв'язків з громадськістю були затверджені Постановою Міністерства праці та соціального розвитку Російської Федерації від 28 липня 2003 р. № 59 «Про внесення доповнень у Кваліфікаційний довідник посад керівників, спеціалістів та інших службовців» [208]. У Кваліфікаційному довіднику посад керівників, спеціалістів та інших службовців з'явилися посадові обов'язки, вимоги до знань та кваліфікаційні характеристики для таких посад: заступник директора із зв'язків з громадськістю, керівник відділу із зв'язків з громадськістю, менеджер із зв'язків з громадськістю менеджер і спеціаліст із зв'язків з громадськістю [105].

Загалом, до середини 2000-х років процес професійного навчання PR-спеціалістів у ЗВО Росії постає стандартизованим процесом із типовими навчальними планами, робочими програмами та іншими елементами, що відповідають навчально-методичним вимогам. У цей період починає з'являтися спеціалізація в навчанні фахівців із PR: політичний PR, зв'язки з громадськістю в комерційних та некомерційних структурах. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в російських ЗВО із 2010 року ведеться за ступенем «бакалавр» відповідно до «Федерального державного освітнього стандарту вищої професійної освіти за напрямом підготовки 031600 реклама та зв'язки з громадськістю (кваліфікація (ступінь) «бакалавр»)» [300] та ступенем

«магістр» відповідно до «Федерального державного освітнього стандарту вищої професійної освіти за напрямом підготовки 031600 реклама та зв'язки з громадськістю (кваліфікація (ступінь) «магістр»)» [301]. Однак, слід зазначити, що відбулося об'єднання двох різних спеціальностей в одну «Реклама та зв'язки з громадськістю» на бакалавраті та магістеріумі, що призвело до змін в навчальних планах, викладанні професійних дисциплін, організації навчального процесу. Наразі професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО Російської Федерації відбувається відповідно до «Федерального державного освітнього стандарту вищої освіти за рівнем вищої освіти – магістратура. Напрямок підготовки – 42.04.01 «Реклама та зв'язки з громадськістю» від 8 квітня 2015 року [299] та «Федерального державного освітнього стандарту вищої освіти за напрямом підготовки 42.03.01 «Реклама та зв'язки з громадськістю» (рівень бакалаврату)» від 11 серпня 2016 року [298].

Отже, у процесі становлення вітчизняної системи публік релейшнз необхідно проаналізувати досвід країн-лідерів у сфері професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю. Адже характерною рисою розвитку PR в усьому світі є поетапне «входження в комунікацію, як соціально, економічно та інституціонально оформлений процес» [122, с. 18].

Теоретичні положення про чотири моделі PR-діяльності були розроблені всесвітньовідомим науковцем Дж. Грюнігом та Т. Хантом.. Розуміння змісту та використання четвертої моделі майбутнім фахівцем із зв'язків з громадськістю у власній професійній діяльності дає змогу встановлення двостороннього спілкування для визначення спільних уявлень або спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння.

Напрацювання теоретиків і практиків PR щодо розуміння змісту професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю було реалізовано через «Модель освіти в сфері зв'язків з громадськістю для професійної діяльності». Ця модель згодом була трансформована С. Блеком в «Колесо PR-освіти». Наповнення змісту навчальних дисциплін із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з

громадськістю спирається на запропоновану С. Блеком модель PR-освіти для цієї галузі професійної діяльності у ЗВО США та Великобританії.

У США, батьківщині PR, та у Великобританії, в країні, яка вважається однією з найкращих шкіл теорії та практики паблік рілейшнз в Європі та світовому PR-співтоваристві, здійснюється професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО на рівні «бакалавра» та «магістра», де етика професії є однією з п'яти основних сфер навчальної програми мають складати ядро знань та навичок випускника будь-якої магістерської програми із зв'язків з громадськістю. Національні та міжнародні організації та асоціації PR прийняли та використовують в своїй діяльності кодекси професійної поведінки та хартії щодо етичних принципів PR-діяльності, які мають знати та використовувати у своїй професійній діяльності майбутні фахівці із зв'язків з громадськістю.

Професійна підготовка у низці ЗВО Великобританії та США здійснюється з наголосом на економічний аспект, у іншій частині ЗВО – на суспільні комунікації [260].

Наразі у ЗВО США існують стандарти з вищої освіти в галузі PR для бакалаврату та магістеріуму, які встановлено Національною громадською комісією з освіти в сфері паблік рілейшнз.

ЗВО Великобританії мають право самостійно планувати навчальний процес відповідно до загальнодержавних стандартів, зміст яких регулюється Агентством якості вищої освіти. А атестацію курсів з PR у ЗВО здійснює Інститут із зв'язків з громадськістю, як головне об'єднання PR-фахівців Великобританії.

У деяких пострадянських країнах було створено державні освітні стандарти для спеціальності «фахівець із зв'язків з громадськістю», але в поєднанні з іншим видом діяльності – «рекламою».

У процесі реалізації положень Болонської Декларації крім потреби у створенні державних освітніх стандартів для спеціальності «фахівець із зв'язків з громадськістю», виникає також інша суттєва потреба у запровадженні сучасних освітніх технологій у ЗВО України для ефективної професійної підготовки цих спеціалістів. Зокрема, постійне зростання вимог до професійної підготовки

майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю вимагає використання сучасних освітніх технологій із метою теоретичного та методичного забезпечення навчальної діяльності студентів. Наразі відбувається практичне вдосконалення системи професійної підготовки, інтенсивний пошук та реалізація більш ефективних форм, методів, засобів і освітніх технологій професійного навчання. У цьому контексті результативними є використання кейс-технології, що спирається на суб'єктно-суб'єктний підхід, який є одним із основних напрямів зміни сучасної освітньої парадигми [96].

Велику роль у процесі професійної підготовки у ЗВО майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю відіграє один із методів активного навчання, а саме – кейс-технологія [240]. Ширше ця навчальна технологія відома як «аналіз конкретних ситуацій».

Кейс-технологія надає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності майбутніх фахівців. Із 1908 р. в Гарвардській школі бізнесу «метод ситуацій» був методологічною основою навчання. «Такий підхід характерний і для емпіричної школи в управлінні, де досвіду надається більше значення, ніж науковим методам. Цей метод передбачає «розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу» [112, с. 128].

У процесі професійної підготовки у ЗВО майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю домінантного значення набуває використання кейс-технології. Тому, що використання методу аналізу конкретних ситуацій дає змогу поглибити знання із змісту навчальної теми, встановити зв'язок теорії та практики, ефективно формувати комунікативні якості, розвивати аналітичні здібності, сприяти вихованню високого рівня суб'єктності [249; 256], приймати креативні рішення у нетипових або непередбачуваних ситуаціях.

У низці сучасних освітніх технологій важливу роль відіграє кейс-технологія. Вона дає змогу: інтегрувати всі предмети професійного спрямування відносно кінцевих цілей навчального процесу у ЗВО; поєднати абстрактність кожної окремої дисципліни з конкретними завданнями для професійної підготовки фахівця, у вирішенні яких йому необхідно комплексно враховувати відомості з різних дисциплін; об'єднати індивідуальний характер засвоєння навчального матеріалу й колективним характером діяльності різних фахівців у процесі вирішення спільного

завдання в реальній ситуації; зняти суперечність між теоретичним аспектом навчального матеріалу та предметно-практичним характером діяльності майбутнього фахівця.

У процесі впровадження кейс-технології при професійній підготовці у ЗВО майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю ми вважаємо, що слід спиратися на розробку провідних вітчизняних науковців. Дидактичний аспект кейс-технології ґрунтовно розроблено сучасним педагогом Г. Ковальчук для активізації навчання в економічній освіті у ЗВО. У своїй науковій розвідці ця дослідниця розмежовує кейс-технологію на «метод випадків» (incident method) та «метод ситуацій» (case method) [112, с. 130]. У таблиці 3.3. відображено відмінність між «методом випадків» та «методом ситуацій» за Г. Ковальчук [112].

Сучасна кейс-технологія посідає чільне місце у професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) професором В. Корольком широко використовується ця сучасна педагогічна технологія.

Закон України «Про вищу освіту» (2014 року) [74] висуває нові вимоги до вітчизняної педагогічної науки з вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Інтенсивний пошук та реалізація більш ефективних форм, методів, засобів і освітніх технологій професійного навчання сприяють практичному вдосконаленню системи професійної підготовки. У цьому контексті результативним є використання сучасної педагогічної технології «дебати», особливо в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій в т. ч. фахівців із зв'язків з громадськістю. У світовій освітній практиці дебати вже давно використовують як педагогічну технологію, що дає можливість обговорювати складні, неоднозначні питання, розглядаючи їх із різних точок зору.

Таблиця 3.3.

**Відмінність між «методом випадків» та «методом ситуацій»
за Г. Ковальчук [112]**

Метод випадків (incident method)	Метод ситуацій (case method)
1. Обсяг опису не може перевищувати 1 сторінки машинописного тексту	1. Обсяг опису може досягати кількохсот сторінок машинописного тексту
2. Опис не містить потрібних для збагачення знань про дану проблему рекомендацій та доповнень із літератури, нормативних актів, інструкцій тощо	2. Рекомендований перелік літератури, тематично пов'язаної з проблемою, що розглядається, різні джерела додаткової інформації
3. Найчастіше опис є інтерпретацією власного досвіду (обробкою проведених занять)	3. Найчастіше під час заняття використовуються опис подій з практичної діяльності та документи
4. Опис студенти отримують і аналізують на занятті, яке тематично пов'язане зі змістом опису	4. Опис студенти отримують за кілька днів перед заняттям і аналізують у поза-аудиторний час самостійно
5. Під час аналізу опису студенти можуть задавати додаткові питання, відповідно до яких викладач надає додаткову інформацію	5. Під час занять, проведених таким методом, не застосовуються додаткові питання для студентів та додаткова інформація для викладача

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової та методичної літератури, можна зазначити, що існують різні підходи до визначення поняття «дебати»: дебати як технологія навчання, як метод навчання, як стратегія навчання, як освітня методологія. Відображенням досліджень цієї категорії слугують праці таких відомих зарубіжних науковців: Н. Клакстон (N. Claxton) [332], С. Скотт (S. Scott) [385], Р. Трепп (R. Trapp) [393], О. Фрілі (A. Freeley) [346], А. Шнайдер

(А. Sneider) [387] та інші. Єдиного визначення цього поняття на сьогодні не існує. Розглянемо декілька визначень терміну «дебати».

Наприклад, американські вчені А. Шнайдер і М. Шнурер визначення «дебати» потрактовують як спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми [318].

Інший американський дослідник – Р. Трепп розглядає дебати як процес аргументації певних тверджень в ситуаціях, у яких результат має бути визначений суддею [393].

Авторка посібників та підручників, консультант із навчальних програм в Ірландії, побудованих на широкому застосуванні дебатів, Н. Клакстон визначає дебати як навчальний інструмент за допомогою якого можна досягти певних освітніх цілей. На думку цього автора дебати, як навчальний інструмент, розвивають комунікативні та мовленнєві навички, даючи тим, хто вчиться, змогу здійснювати як підготовлені, так і спонтанні презентації залежно від потреб ... Дебати розвивають критичне мислення та навчають дослідженню та потребують співпраці. Дебати є також чудовим інструментом для вирішення конфліктів, що сприяє мирному та толерантному спілкуванню й повазі до думки інших [332].

С. Скотт стверджує, що дебати сприяють розвитку критичного мислення студентів (учнів) на основі вивчення аргументів, проведення досліджень, збирання інформації, аналізу, оцінювання аргументів, розгляду припущень і міжособистісного спілкування [385].

Зарубіжний досвід у царині використання дебатів як технології навчання має слугувати для активного впровадження його в освітній процес сучасних ЗВО України. Про що вітчизняний науковець О. Пометун, відкидаючи значення дебатів у вузькому розумінні як змагання інтелектуалів, внаслідок чого унеможлиблюється визначення їх освітньої цінності та потенціалу, вперше в Україні використала термін «педагогічна технологія» щодо дебатів у передмові до українського видання посібника А. Шнайдера та М. Шнурера «Навчання через дебати: різноманіття поглядів» [318]. Цю наукову проблематику також розглядають сучасні вітчизняні

педагоги О. Дідух [62], З. Імжарова [99], Л. Пироженко [194], О. Пометун [187; 193; 194], Т. Ремех [193], І. Сущенко [284] та інші.

І. Сущенко зазначає, що до характерних ознак (характеристик) цієї педагогічної технології слід віднести таке:

- 1) тема для обговорення відома учасникам заздалегідь і є суспільно значущою та актуальною (кожного разу це повинна бути лише одна тема, яка не змінюється протягом обговорення, вона має бути сформульована як певне твердження);
- 2) розуміння теми тими, хто бере участь у дебатах, має бути тотожним (тому обидві сторони мають домовитися про дефініції – визначення ключових термінів, понять із певної теми, що мають бути спільними для обох сторін, такі визначення пропонуються учасниками, виходячи із загальноновизнаних та достовірних джерел);
- 3) кожна сторона має можливість висловити свою позицію та обов'язково відповісти на аргументи опонентів (рівність участі у дебатах проявляється і в чіткому визначені часу як для виступів, так і для періоду перехресних запитань та відповідей);
- 4) у процесі обговорення учасники мають використовувати аргументи та докази, адже довести правильність власної позиції можливо тільки тоді, коли аргументація переконлива;
- 5) обговорення передбачає виділення певного часу на «перехресне опитування» – запитання та відповіді, які учасники дебатів використовують як для ствердження власної позиції, так і для виявлення слабких сторін в аргументації опонентів [284].

Як ми бачимо із попереднього, дебати мають свої правила та різняться в залежності від конкретного формату дебатів. Тобто ці формати виокремлюються властивими лише їм ознаками: кількість гравців у команді; час та порядок їхніх виступів; змістовне наповнення промов; види тем, що обговорюються в межах певного формату; правильне використання законів формальної логіки; завдання команд; обов'язки гравців. Також слід зазначити, що формати дебатів залежать від національних традицій та деякі відображають суспільно-політичний устрій. Насьогодні існують такі формати дебатів: -

- Дебати Лінкольна-Дагласа (Lincoln-Douglas Debate) – дебати один-на-один,

- Політичні дебати (Policy Debate) – грають дві команди по дві особи,
- Дебати Карла Поппера (класичні– ціннісні теми) – три проти трьох,
- Австралійсько-азійські дебати (The Australia-Asia Debate) – три на три за посібником Рея Ді Круза (Ray D'Cruz, 2003),
- Американський формат Парламентських Дебатів (American Parliamentary Debate) – два на два,
- Британський формат Парламентських Дебатів (British Parliamentary Debate or Worlds – офіційний формат Світових чемпіонатів) – змагаються чотири команди по дві особи,
- Дебати Теда Тернера (Ted Turner Debate or Controversy Debate) – два на два;
- Всесвітній формат шкільних дебатів – три на три та інші [62, с. 55–58].

У навчальному процесі зарубіжних коледжів та університетів активно використовуються дебати як можливість обговорювати різноманітні проблеми розглядаючи їх під різним кутом зору. Існує мережа міжнародних, національних, університетських асоціацій із проведення дебатів.

Розуміння глибинного змісту такої педагогічної технології як «дебати» дасть можливість відштовхнутися від розуміння дебатів, як змагання між інтелектуалами при чому на шкільному рівні, і перейти до використання цієї технології у фаховій підготовці у сучасному ЗВО. Адже дебати розвивають дуже важливі навички та вміння, необхідні в сучасному світі: уміння знаходити потрібну інформацію та її аналізувати, формулювати власне ставлення, позицію до отриманої інформації, розвивати критичне мислення та аргументувати власну точку зору, переконувати, спираючись на докази з використанням логічних або емоційних аргументів, ставити запитання та шукати на них відповіді, приймати виважені рішення та т. і. Наразі у деяких провідних вітчизняних ЗВО відбувається поза-аудиторна нефахова діяльність дебатних клубів та асоціацій (КНУ імені Тараса Шевченка, НаУКМА, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» та інші).

На думку провідного вітчизняного науковця В. Королька, одним із головних завдань професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю є налагодження

системи публічної комунікації, а саме взаємодія соціальних суб'єктів: індивідів, спільнот, організацій, соціальних інститутів, – з їхньою зовнішньою та внутрішньою громадськістю [282].

Така педагогічна технологія як «дебати» дає можливість ефективної фахової підготовки для всіх соціономічних професій у т. ч. й фахівців із PR. Практична значущість цієї технології полягає в такому:

- допомагає приймати оптимальні рішення з урахуванням наявних ресурсів, оцінювати факти та поєднувати їх у тенденцію, передбачати наслідки та результати дій з точки зору їх ефективності;
- оптимально вибудовувати розумовий процес, структурно виклавши свої думки, правильно використовувати логічні операції та конструкти, виявляти суперечності в реальних процесах та феноменах;
- накопичувати та систематизувати нові знання з різних галузей науки та інших сфер суспільного життя; сприяти формуванню системного бачення проблем.

Важливість цієї педагогічної технології для професійної підготовки полягає у формуванні деяких ключових компетентностей майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. А саме:

- 1) вміння працювати в колективі, бути толерантними до протилежних думок, вислуховувати та розуміти контраргументи, виявляти повагу до людей – тобто налагодження внутрішньої комунікації;
- 2) уміння усного мовлення та мистецтва переконання, складання текстів, промов та публічних виступів із ними, вміння тримати себе перед аудиторією, уміння підтримувати зворотній зв'язок – налагодження зовнішньої комунікації.

Ці уміння набувають особливого значення у професійній діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Виникає необхідність у застосуванні педагогічної технології «дебати» саме в навчальному процесі в аудиторний час та у відповідності до змісту циклу навчальних дисциплін професійного спрямування у ЗВО України [241]. Викладачами кафедри зв'язків з громадськістю та кафедри психології і педагогіки Національного університету

«Києво-Могилянська академія» проф. В. Корольком, проф. А. Гірником, доц. М. Голубевою та іншими проводилися деякі аудиторні заняття з використання педагогічної технології «дебати» на магістерській програмі з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Отже, педагогічна технологія «дебати» широко використовується в усьому світі не лише на шкільному рівні, а й на рівні коледжів та університетів.

На нашу думку, використання педагогічної технології «дебати» в навчальному процесі сучасних вітчизняних ЗВО саме в аудиторний час та у відповідності до змісту циклу навчальних дисциплін професійного спрямування є необхідною умовою ефективної професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Закон України «Про вищу освіту» (2014 року) [74] розроблено з урахуванням сучасних вимог економіки України, входженням національних ЗВО до Європейського простору вищої освіти та переходу системи вищої освіти до впровадження Національної рамки кваліфікацій. У відповідності до цього Закону майбутні фахівці (в т.ч. із зв'язків з громадськістю) є здобувачами вищої освіти, тобто особами, «які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації» [74], де остання виступає, як «офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту» [74].

Питання аналізу компетентності як динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей та ефективності навчальної діяльності в контексті професійної підготовки розглядали в своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці: Г. Балл [101], В. Бондар [23], І. Зімня [94], І. Зязюн [96], Е. Клімов [111], В. Коцур [100], О. Леонт'єв [143.], П. Лузан [151.], С. Максименко [155; 156], В. Свистун [320], В. Ягупов [319; 320] та інші.

У майбутнього фахівця мають бути сформовані ключові компетентності, які дають йому здатність успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність. За О. Овчарук [113, с. 49], комунікативна та інформаційна [244] компетентності є одними із ключових компетентностей майбутнього фахівця. Сучасний український науковець М. Артюшина звертає увагу на розвиток інформаційно-цифрової компетентності студентів. Вона зазначає, що: «необхідно поглиблювати використання ІТ у навчальному процесі всіх дисциплін професійної підготовки» [2, с.82].

Ці положення стосуються і майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю [245]. Метою діяльності сучасних фахівців із зв'язків з громадськістю є «встановлення двостороннього спілкування для визначення спільних уявлень або спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння» [108, с. 15]. Саме формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю допоможе у їхній сфері професійної діяльності із розумінням мотивів, намірів, стратегій поведінки, фрустрації партнерів по спілкуванню, розкриттям соціально-психологічних проблем взаємодії, оволодінням техніками спілкування. Таким технікам спілкування необхідно вчити у навчально-виховному процесі ЗВО [254]. Крім того слід поглиблювати використання інформаційно-комунікаційних технологій, адже вони слугують на сьогодні дієвим інструментом ефективної професійної діяльності PR-фахівців.

Постійний розвиток комунікативної компетентності фахівців з PR є необхідною умовою їхньої ефективної професійної діяльності. Слід зазначити, що «ключові компетентності змінні, мають рухливу та перемінну структуру, залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі» [246, с. 61]. На думку С. Бойко, на сьогоднішній день однією з складових комунікативної компетентності фахівців є медіакомпетентність [22]. Сучасний український науковець Н. Приходькіна детально аналізує зміст поняття «медіакомпетентності особистості» та подає наступне визначення цього терміну, як «сукупність її знань, умінь, здібностей, що сприяють відбору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню й

передачі медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі» [218, с. 87]. Під терміном медіакомпетентність розуміють «рівень медіа-культури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіа-культурних смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіа-простором, створювати нові елементи медіа-культури сучасного суспільства» [116]. Формуванню рівня медіа-культури сприяє медіаосвіта як «частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіа-культури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [116].

Питанню становлення медіаосвіти, як частини освітнього процесу, присвятили власні наукові розвідки такі вітчизняні та зарубіжні дослідники: О. Волошенюк [160], В. Іванов [160], М. Лещенко, Л. Тимчук [146], Г. Почепцов [209], В. Різун [160], О. Федоров [302], К. Безелгет (С. Bazalgette) [326], Дж. Гербнер (G. Gerbner) [342], Л. Мастерман (L. Masterman) [372] та інші.

Для розкриття ролі та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із PR важливо визначитися із змістом дефініції «медіаосвіта».

Британський медіапедагог К. Безелгет упевнена, що сутність медіаосвіти полягає у вивченні шести так званих ключових понять: «медійне агенство-джерело медійної інформації (media agency), «категорія медіа» (media category), «технологія медіа» (media technology), «медіамова» (media language), «аудиторія медіа» (media audience), «медійна репрезентація/переосмислення» (media representation) [326].

Дж. Гербнер розуміє медіаосвіту як формування широкої нової коаліції організацій та індивідуумів з метою розширення свободи та урізноманітнення комунікації, для розвитку критичного розуміння медіа, як нового підходу до ліберальної освіти на кожному рівні [342].

Вагомий внесок у формування західної термінології, теорії та методики медіаосвіти зробив всесвітньовідомий британський вчений Л. Мастерман. Він вважав, що мета медіаосвіти полягає не тільки у вихованні критичного мислення, а у «критичній автономії» [372].

За О. Федоровим медіаосвіта (media education) – це «процес розвитку особистості за допомогою та на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, уміння якісного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінювання, навчання різноманітним формам самовираження за допомогою медіатехніки» [302, с. 25].

У документах Ради Європи «медіаосвіта (media education)» визначається як навчання, метою якого є розвиток медіакомпетентності, під якою розуміють критичне та вдумливе ставлення до медіа з метою виховання відповідальних громадян, які здатні висловлювати власну думку на основі отриманої інформації. Це надає їм можливість використовувати необхідну інформацію, аналізувати її, ідентифікувати економічні, політичні, соціальні та/чи культурні інтереси, пов'язані з цією інформацією. Медіаосвіта сприяє навчання індивідів інтерпретувати та створювати повідомлення, вибирати оптимальні для комунікації медіа. Медіаосвіта дає можливість людям реалізувати їхнє право на свободу самовираження та свободу інформації, що не тільки сприяє особистісному розвитку, а й збільшує соціальну участь та інтерактивність. ... Необхідно розвивати медіаосвіту як частину концепції навчання протягом життя людини [382].

Сучасні вітчизняні науковці автори підручника «Медіаосвіта та медіаграмотність» трактують поняття «медіаосвіта» як «навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа; специфічна, автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці» [160, с. 348].

Наразі єдиного визначення терміну «медіаосвіта» ні у вітчизняних, ні у зарубіжних дослідників цього питання не існує.

Медіаосвіта має надавати знання щодо того, як: 1) аналізувати, критично осмислювати і створювати медіатексти; 2) визначати джерела медіатекстів, їхні

політичні, соціальні, комерційні, культурні інтереси й контекст; 3) інтерпретувати медіатексти й цінності, що несуть в собі медіа; 4) добирати відповідні медіа для створення та розповсюдження власних медіатекстів і залучення зацікавленої в них аудиторії; 5) уможливлювати вільний доступ до медіа для споживання та виробництва власної медіапродукції [160, с. 9].

Першим кроком на загальнодержавному рівні із впровадження медіаосвіти в Україні була ухвала «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні». Яка, в свою чергу, відповідає завданням, сформульованим у Паризькій програмі – рекомендаціях з медіаосвіти ЮНЕСКО від 22.06.2007 та резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації від 16.12.2008 та схваленої Постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20.05.2010, протокол № 1 – 7/6 – 150 [116].

Розуміння необхідності в медіаосвіті світовою спільнотою спричинено тим, що в сучасному світі мас-медіа, за умов глобалізації та розбудови інформаційного суспільства, відіграють вирішальну роль і впливають на наше сприйняття навколишнього світу. «Саме розуміння закономірностей функціонування мас-медіа, способів спотворення дійсності й впливу медіа на людей і потреба у формуванні критичного мислення та автономної від медіа особисті – зреалізують необхідність сучасної школи в медіаграмотності, як життєво-необхідної складової навчально-виховного процесу» [253, с. 23]. У «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» зазначено, що медіаосвіта у вищій школі «передбачає підготовку як фахівців для масмедіа, так і медіапедагогів та медіапсихологів. Крім того, медіаосвітні елементи мають увійти до навчальних програм циклу професійно-орієнтованої гуманітарної підготовки з інших спеціальностей у відповідних їм обсягах» [116]. Як бачимо, із прийняттям «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» розпочато становлення системи медіаосвіти в нашій країні для забезпечення загальної підготовки дітей та молоді до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною медіасистемою. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій, до яких належать і фахівці із зв'язків з громадськістю, медіаосвіта постає не лише необхідною складовою їхньої

навчальної діяльності, а й запорукою їхньої ефективної професійної діяльності в майбутньому [259].

Розглядаючи медіаосвіту як навчання навичкам опанування медіа, що виступають опорою більшості PR-програм та PR-кампаній та є основним об'єктом повсякденної діяльності PR-фірм, можемо говорити про можливість успішної діяльності у сфері зв'язків з громадськістю. Завдяки величезними можливостями у формуванні громадської думки, мас-медіа відіграють найважливішу роль у реалізації завдань публік релейшнз. Тому медіаосвіта є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Наразі, починаючи з «2010 р. зв'язки з громадськістю (PR) в Інтернеті стали декларуватися як самостійна спеціалізація...*фахівець із зв'язків з громадськістю в Інтернеті*» [311, с. 5]. В. Різун наголошує на тому, що Інтернет належить до нових медіа [160, с. 222]. Як відомо, Інтернет «як явище інформаційно-комунікаційної сфери за рівнем динамічності розвитку превалює над усіма відомими раніш форматами» [311, с. 115]. Як зазначалося вище, медіаосвіта у вищій школі передбачає підготовку фахівців для мас-медіа, наприклад, фахівців із зв'язків з громадськістю в Інтернеті. Медіаосвіта виступає не лише як частина освітнього процесу у фаховій підготовці піарівців напочатку, а згодом постає засобом в царині їхньої майбутньої професійної діяльності, адже «Інтернет для PR-фахівців в загальному розумінні розглядається як глобальна сукупність віртуальних комунікаційних можливостей і нова інформаційна реальність, яка здатна суттєво впливати на механізми управління сприйняттям» [311, с. 9].

Отже, використання сучасних педагогічних технологій у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України є обов'язковим для підготовки цих фахівців. Фахівці соціономічних професій, до кола яких входять і фахівці із зв'язків з громадськістю, в своїй професійній діяльності ставлять собі за основну мету налагодження комунікації в суспільстві. Відповідно, комунікативна компетентність для майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю і є ключовою. Серед сучасних педагогічних технологій, що

сприяють формуванню комунікативної компетентності у майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, є: кейс-технологія, дебати.

Проведений нами аналіз психолого-педагогічних та нормативно-правових документів стосовно професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків громадськістю дає можливість розкрити роль та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із PR; та констатувати, що медіаосвіта є необхідною складовою професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Грунтовний аналіз зарубіжного досвіду, з акцентуванням уваги на кращих здобутках теорії та практики професійної підготовки PR-фахівців, постав основою для формулювання рекомендацій подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України.

3.2. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України

Ефективний розвиток сучасної соціальної комунікації неможливий без підвищення якості підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю у закладах вищої освіти різних типів і рівнів акредитації в Україні. Забезпечити належну якість навчання вітчизняних фахівців із зв'язків з громадськістю можливо на основі творчого використання педагогічного досвіду [23; 100; 101; 112; 151; 152; 156; 187; 194; 252; 266; 273; 279; 285; 297; 319], накопиченого упродовж історії розвитку освіти України [14; 154; 139; 145; 219; 271; 272; 307; 308] та зарубіжних країн [33; 35; 91; 92; 129; 144; 146; 148; 159; 224].

Приєднання України до Болонського процесу (2005 р.) враховує такий підхід до професійної підготовки майбутніх вітчизняних фахівців в умовах ЗВО. Наразі відбувається практичне вдосконалення системи професійної підготовки, інтенсивний пошук більш ефективних шляхів професійного навчання студентів різних напрямів, аналіз умов, які гальмують цей процес. Система вищої освіти України знаходиться на етапі реформування згідно з Болонською декларацією.

За своєю сутністю людська діяльність є соціальною. На думку провідного вітчизняного науковця С. Максименка «діяльність людини – це свідомо активність, що виявляється в системі дій спрямованих на досягнення поставленої мети» [155, с. 53]. Розглядаючи інформаційну діяльність, як один із різновидів людської діяльності важливо зазначити, що згідно статті 9 Закону України «Про інформацію» «основними видами інформаційної діяльності є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації» [82].

Метою професійної діяльності сучасних фахівців із зв'язків з громадськістю є налагодження такого двостороннього спілкування, яке б давало можливість визначити спільні інтереси або спільні уявлення для досягнення взаєморозуміння. При двосторонньому спілкуванні в діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю досягається взаєморозуміння між різними соціальними групами. Такий процес взаєморозуміння має певні особливості та реалізується через притаманні PR-діяльності моделі. Як зазначалося вище, йдучи за методологією Дж. Грюніга та Т. Ханта. [344, с. 285], виділяють чотири основні моделі PR-діяльності: 1) «пропаганда», «публіситі» або «маніпуляція»; 2) «інформування»; 3) «двостороння асиметрична комунікація»; 4) «двостороння симетрична комунікація».

При використанні першої моделі PR-діяльності громадськість розглядається як пасивний реципієнт та зворотній зв'язок з громадськістю при реалізації цієї моделі відсутній. Така модель має місце у політичному житті України особливо під час виборчих кампаній. Наразі «пропагандистсько-маніпулятивна» модель PR, яка спирається на різні маніпулятивні практики та так званий «чорний PR», іноді сприймається вітчизняною громадськістю як єдино можлива форма існування інституту зв'язків з громадськістю. Згідно з Законом України «Про інформацію» від 02.10.1992 (з подальшими змінами і редакціями) в статті 2 зазначено, що «Основними принципами інформаційних відносин є: гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації; свобода вираження поглядів і переконань;

правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя» [82].

У своїй професійній діяльності фахівці із зв'язків з громадськістю зобов'язані урегулювати власну інформаційну діяльність відповідно до цього Закону України. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України необхідно сформулювати у студентів розуміння того, коректного використання першої моделі PR-діяльності відповідно до чинного вітчизняного законодавства.

При використанні другої моделі PR-діяльності, яку називають «інформування», відбувається тенденційне в переважній більшості точне та правдиве з позитивним аспектом інформування громадськості. Остання виступає тільки реципієнтом, як і в першій моделі PR-діяльності. Використовуючи цю модель, фахівці з PR доносять інформацію до громадськості не в повному обсязі, в такий спосіб, можуть порушувати ст. 5, 6, 7 названого вище Закону України. Тому в своїй інформаційній діяльності фахівці із зв'язків з громадськістю мають керуватися змістом наведених статей Закону України «Про інформацію», не порушуючи права інших на інформацію; забезпечуючи гарантію права на інформацію; охороняючи право на інформацію.

При використанні третьої моделі PR-діяльності, яку називають «двостороння асиметрична комунікація», починає з'являтися комунікативний аспект в інформаційній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю. Ця модель є діалогічною, проте асиметричною. Остання характеристика носить прагматичний характер, що полягає у використанні досвідного арсеналу сучасної науки для отримання зиску. Як правило, при реалізації третьої моделі PR-діяльності виграє лише одна сторона – певна соціальна група та програє інша – громадськість. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю слід враховувати недоліки використання цієї моделі, що можуть бути пов'язані, до певної міри, з етичною стороною професійної діяльності та в крайньому випадку можуть призвести до порушення Закону України «Про інформацію» [82].

Використання четвертої моделі PR-діяльності не йде в розріз з основними принципами інформаційних відносин, сформульованих в Законі України «Про інформацію» [82], з врахуванням інтересів усіх суб'єктів інформаційних відносин. Лише саме ця модель забезпечує «двосторонню симетричну комунікацію». Основною метою четвертої моделі PR-діяльності є досягнення порозуміння задля обоюдно вигідних цілей та результатів на партнерських умовах.

Будуючи демократичне суспільство, Україні потрібні фахівці із зв'язків з громадськістю, які були б зорієнтовані працювати за цією моделлю. Тому під час професійної підготовки майбутніх фахівців із PR важливо звернути увагу на суспільну значимість працювати останніх за четвертою моделлю, що дає змогу унеможливити превалювання інтересів бізнесу над інтересами громадськості та дає змогу налагодження двосторонньої симетричної комунікації задля збільшення позитивного публіцитного капіталу та підняття репутації організації і все лише на засадах партнерства з громадськістю.

Соціальні фахівці, до кола яких входять і фахівці зв'язків з громадськістю, в своїй професійній діяльності ставлять собі за основну мету налагодження комунікації в суспільстві. Цивілізоване суспільство вимагає цивілізованої комунікації між організаціями та громадськістю, з урахуванням інтересів усіх суб'єктів інформаційних відносин. Такої мети майбутні фахівці із зв'язків з громадськістю у своїй фаховій діяльності можуть досягти, застосовуючи четверту модель PR-діяльності. Ця модель зреалізовує потребу однакової практичної вигоди від PR-комунікації між організацією та громадськістю. Саме цьому комунікативному аспекту в майбутній професійній діяльності фахівців із PR слід приділити увагу під час навчального процесу у ЗВО. При цьому наголос має бути зроблено на урегулювання власної інформаційної діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю відповідно до чинного законодавства України.

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю актуалізація застосування чотирьох моделей PR-діяльності за методологією Дж. Грюніга та Т. Ханта відбувається при складанні навчальних планів з використанням «Колеса PR-освіти» за С. Блеком. У низці країн, що мають

великий досвід професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, спираючись на «Колесо PR-освіти», у ЗВО розробляються навчальні плани та навчальні програми з урахуванням переліку спеціальних навчальних предметів, професійно-орієнтованих та загальноосвітніх. Використовуючи світовий досвід із професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, у вітчизняних ЗВО при складанні навчальних планів та навчальних програм мають спиратися на основні структурні елементи «Колеса PR-освіти»: спеціальні навчальні дисципліни, ті методологічні та практичні дисципліни, які стосуються власне PR (теорія і практика PR); професійно-орієнтовані навчальні дисциплін, ті, які пов'язані із загальними питаннями комунікації (теорія і практика комунікацій, реклама, право й етика ЗМІ, дослідницька робота, аналіз ЗМІ, графічна комунікація, редагування, написання матеріалів для ЗМІ); загальноосвітні навчальні дисципліни ті, які складають необхідний базовий мінімум знань, що є обов'язковим для фахівця з PR (структура і поведінка організації, статистика, іноземні мови, природничі науки, соціальні науки, гуманітарні науки, управління персоналом, теорія менеджменту, державно-адміністративна діяльність, державне будівництво, політологія, економіка, управління бізнесом).

Однак при цьому, «важливо, щоб навчальні плани враховували національні, культурні, релігійні та інші місцеві умови» [119, с. 46].

Відповідаючи на виклики часу, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, спираючись на «Колесо PR-освіти», у сучасних ЗВО розробляються навчальні плани та навчальні програми та застосовуються інноваційні форми освіти та інноваційні технології навчання. До інноваційних форм освіти належить навчання-сендвіч (Sandwich). Навчання-сендвіч – це інноваційна форма освіти на бакалавраті, «навчання здійснюється протягом 4 років, де студент три роки навчається у ВНЗ, а один рік навчається в університеті іншої країни або стажується на фірмі» [275]. Організація навчання відбувається в такий спосіб: студент спочатку вчиться два роки в університеті, опановуючи теоретичні дисципліни з майбутньої професії; на третьому році

студент працює за спеціальністю, використовуючи свої знання на практиці, отримуючи при цьому перший трудовий досвід, а також налагоджує професійні контакти та отримує зарплатню; на четвертому році навчання студент, повертаючись з практики до ЗВО, працює над підготовкою та захистом дипломної роботи. Слід зазначити, ЗВО допомагає працевлаштуватися на зазначену вище професійну практику. У майбутньому такий випускник університету, вже як дипломований фахівець, має можливість повернутися в компанію, де відбувалася його професійна практика.

Проведений нами аналіз професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у зарубіжних ЗВО показав використання інноваційних технологій навчання. Одними з інноваційних технологій навчання у сучасних зарубіжних ЗВО виступають дистанційне навчання та он-лайн курси. Наприклад, Університет Стерлінгу (Великобританія) пропонує дворічну он-лайн магістерську програму «Стратегічний PR», що складається з обов'язкових та додаткових модулів і дисертації. На офіційному сайті цього університету зазначені таку технологію навчання як он-лайн, на базі кампусу (Online, Campus based) [391]. Протягом двох навчальних років студенти вивчають дисципліни, що входять до цих модулів. Потім магістранти здійснюють дослідницький проект, який узагальнюється в дисертаційному дослідженні. На офіційному сайті Кінгстонського університету для магістерської програми «Зв'язки з громадськістю та корпоративні комунікації» інноваційна он-лайн система навчання університету є найбільш ефективною та перспективною технологією підготовки фахівців.

Наразі питанню розвитку дистанційного навчання в Україні приділяється велика увага. На законодавчому рівні чинним Наказом Міністерства освіти і науки України № 466 від 25 квітня 2013 року було затверджено «Положення про дистанційне навчання» [167]. У цьому документі «під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-

педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [167]. У цьому Положенні представлено таке визначення поняття «технології дистанційного навчання» як «комплекс освітніх технологій, включаючи психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні, що надають можливість реалізувати процес дистанційного навчання у навчальних закладах та наукових установах» [167]. Дистанційне навчання в Україні реалізовується двома шляхами: як окрема форма навчання; використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах. Враховуючи зазначене вище, важливим є питання використання технологій дистанційного навчання. Насамперед, такої технології навчання, як он-лайн, особливо для магістерських програм у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України.

Насьогодні у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю існує міжнародна практика, яка дозволяє після виконання відповідного навчального плану студентом, отримати подвійний диплом (Joint Degree). Гнучкість навчальних планів дає можливість студентам вивчати різноманітні навчальні предмети, які викладаються на різних факультетах. Студентам створюються умови для вивчення різноманітних навчальних предметів, які викладаються на різних факультетах. У такому разі, випускники отримують дипломи з подвійним ступенем (Joint Degree).

Особливо актуальним питанням для процесу професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю є організація навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн, що дає можливість випускникам отримувати спільну ступінь магістра цих двох університетів. Наприклад, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за магістерською програмою «Стратегічні комунікації та зв'язки з громадськістю» Університеті Стерлінгу (Великобританія) відбувається на навчальній базі двох європейських університетів: цього ЗВО та Університету Помпеу Фабра (Pompeu Fabra University) (Іспанія). Випускники цієї магістерської програми отримують спільну ступінь магістра цих двох ЗВО.

У будь-якій країні одним із напрямів забезпечення якості вищої освіти є формування, запровадження і використання освітніх стандартів. Для забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у низці країн, що здійснюють таку підготовку цих фахівців було розроблено, прийнято та впроваджено освітні стандарти на національному рівні. Так, наприклад, у США в 2006 році Національна громадська комісія з освіти в сфері публік рілейшнз встановила стандарти з вищої освіти в галузі PR для бакалаврату. А вже у 2012 році Національна громадська комісія з освіти в сфері публік рілейшнз США встановлює стандарти для випускників освітнього рівня «магістр» із зв'язків з громадськістю. У Великобританії з вересня 1998 року в Університеті Стерлінгу було вперше прочитано курс для студентів, які отримали ступінь «магістра наук в сфері PR». Починаючи із 1999 року, в коледжах Великобританії було розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на здобуття ступеню «бакалавра». Зміст та стандарти вищої освіти у Великобританії регулюються Агентством якості вищої освіти. Інститут із зв'язків з громадськістю, як головне об'єднання PR-фахівців Великобританії, здійснює атестацію курсів з PR у ЗВО цієї країни.

Щодо питання про створення освітніх стандартів в Україні, то Міністерством освіти і науки України було внесено пропозиції до «Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року» [267]. Ці пропозиції є і частиною виконання Програми діяльності Уряду, і впровадженням реформи, започаткованої Законом України «Про вищу освіту» 2014 року. «Наразі в 2017 році до ключових пріоритетних завдань МОН належать:

- Розробка стандартів вищої освіти;
- Напрацювання методичної бази та надання практичної допомоги ВНЗ у створенні системи внутрішнього забезпечення якості;
- Створення Національного репозитарію академічних текстів;
- Використання технології ЗНО для відбору вступників на магістратуру за спеціальністю 081 «Право» [57].

Як зазначається на офіційному сайті МОН України «робота над розробкою стандартів вищої освіти триває з листопада 2015 року й до кінця 2017-го в МОН планують затвердити більшість з них: 120 для освітнього рівня «бакалавр», 80 – «магістр» і 50 – «доктор філософії» [57].

Насьогодні, вітчизняні заклади вищої освіти згідно статті 32 Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) мають право «розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності; ..., обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти» [74].

У відповідності до Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО 1997) професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснювалася в межах групи «3 Соціальні науки, бізнес та право» [356]. Наступну Міжнародну стандартну класифікацію освіти (МСКО 2011) було прийнято в 2011 році і зміст її базувалася на попередній МСКО 1997 [357]. «Зв'язки з громадськістю» у відповідно до МСКО 2011 належать до групи «3 Соціальні науки, бізнес та право» та до галузі знань «34 Бізнес та управління» разом із роздрібною торгівлею, маркетингом, збутом, нерухомістю; фінансами, банківською та страховою справою, аналізом капіталовкладень; бухгалтерською справою, аудитом, бухгалтерським обліком; менеджментом, управлінням державними органами, управлінням недержавними органами, управлінням кадрами; секретарською та канцелярською роботою» [357, с. 74].

У 2013 році МСКО 2011 було змінено на нову класифікацію та було представлено як «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013) [359]. Класифікації наукових галузей та галузей освіти залишилися частиною тієї ж системи класифікації, що була й МСКО 2011.

Найважливішими принциповими відмінностями між цими двома міжнародними стандартними класифікаціями освіти є поділ розширеної групи «3 Соціальні науки, бізнес та право» на дві наукові галузі: 03 «Соціальні науки, журналістика та інформація» та 04 «Бізнес, управління і право» [358, с. 15].

Спробою узгодити вимоги Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) з Міжнародною стандартною класифікацією освіти було прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [170]. Зміст цього документу, на відміну від усіх попередніх вітчизняних документів про переліки напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, найбільше відповідає Міжнародній стандартній класифікації освіти. Тим не менше, зміст Постанови Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в тогочасних ЗВО України не повністю відповідає змісту «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки» (МСКО 2013) [248]. У цьому питанні слід звернути увагу на існуючий досвід підготовки майбутніх фахівців з PR Великобританії.

Як зазначалося вище, у частині ЗВО Великобританії професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснюється з акцентом на економічний аспект і часто в поєднанні з економічними видами діяльності. Наприклад, таке ми можемо констатувати у Кінгстонському університеті («Marketing with Public Relations BA», «Public Relations and Corporate Communications MA») та Університеті Хаддерсфілда («Marketing with Public Relations BA»). В іншій частині ЗВО Великобританії професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю здійснюється з акцентом на соціальні комунікації, або стратегічний PR. Наприклад, така підготовка провадиться у Міському університеті Лідса на базі бізнес школи цього університету (Public Relations and Strategic Communication MA), в Університеті Стерлінгу («Strategic Communication & Public Relations (Joint Degree) MSc», «Strategic Public Relations & Communication Management MSc», «Strategic Public Relations MSc»).

Отже, враховуючи міжнародний досвід з професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у зарубіжних ЗВО та сучасні тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України можливо виділити на теперішньому етапі такі особливості розвитку вітчизняної професійної підготовки майбутніх PR-фахівців та сформулювати рекомендації до них.

Перша особливість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю полягає в тому, що професія PR-фахівця знаходиться в рамках професій «людина-людина» (за Е. Клімовим) [111]. Тому фахівцю із зв'язків з громадськістю у власній професійній діяльності для визначення спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння між різними соціальними групами в суспільстві слід намагатися встановити двостороннє спілкування, спираючись на моделі PR-діяльності, які були розроблені всесвітньовідомим науковцем Дж. Грюнігом.

Друга особливість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю полягає в тому, PR-фахівець має бути всебічно освіченою, гармонійно розвиненою особистістю, обов'язково володіти знаннями із інших видів діяльності. Тому, спираючись на міжнародний досвід у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, при створенні навчальних планів для цієї спеціальності у ЗВО України обов'язково слід використовувати «Колесо PR-освіти» за С. Блеком.

Третя особливість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю полягає в тому, що професія PR-фахівця є визнаною в світі та в Україні. Тому для забезпечення достатньо високої якості професійної підготовки таких фахівців у ЗВО України необхідно використовувати міжнародний досвід із створення професійних й освітніх стандартів та напрацювань в сфері етики PR-діяльності для професії фахівця із зв'язків з громадськістю.

Четверта особливість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю полягає в тому, що професія PR-фахівця є молодого і такою, що динамічно розвивається. Тому у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України слід використовувати сучасні

педагогічні технології. Також особливу увагу слід приділити медіа-освіті у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, адже медіа-освіта постає для них не лише необхідною складовою навчальної діяльності, а й запорукою їхньої ефективної професійної діяльності в майбутньому.

П'ята особливість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю полягає в тому, що для удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський та світовий освітній простір слід використовувати накопичений зарубіжний досвід в сфері професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО. А саме: впровадження інноваційної форми освіти – навчання-сендвіч (Sandwich); використання технології навчання – он-лайн навчальні програми у ЗВО (особливо для магістерських програм); запровадження організації навчального процесу з отриманням диплому з подвійним ступенем (Joint Degree); організація навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн.

Узагальнивши здобутки сучасної зарубіжної теорії та практики професійної підготовки PR-фахівців, для формулювання рекомендацій про вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, можемо виокремити такі основні положення:

- теоретичним підґрунтям, в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України, щодо двостороннього спілкування в діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю є за Дж. Грюнігом та Т. Хантом чотири моделі PR-діяльності: 1) «пропаганда», «паблісіті» або «маніпуляція»; 2) «інформування»; 3) «двостороння асиметрична комунікація»; 4) «двостороння симетрична комунікація»; особливу увагу слід приділяти використанню останніх двох моделей у професійній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю задля максимального досягнення взаєморозуміння між різними соціальними групами [251, с.44];
- науково-методологічною основою для професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України є затверджене IPRA «Колесо

PR-освіти», де сформульовано систему необхідних знань, умінь і навичок та компетентностей, якими має володіти майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю;

- для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО України слід спиратися на інноваційні форми освіти та інноваційні технології навчання, які розроблені та використовуються у зарубіжних ЗВО; до інноваційних форм освіти належить навчання-сендвіч (Sandwich), до інноваційних технологій навчання – дистанційне навчання, он-лайн курси, кейс-технологія, дебати;
- поглиблення ролі та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО України, де медіаосвіта виступає не лише як частина освітнього процесу у фаховій підготовці піарівців напочатку, а згодом постає засобом в царині їхньої майбутньої професійної діяльності;
- реалізація міжнародної практики, щодо отримання студентом подвійного диплому (Joint Degree) після виконання відповідного навчального плану, є актуальним питанням для професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України [251, с.44];
- імплементація основних положень Болонської Декларації в деяких зарубіжних університетах процес професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю відбувається на базі двох європейських ЗВО різних країн, що дає можливість випускникам отримувати спільну ступінь магістра цих двох університетів [251, с.44];
- розробка, прийняття та впровадження освітніх стандартів на національному рівні є одним із напрямів забезпечення якості вищої освіти [238]; використання зарубіжного досвіду із формування освітніх стандартів для професійної підготовки майбутніх фахівців із PR має стати підґрунтям для створення вітчизняного освітнього стандарту з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю; при створенні вітчизняного освітнього стандарту слід спиратися на кодекси професіональної поведінки та хартії щодо етичних принципів PR-

діяльності, які мають знати і використовувати в своїй професійній діяльності майбутні фахівці із зв'язків з громадськістю.

- урегулювання вітчизняних нормативно-правових актів, які стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) в частині підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти.

Зазначені вище положення, щодо формулювання рекомендацій із вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України із використанням зарубіжного досвіду професійної підготовки цих фахівців, доцільно представити із застосуванням тотожних критеріїв (законодавчого; змістового, інституційного), які використовувалися нами до виокремлення тенденцій становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Законодавчим підґрунтям для створення вітчизняного освітнього стандарту з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю є зарубіжний досвід із формування освітніх стандартів для професійної підготовки майбутніх фахівців із PR, кодекси професіональної поведінки та хартії щодо етичних принципів PR-діяльності. Необхідним є використання Міжнародної стандартної класифікації освіти для подальшого урегулювання вітчизняних нормативно-правових актів, які стосуються професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) в частині підготовки бакалаврів і магістрів відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти.

Змістовою основою для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України є: наповнення змісту освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України відповідно до затвердженого IPRA «Колеса PR-освіти» (де сформульовано систему необхідних знань, умінь і навичок та компетентностей, якими має володіти майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю); використання симетричної двобічної комунікації з використанням чотирьох моделей PR-

діяльності за Дж. Грюнігом та Т. Хантом; отримання студентом подвійного диплому (Joint Degree); вдосконалення професійної підготовки має відбуватися з використанням форми освіти (навчання-сендвіч (Sandwich), використання інноваційних технологій навчання (дистанційне навчання, он-лайн курси, кейс-технологія, дебати) та поглиблення ролі та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО України, як засобу їхньої майбутньої професійної діяльності.

Інституційним зрушенням має виступати здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на базі двох європейських ЗВО різних країн, що дає можливість випускникам отримувати спільну ступінь магістра цих двох університетів.

Підвищити якість професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України можливо за умови комплексного використання усіх зазначених вище рекомендацій із використання зарубіжного досвіду професійної підготовки цих фахівців.

Отже, спираючись на напрацьований міжнародний досвід з професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю та у відповідності до сучасних тенденції розвитку професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у ЗВО України сформульовано та узагальнено рекомендації щодо подальшого вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський та світовий освітній простори.

Висновки до розділу 3

Актуалізація зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю щодо його імплементації у вітчизняну практику професійної підготовки таких фахівців є однією з сучасних тенденцій розвитку PR-освіти. Адже, з одного боку – зв'язки з громадськістю в Україні зовсім молода сфера професійної діяльності, професійна підготовка PR-фахівців українських ЗВО на державному рівні розпочалася лише з 2006 року і потребує задоволення

актуальної потреби суспільства в якісній професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю, а з іншого боку – Україна прагне ввійти до світового та Європейського освітнього просторів.

У процесі обґрунтування напрямів використання досвіду США та Великобританії (країн-лідерів з професійної підготовки PR-фахівців) щодо модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України було визначено: що фахівцю із зв'язків з громадськістю у власній професійній діяльності, для визначення спільних інтересів та досягнення взаєморозуміння між різними соціальними групами в суспільстві, слід намагатися встановити двостороннє спілкування, спираючись на моделі PR-діяльності, які були розроблені всесвітньовідомими науковцями Дж. Грюнігом та Т.Хантом; при наповненні освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України обов'язково слід використовувати «Колесо PR-освіти» за С. Блеком; для забезпечення високої якості професійної підготовки PR-фахівців у вітчизняних ЗВО необхідно використовувати міжнародний досвід із створення професійних й освітніх стандартів та напрацювань в сфері етики PR-діяльності для професії фахівця із зв'язків з громадськістю; необхідно створювати он-лайн навчальні програми у ЗВО (особливо для магістерських програм); в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський та світовий освітній простір слід впровадити форму організації освітнього процесу – навчання-сендвіч (Sandwich) та запровадити організацію навчального процесу з отриманням диплому з подвійним ступенем (Joint Degree), організувати навчання на базі двох європейських ЗВО різних країн.

Осмислення існуючих здобутків в сфері професійної підготовки PR-фахівців у зарубіжних ЗВО та поєднання з сучасними тенденціями розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України уможливило виділити особливості розвитку вітчизняної професійної підготовки майбутніх PR-фахівців на сучасному етапі.

Результати аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки PR-фахівців були покладені в основу формулювання рекомендацій подальшого вдосконалення

професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в ЗВО України та сприянню процесу входження вітчизняної PR-освіти до світового та Європейського освітнього просторів. Рекомендації із вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО із використанням зарубіжного досвіду професійної підготовки цих фахівців представлено із застосуванням тотожних критеріїв (законодавчого; змістового, інституційного), які використовувалися до виокремлення тенденцій становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні.

Основні положення розділу викладено автором у наукових публікаціях: [238], [239], [240], [241], [244], [245], [246], [248], [249], [251] [252], [253], [254], [256], [257], [259], [260].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Розкрито сутність базових понять дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у в Україні (друга половина XX століття – початок XXI століття) та проаналізовано стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Уперше сформульовано визначення поняття «фахівець із зв'язків з громадськістю» та «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» в педагогічному науковому дискурсі.

2. Проаналізовано чинники становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.): соціально-економічний чинник, суспільно-політичний, соціально-педагогічний та культурологічний. Визначені чинники уможливили виокремити низку об'єктивних передумов становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.), а саме: історичних, політичних, економічних, культурних, психологічних, педагогічних.

3. Визначено етапи та основні тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.): В основу поділу на ці етапи покладено зміни у організаційно-інституційному розвитку цієї професійної підготовки фахівців в галузі PR.

Охарактеризовано кожен із основних етапів становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина XX – початок XXI ст.) На кожному з цих етапів визначено особливості та основні тенденції професійної підготовки майбутніх фахівців зв'язків з громадськістю в Україні:

I етап – попередній (друга половина XX ст. – 1993 р.), особливостями цього етапу були: відсутність підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю на

державному рівні, викладання лише загальноосвітніх дисциплін, які забезпечували реалізацію функції зв'язків з громадськістю на практиці. Намітилася тенденція до появи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

II етап – підготовчий (1993 – 2006 рр.), охарактеризований тим, що на державному рівні не відбувалася підготовка фахівців із зв'язків з громадськістю, але функціонували окремі курси, сертифіковані програми. У розвитку PR-освіти з'явилася нова тенденція процесу становлення і розвитку професійної освіти фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні на державному рівні - поява ОКР «Бакалавр».

III етап – початковий (2006 – 2010 рр.), до особливостей якого було віднесено те, що на державному рівні розпочато професійну підготовку майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «бакалавр» у тогочасних ЗВО України. Однією з тенденцій цього етапу постає необхідність професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю не лише на ОКР «Бакалавр», але й на ОКР «Спеціаліст», ОКР «Магістр».

IV етап – основний (2010 – 2014 рр.), ознаками цього етапу виступають: початок професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за ОКР «спеціаліст» на державному рівні та початок цієї підготовки за ОКР «магістр» у тогочасних ЗВО України. Основною тенденцією IV етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України постала необхідність наближення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України до вимог Європейського освітнього простору та усунення професійної підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Спеціаліст». Тобто професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України мала відбуватися лише за ОКР «Бакалавр» та ОКР «Магістр». Спільною тенденцією III етапу та IV етапу становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у тогочасних ЗВО України із розбудовою такого соціального інституту, як зв'язки з громадськістю, було збільшення потреби суспільства у фахівцях, які б здійснювали ефективну PR-діяльність. Цю нагальну

потребу у фахівцях із зв'язків з громадськістю зреалізовували тогочасні вітчизняні ЗВО.

V етап – новий (2014 р. до 2017р.), до рис цього етапу було віднесено те, що на державному рівні, з імплементацією Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) та у відповідності до Міжнародної стандартної класифікації освіти, професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю повинна проводитися лише за такими ступенями вищої освіти «бакалавр», «магістр». На цьому етапі основною тенденцією професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України постало задоволення актуальної потреби суспільства в професійній підготовці майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю із використанням зарубіжного досвіду у вітчизняних ЗВО.

4. Проаналізовано зарубіжний досвід з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Зазначено шляхи модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні з використання цього досвіду в практичній площині, а саме: наповнення змісту навчальних дисциплін із професійної підготовки (модель PR-освіти за С. Блеком), реалізація чотирьох моделей PR-діяльності (Дж. Грюнігом та Т. Хантом.), використанням інноваційних технологій навчання та поглибленням ролі та значення медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО України, підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю на базі двох європейських ЗВО різних країн.

5. Сформульовано рекомендації з урахуванням міжнародного досвіду щодо подальшого удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ЗВО в контексті інтеграції вітчизняної вищої освіти у європейський та світовий освітній простір та визначено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ЗВО України на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешина И. В. Паблик Рилейшнз для менеджеров и маркетеров. Москва : Гном Пресс, 1997. 255 с.
2. Артюшина М. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в галузі економіки. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. Вип. 17. С. 77-84.
3. Арнольд Н. Тринадцатый нож в спину российской рекламе и public relations Москва : Топ медиа, 1997. 224 с.
4. Аспирантура или постдипломное обучение в Великобритании: в помощь аспирантам. URL: <http://dis.finansy.ru/info/009gbasp.htm> (дата звернення: 18.07.2017).
5. Бащук А. І. Зв'язки з громадськістю: підходи до розуміння терміна. *Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник* за ред. В. В. Різуна ; КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. Т. 35. Квітень червень С. 153 158.
6. Бебик В. М. Інформаційно комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві : психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.
7. Берегова О. М. Сучасні комунікації в культурі України : Навчальний посібник. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. 178 с.
8. Березенко В. В. «Public relations» в сучасному науковому дискурсі: підходи до визначення. *Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник* / за ред. В. В. Різуна. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2013. Т. 50. Січ. берез. С. 228 - 233.
9. Березенко В. В. PR в Україні: наукове осмислення феномену : монографія. Київ : Академія української преси : Центр вільної преси, 2013. 360 с.
10. Березенко В. В. Другий етап розвитку наукового знання про паблік рилейшнз в Україні (1997 2001 рр.) *Поліграфія і видавнича справа*. 2014. № 4. С. 39 43.
11. Березенко В. В. Історичний аспект розвитку наукового знання про PR *Інформаційне суспільство*. 2014. Вип. 20. С. 92 95.

12. Березенко В. В. Перший етап активізації розвитку наукового знання про паблік рилейшнз в Україні (1991 1996 рр.). *Поліграфія і видавнича справа*. 2014. № 3 (67) С. 68 72.
13. Березенко В. В. Проблематика наукових досліджень феномена PR (2007 2012 рр.). *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2014. № 3. С. 108 111.
14. Березенко В. В. Проблеми вдосконалення професійної підготовки за фахом «зв'язки з громадськістю» в Україні. *Інформаційне суспільство*. 2013. Вип. 17. С. 31 35.
15. Березенко В. В. Теоретичні та науково практичні розробки в сфері паблік рилейшнз (2002 2006 рр.). *Наукові записки Української академії друкарства*. 2014. № 4. С. 140 145.
16. Березенко В. Генезис і предметна галузь науки про зв'язки з громадськістю В. Березенко *Діалог*. 2012. Вип. 15. С. 83 92.
17. Беляков О. О. Масова комунікація та екологічна політика. Київ, 2001. 149 с.
18. Білоус В. С. Зв'язки з громадськістю (паблік рилейшнз) в економічній діяльності : Навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 275 с.
19. Богуш Д. Український PR словник. Київ : Самміт книга, 2011. 64 с.
20. Бодуан Ж. П. Управление имиджем компании : паблік рилейшнз : предмет и мастерство. Москва : Имидж Контакт ; ИНФРА М, 2001. 232 с.
21. Бойко О. Д. Суспільно політичні трансформації в Україні (квітень 1985 серпень 1991 рр.): історико політологічний аналіз: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д ра політ. наук.: 23.00.02. Київ: Ін т політ. і етнонац. дослідж. НАН України, 2003. 44 с.
22. Бойко С. Т. Медіакомпетентність як складова комунікативної компетентності психолога Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві : монографія / за ред. В. В. Андрієвської. Київ ; Кіровоград : Імекс ЛТД, 2014. С. 207 – 221.
23. Бондар В. І. Дидактика : Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Либідь, 2005. 264 с.

24. Буари Ф. Паблик Рилейшнз или стратегия доверия. Москва : Инфра М : Имидж Контакт, 2001. 178 с.
25. Василенко А. Б. ПИАР крупных российских корпораций. Москва : ГУ ВШЭ, 2001. 304 с.
26. Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации. Актуальные проблемы теории коммуникации. Санкт Петербург : СПбГПУ, 2004. С. 4–11.
27. Векслер А. Ф. PR для российского бизнеса. Москва : Вершина, 2006. 232 с.
28. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
29. Вербицька Г. Міжнародний імідж України: проблеми та шляхи реформування *Український інформаційний простір* / голов. ред. М. С. Тимошик. Чис. 1. Київ : КНУКІМ, 2013. С. 4–9.
30. Верховна Рада Української РСР. Перше скликання. Позачергова сесія. [Бюлетень № 1. Засідання 24 серпня 1991 року]. Київ, 1991. 103 с.
31. Верховна Рада Української РСР. Перше скликання. Позачергова сесія. [Бюлетень № 2. Засідання 24 серпня 1991 року]. Київ, 1991. 81 с.
32. Відомість про результати Всеукраїнського референдуму, 1 грудня 1991 року Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. Ф. 1. Оп. 28. Спр. 144. Арк. 6.; Повідомлення Центральної виборчої комісії Голос України. Київ, 1991. 6 грудня. С. 1.
33. Вітвицька С. С. Компаративний аналіз моделей ступеневої педагогічної освіти західноєвропейських країн, США та України Професійно педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: монографія ; за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2006. С. 69 – 100.
34. Владимиров В. М. Журналістика, особа, суспільство: проблема розуміння : монографія В. М. Владимиров. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2003. 220 с.
35. Воевутко Н. Ю. Професійна підготовка вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти». Київ, 2013. 21 с.

36. Воєвутко Н. Ефективність державної політики республіки Кіпр щодо впровадження ІКТ освіти Н. Воєвутко Педагогічна компаративістика 2015 : якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали Всеукраїнського науково практичного семінару, м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 247 249.
37. Вступна кампанія 2008 (Архів) «Галузі знань і напрями підготовки» 0303 Журналістика та інформація / Інформаційна система «Конкурс». URL: <http://www.vstup.info/i2008b0303.html> (дата звернення: 21.07.2017).
38. Вступна кампанія 2010 (Архів) «Галузі знань і напрями підготовки» 0303 Журналістика та інформація / Інформаційна система «Конкурс». URL: <http://www.vstup.info/2010/i2010b0303.html> (дата звернення: 21.07.2017).
39. Вступна кампанія 2011 (Архів) «Галузі знань і напрями підготовки» 0303 Журналістика та інформація / Інформаційна система «Конкурс». URL: <http://www.vstup.info/2011/i2011b0303.html> (дата звернення: 21.07.2017).
40. Вступна кампанія 2012 ОКР «бакалавр»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2012/i2012okr1b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
41. Вступна кампанія 2012 ОКР «магістр»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2012/i2012okr2b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
42. Вступна кампанія 2012 ОКР «спеціаліст»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2012/i2012okr3b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
43. Вступна кампанія 2013 » ОКР «бакалавр»: галузі знань » Журналістика та інформація / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2013/i2013okr1b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).

44. Вступна кампанія 2013 ОКР «магістр»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2013/i2013okr2b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
45. Вступна кампанія 2013 ОКР «спеціаліст»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2013/i2013okr3b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
46. Вступна кампанія 2014 ОКР «магістр»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2014/i2014okr2b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
47. Вступна кампанія 2014 ОКР «спеціаліст»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2014/i2014okr3b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 21.07.2017).
48. Вступна кампанія 2015: Галузь знань «Журналістика та інформація» (0303), напрям підготовки «Реклама та зв'язки з громадськістю», код напрямку підготовки 6.030302 / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2015/i2015okr1b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html#okr (дата звернення: 22.07.2017).
49. Вступна кампанія 2015: Галузь знань «Журналістика та інформація» (0303), напрям підготовки «Зв'язки з громадськістю», код напрямку підготовки 7.03030202 / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2015/i2015okr3b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html#okr (дата звернення: 22.07.2017).
50. Вступна кампанія 2015: Галузь знань «Журналістика та інформація» (0303), напрям підготовки «Зв'язки з громадськістю», код напрямку підготовки 8.03030202 / Інформаційна система «Конкурс». URL:

<http://www.vstup.info/2015/i2015okr2b38aa3d8342734ee698079b6f911e9ad1.html#okr> (дата звернення: 22.07.2017).

51. Высшая школа: основные постановления, приказы и инструкции / под ред. Л. И. Карпова, В. А. Северцева. Москва : Советская наука, 1957. 665 с.

52. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

53. Горпинич О. В. Еволюція процедур ліцензування та акредитації спеціальностей. Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування : збірник тез доповідей науково методичної конференції, 15 16 березня 2012 р. Київ, 2012. С. 37–42.

54. Государственные требования к минимуму содержания и уровню подготовки выпускника по специальности «022000 связи с общественностью» / Российское Образование: федеральный портал. : URL: http://www.edu.ru/db/portal/spe/gos_old/022000.htm (дата звернення: 05.05.2017).

55. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования. Специальность 350400. Связи с общественностью. Квалификация Специалист по связям с общественностью / Российское Образование: федеральный портал. : URL: <http://www.dit.ie/studyatdit/postgraduate/taughtprogrammes/allcourses/dt549publicrelationsma.html> (дата звернення: 05.05.2017).

56. Губерська Л. Р. Основні етапи розвитку нормативно правового регулювання адміністративно процедурної діяльності у сфері вищої освіти в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1. С. 261 268.

57. «2017-го систему вищої освіти очікують чотири ключові зміни», директор департаменту вищої освіти МОН Олег Шаров / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України : URL: [http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2017/01/16/%C2%AB2017 go sistemu vishhoi osviti ochikuyut chotiri klyuchovi zmini%C2%BB, %E2%80%93 direktor departamentu/](http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2017/01/16/%C2%AB2017%20go%20sistemu%20vishhoi%20osviti%20ochikuyut%20chotiri%20klyuchovi%20zmini%C2%BB,%E2%80%93%20direktor%20departamentu/) (дата звернення: 14.12.2017).

58. Державне підприємство «Інфоресурс». URL: <http://www.inforesurs.gov.ua/> (дата звернення 30.12.2016) .
59. Державний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003 95 від 1 січня 1991 р. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_9o/pg_izwaoe/index.htm (дата звернення: 27.02.2016).
60. Джефкінс Ф. Паблік рилейшнз : Учебное пособие для вузов. Москва : ЮНИТИ ДАНА, 2003. 416 с.
61. Димпф ван дер Лаан. Европейские стандарты PR: возведение мостов через Европу. URL: http://pr news.su/publicat/n1/1_5.htm (дата звернення: 05.08.2017).
62. Дідух О. О. Загальна характеристика дебатів у контексті розробки методики навчання майбутніх викладачів англійської мови ведення дебатів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 119. С. 55 – 58.
63. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників від 29 грудня 2004 р. URL: <http://www.uazakon.com/big/text15/pg1.htm> (дата звернення: 08.05.2017).
64. Емельянов С. М. Теория и практика связей с общественностью. Вводный курс. Санкт Петербург : Питер, 2005. 240 с.
65. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
66. Європейські комунікації : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2007. 535 с.
67. Жарова О. Правові засади функціонування вищого навчального закладу в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2016. Вип. 19. С. 49 – 52.
68. Журналістика в піарі та піар у журналістиці / Упоряд. В. Ф. Іванов, О. С. Дудко. Київ : Грамота, 2010. 288 с.
69. Закон Союза Советских Социалистических Республик «Об утверждении основ законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании». Народное образование в СССР : общеобразовательная школа :

сборник документов 1917 – 1973 г.г. / Сост.: А. А. Абакумов, Н. П. Кузин, Ф. И. Пузырев, Л. Ф. Литвинов. Москва : Педагогика, 1974. 558 с.

70. Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про кооперацію в СРСР» від 26 травня 1988 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/Z888998.html (дата звернення: 20.05.2017).

71. Закон СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації» від 12 червня 1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1552400_90 (дата звернення: 20.05.2017).

72. Закон ССРСР «Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о народном образовании» (в ред. Закона ССРСР от 27.11.1985 Ведомости ВС ССРСР, 1985, № 48). Народное образование в ССРСР: сборник нормативных актов. Москва : Юридическая литература, 1987. С. 26 – 52.

73. Закон України «Про вищу освіту» (2002). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2984_14 (дата звернення: 21.05.2017).

74. Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/155618/print1382948206521198> (дата звернення: 21.08.2020).

75. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2343_12 (дата звернення: 27.04.2015).

76. Закон України «Про власність» від 7 лютого 1991 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697_12 (дата звернення: 27.06.2017).

77. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально виховного процесу» від 6 липня 2010 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2442_17 (дата звернення: 18.06.2017).

78. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1286_12 (дата звернення: 25.09.2015).

79. Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576_12 (дата звернення: 13.03.2014).
80. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 квітня 2004 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629_15 (дата звернення: 26.04.2015).
81. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236/96_%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 23.06.2016).
82. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657_12 (дата звернення: 23.06.2016).
83. Закон України «Про наукову і науково технічну діяльність» від 13 грудня 1991 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1977_12 (дата звернення: 23.06.2017).
84. Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2132_12 (дата звернення: 23.06.2017).
85. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10 квітня 1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2269_12 (дата звернення: 23.06.2017).
86. Закон України «Про освіту» 23 травня 1991 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060_12 (дата звернення: 23.07.2017).
87. Закон України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/698_12 (дата звернення: 23.06.2017).
88. Закон України «Про професійно технічну освіту» від 10 лютого 1998 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/103/98_%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 23.06.2017).
89. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні з вищої освіти в Європейському регіоні» від 3 грудня 1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1273_14 (дата звернення: 23.05.2017).

90. Заскалета С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2015. 40 с.
91. Заскалета С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців в країнах Європейського Союзу. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 1.38, т. 2. С. 12 – 15.
92. Заячук Ю. Структурні реформи та реформи освітнього менеджменту в рамках сучасного європейського простору вищої освіти. Педагогічна компаративістика 2015 : якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали Всеукраїнського науково практичного семінару, м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 65 – 68.
93. Зверинцев А. Б. Коммуникационный менеджмент : рабочая книга менеджера PR. Санкт Петербург : Изд во Буковского, 1995. 267 с.
94. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно целевая основа компетентностного подхода в образовании. Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
95. Зінченко А. Г. Еволюція і розвиток PR : теоретичні та методологічні основи. URL: http://www.ukr_socium.org.ua/Arhiv/Stati/5_6.%202005/164_168.pdf (дата звернення: 24.06.2016).
96. Зязюн І. А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2011. Вип. 1 (33). С. 22 – 27.
97. Иванова К. А. Копирайтинг : секреты составления рекламных PR текстов. Санкт Петербург : Питер, 2007. 157 с.
98. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь справочник. Харьков : Городская типография, 2009. 392 с.
99. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/369/> (дата звернення: 24.03.2016).

100. Інноваційні педагогічні технології: теорія та практика використання у вищій школі / наук. ред. В. П. Коцур; уклад. О. І. Шафран. Переяслав Хмельницький : С. В. Капрук, 2008. 285 с.
101. Інтегративно особистісний підхід у психологічній науці та практиці / за ред. Г. О. Балла. Київ ; Кіровоград: Імекс ЛТД, 2012. 206 с.
102. Кара Мурза С. Г. Советская цивилизация. От Великой Победы до наших дней. Москва : Эксмо Пресс, 2002. Кн. 2. 768 с.
103. Катвалюк А. Л. Социальные технологии. Тернополь : Економічна думка, 2001. 284 с.
104. Кацуба М. О. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. Т. 1 2. С. 136 – 145.
105. Квалификационный справочник должностей руководителей, специалистов и других служащих от 21 августа 1998 года № 37. URL: <http://docs.cntd.ru/document/58839553> (дата звернення 22.01.2017).
106. Квіт С. Масові комунікації : підручник. Київ : Києво Могілянська академія, 2008. 208 с.
107. Кампанія 2014 ОКР «бакалавр»: галузі знань «Журналістика та інформація» / Інформаційна система «Конкурс». URL: http://www.vstup.info/2014/i2014okr1b38aa3d83_4273_4ee6_9807_9b6f911e9ad1.html (дата звернення: 24.03.2016).
108. Кияк Б.с PR стосунки з громадськістю : Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Київ, 2009. 285 с.
109. Класифікатор професій ДК 003:2005. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN1919Z.html (дата звернення: 24.01.2017).
110. Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN57776.html (дата звернення: 24.01.2017).
111. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : Учебное пособие для студентов вузов. Москва : Академия, 2004. 304 с.

112. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті : Навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 298 с.
113. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
114. Конецкая В. П. Социология коммуникации: Учебник. Москва: Международный университет бизнеса и управления, 1997. 304 с.
115. Конституція України від 28 червня 1996 р. Офіційне видання Верховної Ради України. Київ : Верховна Рада України, 1996. 77 с.
116. Концепція впровадження медіа освіти в Україні Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. URL: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm (дата звернення: 27.12.2017).
117. Концепція Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007 – 2010 роки. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=8200546> (дата звернення: 29.06.2016).
118. Коржова Т. В. Професійна підготовка фахівців зі зв'язків з громадськістю у закладах вищої освіти України. : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальни комунікацій. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/korzhova_diser.pdf (дата звернення: (01.11.2019).
119. Королько В. Г. Зв'язки з громадськістю : наукові основи, методика, практика. Київ : Києво Могилянська академія, 2009. 831 с.
120. Королько В. Г. Основы паблик рилейшнз. Москва : Рефл бук ; Киев : Ваклер, 2001. 528 с.
121. Королько В. Г. Паблик рилейшнз: проблемы образования (международный опыт и украинские реалии). *Социология: теория, методы, маркетинг*. 2004. № 2. С. 169 – 184.
122. Королько В. Світовий досвід та українські «новації» в підготовці фахівців зі зв'язків із громадськістю. Актуальні питання реформування комунікацій органів

- влади України з громадськістю: доповіді міжнародної конференції / ред. В. Г. Королько. Current issues of reforming communications between the government and the public in Ukraine: report of the international conference / ed. by V. H. Korolko. Київ, 2016. Р. 10 – 18. «Книга переверт».
123. Короткий політологічний словник / ред. С. Г. Рябов, З. І. Тимошенко. Київ : РОВО «Укрвузполіграф», 1991. 95 с.
124. Косенко В. Реклама двигун торгівлі. *Монтаж+технологія*. 2004. № 2. С. 70 – 73.
125. Костенко Н. В. Масова комунікація. Соціологія: Навчальний посібник / за ред. С. О. Макеєва. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1999. С. 153 – 181.
126. Коханов Е. Ф. PR и журналистика: общее и различное. *Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Филология. Журналистика*. 2 (2006). С. 181 – 184.
127. Коханов Е. Ф. Теоретические и методологические основы PR деятельности : (социологический аспект) : монография. Москва : РИП холдинг, 2004. 201 с.
128. Кривонос А. Д. Опыт анализа истории европейского PR. Петербургская школа PR: от теории к практике : сб. ст. Санкт Петербург : Роза мира, 2003. Вып. 1. С. 47 – 62.
129. Кристопчук Т. Є. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня доктора педагогічних наук : спец. 13.00.04 «теорія і методика професійної освіти». Київ, 2014. 40 с.
130. Кужелева-Саган И. П. Актуальность философской верификации феномена публик рилейшнз (PR). *Вестник Томского государственного университета*. Томск, 2005. № 286. С. 84 – 89.
131. Кузнецов М. А. Практическая психология PR и журналистики : как позволить другим делать по вашему : Учебно практическое пособие. Москва : РИП холдинг, 2003. 147 с.

132. Куліш А. Практика PR по-українському : щоденні поради PR початківцям. Київ : АДЕФ Україна, 2005. 336 с.
133. Киричок А. Теорія та практика створення сучасної моделі освіти у галузі PR : монографія. Київ: «Політехніка», 2017. 236 с.
134. Курбан А. PR аудит комплексная система оценки репутации. *PP-менеджер*. 2006. № 6. С. 48 – 53.
135. Курбан А. Методика оценки социальных корпоративных показателей. *PP-менеджер*. 2007. № 12. С. 22 – 31.
136. Курбан О. В. Базові основи аналізу соціальних комунікацій. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 4. С.48 – 50.
137. Курбан О. В. Діагностика та моделювання PR процесів : монографія. Київ : Українська конфедерація журналістів, 2012. 160 с.
138. Курбан О. В. Соціальні комунікації в роботах українських дослідників. *Інформаційне суспільство*. 2010. Вип. 11. С.58 – 62.
139. Курбан О. В. Специфіка та особливості підготовки PR фахівців для сучасного профільного ринку. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ, 2014. Вип. 4. С. 32 – 35.
140. Курейко В. PR аудит: как объективно оценить эффективность PR деятельности предприятия. *Управленческий консультант : настольная книга руководителя*. Киев, 2005. С. 311 – 316.
141. Кушерець В. І. Національно культурний розвиток: основні аспекти і деякі результати дослідження. *Філософська і соціологічна думка*. 1989. № 10. С. 24 – 28.
142. Лебедева Т. Ю. Паблік рилейшнз: корпоративная и политическая режиссура : модели, система ценностей, каналы СМК. Москва : Изд-во МГУ, 1999. 350 с.
143. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Изд-во политической литературы, 1977. 303 с.
144. Лещенко М. Зарубіжні педагогічні підходи до наукових досліджень інтернет мережі. *Педагогічна компаративістика 2015: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст: матеріали Всеукраїнського науково практичного семінару*, м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 253 – 255.

145. Лещенко М. Педагогічна майстерність учителя в альтернативних формах навчання: дорога до дитячих сердець. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*, 2005. № 24. С. 12– 17.
146. Лещенко М. Розвиток інформаційно комунікаційних і медіа компетентностей учителів у міжнародному педагогічному просторі. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2013. Т. 38, № 6. С. 13 – 28.
147. Лозинський П. І. Воєнно політичне співробітництво країн СНД на шляху пошуків гарантування національної безпеки (1991–1992 рр.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 634 : Держава та армія. С. 119 – 125.
148. Локшина О. Освітні стандарти у рецепціях зарубіжних учених. Педагогічна компаративістика 2015: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали Всеукраїнського науково практичного семінару м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 127 – 128.
149. Локшина О. І. Порівняльна педагогіка в українському вимірі розвитку світової компаративістики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 36 – 46.
150. Локшина О. Тенденція як категорія порівняльної педагогіки. *Порівняльно педагогічні студії*. 2011. № 2 (8). С. 5 – 14.
151. Лузан П. Г. Теорія і методика формування навчально пізнавальної активності студентів : монографія. Київ : Національний аграрний університет, 2004. 272 с.
152. Лузік Е. В. Особливості створення серії підручників в умовах ступеневої системи вищої освіти. *Вища освіта України*. 2007. № 1. С. 123.
153. Лукашевич М. П. Соціологія. Загальний курс: підручник. Київ : Каравела, 2004. 456 с.
154. Майборода С. В. Державне управління вищою освітою в Україні: структура, функції, тенденції розвитку (1917 – 1959 рр.): Автореф. дис... д ра наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ : Укр. акад. держ. упр. при Президентові України, 2002. 36 с.
155. Максименко С. Д. Загальна психологія : Навчальний посібник. Київ : МАУП, 2000. 256 с.

156. Максименко С. Д. Психологія учіння людини : генетико-моделюючий підхід : монографія. Київ : Слово, 2013. 592 с.
157. Мандель Б. Р. PR: методы работы со средствами массовой информации : Учебное пособие. Москва : Вузовский учебник : ИНФРА М, 2010. 203 с.
158. Масова комунікація : Підручник / А. З. Москаленко, Л. В. Губерський, В. Ф. Іванов, В. А. Вергун. Київ : Либідь, 1997. 216 с.
159. Матвієнко О. В. Стратегії розвитку середньої освіти в країнах Європейського Союзу : монографія. Київ : Ленвіт, 2005. 381 с.
160. Медіаосвіта та медіаграмотність: Підручник ред. / Упоряд. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за наук. ред.. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
161. Моисеев В. А. Паблик рилейшнз : теория и практика. Киев : Вира Р, 1999. 374 с.
162. Мойсеев В. А. Паблик рілейшнз : Навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2007. 224 с.
163. Москалец В. Скандальний PR в шоу бизнесе : теория и практика. Киев : Альтерпрес, 2011. 235 с.
164. Муравський О. Молодіжний рух в Україні на зламі 80 х – 90 х років ХХ ст.: політологічний аспект. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : збірник наукових праць*. Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. Вип. 18. С. 139 – 144.
165. Мусиенко Д. В. Постмодерністські ідеї в соціології. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2002. № 543. С. 52 – 57.
166. Наказ Міністерства освіти й науки України № 943 від 16 жовтня 2009 р. «Про затвердження в вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS11661.html (дата звернення: 24.06.2016).

167. Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25 квітня 2013 року «Положення про дистанційне навчання». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703> 13 (дата звернення: 24.10.2017).
168. Наказ Міністерства освіти і науки України № 514 від 11 червня 2008 року «Про забезпечення функціонування інформаційної системи «Конкурс»». URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/515/ (дата звернення: 09.01.2016).
169. Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 року N 49 «Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS1998.html (дата звернення: 14.02.2016).
170. Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 листопада 2015 року № 1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1460> 15 (дата звернення: 21.10.2017).
171. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12 жовтня 2011 за № 1179 «Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України в 2012 році». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1221> 11 (дата звернення: 21.03.2017).
172. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 28 березня 2011 за № 291 «Про запровадження у 2011 році у вищих навчальних закладах експерименту «Електронний вступ 2011»». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0491> 11 (дата звернення: 24.06.2017).
173. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2004 р. № 336 «Про затвердження Випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» : довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників». URL: <http://www.uazakon.com/big/text15/pg1.htm> (дата звернення: 24.06.2017).

174. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР : статистичний збірник. Київ : Статистика, 1973. 315 с.
175. «Національна доктрина розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 05.07.2017).
176. Невзлин Л. Б. «Паблик рилейшнз» кому это нужно? : Основы учебного курса. Москва : Экономика, 1993. 222 с.
177. Недопитанський М. Імідж країни це дуже серйозно. *Віче*. 2002. № 2 (119). С. 28 – 30.
178. Нечаева Е. А. Зарождение и развитие PR в зарубежном социуме. *Вестник гуманитарного факультета Ивановского государственного химико технологического университета*. Иваново, 2009. Вып. 4. С. 172 – 180.
179. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція. Професіна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Черкаси : Вибір, 2000. 322 с.
180. Ніколаєнко С. М. Законодавча база управління навчальними закладами. Київ : НУБіП України, 2015. 225 с.
181. Нуржинська А. Професійна підготовка майбутніх фахівців зі зв'язків з громадськістю в умовах дистанційної форми навчання : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25232/> (дата звернення: (11.08.2019)).
182. Ольшевский А. С. Антикризисный PR и консалтинг. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 426 с.
183. Освітологія: витоки наукового напрямку / В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа [та ін.] ; за ред. В. О. Огнев'юка. Київ : Едельвейс, 2012. 336 с.
184. Освітологія: Фахова підготовка : Навчально-методичний посібник / за ред. В. О. Огнев'юка. Київ: Едельвейс, 2014. 612 с.
185. Осипова Е. А. Аксиологические основания теории связей с общественностью в условиях глобализации: автореф. дисс. на соискание ученой степени д ра филос. наук : 09.00.11. Москва : Российский государственный социальный университет, 2011. 32 с.

186. Осипова Е. А. Социально философский анализ современных подходов к определению связей с общественностью. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-filosofskiy-analiz-sovremennyh-podhodov-k-opredeleniyu-svyazey-s-obschestvennostyu> (дата звернення: 24.06.2015).
187. Основи критичного мислення : Навчальний посібник для учнів старших класів загальноосвітньої школи / О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатіна, І. М. Сущенко. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2010. 216 с.
188. Паблик рилейшнз. Теория и практика : Учебное пособие : С. М. Катлип, М. Скотт. Москва : Вильямс, 2008. 624 с.
189. PR в органах державної влади та місцевого самоврядування : монографія / за ред. В. М. Бебика, С. В. Куніцина. Київ : Сімферополь, 2003. 238 с.
190. PR сегодня : новые подходы, исследования, международная практика / ред. А. П. Ситников, М. П. Бочаров, В. А. Лисов. Москва : ИМИДЖ Контакт : ИНФРА М, 2002. 491 с.
191. Плюсина Л. К. Основы PR: Учебно-методический комплекс по специальности 030602 «Связи с общественностью». Новосибирск : НГУЭУ, 2008. 48 с.
192. Подшивалкина В. И. Социальные технологии: проблемы методологии и практики. Кишинев : Центральная типография, 1997. 352 с.
193. Пометун О. І. Права людини : Навчальний посібник. Київ : Літера, 2008. 192 с.
194. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
195. Постанова Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 24.06.2017).
196. Постанова Кабінету Міністрів України № 787 від 27 серпня 2010 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо кваліфікаційними рівнями спеціаліста і

магістра». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/787_2010_%D0%BF#Find. (дата звернення: 21.06.2016).

197. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 1996 р. № 200 «Про ліцензування, атестацію та акредитацію навчальних закладів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228_94_%D0%BF (дата звернення: 21.06.2016).

198. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 р. № 325 «Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій». URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/325_94_%D0%BF (дата звернення: 21.06.2016).

199. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65 «Про затвердження Положення про освітньо кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65_98_%D0%BF (дата звернення: 24.06.2016).

200. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 839 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/839_2007_%D0%BF (дата звернення: 24.06.2016).

201. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. № 507 «Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо кваліфікаційними рівнями». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/507_97_%D0%BF (дата звернення: 24.06.2016).

202. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896_93_%D0%BF (дата звернення: 21.06.2016).

203. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 1994 р. № 228 «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально виховних закладів». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228_94_%D0%BF (дата звернення: 24.06.2016).

204. Постанови Кабінету Міністрів України № 752 від 13 липня 2011 року «Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти». URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/752_2011_%D0%BF (дата звернення: 21.06.2016).
205. Постанови Кабінету Міністрів України №1719 від 13 грудня 2006 року «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо кваліфікаційним рівнем бакалавра». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1719_2006_%D0%BF (дата звернення: 21.06.2016).
206. Постанови Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2003 р. № 1609 «Про затвердження Державної програми забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003 2006 роки». URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1609_2003_%D0%BF%20 (дата звернення: 04.07.2017).
207. Постановление Министерства образования Республики Беларусь от 2 июня 2009 г. № 36 «Об утверждении и введении в действие Общегосударственного классификатора Республики Беларусь ОКРБ 011 2009» «Специальности и квалификации»». URL: http://www.edu.gov.by/page_22431 (дата звернення: 21.08.2016).
208. Постановление Министерство труда и социального развития Российской Федерации от 28 июля 2003 года № 59 «О внесении дополнений в Классификационный справочник должностей руководителей, специалистов и других служащих». URL: <http://docs.cntd.ru/document/901870941> (дата звернення: 21.08.2016).
209. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Новый инструмент политики. Москва : Алгоритм, 2015. 256 с.
210. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : Навчальний посібник. Київ : Знання, 2004. 373 с.
211. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз для професіоналов. Москва : REEL book : Ваклер, 2005 640 с.
212. Почепцов Г. Г. Стратегический анализ. Київ : Дзвін, 2004. 333 с.

213. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Киев : Ваклер ; Москва : Рефл бук, 2001. 656 с.
214. Приказ Минвуза СССР от 05 сентября 1975 г. № 831 «Об утверждении Перечня действующих специальностей и специализаций высших учебных заведений СССР». URL: <http://ipravo.info/sssrl/act56/838.htm> (дата звернення: 21.08.2016).
215. Приказ Минвуза СССР от 17 ноября 1987 г. № 790 «Об утверждении Перечня специальностей высших учебных заведений СССР». URL: <http://www.kaznachey.com/doc/aUH5472GPI0/> (дата звернення: 21.08.2016).
216. Примак Т. О. PR для менеджерів і маркетологів : Навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 201 с.
217. Примак Т. О. Паблік рилейшнз у бізнесі : Підручник. Київ : КНЕУ, 2010. 303 с.
218. Приходькіна Н. О. Компетенція, компетентність, медіакомпетентність: аналіз термінології. *Вісник післядипломної освіти*. 2017. №5 (34). С. 80-88.
219. Прокопенко І. Ф. Трансформація вищої освіти в Україні в контексті глобалізаційних процесів. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка*. 2010. Вип. 10. С. 5 – 10.
220. Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в країні : тези ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР. Київ : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1958. 38 с.
221. Про проголошення незалежності України : [Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991 року № 1427 XII] Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
222. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/pr_viddil/1312/1390288033/1414672797/ (дата звернення: 21.07.2016).

223. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. URL: http://old.mon.gov.ua/ua/pr_viddil/1312/1390288033/1415795124/ (дата звернення: 11.05.2018).
224. Пуховська Л. Особливості порівняльних досліджень у сфері професійної освіти і навчання в Європі. Педагогічна компаративістика 2015 : якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару, м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 210 – 213.
225. Райхман И. Практика медиа-измерений : аудит, отчетность, оценка эффективности PR. Москва : Альпина Паблишер, 2013. 430 с.
226. Реклама та PR у масово інформаційному просторі : монографія / за заг. ред. О. В. Александрова. Одеса : Астропринт, 2009. 397 с.
227. Різун В. В. Теорія масової комунікації : Підручник для студентів галузі «Журналістика та інформація». Київ : Просвіта, 2008. 260 с.
228. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. URL: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf (дата звернення: 15.04.2017).
229. Рішення колегії Міністерства освіти й науки України № 3/1 4 «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство» від 27 лютого 2004 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS2139.html (дата звернення: 21.08.2017).
230. Розвиток освіти в Україні, 1992 – 1993 роки: доповідь на 44-й сесії Міжнародної конференції з питань освіти (жовтень, 1994 р.) / Упоряд. К. Е. Жолковський, К. М. Левківський. Київ, 1994. 118 с.
231. Ромат Е. Реклама в системе маркетинга : Учебное пособие. Харьков : Студцентр НВФ, 1995. 229 с.
232. Ромат Є. В. Словник основних рекламних і маркетингових термінів. Київ ; Харків : Студцентр, 2003. 54 с.

233. Ротовский А. А. Системный PR. Днепропетровск : Баланс Бизнес Букс, 2006. 251 с.
234. Рябец И. В. Особенности профессиональной подготовки будущих специалистов по связям с общественностью в Украине (вторая половина XX – начало XXI века. «Be smart!»: the theses of international scientific-practical congress of teachers and psychologists [«The generation of scientific ideas»], the 17 – 18th of February, Geneva (Switzerland). Geneva, 2015. V. 1. P. 148– 152.
235. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью в современных вузах Украины. *Гуманитарные науки и образование*. Саранск, 2015. № 4. С.48 – 51.
236. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью как педагогическая проблема (на примере вузов Украины). *«Весці БДПУ»: Научно-методический журнал. Педагогіка. Психологія. Філологія*. 2016. № 4 (90). С. 21 – 25. URL: :<http://elib.bspu.by/handle/doc/19426> (дата звернення: 28.12.2019).
237. Рябець І. В. «Визначення термінів «фахівець із зв'язків з громадськістю» та «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» у вітчизняному науковому педагогічному просторі. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал* 2020. Вип. 24 Т. 2 С. 109–114.
238. Рябець І. В. Взаємозв'язок системи стандартів вищої освіти за спеціальністю та професійного стандарту з підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю (на рівні компетентностей і компетенцій). Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 19 березня 2015 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. Київ : НАУ. 2015. С. 77 – 78.
239. Рябець І. В. Взаємозв'язок суб'єктності із етичними засадами у професійній діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю «The unity of science»: international scientific periodical journal. Vienna, 2015. November. P. 52 55.
240. Рябець І. В. Використання кейс-технології в процесі підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Актуальні питання теорії та

практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали II-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції, 24 – 25 квітня 2014 р., м. Хмельницький, Хмельницький національний університет. Хмельницький : ХНУ. 2014. С. 115 – 117.

241. Рябець І. В. Використання педагогічної технології «дебати» у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 21 – 22 квітня 2015 р., м. Хмельницький, Хмельницький національний університет. Хмельницький : 2015. С. 121 – 123.

242. Рябець І. В. До питання взаємозв'язку соціальні комунікації та PR. Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, Одеса, 24 – 25 берез. 2016 р., Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2016. С. 405 – 408.

243. Рябець І. В. Етапи становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за роки незалежності України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота.* 2014. Вип. 30. С. 150 – 152.

244. Рябець І. В. Інформаційна компетентність майбутніх науково–педагогічних працівників : методичний посібник. Київ : Інтерсервіс, 2013. Ч. 1. С. 103 – 113.

245. Рябець І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України. Актуальні проблеми вищої професійної освіти: матеріали II Міжнародної Науково-практичної конференції, 20 березня 2014 р., м. Київ, Національний авіаційний університет. Київ : НАУ, 2014. С. 128 – 129.

246. Рябець І. В. Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю : методичний посібник. Київ : Інтерсервіс, 2015. Ч. 2. С. 59 – 66.

247. Рябець І. В. Комунікативний аспект інформаційної діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Інформаційна освіта та професійно-

комунікативні технології XXI століття: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції, 11 – 13 вересня 2014 р., м. Одеса, Одеський національний політехнічний університет. Одеса, 2014. С. 236 – 239.

248. Рябець І. В. Навчальні плани з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю : протиріччя між змістом та викликами часу. «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» : програма і матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції, 26 лютого 2016 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2016. С. 64 – 65.

249. Рябець І. В. Науково-теоретичний аналіз категорій «суб'єктність» та «суб'єктність майбутнього фахівця». *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* 2014. Додаток 1 до Вип. 27 Т. VIII (41). С. 317 – 322.

250. Рябець І. В. Нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*, 2014. Вип. 8. «Проблеми емпіричних досліджень у психології». С. 317 – 322.

251. Рябець І. В. Дидактичні суперечності у процесі професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у вітчизняних ЗВО. «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» : програма і матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції, 21 лютого 2020 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2020. С. 43–45.

252. Рябець І. В. Особливості проектування завдань для самостійної роботи майбутнім фахівцям із зв'язків з громадськістю. Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 10 – 11 квітня 2014 р., м. Донецьк, Донецький національний університет. Донецьк : Азов, 2014. С. 171 – 173.

253. Рябець І. В. Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки у ВНЗ України : методичний посібник. Київ : ДІРЕКТ ЛАЙН, 2017. Ч. 3. С. 21 – 28.

254. Рябець І. В. Особливості спілкування у навчанні : методичний посібник. Київ : Інтерсервіс, 2013. Ч. 1. С. 20 – 27.
255. Рябець І. В. Передумови створення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент* : зб. наук. пр. 2014. Вип. 15. С. 168 – 177.
256. Рябець І. В. Проблема «суб'єкта» і «суб'єктності» майбутнього фахівця (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Дод. 1 до вип. 29, т. III. С. 251 – 256.
257. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю: зарубіжний досвід. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2014. Т. 4 (12). С. 204 – 210.
258. Рябець І. В. Тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. *Polish journal of science*. 2020. № 31, vol. 3. P. 42-46.
259. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ВНЗ : реалії та виклики часу. «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» : програма і матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, 16 лютого 2018 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2018. С. 43 – 45.
260. Рябець І. В. Суперечність між американською та британською освітніми парадигмами професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю. «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» : програма і матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 20 лютого 2015 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2015. С. 27 – 29.
261. Рябець І. В. Суперечність у змісті освітніх нормативно-правових актів в питанні професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у сучасних ВНЗ Українию «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» :

- програма і матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції, 17 лютого 2017 р., м. Київ, Товариство конфліктологів України. Київ, 2017. С. 4.
262. Рябець І. В. Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю як актуальна педагогічна проблема. Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 16 вересня. 2016 р., Ужгородський національний університет. Ужгород, 2016. С. 166 – 167.
263. Самое главное в PR. Санкт Петербург : Питер, 2004. 560 с.
264. Сбруєва А. Педагогічна компаративістика в університеті: досвід розвитку наукової школи та методичного забезпечення навчального предмета. Педагогічна компаративістика 2015 : якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали Всеукраїнського науково практичного семінару, м. Київ, 11 червня 2015 р. Київ : Педагогічна думка, 2015. С. 19 – 21.
265. Сбруєва А. А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2008. № 37. С. 38 – 42.
266. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : Учебное пособие. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.
267. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249629697 (дата звернення 18.02.2017). .
268. Сидорская И. В. Подготовка PR-специалистов в Республике Беларусь. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/36698> (дата звернення: 29.12.2017).
269. Синяева И. М. Паблик рилейшнз в коммерческой деятельности : Учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под ред. Г. А. Васильева. Москва : ЮНИТИ, 1998. 286 с.
270. Синяева И. М. Сфера PR в маркетинге : Учебное пособие. Москва : ЮНИТИ ДАНА, 2007. 383 с.

271. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : Підручник для студентів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю традиційної та дистанційної форм навчання. Київ : Міленіум, 2005. 520 с.
272. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Нариси з історії педагогічної думки : Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.
273. Сисоєва С. Порівняльна педагогіка в контексті розвитку освітології. *Освітологія, Oświatologia*. 2014. Вип. 3. С. 17 – 23.
274. Сисоєва С. О., Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наукове видання. Київ ; Маріуполь, 2010. 299 с.
275. Система вищої освіти в Англії. Центр Європейської Освіти. URL: http://old.osvita.eu/services/vishcha_osvita_v_angliy/sistema_vishchoy_osvitu_v_angliy/ (дата звернення: 01.02.2017).
276. Слісаренко І. Ю. Паблік рилейшнз у системі комунікації та управління : Навчальний посібник. Київ : МАУП, 2001. 104 с.
277. Соглашение о создании Содружества Независимых Государств. *Дипломатический вестник*. 1992. № 1. С. 4-6.
278. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : Учебное пособие. Санкт-Петербург : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.
279. Соколова І. Феномен полікультурності в неперервній професійній освіті: соціокультурний і педагогічний контексти. Проблеми полікультурності у неперервній професійній освіті: наукове видання / за ред. К. В. Балабанова, С. О. Сисоєвої, І. В. Соколової. Маріуполь : Маріупольський держ. ун-т. ; Ноулідж (Донецьке відділення), 2011. 164 с.
280. Соколян М. Внутрішній комунікаційний аудит. Діагноз: людський чинник. *Києво-Могиланська бізнес студія*. 2004. № 9. С. 15 – 20.
281. Специальности Института журналистики Белорусского государственного университета. URL: http://www.journ.bsu.by/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=73 (дата звернення: 05.06.2016).
282. Стратегія і тактика комунікацій із громадськістю : Методичний посібник. / за ред. В. Г. Королька. Київ, 2003. 213 с.

283. Сурмин Ю. П. Теория социальных технологий : Учебное пособие. Київ : МАУП, 2004. 608 с.
284. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення? : Посібник для вчителів. Тернопіль : Астон, 2006. 128 с.
285. Теорія і методика професійної освіти : Навчальний посібник / за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2012. 390 с.
286. Тихомирова Є. Б. Зв'язки з громадськістю : Навчальний посібник. Київ : НМЦВО, 2001. 560 с.
287. Тодорова О. В. PR в цифровую еру : искусство коммуникаций. Киев : Huss, 2012. 231 с.
288. Трунов А. А. Технологии «публик рилейшнз» в трансформирующейся цивилизации модерна : опыт философско культурологического исследования. Санкт-Петербург : Алетейя, 2007. 261 с.
289. Тульчинский Г. Л. PR-фирмы : технология и эффективность. Санкт-Петербург : Алетейя, 2001. 392 с.
290. Тітаренко І. Педагогічні умови формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців з реклами і зв'язків з громадськістю : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук. URL: http://ipood.com.ua/data/avtoreferaty_i_dysertatsii/2018/avtoref_TITARENKO_pas.pdf (дата звернення: 04.09.2019).
291. Указ Президента України № 244/2008 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20 березня 2008 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/244/2008> (дата звернення: 04.06.2017).
292. Указ Президента України № 244/2008 «Про забезпечення подальшого розвитку вищої освіти в Україні» від 25 вересня 2008 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/857/2008> (дата звернення: 04.06.2017).
293. Указ Президента України № 451/95 «Про Положення про національний заклад (установу) України» від 16 червня 1995 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/451/95> (дата звернення: 04.06.2017).

294. Указ Президента України № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 01.03.2015).
295. Указ Президента України № 344 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 04.05.2017).
296. Указ Президента України № 580/2015 «Про Стратегію національно патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 – 2020 роки». URL: http://www.president.gov.ua/documents/5802015_19494 (дата звернення: 04.06.2017).
297. Фунтікова О. О. Педагогіка вищої школи: Словник-довідник. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2007. 407 с.
298. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего образования по направлению подготовки 42.03.01 «Реклама и связи с общественностью» (уровень бакалавриата). URL: <http://fgosvo.ru/news/5/1909> (дата звернення: 05.02.2017).
299. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего образования. Уровень высшего образования магистратура. Направление подготовки 42.04.01 «Реклама и связи с общественностью». URL: <http://fgosvo.ru/news/4/1195> (дата звернення: 05.02.2017).
300. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки 031600 реклама и связи с общественностью (квалификация (степень) «бакалавр»). URL: <http://www.zakonprost.ru/content/base/part/684908> (дата звернення: 05.02.2017).
301. Федеральный государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению подготовки 031600 реклама и связи с общественностью (квалификация (степень) «магистр»). URL: <http://www.zakonprost.ru/content/base/part/669995> (дата звернення: 05.02.2017).
302. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. Ин-та, 2010. 64 с.

303. Філософія освіти : Навчальний посібник / за заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
304. Функціонування та умови використання ІС «Конкурс». URL: <http://www.vstup.info/copyright2014.html> (дата звернення: 09.02.2016).
305. Хамалинская Е. И. Связи с общественностью как социальный институт: основные этапы развития. *Вестник Волжского университета им. В. Н. Татищева*. Тольятти : Изд во Волжского университета им. В. Н. Татищева, 2006. С. 90 – 101.
306. Холод О. М. Соціальні комунікації як поняття в науковій галузі. *Психолінгвістика*. 2013. №. 12. С. 286 – 293.
307. Хоружа Л. Л. Етичні основи реалізації завдань неперервної освіти людини. Сучасна початкова освіта: вектори розвитку : збірник наукових праць / за заг. ред. Коваль Л. В. Бердянськ : БДПУ, 2012. С. 288 – 294.
308. Хоружая Л. Л. Ценностные ориентации будущего профессионала. Профессиональное образование: проблемы и достижения : материалы IV Всероссийской с международным участием научно-практической конференции (11-13 ноября 2014 г.). С. 144 – 147.
309. Хроники современной Украины. Киев: Основные ценности, 2001. Т. 1 : (1993 – 1994). 172 с.
310. Чилингир Е. Ю. Российский пиар как гипертекст: исторические и социокультурные аспекты : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата культурологии. Москва, 2001. 24 с.
311. Чумиков А. Н. PR в Интернете : Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0. Москва : Альпина, 2010. 130 с.
312. Чумиков А. Н. Связи с общественностью : теория и практика : Учебное пособие. Москва : Дело, 2006. 552 с,
313. Чумиков А. Связи с общественностью : Учебное пособие. Москва : Дело, 2001. 296 с.
314. Шарков Ф. И. Паблик рилейшинз (связи с общественностью): Учебное пособие для вузов. Москва : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2007. 304 с.

315. Шаян Л. П. PRo Суспільні комунікації. Київ : Група Компаній «Динаміка», 2008. 174 с.
316. Шишкина М. А. Паблік рилейшнз в системе социального управления. Санкт-Петербург : С.ПбГУ, 1999. 442 с.
317. Шишкина М. А. Паблік рилейшнз в системе социального управления. Санкт-Петербург : Паллада медиа; Русич, 2002. 444 с.
318. Шнайдер А. Навчання через дебати : різноманіття поглядів. Київ : БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. 320 с.
319. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 3 – 8.
320. Ягупов В. В. Методи діагностування інформаційно аналітичної компетентності керівників професійних навчальних закладів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. Т. 2. С. 217– 226.
321. Ягупов В. В. Педагогіка : Навчальний посібник. Київ : Либідь, 2003. 559 с.
322. Яковлев И. П. Паблік Рилейшнз в организациях. Санкт-Петербург : Петрополис, 1995. 148 с.
323. Яцко Н. Б. PR та маніпуляції : практичний словник. Київ : Вадим Карпенко, 2013. 471 с.
324. A Model for Public Relations Education for Professional Practice. IPRA Education and Research Committee with the IPRA International Commission on Public Relations Education International Public Relations Association. Gold Paper. 1982. №4 (January). P. 3 – 12.
325. Avenarius H. Public Relations : die Grundform der gesellschaftlichen Kommunikation. Darmstadt, 1996. 356 p.
326. Bazalgette C. L'Education aux medias dans le monde: nouvelles orientations. Paris ; London : BFI, CLEMI, UNESCO, 1992. 120 p.
327. Bernays Edward L. Crystallizing Public Opinion. URL: [http://sttpml.org/wp-content/uploads/2014/06/5369599 Crystallizing Public Opinion Edward Bernays.pdf](http://sttpml.org/wp-content/uploads/2014/06/5369599-Crystallizing-Public-Opinion-Edward-Bernays.pdf) (дата звернення: 17.01.2015).

328. Bernays Edward. Public Relations. Norman: University of Oklahoma Press, 1952. 158 p.
329. Black S. Public Relations Education Recommendations and Standards. International Public Relations Association. Gold Paper. 1990. № 7 (September). P. 3 – 15.
330. Black S. The Essentials of Public Relations. London, 1993. 524 p.
331. Black S. Introduction to Public Relations. London : Modino Press Ltd., 1989. 240 p.
332. Claxton Nancy E. Using deliberative techniques in the English as a foreign language classroom: a manual for teachers of advanced level students. New York, NY : IDEA, 2008. P. 1– 180.
333. Code d’Athènes Deutscher Rat für Public Relations. URL: <http://drpr online.de/wp content/uploads/2013/09/CodeDAthene.pdf> (дата звернення 23.01.2017).
334. Code of Brussels. URL: https://www.ipra.org/static/media/uploads/pdfs/ipra_code_of_brussels.pdf (дата звернення 23.01.2017).
335. Code de Lisbonne Deutscher Rat für Public Relations. URL: <http://drpr online.de/kodizes/pr kodizes/code de lisbonne/?lang=en> (дата звернення: 03.02.2016).
336. Code of Venice Deutscher Rat für Public Relations. URL: <http://drpr online.de/kodizes/pr kodizes/code of venice/> (дата звернення 23.01.2017).
337. Collins Cobuild English Dictionary / ed. J. Sinclair. London : Harper Collins Publishers. 1997. 1951 p.
338. Commission on Public Relations Education Sets Standards for Public Relations Master’s Degree Education. URL: <http://www.commpred.org/news/news112112.php> (дата звернення 18.12.2016).
339. Courses of University of Stirling. URL: <http://www.stir.ac.uk/courses/> (дата звернення: 03.02.2016).
340. Cutlip S. M. Effective Public Relations / ed. N. J. : Englewood Cliffs, 1994. 248 p.
341. Doty D. I. Publicity and Public Relations. Barron’s business library, 1990. 229 p.

342. Encyclopedia of media and communication / ed. by Marcel Danesi. Toronto : University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2013. 738 p.
343. Essentials of Public Relations / ed. by Dennis L. Wilcox, Phillip H. Ault, Warren K. Agee, Glen T. Cameron. NY, London : Longman, 2001. 470 p.
344. Excellence in public relations and communication management / ed. by James E. Grunig with David M. Dozier. New York ; London : Routledge, 2008. XIV. 666 p.
345. Fraser P. Seitel. The Practice of Public Relations. New Jersey : Prentice Hall, Upper Saddle River, 1998. 556 p.
346. Freeley A. Argumentation and Debate : Critical Thinking for Reasoned Decision Making. Boston : Wadsworth Cengage Learning, 2009. 532 p.
347. Grunig J. E. Managing Public Relations. New York, N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, 1984. 550 p.
348. Grunig J. E. Models of PR and Communication. Excellence in Public Relations and Communication Management / ed. by J. Grunig. Hillsdale. № 3: Erlbaum, 1992. P. 285 – 326.
349. Haig M. E. PR : the essential guide to public relations on the Internet. London : Kogan Page, 2001. 166 p.
350. Harlow Rex F. Building a Public Relations. Definition Public Relations. *Review*, 1976, Winter, Vol. 2. № 4. 1976. PP. 34 42.
351. Henslowe Ph. Public Relations: a Practical Guide to the Basics. London : Kogan Page Publishers, 2003. 152 p.
352. The Higher Education Opportunity Act (Public Law 110 – 315) (HEOA). URL: www2.ed.gov/policy/highered/leg/hea08/index.html (дата звернення: 05.09.2016).
353. ICCO Stockholm Charta Deutscher Rat für Public Relations. URL: http://drpronline.de/kodizes/pr_kodizes/icco_stockholm_charta/ (дата звернення: 01.02.2016).
354. Industry standarts PR Week. URL: http://www.prweek.com/article/94863/industry_standards_selling_benefits_standards_procedure_move_three_international_pr_associations_endorse_set_industry_wide_standards_laudable_unless (дата звернення: 05.03.2016).
355. International Encyclopedia of Education : in 8 vol. / ed. P. Peterson, E. Baker, B. McGaw. [Oxford] : Elsevier, Academic Press, 2010. 6957 с.

356. ISCED 1997: International Standard Classification of Education. URL: http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/isced97_en.pdf (дата звернення: 05.03.2016).
357. ISCED 2011: International Standard Classification of Education. URL: http://www.uis.unesco.org/education/documents/isced_2011_en.pdf (дата звернення: 05.03.2016).
358. ISCED: fields of education and training 2013 (ISCED F 2013): International Standard Classification of Education 2013. URL: http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/isced_fields_of_education_training_2013.pdf (дата звернення: 05.03.2016).
359. ISCED F 2013: International Standard Classification of Education 2013 Detailed field descriptions. URL: http://www.uis.unesco.org/documents/isced_f_detailed_field_descriptions_en.pdf (дата звернення: 05.03.2016).
360. Jowett G. S. Propaganda and Persuasion. URL: <http://people.ucalgary.ca/~rseiler/jowett.htm> (дата звернення: 17.03.2016).
361. L'Etang Jacquie. Critical Perspective in Public Relations. London : International Thomson Business Press, 1996. 180 p.
362. Longman dictionary of contemporary English /ed. D. Summers. Tenth edition. Harlow : Longman, 2007. 1949 p.
363. Longman Dictionary of Contemporary English / ed. S. Bullon. Pearson : Longman, 2006. 1949 p.
364. Longman Exams Dictionary / ed. S. Bullon. Pearson : Longman, 2006. 1833 p.
365. Marconi J. Public Relations: the Complete Guide. South Western, 2004. 386 p.
366. Marketing with Public Relations BA(Hons) 2017 – 18 of University of Huddersfield. URL: http://www.hud.ac.uk/courses/full_time/undergraduate/marketing_with_public_relations_ba_hons/ (дата звернення: 05.12.2018).
367. Marketing, PR & Journalism: courses of University of Leeds Beckett University. URL: https://courses.leedsbeckett.ac.uk/marketing_pr_and_journalism_courses (дата звернення: 01.04.2016).

368. Marlow E. Electronic Public Relations. Belmont :Wadsworth Publishing Company, 1996. 217 p.
369. Master of Arts in Public Relations from the Dublin Institute of Technology. URL: <http://www.dit.ie/studyatdit/postgraduate/taughtprogrammes/allcourses/dt549publicrelationsma.html> (дата звернення: 05.03.2016).
370. Master of Public Relations program information of The University of Southern California. URL: <http://annenbergl.usc.edu/journalism/publicrelationsma/admissions/curriculum> (дата звернення: 05.03.2016).
371. Master of Public Relations program information of Kingston University London. URL: <http://www.kingston.ac.uk/postgraduatecourse/prcorporatecommunicationsma/> (дата звернення: 11.03.2016).
372. Masterman L. Teaching the Media. London : Comedia Publishing Group, 1985. 341 p.
373. Media and Public Relations MA of Brunel University London. URL: <http://www.brunel.ac.uk/study/postgraduate/MediaandPublicRelationsMA> (дата звернення: 05.03.2016).
374. Mencher M. Basic media writing. Melbourne; Oxford : WCB Brown & Benchmark, Cop. 1993. XVII, 457 p.
375. Newsom D. This is PR: the Realities of Public Relations. Wadsworth Publishing Company, 1993. P. 615.
376. Oxford Dictionary of Current English / ed. C. Soanes. Oxford : Oxford University Press, 2006. 1081 p.
377. Oxford Wordpower Dictionary / ed. S. Wehmeier. Oxford : Oxford University Press, 1996. 746 p.
378. PRSA. Higher education programs online directory. URL: http://prsa.vendorguides.com/profile/vendorlisting?what=&where=&custom_fields=all (дата звернення: 17.03.2016).
379. Public Relations and Corporate Communications Masters (MA): Learning support of Kingston University London. URL: <http://www.kingston.ac.uk/postgraduatecourse/prcorporatecommunicationsma/learning-support.html> (дата звернення: 18.03.2016).

380. Public Relations Research Library Institute for Public Relations. URL: <http://www.instituteforpr.org/research/> (дата звернення: 18.03.2016).
381. RCG Code of Consultancy Public Relations Institute of Australia. URL: <http://www.pria.com.au/membercentre/cid/171/t/membercentre> (дата звернення: 05.01.2017).
382. Recommendation. Media Education Council of Europe. URL: <http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA00/EREC1466.htm/> (дата звернення: 17.05.2017).
383. Richardson N. Develop Your PR Skills. London : Kogan Page Publishers, 2010. 176 p.
384. Schick S. Interne Unternehmenskommunikation : Strategien entwickeln, Strukturen schaffen, Prozesse steuern. Schäffer Poeschel, 2014. 240 p.
385. Scott S. Perceptions of Students' Learning Critical Thinking through Debate in a Technology Classroom : a Case Study. *The Journal of Technology Studies*. Vol. XXXIV, Number 1, Spring 2008. P. 39 – 44.
386. Slipchuk V. A substantiation of the development stages of the occupational training of pharmaceutical industry professionals in Ukraine in the 20th to early 21st centuries. *The advanced science journal*. United states, 2015. Iss. 02. Vol. 2015. P. 54 – 57.
387. Sneider A. The Code of Debater : Introduction to Policy Debating. New York : International Debate Education Association, 2008. 206 p.
388. Sriramesh K. The Global Public Relations : handbook : theory, research, and practice. Routledge, 2009. 992 p.
389. Standards for a Master's Degree in Public Relations: Educating for Complexity. the Commission on Public Relations Education URL http://prsa.vendorguides.com/profile/vendorlisting?what=&where=&custom_fields=al (дата звернення: 05.03.2016).
390. Strategic Communication & Public Relations (Joint Degree) MSc of University of Stirling. :URL: http://www.stir.ac.uk/postgraduate/programme/information/prospectus/film_studies/strategic_communication_and_public_relations/pfu/#modules (дата звернення 21.02.2017) .

391. Strategic Public Relations (Online): Postgraduate Certificate, Postgraduate Diploma, MSc of University of Stirling. URL: http://www.stir.ac.uk/postgraduate/programme_information/prospectus/film_studies/strategic_public_relations/ (дата звернення: 06.03.2017).
392. «The IPRA Code of Conduct» IPRA international public relations association. URL: https://www.ipra.org/member_services/code_of_conduct/ (дата звернення: 23.01.2017).
393. The Deatabase Book : a Must Have Guide for Successful Debate. New York, NY : IDEA, 2009. P. 1 – 238.
394. The Report of the Commission on Public Relations Education 2006. URL: <http://www.commpred.org./theprofessionalbond/index.php> (дата звернення: 05.04.2017).
395. The University of Southern California. URL: <http://www.usc.edu>. (дата звернення: 05.03.2017).
396. The Institute for Public Relations (IPR). URL: <http://www.instituteforpr.org/about/> (дата звернення: 24.03.2017).
397. Time to Reinvent the Wheel for PR Education Institute for Public Relations. URL: http://www.instituteforpr.org/time_reinvent_wheel_pr_education/ (дата звернення: 24.03.2017).
398. Watson T. Evaluating public relations : a guide to planning, research and measurement. London : Kogan Page, 2014. 208 p.
399. Worldwide Fees of Top PR Firms With Major U.S. Operations. URL: http://www.odwyerpr.com/pr_firm_rankings/independents.htm. (дата звернення: 05.01.2017).

ДОДАТОК А
Основні функціональні обов'язки фахівців з паблік рілейшнз за
В. Корольком [120]

Сфера діяльності	Функціональні обов'язки в цій сфері
Планування	Консультувати керівництво із загальних питань стратегічного розвитку організації, процедур та акцій реалізації комунікативної стратегії, а також щодо шляхів інформування груп внутрішньої та зовнішньої громадськості про політику керівництва організації
Управління	Уміти управляти підрозділом паблік рілейшнз і інтерпретувати управлінські рішення вищого керівництва для внутрішньої громадськості організації, брати участь у пов'язаній з цим діяльності, координувати активність усіх підрозділів, що мають зовнішні зв'язки, накопичувати інформацію про організацію, розробляти єдину комунікативну програму підприємства, складати та розподіляти бюджет, передбачений на паблік рілейшнз
Реклама	Уміти виконувати роботу із вивчення громадської думки, відносин і очікувань громадськості; уміти готувати методичні та інформаційні матеріали для акціонерів, лобістів та т. і.
Аналітична робота	Досліджувати тенденції, можливі наслідки конфліктів та непорозумінь, запобігати їм шляхом сприяння розвитку взаємоповаги та соціальної відповідальності сторін

Продовження додатку А

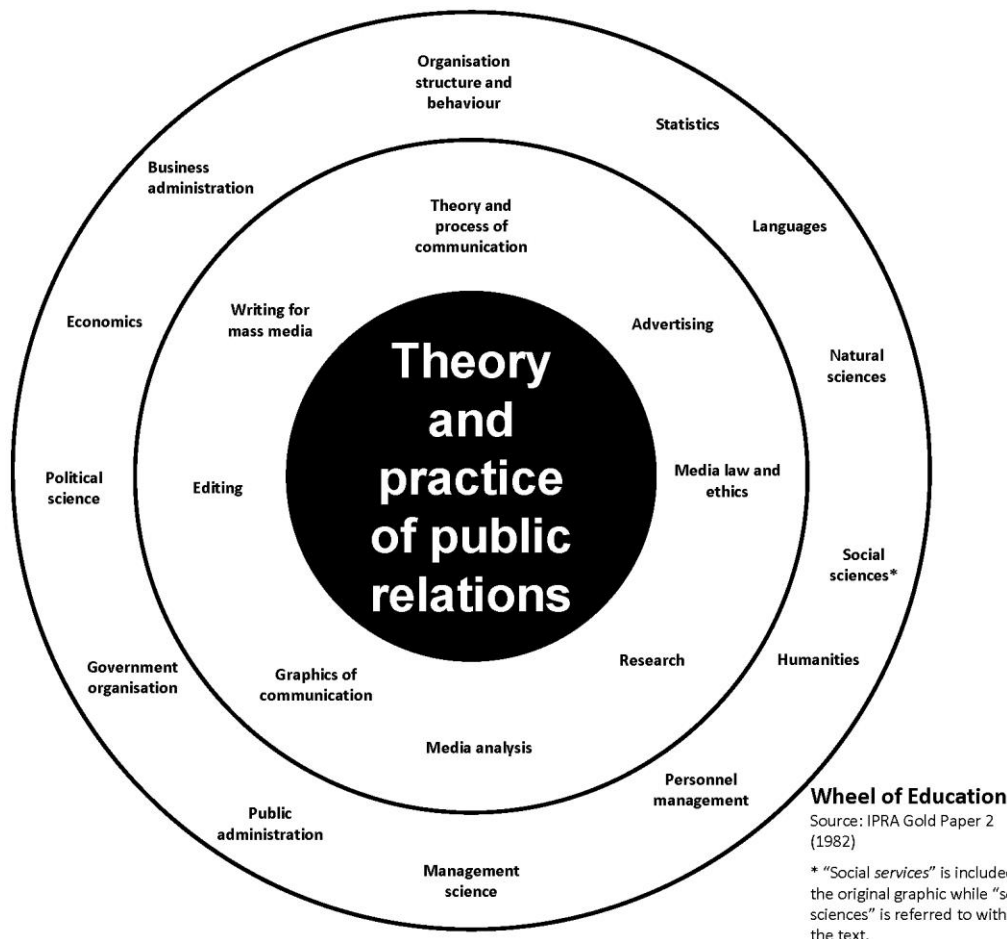
Виробничі відносини	Допомогати у підборі та збереженні кваліфікованих службовців, робота з персоналом із метою поліпшення відносин між керівниками та рядовими працівниками; ініціювати створення систем комунікації між працівниками організації та постачальниками; сприяти поліпшенню трудових відносин завдяки організації зустрічей і проведення конференцій із представниками профспілок; безпосередньо співпрацювати з уповноваженими представниками профспілок під час укладання трудових угод і проведення переговорів
Економічні відносини	Встановлювати зв'язки із конкурентами, дилерами та дистриб'юторами з використанням маркетингу та реклами
Комунікації	Знати, як спілкуватися за допомогою засобів масової інформації та інших каналів, як налагоджувати двосторонній потік надійної інформації
Соціальні відносини	Піклуватися про формування доброзичливих стосунків між людьми, дбати про безпеку та соціальний захист працівників, зокрема відпочинок, медичне й соціальне обслуговування
Політика	Реагувати на прохання втрутитися у справи місцевого самоврядування, освіти та релігійних громад, в роботу законодавчих органів; виявляти інтерес до проблем міжнародної політики
Освіта	Вести просвітницьку діяльність із широким колом громадськості задля досягнення PR-цілей; організовувати навчання працівників підприємства для ефективної роботи в команді відповідно до основних завдань PR-програми

ДОДАТОК Б
Відповідність між «МСКО: галузі освіти та професійної підготовки»
(МСКО 2013) та галузями освіти «МСКО 1997» [358, с. 15].

Table 2. Correspondence between ISCED Fields of Education and Training 2013 (ISCED-F) and ISCED 1997 Fields of Education

ISCED Fields of Education and Training 2013	ISCED 1997 (and 2011) Fields of Education
00 Generic programmes and qualifications	0 General programmes
001 Basic programmes and qualifications	01 Basic programmes
002 Literacy and numeracy	08 Literacy and numeracy
003 Personal skills and development	09 Personal development
01 Education	1 Education
011 Education	14 Teacher training and education science
02 Arts and humanities	2 Humanities and Arts
021 Arts	21 Arts
022 Humanities (except languages)	22 Humanities
023 Languages	
03 Social sciences, journalism and information	3 Social sciences, business and law (minus business and law)
031 Social and behavioural sciences	31 Social and behavioural science
032 Journalism and information	32 Journalism and information
04 Business, administration and law	3 Social sciences, business and law (minus social sciences)
041 Business and administration	34 Business and administration
042 Law	38 Law
05 Natural sciences, mathematics and statistics	4 Science (minus computing) plus natural parks and wildlife from 62 Agriculture, forestry and fishery
051 Biological and related sciences	42 Life sciences <u>minus</u> other allied sciences
052 Environment	Part of 42 Life sciences (other allied sciences), part of 62 Agriculture, forestry and fishery (natural parks, wildlife)
053 Physical sciences	44 Physical science
054 Mathematics and statistics	46 Mathematics and statistics
06 Information and Communication Technologies	4 Science (Computing only)
061 Information and Communication Technologies	48 Computing
07 Engineering, manufacturing and construction	5 Engineering, manufacturing and construction (plus most of 85 Environmental protection)
071 Engineering and engineering trades	52 Engineering and engineering trades (plus most of 85 Environmental protection)
072 Manufacturing and processing	54 Manufacturing and processing
073 Architecture and construction	58 Architecture and building
08 Agriculture, forestry, fisheries and veterinary	6 Agriculture (minus natural parks and wildlife)
081 Agriculture	62 Agriculture, forestry and fishery (<u>minus</u> natural parks and wildlife)
082 Forestry	
083 Fisheries	
084 Veterinary	64 Veterinary
09 Health and welfare	7 Health and welfare
091 Health	72 Health
092 Welfare	76 Social services
10 Services	8 Services (minus most of 85 Environmental protection)
101 Personal services	81 Personal services
102 Hygiene and occupational health services	Part of 85 Environmental protection (community sanitation and labour protection and security)
103 Security services	86 Security services
104 Transport services	84 Transport services

ДОДАТОК В
«Модель освіти в сфері зв'язків з громадськістю для професійної діяльності в цій сфері»
«The Wheel of Education model» [397]

The Wheel model has three components:

Outer circle– A liberal arts foundation: Organisation structure and behavior, Statistics, Languages, Natural sciences, Social services, Humanities, Personnel management, Management science, Public administration, Government organization, Political science, Economics, Business administration.

Middle circle– Communication studies: Theory and process of communication, Advertising Media law and ethics, Research, Media analysis, Graphics of communication, Editing, Writing for mass media.

Inner central circle– Public relations: Theory and practice of public relations.

Додаток Д

Структура освітньо-професійної програми підготовки освітнього ступеню
«бакалавр»галузі знань 0303 «Журналістика та інформація»
напряму підготовки 6.030302 «Реклама та зв'язки з громадськістю» (за
видами діяльності)Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
(<http://www.hneu.edu.ua/Advertising and public relations Bachelor program>)

Цикли освітньо-професійної програми	НОРМАТИВНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ	Загальна кількість		Форма контролю	ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ	Загальна кількість		Форма контролю
		кредитів ЄКТС	Годин			кредитів ЄКТС	годин	
ЗАГАЛЬНИЙ ЦИКЛ 34 кредити ЄКТС 14%	УКРАЇНСЬКА МОВА <i>(за професійним спрямуванням)</i>	5	150	Екзамен	НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ <i>(за вибором з переліку, що представлено на сайті Університету)</i>	5	150	Залік
	ІНОЗЕМНА МОВА	9	270	Залік, Екзамен				
	СОЦІАЛЬНА ТА ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ	5	150	Екзамен	НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ТЕХНОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ <i>(за вибором з переліку, що представлено на сайті Університету)</i>	5	150	Залік
	ФІЛОСОФІЯ	5	150	Екзамен				
ПРОФЕСІЙНИЙ ЦИКЛ 169 кредити ЄКТС 70%	ВСТУП ДО ФАХУ	5	150	Екзамен	МАЙНОР або ВІЛЬНИЙ МАЙНОР <i>(за вибором з переліку, що представлено на сайті Університету)</i>	5	150	Залік Залік Залік Залік
	ІСТОРІЯ РЕКЛАМИ ТА ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКОСТЮ	5	150	Екзамен		5	150	
	МАСОВА КОМУНІКАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЯ	5	150	Екзамен		5	150	
	ГЕОПОЛІТИКА	4	120	Залік		5	150	
	ОСНОВИ БІЗНЕСУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ	5	150	Екзамен	МЕЙДЖОР «РЕКЛАМА»			
	ОСНОВИ МАРКЕТИНГУ	4	120	Залік				
	ІМІДЖОЛОГІЯ	4	120	Залік	РЕКЛАМНА ІНДУСТРІЯ	4	120	Залік
	ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РЕКЛАМНОЇ ТА PR-ДІЯЛЬНОСТІ	6	180	Екзамен, Курсова робота	ОРГАНІЗАЦІЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7	210	Екзамен, Курсова робота

Продовження додатку Д

	ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ	5	150	Екзамен	КРЕАТИВНІСТЬ В РЕКЛАМІ	5	150	Екзамен
	ЗАГАЛЬНА ТА СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ	4	120	Залік	ЕФЕКТИВНІСТЬ В РЕКЛАМІ	5	150	Екзамен
	ПРАКТИЧНА СТИЛІСТИКА ТА КОПРАЙТИНГ	5	150	Екзамен	ПРАВО В ГАЛУЗІ РЕКЛАМИ	4	120	Залік
	ПРАКТИКИ ПРОСУВАННЯ ТА СПОЖИВЧА ПОВЕДІНКА	6	180	Екзамен	<i>або</i> МЕЙДЖОР «PR»			
	ІНФОРМАТИКА ТА КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА	5	150	Екзамен				
	АРТДИРЕКШН	4	120	Залік				
	ПРОДАКШН	6	180	Екзамен, <i>Курсова робота</i>	PR-ІНДУСТРІЯ	4	120	Залік
	БРЕНДИНГ	5	150	Екзамен	ОРГАНІЗАЦІЯ PR-ДІЯЛЬНОСТІ	7	210	Екзамен, <i>Курсова робота</i>
	ІНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГ	4	120	Залік	ЗВ'ЯЗКИ З УРЯДОВИМИ УСТАНОВАМИ(<i>GOVERNMENT RELATIONS</i>)	5		150 Екзамен
	АКТОРСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ	5	150	Екзамен	PR У НЕКОМЕРЦІЙНІЙ СФЕРІ	5		150 Екзамен
	ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ	5	150	Екзамен	ПРАВО В ГАЛУЗІ PR	4		120 Залік
	ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ТА СПІЧРАЙТИНГ	5	150	Екзамен	<p><i>ПРИМІТКИ</i></p> <p>Впродовж навчання студенти обов'язково повинні обрати : навчальну дисципліну соціально-психологічного спрямування; навчальну дисципліну технологічного спрямування; навчальну дисципліну правового спрямування.</p> <p>Перелік дисциплін за зазначеними спрямуваннями представлено на сайті Університету для вільного вибору та реєстрації.</p> <p>Крім того студенти повинні обрати майнор (або вільний майнор).</p> <p>майнор – умовна назва блоку непрофільних дисциплін, що вивчаються послідовно на 2, 3 та 4 курсах.</p> <p>вільний майнор – окремі непрофільні навчальні дисципліни, з яких студент самостійно може створити свій власний унікальний <i>МАЙНОР</i>.</p> <p><i>Перелік МАЙНОРІВ та ВІЛЬНИХ МАЙНОРІВ представлено на сайті Університету для вільного вибору та реєстрації</i></p> <p><i>МЕЙДЖОР – умовна назва блоку профільних дисциплін, які визначають спеціалізацію напрямку підготовки. Вибір одного з МЕЙДЖОРІВ є обов'язковим для студентів. Реєстрація на МЕЙДЖОР відбувається на факультеті.</i></p>			
	РЕПУТАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ	6	180	Екзамен, <i>Курсова робота</i>				
	КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ТА КОРПОРАТИВНІ МЕДІА	5	150	Екзамен				
	МАРКЕТИНГ ПОДІЙ	5	150	Екзамен				
	ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В СФЕРІ РЕКЛАМИ ТА PR	5	150	Екзамен				
	НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА «Університетська освіта»	1	30	Залік				
ЦИКЛ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ 23 кредити ЕКТС 10%	ОЗНАЙОМЛЮВАЛЬНА ПРАКТИКА	1	60	ЗВІТ				
	ТРЕНІНГ–КУРС «Безпека життєдіяльності»	2	60	Залік				
	ТРЕНІНГ–КУРС «Основи охорони праці»	2	60	Залік				

Продовження додатку Д

	ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА	3	90	ЗВІТ	
	КОМПЛЕКСНИЙ ТРЕНІНГ	2	60	ЗВІТ	
	ТВОРЧА ПРАКТИКА	3	90	ТВОРЧИЙ ЗВІТ	
	ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА	9	270	ЗВІТ	
ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ <i>14 кредитів ЄКТС 6%</i>	ДЕРЖАВНИЙ ЕКЗАМЕН З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	2	60	Екзамен	
	ПІДГОТОВКА ТА ЗАХИСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ	12	360	Дипломна робота	

Додаток Е

**Перелік фахових предметів, які вивчають студенти напряму 6.030302
«Реклама і зв'язки з громадськістю», галузь знань
0303 «Журналістика та інформація»,
в Національному університеті харчових технологій
([http://nuft.edu.ua/page/view/reklama– і– zvyazky– z– hromadskistiu– \(bakalavr\)](http://nuft.edu.ua/page/view/reklama-i-zvyazky-z-hromadskistiu-(bakalavr))):**

1. Антикризовий PR;
2. Бізнес-комунікації та основи ділового спілкування;
3. Брендинг;
4. Вибірчі кампанії;
5. Етика реклами та PR;
6. Зв'язки з громадськістю;
7. Іміджелогія;
8. Інноваційні технології в рекламі та PR;
9. Інформаційні війни;
10. Історія реклами;
11. Історія PR;
12. Кількісні методи в PR;
13. Комунікаційні технології;
14. Консалтинг у PR та рекламі;
15. Конфліктологія;
16. Креативність у PR;
17. Майстерність актора;
18. Маркетингові комунікації в рекламі та PR;
19. Медіа -психологія;
20. Ораторське мистецтво;
21. Організація PR -заходів;

22. Організація виробництва рекламних та PR -структур;
23. Основи іміджелогії;
24. Основи реклами та PR;
25. Політична психологія;
26. Політологія;
27. PR органів державної влади та місцевого самоврядування;
28. PR у політичній сфері;
29. PR у соціокультурній сфері;
30. PR у сфері бізнесу;
31. Право в галузі реклами та зв'язків з громадськістю;
32. Психологія масових комунікацій;
33. Реклама в системі маркетингових комунікацій;
34. Реклама у виставковій діяльності;
35. Рекламна діяльність;
36. Релігії в сучасному світі;
37. Соціальні комунікації;
38. Спічрайтинг та копірайтинг;
39. Теорія масової інформації;
40. Теорія і методика рекламної і PR-творчості;
41. Технології виробництва реклами;
42. Теорія PR;
43. Теорія реклами.

Додаток Ж

**Перелік дисциплін передбачених робочим планом підготовки бакалавр –
6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами)»**

**в Класичному приватному університеті
(http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/node/4377)**

Архетипи реклами

Безпека життєдіяльності

Безпека життєдіяльності (БЖД, основи охорони праці, цивільний захист)

Брендінг

Валеологія

Вступ до спеціальності

Діловий етикет та протокол

Діловодство

Діти і реклама

Екологія

Економіка

Економіка та маркетинг в рекламі та ПР

Етика в рекламній та ПР-діяльності

Етика ділових відносин

Етика та естетика

Ефективні технології в рекламі

Зарубіжна література

Зарубіжна реклама і ПР

Зв'язки з громадськістю

Іміджологія

Іноземна мова

Іноземна мова (дод. до осн. курсу)
Іноземна мова (поглиблений курс)
Інтернет як промокомунікація
Історія мистецтв
Історія ПР
Історія реклами
Історія сучасного світу
Історія України
Історія України та української культури
Історія української культури
Комерційна реклама та ПР
Комп'ютерно-технічні засоби у рекламі і ПР
Комунікативна логіка
Комунікаційні технології
Конфліктологія
Копірайтинг і дизайн у рекламі і ПР
Креатив в рекламі та зв'язках з громадськістю
Кризові комунікації
Літературне редагування рекламних та ПР-текстів
Літературний стиль
Літературно-художня комунікація
Логіка
Макетування та верстка в рекламній та ПР-діяльності
Маркетингові дослідження в рекламі та ПР
Мас-медійна реклама
Мас-медійна реклама та ПР

Масова комунікація

Медіапланування

Мистецтво презентації

Міжнародна реклама та ПР

Організація нового рекламного видання

Організація роботи в ПР-агенції

Організація роботи прес-служби

Організація роботи рекламної агенції

Організація роботи рекламної та ПР-діяльності

Організація, планування і розробка ПР-кампанії

Організація, планування і розробка рекламної кампанії

Основи видавничої справи та редагування

Основи журналістики

Основи наукових досліджень

Основи охорони праці

Основи християнської традиції

Паблік рилейшинз

Педагогіка

Планування і розробка рекламної кампанії

Політична реклама та ПР

Політична та економічна системи (за вибором)

Політичний ПР

Політологія

Право в галузі реклами та зв'язків з громадськістю

Правова проблематика реклами та ПР

Практика ПР-діяльності

Практика рекламної діяльності

Практична стилістика

Професійна підготовка

Психологія

Психологія рекламної діяльності

Реклама

Реклама в мас-медіа та Інтернеті

Реклама і зв'язки з громадськістю (за видами діяльності)

Рекламна газетно-журнальна навчальна практика

Рекламна практика на радіо

Рекламна практика на телебаченні

Рекламний менеджмент

Релігієзнавство

Релігійна етика

Релігійні культури в Україні

Риторика

Соціальна реклама та ПР

Соціологія громадської думки

Соціологія зв'язків з громадськістю

Соціологія масової комунікації

Соціологія рекламної діяльності

Спічрайтинг

Теорія реклами

Теорія і методика рекламної та ПР-творчості

Теорія масової інформації

Теорія масової комунікації

Теорія ПР

Теорія реклами та зв'язків з громадськістю

Українська література

Українська мова (за проф. спрямуванням)

Управління рекламними та ПР-проектами

Фізичне виховання

Фізичний образ світу

Філософія

Філософія (філософія, логіка, релігієзнавство)

Фольклор

Цивільний захист

Додаток К

Перелік дисциплін передбачених робочим планом підготовки магістр –

8.03030202 «Зв'язки з громадськістю»

в Класичному приватному університеті

(http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/node/4377):

- Аудіовізуальні ЗМІ в системі ПР
- Вища освіта і Болонський процес
- Документознавство та архівознавство
- Жанри ПР
- Західноєвропейські комунікаційні системи
- ЗМК в системі ПР
- Інтелектуальна власність
- Інтернет ЗМІ в системі ПР
- Інформаційна політика та безпека
- Інформаційні процеси у світових комунікаційних системах
- Історія науки про зв'язки з громадськістю
- Книгознавство та бібліотекознавство
- Комунікаційні системи США
- Корпоративна преса в системі ПР
- Медіаосвіта
- Методика викладання фахових дисциплін
- Методика та організація наукових досліджень
- Методологія дослідження соціальних комунікацій
- Наукове спілкування іноземною мовою
- Науковий практикум зі спеціалізації
- Охорона праці в галузі
- Педагогіка вищої школи
- Практикум з ПР

- Новизна Прикладні соціально-комунікаційні технології
- Психологічні основи ПР
- Психологія мас
- Світові інформаційні системи
- Скандинавські комунікаційні системи
- Соціальна інформатика
- Соціальні комунікації
- Соціологія громадської думки
- Сучасні ПР-технології
- Тележурналістика
- Теорія та історія видавничої справи та редагування
- Теорія та історія журналістики
- Теорія та історія зв'язків з громадськістю
- Теорія та історія соціальних комунікацій
- Управління персоналом
- Цивільний захист

Додаток Л**Витяг із
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКСУ ДИСЦИПЛІНИ
Книгознавство та бібліотекознавство**

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Галузь знань: «0303 журналістика та інформація»

Напрямок підготовки: 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю»

Статус курсу: *нормативна навчальна дисципліна*

Автор-укладач – ст. викладач І. В. Рябець

ЗМІСТ

ВСТУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

III. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

IV. ПЛАН ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

V. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

VI. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

VII. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ, УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

ПАКЕТ КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

ВСТУП

Мета опанування дисципліни – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних проблеми книгознавства та бібліотекознавства.

Завдання дисципліни:

- засвоєння теоретичних основ бібліотекознавства, книгознавства і сутності книги, як соціального явища
- усвідомлення соціального призначення, характерних ознак та відмінних особливостей бібліотеки від інших соціальних інститутів;
- знання основних принципів і методів організації бібліотечної справи в Україні
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння поняття про книгу як предмет дослідження науково допоміжних дисциплін бібліотекознавства і інформаційних наук: історично-книгознавчий аналіз.

Взаємозв'язок дисципліни з іншими дисциплінами навчального плану.

«Книгознавство та бібліотекознавство» органічно пов'язані з курсами «Документознавство та архівознавство», «Теорія та історія видавничої справи та редагування», «Теорія та історія соціальних комунікацій». У навчальних планах напряму підготовки 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю» є складовою циклу фундаментальної та природничо-наукової підготовки.

Перелік знань і вмінь, яких набуде студент після опанування цієї дисципліни:

Студент повинен уміти і знати:

1. на основі аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми знати основні закони України та законодавчі акти в сфері книгознавства та бібліотекознавства;

2. знати теоретико-методологічні та організаційно-методичні засади книгознавства та бібліотекознавства;
3. умови розвитку ефективної бібліографічної діяльності;
4. використовувати нормативно-правові акти з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства у власній навчальній та майбутній професійній діяльності;
5. володіти практичними навичками бібліографування документів в різних галузях.

Сфера реалізації набутих знань і вмінь у майбутній професії. У практичній професійній діяльності, пов'язаній із публік рілейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Книгознавство та бібліотекознавство

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Галузь знань: «0303 журналістика та інформація»

Напрямок підготовки: 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю»

Статус курсу: *нормативна навчальна дисципліна*

Автор-укладач – ст. викладач І. В. Рябець

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з курсу «Книгознавство та бібліотекознавство» відповідає навчальному плану підготовки магістрів 8.03030202 – «Зв'язки з громадськістю».

Курс є необхідною складовою частиною вивчення паблік рілейшнз. Цей курс дає можливість студентам застосовувати теоретичні знання, набуті у навчальному курсі, до процесу використання їх в практичній професійній PR діяльності . Курс «Книгознавство та бібліотекознавство» розрахований на студентів 1 року навчання магістерської програми «Зв'язки з громадськістю».

Мета курсу – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних проблеми книгознавства бібліотекознавства.

Завданнями курсу є:

- ознайомлення з принципами та тенденціями розвитку державної політики в сфері книгознавства та бібліотекознавства;
- усвідомлення соціального призначення, характерних ознак та відмінних особливостей бібліотеки від інших соціальних інститутів;
- знання основних принципів і методів організації бібліотечної справи в Україні
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння поняття про книгу як предмет дослідження науково допоміжних дисциплін бібліотекознавства і інформаційних наук: історично-книгознавчий аналіз

Набуті знання та навички можуть бути застосовані у практичній професійній діяльності, пов'язаній із паблік рілейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

Знати:

1. основні закони України та законодавчі акти в сфері книгознавства та бібліотекознавства;
2. теоретико-методологічні та організаційно-методичні засади книгознавства та бібліотекознавства;
3. умови розвитку ефективної бібліографічної діяльності.

Уміти:

1. застосовувати теоретичні знання із книгознавства та бібліотекознавства, до процесу здійснення PR -діяльності;
2. використовувати нормативно-правові акти з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства у власній навчальній та майбутній професійній діяльності;
3. володіти практичними навичками бібліографування документів в різних галузях

II. ЗМІСТ КУРСУ**Тема 1. Книгознавство як наука. Книга: сутність і значення. Конструкція і структура книги. Апарат книги.**

Виникнення та еволюція терміна «книгознавство». Розвиток книгознавства в Росії (XIX – початок XX ст.). Витоки українського книгознавства. Друге „народження» книгознавства і його підсумки.

Книга: сутність і значення. Виникнення та еволюція поняття «книга» Сучасні тлумачення терміна «книга». Книга в епоху інформатизації суспільства.

Основні конструктивні елементи книги. Зовнішні елементи книги. Внутрішні елементи книги. Основні різновиди тексту книги. Апарат книги як система орієнтації в її структурі та змісті. Бібліографічні тексти (Бібліографічний апарат книги). Розміщення в книзі компонентів її апарату.

Тема 2. Типологія книги. Книжкова справа як система. Типологія книги як книгознавча проблема. Типологія книги і стандартизація видавничої термінології. ДСТУ 3017–95 Видання. Основні види: терміни та визначення.

ДСТУ 3018–95 Видання. Поліграфічне виконання: терміни та визначення. Об'єктивні передумови формування книжкової справи. Формування книжкової справи як системи та визначення її структури. Основні складові частини книжкової справи та їх взаємозв'язки.

Тема 3. Бібліотекознавство як наука

Визначення поняття «бібліотекознавство», його функції та складові частини. Основні етапи становлення бібліотекознавства як науки. Предмет і об'єкт вивчення в бібліотекознавстві Структура бібліотекознавства як суспільної науки. Методологія бібліотекознавства. Інноваційний розвиток бібліотек як складова системи соціальних комунікацій суспільства. Бібліотека як соціальний інститут.

Тема 4. Забезпечення документно-інформаційними ресурсами бібліотек України.

Теоретико-методологічні засади категорії «документно-інформаційні ресурси». Особливості забезпечення документно-інформаційними ресурсами сучасних бібліотек. Поняття про «бібліотечний фонд». Склад та структура інформаційного фонду електронних та традиційних бібліотек.

Тема 5. Поняття про бібліографічну інформацію (БІ).

Система «документ – споживач» як джерело виникнення бібліографічної інформації. Зовнішня структура БІ або форми її існування. Документально-бібліографічні потреби як причина виникнення основних суспільних функцій БІ Основні суспільні функції БІ та її внутрішня структура. Підсумкове визначення БІ. Властивості БІ.

Тема 6. Структура практичної бібліографічної діяльності: загальна характеристика

Компонентна структура практичної бібліографічної діяльності: її процеси. Суб'єкти бібліографічної діяльності. Об'єкти бібліографічної діяльності. Бібліографічний пошук як вихідна основа всіх бібліографічних процесів.

III. ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.95
2. Закон України «Про інформацію», № 2657– XII від 2.10.1992 р.
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації», № 2939 – VI від 13.01.2011 р.
4. ГОСТ 7.1 – 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления. Введ. в Украине с 01.07.2007.
5. ГОСТ 7.59 – 290. Индексирование документов. Общие требования к систематизации и предметизации. Введ. 01.01.91. – М., 1990. – 10с.
6. ГОСТ 7.23 – 80. Информационные издания. Общих требования. Введ. 01.01.81
// Стандарты по библиотечному делу и библиографии. – М., 1985. – С.115– 12
7. ДСТУ 2394– 94. Комплектування фонду. Бібліографічний опис. Аналіз документів: Чинний з 01.01.95.– К., 1994.– 89 с.
8. ДСТУ 2392– 94. Інформація та документація. Базові поняття Терміни та визначення. – Чинний від. – 1995– 01– 01. – К.: Держстандарт України, 1994. – 53 с.
9. Акилина М.И. Классификация и типология библиотек. Вопросы методологии / М.И. Акилина // Библиотековедение. – 1996. – №3. – С.50 – 54.
10. Аналітико–синтетична обробка документів: Підручник /Е.Т.Карачинська, С.А.Медведєва, В.К.Удалова, Л.Г.Хромченко. – Х., 1996. – 286с.
11. Бібліотекознавство. Теорія, історія, організація діяльності: Підручник для бібліот. факультетів інститутів культури / В.О.Ільганаєва. – Х.: Основа, 1993. – 176с. Бібліотечна справа: Термінологічний словник.– М.,1997.– 168 с.
12. Васильченко М.П. Бібліотечні фонди: Навч. посібник/ М.П. Васильченко, Н.М. Кушнарєнко, В.А. Мільман.– Х., 1993.– 152 с.
13. Довідник бібліотекаря/ Під ред. А.М.Ванєєва, В.А.Мінкіной.– СПб.:Професія, 2000.– 432 с.
14. Карачинская Э.Т., Удалова В.К. Предметизация приведенной печати. Предметный каталог: Учеб. пособие . – Х., 1992. – 87с.
15. Кушнарєнко Н.М., Удалова В.К. Наукова обробка документів: Підручник /Н.М.Кушнарєнко, В.К.Удалова. – 4-те вид., перероб і доп. – К.: Знання, 2006. – 334с.
16. Козакова Н.В. Історико-культурне та наукове значення бібліографічної спадщини Українського наукового інституту книгознавства // Бібліотеки у розвитку історичної науки в Україні: Тези наук.-практ. конференції / НАН України. – К., 1994. – С.74– 76.
17. Мільман В.А. Бібліотечний фонд України: Історія та сучасний стан: Лекція.– Х., 1995.– 27 с.
18. Низовий М.А. Н. Вступ до книгознавства: Навчальний посібник — К.: Кондор, 2009.– 144 с.

19. Стандарты по библиотечному делу: Сборник/ Сост. Захарчук Т.В., Петрова., Завадовская Т.А., Зусьман О.М.– СПб.: Изд-во «Професия», 2000.– 512 с.– (Серия «Библиотека»).
20. Столяров Ю.Н. Библиотека: структурно-функциональный подход / Ю.Н.Столяров – М.: Книга, 1981. – 255с.
21. Столяров Ю.Н. Родо-видовая типологическая классификация библиотек / Ю.Н.Столяров // Библиотековедение. – 1996. – № 3.– С.25– 39.
22. Столяров Ю.Н. Как сохранить библиотечные фонды.– М.: Либерия, 1995.– 127 с.
23. Столяров Ю.Н. Библиотечный фонд: Учебник.– М., 1991.– 271 с.
24. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. для студентів напряму 6.020102 “Книгознавство, бібліотекознавство і бібліогр.” / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. — 3-тє вид., випр. та допов. — Рівне, 2011. — 231 с.

Додаткова:

1. Баренбаум И.Е. История книги: Учеб. для библ. фак. ин-тов культуры и пед.вузов. – 2-е изд., перераб. – М., 1984. – 247с.
2. Беловицкая А.А. Общее книговедение: Учебник. – М., 1987. – Гл.5,6.
3. Библиографическая работа в библиотеке: Организация и методика / Под ред. О. Л. Коршунова. – М., 1990. – С. 87– 90.
4. Библиотечное дело: Терминологический словарь / Сост.: И.М. Сулова, Л.Н.Уманова; Редкол.: Н.С. Карташов (отв.ред.) и др.; Гос. б-ка СССР им. В.И. Ленина. – 2-е перераб. и значит.доп.изд. – М., 1986. – 224с.
5. Владимиров Л.И. Всеобщая история книги: Древний мир. Средневековье. Возрождение. XVII век. – М., 1988. – 311 с., ил.
6. Зупарова Л.Б, Зайцева Т.А. Аналитико-синтетическая обработка информации: Учебник /Л.Б.Зупарова, Т.А.Зайцева. – М.: «Издательство ФАИР», 2007. – 400с.
7. Зупарова Л.Б. Библиотечная обработка документа: Учебно -методическое пособие /Л.Б.Зупарова, Т.А.Зайцева, Л.И. Сазонова; под науч. ред. Ю.Н.Столярова. – М.: Либерия, 2003. – 208с.
8. Истрина М.В. Аннотирование произведений печати: Метод.пособие. – М., 1981. – 43с.
25. Классифицирование произведений печати по таблицам Библиотечно-библиографической классификации: Общая методика. – М., 1980. – С.52– 60.
9. Карташов Н.С., Скворцов В.В. Общее библиотековедение: Учебник в 2-х ч. /Н.С.Карташов, В.В.Скворцов. – Ч.1. – М., 1996. – 89с.; Ч.2. – М., 1997. – 257с.
10. Книговедения: Энциклопедичний словник / Ред. колегія: Н.М. Сікорський (гл. ред.) та ін.– М.: Рад. енциклопедія, 1982. – 664 с.
11. Митрофанова С.В. Учет библиотечных фондов: Метод. пособие.– М.: Профиздат, 2001.– 160 с.
12. Мотульский Р.С. Общее библиотековедение: Учебное пособие / Р.С.Мотульский. – М., 2003.

13. Немировский Е.Л. Мир книги с древнейших времен до начала XX века. – М., 1986. – 286с.
14. Немировский Е.Л. Начало книгопечатания на Украине. Иван Федоров. – М., 1974. – 224с
15. Терешин В.И. Библиотечний фонд: Учеб. пособие.– 2-е изд., перераб. и доп.– М.: Профиздат, 2002.– 183 с.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

Кафедра зв'язків із громадськістю, педагогіки та психології

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
Книгознавство та бібліотекознавство

Шифр галузі, найменування галузі знань, код напрямку, напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни	
	Академічна характеристика	Структура
«0303 журналістика та інформація» 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю» магістр	Рік навчання: 1 Семестр: 2 (д) Кількість годин на тиждень: 3 Статус курсу: нормативний Кількість ECTS кредитів: 1,0 :	Кількість годин: Загальна: 36 Лекції: 6 Семінарські заняття: 12 Практичні заняття: 0 Самостійна робота: 18 Вид підсумкового контролю: залік

Укладач: Рябець І. В.

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з курсу «Книгознавство та бібліотекознавство» відповідає навчальному плану підготовки магістрів 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю».

Курс є необхідною складовою частиною вивчення публік релейшнз. Цей курс дає можливість студентам застосовувати теоретичні знання, набуті у навчальному курсі, до процесу використання їх в практичній професійній PR діяльності. Курс «Книгознавство та бібліотекознавство» розрахований на студентів 1 року навчання магістерської програми «Зв'язки з громадськістю».

Мета курсу – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних проблеми книгознавства бібліотекознавства.

Завданнями курсу є:

- ознайомлення з принципами та тенденціями розвитку державної політики в сфері книгознавства та бібліотекознавства;
- усвідомлення соціального призначення, характерних ознак та відмінних особливостей бібліотеки від інших соціальних інститутів;
- знання основних принципів і методів організації бібліотечної справи в Україні
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння теоретичних основ бібліографії і тенденцій розвитку української бібліографії в контексті світового інформаційного простору;
- засвоєння поняття про книгу як предмет дослідження науково допоміжних дисциплін бібліотекознавства і інформаційних наук: історично-книгознавчий аналіз

Набуті знання та навички можуть бути застосовані у практичній професійній діяльності, пов'язаній із публік рілейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

Знати:

1. основні закони України та законодавчі акти в сфері книгознавства та бібліотекознавства;
2. теоретико-методологічні та організаційно-методичні засади книгознавства та бібліотекознавства;
3. умови розвитку ефективної бібліографічної діяльності.

Уміти:

4. застосовувати теоретичні знання із книгознавства та бібліотекознавства, до процесу здійснення PR -діяльності;
5. використовувати нормативно-правові акти з книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства у власній навчальній та майбутній професійній діяльності;

6. володіти практичними навичками бібліографування документів в різних галузях

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Кількість годин			
		усього	лекцій	Семінарських занять	Самостійна та індивідуальна робота
1	Тема 1. Книгознавство як наука. Книга: сутність і значення. Конструкція і структура книги. Апарат книги.	6	1	2	3
2	Тема 2. Типологія книги. Книжкова справа як система.	6	1	2	3
3	Тема 3. Бібліотекознавство як наука.	6	1	2	3
4	Тема 4. Бібліотекознавство як наука.	6	1	2	3
5	Тема 5. Поняття про бібліографічну інформацію (БІ).	6	1	2	3
6	Тема 6. Структура практичної бібліографічної діяльності: загальна характеристика	6	1	2	3
	Усього	36	6	12	18

III. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

МЕТА ТА МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ

Проведення лекційних занять націлено на донесення теоретичних та наукових знань про державну політику в сфері книгознавства та бібліотекознавства, її принципи, закономірності та тенденції розвитку.

Одним з важливих завдань проведення лекцій є сприяння розвитку у студентів розумової діяльності і розширення світогляду, формування професійних компетентностей майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Лекція 1. Тема 1 – 2. Книгознавство як наука. Книга: сутність і значення. Конструкція і структура книги. Апарат книги. Типологія книги. Книжкова справа як система.

План.

1. Виникнення та еволюція терміна «книгознавство».
2. Витоки українського книгознавства. Друге «народження книгознавства» і його підсумки.
3. Книга: сутність і значення. Виникнення та еволюція поняття «книга» Основні конструктивні елементи книги. Зовнішні елементи книги. Внутрішні елементи книги. Основні різновиди тексту книги. Апарат книги як система орієнтації в її структурі та змісті. Бібліографічні тексти (Бібліографічний апарат книги). Розміщення в книзі компонентів її апарату
4. Типологія книги як книгознавча проблема. Типологія книги і стандартизація видавничої термінології. ДСТУ 3017 – 95 Видання. Основні види: терміни та визначення.
5. ДСТУ 3018 – 95 Видання. Поліграфічне виконання: терміни та визначення. Об'єктивні передумови формування книжкової справи. Формування книжкової справи як системи та визначення її структури. Основні складові частини книжкової справи та їх взаємозв'язки.

Основна література: 1; 2; 13; 18

Додаткова література: 1; 2; 5; 10; 11; 14; 15

Лекція 2. Тема 3 – 4. Бібліотекознавство як наука. Забезпечення документно-інформаційними ресурсами бібліотек України.

План.

1. Визначення поняття «бібліотекознавство», його функції та складові частини. Предмет і об'єкт вивчення в бібліотекознавстві Структура бібліотекознавства як суспільної науки.
2. Інноваційний розвиток бібліотек як складова системи соціальних комунікацій суспільства. Бібліотека як соціальний інститут.
3. Теоретико-методологічні засади категорії «документно-інформаційні ресурси».
4. Поняття про «бібліотечний фонд». Особливості забезпечення документно-інформаційними ресурсами сучасних бібліотек. Склад та структура інформаційного фонду електронних та традиційних бібліотек.

Основна література: 1; 2; 3; 7; 9; 11;12; 17; 18; 20; 21; 22; 23

Додаткова література: 4; 10; 12; 13; 16

Лекція 3. Тема 5 – 6. Поняття про бібліографічну інформацію (БІ). Структура практичної бібліографічної діяльності: загальна характеристика

План

1. Система «документ — споживач» як джерело виникнення бібліографічної інформації. Зовнішня структура БІ або форми її існування.
2. Документально-бібліографічні потреби як причина виникнення основних суспільних функцій БІ Основні суспільні функції БІ та її внутрішня структура. Підсумкове визначення БІ. Властивості БІ.
3. Компонентна структура практичної бібліографічної діяльності: її процеси.
4. Суб'єкти бібліографічної діяльності. Об'єкти бібліографічної діяльності.
5. Бібліографічний пошук як вихідна основа всіх бібліографічних процесів.

Основна література: 1; 2; 4; 5; 6; 8; 10; 14; 15; 16; 24

Додаткова література: 3; 4; 6; 7; 8; 9

IV. ПЛАН ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські та практичні заняття є сполучною ланкою між лекційними заняттями та самостійною роботою студентів і мають на меті поглиблене засвоєння теоретичних знань із дисципліни та набуття практичних навичок.

У процесі проведення семінарських, практичних занять з'ясовується ступінь засвоєння понятійно-категоріального апарату та основних положень навчального предмету, вміння розкривати конкретну тему, аналізувати та узагальнювати ключові питання курсу, розв'язувати конкретні ситуації.

Одним із важливих завдань проведення таких занять є отримання студентами навичок публічних виступів і формування умінь вести дискусії, а також аналітичного та обґрунтованого підходу до розв'язання складних питань і відпрацювання можливих рішень у майбутній професійній діяльності.

При організації аудиторної роботи на семінарсько-практичних заняттях передбачаються такі види робіт:

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком контрольних питань у відповідності до тем програми; за переліком питань для самостійного опрацювання;
- проведення семінарів із публічними виступами та доповідями із рефератами, що підготовлені студентами самостійно за рекомендованою тематикою;
- проведення ділових ігор та обговорення ситуацій (кейсів);
- виконання контрольних робіт за індивідуальними завданнями;
- перевірку практичних завдань, виконаних студентами під час самостійної роботи;
- проведення консультацій із дисципліни.

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Тема 1. Книгознавство як наука. Книга: сутність і значення.

План

1. Сучасні тлумачення терміна «книга».

2. Книга: сутність і значення.
3. Виникнення та еволюція терміна «книгознавство».
4. Витоки українського книгознавства.
5. Книга в епоху інформатизації суспільства.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. Загальна історія книги: Стародавній світ, Середньовіччя, Відродження, XVII ст.
2. Виникнення та еволюція поняття «книга»
3. Друге «народження книгознавства» і його підсумки.

Основна література: 1; 2; 13; 18

Додаткова література: 1; 2; 5; 11; 14; 15

Семінарське заняття 2. Тема 2. Конструкція і структура книги. Апарат книги.

Типологія книги. Книжкова справа як система

План

1. Основні конструктивні елементи книги.
2. Основні різновиди тексту книги.
3. Типологія книги як книгознавча проблема.
4. ДСТУ 3017–95 Видання. Основні види: терміни та визначення.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. Зовнішні елементи книги. Внутрішні елементи книги.
2. Апарат книги як система орієнтації в її структурі та змісті.
3. Бібліографічні тексти (Бібліографічний апарат книги).
4. Розміщення в книзі компонентів її апарату.
5. Типологія книги і стандартизація видавничої термінології.
6. Основні складові частини книжкової справи та їх взаємозв'язки.

Основна література: 1; 2; 13; 18

Додаткова література: 1; 2; 5; 10

Семінарське заняття 3. Тема 3. Бібліотекознавство як наука.

План

1. Сутність поняття «бібліотекознавство».

2. Предмет і об'єкт вивчення в бібліотекознавстві.
3. Структура бібліотекознавства як суспільної науки.
4. Типи та види бібліотек.
5. Бібліотека як соціальний інститут.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. Бібліотекознавство його функції та складові частини.
2. Інноваційний розвиток бібліотек як складова системи соціальних комунікацій суспільства.
3. Класифікація та типологія бібліотек в Україні.
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – провідна наукова бібліотека України.
5. Місце, роль та значення Наукової бібліотеки НаУКМА в інформаційному суспільстві.
6. Бібліотека Конгресу США – одна з найважливіших бібліотек світу, дослідницький підрозділ Конгресу США.

Основна література: 1; 2; 9; 11; 18; 20; 21

Додаткова література: 4; 10; 13

Семінарське заняття 4. Тема 4. Забезпечення документно-інформаційними ресурсами бібліотек України

План

1. Документно-інформаційні ресурси України.
2. Сутність поняття «бібліотечний фонд».
3. Значення, функції, ознаки та властивості бібліотечного фонду.
4. Бібліотечний фонд як підсистема бібліотеки, його зв'язки з іншими підсистемами: контингентом користувачів, бібліотечним персоналом, матеріально-технічною базою.
5. Фонди бібліотек в мережі Інтернет.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. Бібліотечний фонд України: еволюція, сучасний стан

2. Особливості забезпечення документно-інформаційними ресурсами сучасних бібліотек.
3. Бібліотечний фонд – інформаційний ресурс суспільства.
4. Склад та структура інформаційного фонду електронних та традиційних бібліотек.
5. Склад та структура бібліотечного фонду Наукової бібліотеки НаУКМА.
Основна література: 1; 2; 3; 7; 12; 17; 18; 22; 23
Додаткова література: 4; 12; 16

Семінарське заняття 5. Тема 5. Поняття про бібліографічну інформацію (БІ).

План

1. Система «документ – споживач» як джерело виникнення бібліографічної інформації.
2. Документально-бібліографічні потреби як причина виникнення основних суспільних функцій БІ. Властивості БІ.
3. Основні суспільні функції БІ та її внутрішня структура.
4. Зовнішня структура БІ або форми її існування.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. «Бібліографічне повідомлення та його форми.
2. Поняття «бібліографічний опис».
3. Сутність поняття «бібліографічний запис».
4. Визначення термінів «бібліографічний посібник» і «бібліографічна продукція».
5. Бібліографічна продукція Наукової бібліотеки НаУКМА.

Основна література: 4; 5; 6; 8; 16; 24

Додаткова література: 3; 7; 9

Семінарське заняття 6. Тема 6. Структура практичної бібліографічної діяльності: загальна характеристика

План

1. Суб'єкти бібліографічної діяльності. Об'єкти бібліографічної діяльності.

2. Компонентна структура практичної бібліографічної діяльності: її процеси.
3. Бібліографічний пошук як вихідна основа всіх бібліографічних процесів.
4. Бібліографічний опис документно-інформаційних ресурсів.

Питання до самостійного поглибленого вивчення (Теми доповідей):

1. Взаємозв'язок бібліографічного пошуку із документальним та інформаційним пошуком.
2. Сутність поняття: інформаційно-пошукова система, пошуковий образ документа, пошуковий образ запиту, пошуковий припис.
3. Пертинентність і релевантність – властивості інформаційного пошуку.
4. Особливості пертинентності та релевантності інформаційного пошуку в НБ НаУКМА.

V. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МЕТА І ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з використанням матеріалів періодичних видань, наукових праць, монографій з окремих питань дисципліни.

Важливою складовою самостійної роботи студентів є виконання індивідуальних робіт.

Виконання індивідуальних робіт має на меті:

- закріплення знань теоретичного курсу;
- напрацювання вмінь з аналізу законодавчої бази України в сфері книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії, із складання бібліографічного опису.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «КНИГОЗНАВСТВО ТА БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО»

Таблиця 1. Зміст та обсяг індивідуальних письмових завдань з курсу

№ теми	Індивідуальне письмове завдання	Література	Форма контролю
3;4	Створити схему «Структура НБ НаУКМА» «(обсяг – 1 арк. А4)	http://www.library.ukma.kiev.ua/	Перевірка схеми
1; 4	Створити схему «Структура бібліотечного фонду НБ НаУКМА» (обсяг – 1 арк. А4)	http://www.library.ukma.kiev.ua/	Перевірка схеми
3;4	Створити таблицю «Переваги та недоліки електронної бібліотеки» (обсяг – 1 арк. А4)	http://dspace.ucsu.org.ua/bitstream/123456789/280/1/ivanova_in_osvita.pdf	Перевірка таблиці
5: 6	Створити бібліографічний опис до власного реферату з цієї дисципліни (обсяг реферату 12–15 арк. А4; усього 7–15 джерел, з них 2 електронних джерела)	ГОСТ 7.1 – 2003. Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления. Введ. в Украине с 01.07.2007.	Перевірка бібліографічного опису

Таблиця 2. Обсяг самостійної роботи студентів з курсу «Книгознавство та бібліотекознавство»

№	Назва виду самостійної роботи студентів	Кількість годин
1.	Підготовка до поточних семінарських занять (2 год. на 6 занять)	12
2.	Самостійне складання бібліографічного опису	2
3.	Фіксований усний виступ з рефератом	2
4.	Підготовка до заліку	2
	УСЬОГО	18

VI. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

МЕТА І ФОРМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Мета поточного контролю – оцінити ступінь засвоєння теоретичного і практичного матеріалу та рівень знань студентів з відповідних розділів дисципліни.

Рівень поточних знань оцінюється в балах по кожному із передбачених видів практичних завдань окремо:

- володіння теоретичним матеріалом;
- підготовка письмових завдань (створення схем, таблиць, рисунків);
- підготовка повідомлень (рефератів).

Згідно до методики рейтингової оцінки поточний рейтинг студента розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань (плюс показники відвідування лекційних та практичних занять) наращується протягом семестру.

Студенти, поточні знання яких оцінені на “незадовільно” (0–29 балів), вважаються не атестованими і до заліку з дисципліни не допускаються. Студенти, які за роботу в семестрі та на залікові набрали 30–59 балів мають право на перескладання.

МЕТА І ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Підсумковий контроль знань здійснюється наприкінці семестру шляхом складання заліку.

До заліку допускаються студенти, які мають необхідний рівень поточних знань.

Залік проводиться в змішаній формі, за завданнями, які складені на основі програми курсу та мають однаковий рівень складності. На підготовку відповіді запитань до заліку відводиться 30 хвилин. Додатковими матеріалами під час проведення іспиту користуватися не дозволяється.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Сучасні тлумачення терміна «книга».
2. Книга: сутність і значення.

3. Виникнення та еволюція терміна «книгознавство».
4. Витоки українського книгознавства.
5. Книга в епоху інформатизації суспільства.
6. Загальна історія книги: Стародавній світ, Середньовіччя, Відродження, XVII ст.
7. Виникнення та еволюція поняття «книга»
8. Друге «народження книгознавства» і його підсумки.
9. Основні конструктивні елементи книги.
10. Основні різновиди тексту книги.
11. Типологія книги як книгознавча проблема.
12. ДСТУ 3017–95 Видання. Основні види: терміни та визначення.
13. Зовнішні елементи книги. Внутрішні елементи книги.
14. Апарат книги як система орієнтації в її структурі та змісті.
15. Бібліографічні тексти (Бібліографічний апарат книги).
16. Розміщення в книзі компонентів її апарату.
17. Типологія книги і стандартизація видавничої термінології.
18. Основні складові частини книжкової справи та їх взаємозв'язки.
19. Сутність поняття «бібліотекознавство».
20. Предмет і об'єкт вивчення в бібліотекознавстві.
21. Структура бібліотекознавства як суспільної науки.
22. Типи та види бібліотек.
23. Бібліотека як соціальний інститут.
24. Бібліотекознавство його функції та складові частини.
25. Інноваційний розвиток бібліотек як складова системи соціальних комунікацій суспільства.
26. Класифікація та типологія бібліотек в Україні.
27. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – провідна наукова бібліотека України.
28. Місце, роль та значення Наукової бібліотеки НаУКМА в інформаційному суспільстві.

29. Бібліотека Конгресу США – одна з найважливіших бібліотек світу, дослідницький підрозділ Конгресу США.
30. Система «документ – споживач» як джерело виникнення бібліографічної інформації.
31. Документально-бібліографічні потреби як причина виникнення основних суспільних функцій БІ. Властивості БІ.
32. Основні суспільні функції БІ та її внутрішня структура.
33. Зовнішня структура БІ або форми її існування.
34. «Бібліографічне повідомлення та його форми.
35. Поняття «бібліографічний опис».
36. Сутність поняття «бібліографічний запис».
37. Визначення термінів «бібліографічний посібник» і «бібліографічна продукція».
38. Бібліографічна продукція Наукової бібліотеки НаУКМА.
39. Суб'єкти бібліографічної діяльності. Об'єкти бібліографічної діяльності.
40. Компонентна структура практичної бібліографічної діяльності: її процеси.
41. Бібліографічний пошук як вихідна основа всіх бібліографічних процесів.
42. Бібліографічний опис документно-інформаційних ресурсів.
43. Взаємозв'язок бібліографічного пошуку із документальним та інформаційним пошуком.
44. Сутність поняття: інформаційно-пошукова система, пошуковий образ документа, пошуковий образ запити, пошуковий припис.
45. Пертинентність і релевантність – властивості інформаційного пошуку.
46. Особливості пертинентності та релевантності інформаційного пошуку в НБ НаУКМА.

VII. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ, УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Таблиця 3. Види навчальних поточних завдань і бали за них

Вид навчальних завдань	Обсяг за семестр	Максимальна кількість балів за виконану роботу
Оволодіння теоретичним матеріалом та активна участь у дискусіях на лекціях	3	По 2 бали за кожен із трьох лекцій Усього за семестр – 6 балів
Правильні відповіді на запитання семінару	6	Кожна правильна відповідь – 2 бали. Усього за семестр – 12 балів
Самостійний фіксований усний виступ з рефератом	1	Кожен виступ по 12 балів (не більше двох)
Структурування теоретичного матеріалу у формі схем, рисунків, таблиць	4	Кожне індивідуальне письмове завдання – 10 балів. Усього за семестр – 40 балів
Сукупний рейтинг	–	70 балів

Рівень поточних знань студентів оцінюється відповідно до методики рейтингової оцінки. Сутність методики полягає у визначенні поточного рейтингу студента, що розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань та результатами самостійної роботи і наращується протягом семестру.

КРИТЕРІЇ СКЛАДАННЯ ЗАЛІКУ

Кожний варіант завдань при проведенні заліку буде однакової складності. Зміст питань та завдань розраховано на письмову роботу студента/студентки протягом двох академічних годин. Підсумковою формою контролю з дисципліни «Книгознавство та бібліотекознавство» є залік, після проведення якого можна отримати максимум 30 балів. Критерії оцінювання знань студентів при складанні заліку наведені в таблиці 4.

Таблиця 4. Критерії оцінювання знань з курсу «Книгознавство та бібліотекознавство»

Характеристика відповідей за варіантом	Максимальна кількість балів
Практичне завдання – створити правильно бібліографічний опис джерел професійного спрямування (обсяг – 5 джерел)	20
Правильні відповіді на запитання дидактичного тесту	10
УСЬОГО	30 балів

За результатами навчальної діяльності студента та студентки протягом семестру та результатами складання заліку визначається якість знань особи. Потім це оцінюється за рейтинговою системою та трансформується в національну шкалу та шкалу ECTS (див. таблицю 5).

Таблиця 5. Відповідність показників 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS.

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70	3 (задовільно)		D (задовільно)
60 – 65			E (достатньо)
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)

Додаток М**Витяг із
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО КОМПЛЕКСУ ДИСЦИПЛІНИ***Документознавство та архівознавство***Освітньо-кваліфікаційний рівень:** магістр**Галузь знань:** «0303 журналістика та інформація»**Напрямок підготовки:** 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю»**Статус курсу:** *нормативна навчальна дисципліна**Автор-укладач – ст. викладач І. В. Рябець*

ЗМІСТ

ВСТУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

III. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

IV. ПЛАН ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

V. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

VI. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

VII. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ, УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

ПАКЕТ КОМПЛЕКСНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

ВСТУП

Мета опанування дисципліни – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних засад документознавства та архівознавства.

Завдання дисципліни:

- засвоєння понятійно-категоріального апарату документознавства;
- усвідомлення соціального призначення документознавства для суспільства вцілому та для практичної професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю зокрема;
- формування знань про основні види документів, розвиток та функції основних видів документів;
- розкриття понятійно-категоріального апарату та теорії архівознавства
- засвоєння основних закономірностей, етапів становлення та сучасного стану архівознавства;
- формулювання явлень про типологію архівів;
- аналіз нормативно-правової бази архівних установ;
- висвітлення особливостей роботи з традиційними управлінськими документами, які переважають у загальних обсягах Національного архівного фонду;
- орієнтування у довідковому апараті архівів задля використання у практичній професійній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю.

Взаємозв'язок дисципліни з іншими дисциплінами навчального плану

«Документознавство та архівознавство» органічно пов'язані з курсами «Книгознавство та бібліотекознавство», «Теорія та історія видавничої справи та редагування», «Теорія та історія соціальних комунікацій». У навчальних планах напряму підготовки 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю» «Документознавство та архівознавство» є складовою циклу фундаментальної та природничо-наукової підготовки.

Перелік знань і вмінь, яких набуде студент після опанування цієї дисципліни:

Студент повинен знати:

1. історію та теорію документа;
2. головні напрями, основні завдання, сучасні концепції, структуру документознавства;
3. зв'язки з іншими галузями в т.ч. з PR;
4. понятійно-категоріальний апарат документознавства;
5. теоретичні та історичні засади класифікації документів, особливості різних видів документів;
6. основні категорії архівістики;
7. закономірності становлення та розвитку архівів;
8. специфіку функціонування сучасної системи архівних установ в Україні;
9. теоретичні засади комплектування архівів і використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю;
10. особливості архівів як інформаційної системи.

Студент повинен уміти:

1. виявляти основні властивості, ознаки документа та його функційність;
2. класифікувати документи, даючи розгорнуту характеристику різних видів документації;
3. застосовувати законодавчо-нормативну, науково-методичну бази для актуалізації ролі архівних установ у процесі керування документаційними процесами;
4. реалізовувати оптимальний алгоритм формулювання інформаційного запиту до архівної установи з метою отримання на нього достовірної та повної інформації, потрібної для професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю.

Сфера реалізації набутих знань і вмінь з дисципліни «Документознавство та архівознавство» відбувається у майбутній практичній професійній діяльності, пов'язаній із публік рілейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Документознавство та архівознавство

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Галузь знань: «0303 журналістика та інформація»

Напрямок підготовки: 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю»

Статус курсу: *нормативна навчальна дисципліна*

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з курсу «Документознавство та архівознавство» відповідає навчальному плану підготовки магістрів 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю».

Курс є необхідною складовою частиною вивчення паблік рілейшнз. Цей курс дає можливість студентам застосовувати теоретичні знання, набуті у навчальному курсі, до процесу використання їх в практичній професійній PR діяльності . Курс «Документознавство та архівознавство» розрахований на студентів 1 року навчання магістерської програми «Зв'язки з громадськістю».

Мета курсу – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних засад курсу «Документознавство та архівознавство».

Завданнями цього навчального курсу є:

- засвоєння понятійно-категоріального апарату документознавства;
- усвідомлення соціального призначення документознавства для суспільства вцілому та для практичної професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю зокрема;
- формування знань про основні види документів, розвиток та функції основних видів документів;

- розкриття понятійно-категоріального апарату та теорії архівознавства
- засвоєння основних закономірностей, етапів становлення та сучасного стану архівознавства;
- формулювання явлень про типологію архівів;
- аналіз нормативно-правової бази архівних установ;
- висвітлення особливостей роботи з традиційними управлінськими документами, які переважають у загальних обсягах Національного архівного фонду;
- орієнтування у довідковому апараті архівів задля використання у практичній професійній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю.

Набуті знання та навички можуть бути застосовані у практичній професійній діяльності, пов'язаній із паблік рілейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

У результаті вивчення курсу студент повинен знати:

1. історію та теорію документа;
2. головні напрями, основні завдання, сучасні концепції, структуру документознавства;
3. зв'язки з іншими галузями в т.ч. з PR;
4. понятійно-категоріальний апарат документознавства;
5. теоретичні та історичні засади класифікації документів, особливості різних видів документів;
6. основні категорії архівістики;
7. закономірності становлення та розвитку архівів;
8. специфіку функціонування сучасної системи архівних установ в Україні;
9. теоретичні засади комплектування архівів і використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю;
10. особливості архівів як інформаційної системи.

У результаті вивчення курсу студент повинен уміти:

1. виявляти основні властивості, ознаки документа та його функційність;

2. класифікувати документи, даючи розгорнуту характеристику різних видів документації;
3. використовувати законодавчо-нормативну науково-методичну бази для використання ролі архівних установ у процесі керування документаційними процесами;
4. реалізувати алгоритм самостійного пошуку відповіді на питання, пов'язаного із професійною діяльністю фахівців із зв'язків з громадськістю.

II. ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Основи теорії документа. Структура документознавства

Документознавство як наука та навчальна дисципліна. Об'єкт, предмет, завдання, функції (загальні, спеціальні, часткові) документознавства. Головні напрями наукових досліджень із документознавства (теоретико-фундаментальні, теоретико-прикладні, історичні, науково-технологічні). Джерельна, історіографічна бази курсу.

Структура документознавства. Загальне і спеціальне документознавство.

Методологічні, методичні засади документознавства. Сучасне документознавство як інтегральна наукова дисципліна про документ і документально-комунікаційну сферу діяльності суспільства. Природа документознавства, його місце серед дисциплін документально-комунікаційного циклу. Сутність і форми зв'язків документознавства зі спорідненими науками, галузями знань (в т.ч. із PR).

Документ як наукове поняття. Походження терміну «документ», його еволюція. Документ як система. Властивості, ознаки, функції документа як системного об'єкта. Інформаційна, матеріальна складові документа. Поняття «зміст документа», «форма документа». Документ в умовах інформатизації суспільства. Поняття «електронний документ», його переваги, обмеженість у застосуванні. Перспективи розвитку електронного документа.

Документ як артефакт. Поняття «документальна пам'ятка», її особливості. Цінність, унікальність артефакту.

Документознавство як процес створення документа. Загальні положення документознавства. Документ як знакова система. Системи запису (ручний, механічний, магнітний, оптичний, фотографічний, електростатичний), відтворення (ручне, поліграфічне, механічне, магнітне, оптичне, електростатичне), знищення (ручне, магнітне, оптичне, теплове) інформації, історія їхнього становлення та розвитку.

Тема 2. Класифікація, типологія документів

Із історії розвитку класифікації, типології документів. Розроблення теорії класифікації у другій половині ХХ ст. Засади, ознаки класифікації, типології документів. Конституювання новітніх схем класифікації, типології документів у галузі документознавства. Варіанти розбудови класифікаційних схем документів (ієрхічна, дихотомічна, фасетно-блочна, змішана). Вплив ознак класифікації документа на формування, зберігання, використання документів.

Поняття «форма документа»/ «матеріальна(фізична) складова документа» та можливості класифікації документів за ними. Класифікація, типологія, документів за зовнішньою формою: вид документа за матеріальним носієм, матеріальною конструкцією. Поняття «зміст документа»/ «інформаційна складова документа» та можливості класифікації документів за ними. Класифікація, типологія документів за змістом. Змістовні класифікації документів: предметна, тематична, систематична та інші.

Поняття «система документації». Базові, інфраструктурні, дисциплінарні системи документації. Базові системи документації: наукова документація, виробничо-експлуатаційна документація, навчальна документація, економічна документація, громадсько-політична документація, судова документація, законодавча документація, військово-оборонна документація, документація органів внутрішніх справ, цивільно-реєстраційна документація, документація системи охорони здоров'я.

Інфраструктурні системи документації: управлінська (організаційно-розпорядча; первинно-облікова; звітно-статистична; планова; бухгалтерсько-облікова), нормативна (документація з пожежної безпеки; документація з охорони праці; документація зі стандартизації; документація із сертифікації), інформаційна (реєстраційно-облікова; документація систем інформаційного обслуговування) документація.

Дисциплінарні системи документації: технічна (будівельна, транспортна, енергетична, житлово-комунальна), гуманітарна (соціологічна, етнографічна, археологічна), природнича (гідрологічна, метеорологічна та інші) документації.

Перспективи розвитку систем документації та оновлення схем класифікації.

Тема 3. Види документів. Видання як вид опублікованого текстового документа Поняття «управлінський документ». Класифікація управлінських документів. Диференціація службового документа в установі. Уніфікація та стандартизація управлінських документів. Текст службового документа. Бланки документів. Характеристика окремих видів управлінських документів.

Поняття «патентний документ», його зміст, співвідношення з поняттями «патентна документація», «патентна література», «патентні матеріали». Основні види патентного документа: авторське свідоцтво, патент. Патентний документ як джерело інформації про результати науково-технічної діяльності, що визнані об'єктами промислової власності, права власників на винахід. Поняття «нормативний документ», його зміст. Особливості нормативного документа. Основні види нормативного документа: нормативний документ зі стандартизації, каталог, преїскурант, стандарт, технічні умови.

Видання як вид документа. Визначення поняття «видання». Співвідношення понять «документ» і «видання». Класифікація та типологія видань. Загальні та специфічні ознаки класифікації видань. Книга як вид документа. Міждисциплінарні зв'язки книгознавства та документознавства. Періодичні та продовжувані видання як вид документа. Класифікація періодичних і продовжуваних видань. Образографічний документ як джерело зображувальної інформації. Види образографічного документа за характером знакових засобів фіксування і передачі інформації. Кінофотофонодокумент (КФФД) як джерело зображувальної, звукової і/чи зображувально-звукової. Історія, основні види, класифікація КФФД. Загальна характеристика КФФД. Кінофотофонодокументознавство як вид спеціального документознавства.

Мікрографічний документ як особливий вид документа, виконаний на мікроносієві. Поняття «магнітний документ», його переваги і обмеженість застосування. Оптичний документ як новітній носій інформації, заснований на оптичних способах запису і відтворення інформації. Перспективи використання оптичного документа у документально-комунікаційній діяльності. Голографічний

документ як особливий вид документа. Загальна характеристика голографічного документа, його ознаки, властивості, переваги та обмеженість у застосуванні. Перспективи використання голографічного документа у документально-комунікаційній сфері.

Визначення поняття «видання». Співвідношення понять «документ», «видання». Класифікація та типологія видань. Загальні та специфічні ознаки класифікації видань.

Історичні передумови виникнення книги. Книга як вид документа. Еволюція поняття «книга». Змістовні, функційні, формальні та інші ознаки книги та їх співвідношення при визначенні дефініції книги. Сутність книги як об'єктивного явища соціальної дійсності. Структура книги. Міждисциплінарні зв'язки книгознавства та документознавства.

Періодичні та продовжувані видання як особливий вид документа, що відрізняється регулярністю виходу у світ. Загальна характеристика видів періодичного та продовжуваного видання.

Загальна характеристика, структура, реквізити газети. Часопис як періодичне видання, що містить публікації за профілем і має постійну рубрикацію. Загальна характеристика, структура, реквізити часопису. Класифікація часописів. Періодичний, продовжуваний збірник, бюлетень: їх ознаки та різновиди. Схема повного бібліографічного опису періодичного та продовжуваного видання за М. Романюком та М. Галушко.

Тема 4. Історія архівної справи та науково-теоретичні засади архівістики

Етапи становлення архівів. Виникнення архівів-регістратур при центральних і місцевих державних установах в епоху Середньовіччя. Формування архівів при установах. Відомчі історичні архіви: їхні завдання та функції. Організація історичних архівів. Централізація управління архівною справою.

Становлення наукових знань про архіви. Законодавче регулювання архівної справи та його вплив на науку про архіви. Трансформація знань про архіви у наукову дисципліну. Архівознавство як навчальна дисципліна: мета та завдання.

Понятійно-категоріальний апарат архівознавства та джерела цього формування. Термінографія в галузі архівознавства, укладання термінологічних словників і стандартів.

Об'єкт та предмет наукової і навчальної дисципліни: гносеологічні підходи до їхнього визначення. Методологічна характеристика архівознавства.

Міждисциплінарні зв'язки архівознавства. Зв'язки архівознавства з документознавством та управлінським документознавством. Архівознавство та документації не забезпечення управління. Зв'язок архівознавства з історією державних установ. Архівознавство та спеціальні історичні дисципліни. Архівознавство й археографія. Архівознавство та джерелознавство. Вплив теорії інформації, інформатики на архівознавство.

Тема 5. Законодавчо-нормативна база – основа функціонування сучасної системи архівних установ

Сучасне законодавство України і проблеми архівної спадщини. Архівне законодавство України про право власності на документи та на право доступу до документів Національного архівного фонду (НАФ). Україна і норми міжнародного права щодо архівів.

Зміст законодавчого акту «Правила роботи архівних установ України». Вимоги щодо забезпечення формування, обліку, зберігання та використання Національного архівного фонду.

Поняття про фондування архівних установ. Теорія фондування. Організація документів на рівні архіву та архівного фонду.

Поняття «система архівних установ». Сучасна система архівних установ в Україні: загальна характеристика. Рівні організації документів НАФ. Організація документів на рівні архіву.

Тема 6. Національний архівний фонд України (НАФ): сутність, мета і завдання. НАФ: формування забезпечення збереженості, використання архівної інформації.

Теорія експертизи цінності документів. Експертиза цінності документів: завдання і практична сфера експертизи.

Зберігання документів: нормативна база. Облік документів із обмеженим доступом. Забезпечення збереженості архівних документів: вітчизняний і зарубіжний досвід.

Поняття про довідковий апарат архівів. Типово-видова структура довідкового апарату державних архівів. Мета і головні завдання інформатизації архівної справи.

Поняття дескриптивної методики в архівній справі. Описування архівних документів: мета та завдання. Унормування архівного описування.

Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства. Особливості використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю.

ІІІ. ЛІТЕРАТУРА

Закони України

1. Закон України Про електронний цифровий підпис [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994–2014. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852>– 15 . – Назва з екрана.
2. Закон України Про електронні документи та електронний документообіг [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994–2014. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851>– 15 . – Назва з екрана.
3. Закон України Про інформацію [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994–2014. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657>– 12 . – Назва з екрана.
4. Закон України Про науково-технічну інформацію [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994–2014. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977>– 12 . – Назва з екрана.
5. Закон України Про стандартизацію [Електронний ресурс] // Верховна Рада України 1994–2014. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315>– 18 . – Назва з екрана.

Нормативні документи

6. ДСТУ 4489:2005 Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів. – На заміну ГОСТ 5773–90 ; чинний від 2006– 10– 01. – К. : Держспоживстандарт України, 2006. – [III], 5 с.
7. ДСТУ 3018–95 Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення. – Чинний від 1996–01–01. – К. : Держстандарт України, 1995. – 24с.
8. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення: ДСТУ 2732– 94. — К. : Держстандарт України, 1994 — 33 с.
9. Державна уніфікована система документації. Основні положення: ДСТУ 3843– 99. — К. : Держстандарт України, 2000. – 8 с.
10. Державний класифікатор управлінської документації: ДК 010–98. — К. : Держстандарт України, 1999. – 50 с.
11. ДСТУ 3814–98 Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг. – На заміну зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.53–86 ; чинний від 2000–01–01. – К. : Держстандарт України, 1999. – [14] с., розд. – (Інформація та документація).
12. Галузевий стандарт України: Кінодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду: технічні вимоги [Електронний ресурс] //ГСТУ 55.003 – 2003. – Режим доступу: <http://5fan.info/rnaotrqasujgujgrna.html>. – Назва з екрана.
13. ДСТУ 3574 – 97 Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення. – На заміну в Україні ГОСТ 15.012–84 ; чинний від 1998– 01– 01. – К. : Держстандарт України, 1997. – [20] с., розд. паг.
14. ГОСТ 7.65– 92 Кинодокументы, фотодокументы и документы на микроформах. Общие требования к архивному хранению. – Введен с 1993–01– 01. – М. : Изд– во стандартов, 1992. – 20 с. – (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
15. ДСТУ 4447:2005. Фонодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. Технічні вимоги / О. Володіна (розроб.). — Офіц. вид — К. : Держспоживстандарт України, 2006. — IV, 20с. — (Національний стандарт України).

16. ДСТУ ISO/IEC Guide 59 – 2000 Кодекс ustalених правил стандартизації. – Чинний від 2001– 07– 01. – К. : Держспоживстандарт України, 2001. – [IV], 8 с.

Нормативно-методичні документи

17. Збірник уніфікованих форм організаційно-розпорядчих документів / Держкомархів України. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства; Уклад.: О. М. Загорецька, Л. В. Кузнєцова, С. Г. Кулешов. – К., 2006. – 73 с.

18. Методичні рекомендації щодо застосування ДСТУ 4163–2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» // Держкомархівів України. УНДІАСД. – К., 2004. – 62 с.

19. ДСТУ 4423–2:2005 Керування документаційними процесами. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 28 с.

Основна

20. Архівістика: Термінологічний словник / Авт. – упоряд.: К. Є. Новохацький, К. Т. Селіверстова та ін. – К., 1998. – 106 с.

21. Баренбаум И. Е. История книги / И. Е. Баренбаум. – М. : Книга, 1984. – 247 с.

22. Барчук Ж. В. Патентна документація в системі інформаційних ресурсів України: статус, функції, потенціал / Ж. В. Барчук // Архіви України. – 2002. – № 1– 3. – С. 73– 80.

23. Бездрабко В. В. До історії вивчення картографічного документа в Україні / В. В. Бездрабко // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Історія. – 2008. – Вип. 40, № 816. – С. 405– 415.

24. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток: [монографія] / В. Бездрабко. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

25. Бездрабко В.В. Управлінське документознавство: навч. посіб / В. Бездрабко. – К., 2006. – С.119– 136.

26. Гальченко О. М. Історичні форми книги / О. М. Гальченко // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвід. зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 3: Джерелознавчі дисципліни. – С. 124 – 142.
27. Ємельянова Т. О. Інструкція з підготовки до публікації у періодичних виданнях фотодокументів із фондів ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного / Т. О. Ємельянова. – К., 2010. – 4 с.
28. Зиновьева Н. Б. Документоведение. Учебн.-метод. Пособие / Н. Б. Зиновьева. – М. : Профиздат, 2001. – 208 с.
29. Зусьман О. М. Документоведение : учебное пособие / О. М. Зусьман. – СПб. : СПбГУКИ, 2003. – 108 с.
30. Илюшенко М. П. Документоведение. Документ и системы документации: учеб. пособие / М. П. Илюшенко, Т. В. Кузнецова, Я. З. Лившиц; под. ред. Я. З. Лившица. – М., 1977. – 84 с.
31. Комова М. В. Документознавство: навчальний посібник / М. В. Комова; Нац. ун-т «Львівська політехніка», Інститут гуманітарних і соціальних наук. – Львів: Тріада плюс, 2007. – 296 с.
32. Кулешов С. Документальні джерела наукової інформації як об'єкт дослідження інформатики / С. Кулешов // Студії з архів. справи та документознавства. – 1996. – Т.1. – С. 72– 76.
33. Кулешов С. Г. З історії організації наукових досліджень процесів діловодства в Україні у 1920–1930–х роках / С. Г. Кулешов // Студії з архів. справи та документознавства. – 2004. – Т. 11. – С. 164– 167.
34. Кулешов С. Г. Управлінське документознавство: навч. посіб. / С. Г. Кулешов. – К. : ДАКККіМ, 2003. – 57 с.
35. Кулешов С. Г. Документознавство: історія. Теоретичні основи / С. Г. Кулешов. – К. : ДАКККіМ, 2000. – 167 с.
36. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение : учебник / Н. Н. Кушнарєнко. — 5 - е изд., стер. — К. : Знання, 2004. — 459 с.
37. Ларьков Н. С. Документоведение: учебное пособие / Н. С. Ларьков. – М. : АСТ, 2006. – 428 с.

38. Маркітан Л. Фонодокументознавство/ Л. Маркітан // Українська архівна енциклопедія: Н – Я. Робочий зошит / Держкомархів України; УНДІАСД. – К., 2007. – С. 177 – 178.
39. Маркітан Л. Фотодокументи (джерелознавчий аспект) / Л. Маркітан // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики: зб. наук, праць та спогадів. – К., 1998. – Ч. 2. – С. 119 – 127.
40. Палеха, Ю. І. Загальне документознавство : Навч. посіб. / Ю. І. Палеха, Н. О. Леміш. — К. : Ліра-К, 2008. — 393 с.
41. Пасічник Л. П. Патентна документація на об'єкти промислової власності: загальна характеристика / Л. Пасічник // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 5. – С. 41–44.
42. Плешкевич Е. А. Основы общей теории документа / Е.А. Плешкевич. — Саратов: Научная книга, 2005. — 242 с.
43. Поберезська, Г. Г. Лінгвістичні основи документознавства та інформаційної діяльності : навч. посіб. / Г. Г. Поберезська, І. М. Волинець; за ред. І. П. Ющука. – К. : Знання, 2008. – 351 с.
44. Рудельсон К. И. Современные документные классификации / К. И. Рудельсон. – М. : Наука 1973. – 267 с.
45. Слободяник М. Структура сучасного документознавства / М. Слободяник // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 4. – С. 18– 21.
46. Спеціальні історичні дисципліни: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / І. Н. Войцехівська (керівник авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко та ін. – К. : Либідь, 2008. – 520 с.
47. Столяров, Ю. Н. Документный ресурс: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Ю. Н. Столяров. – М. : Либерия-Бибинформ, 2009. – 224 с.
48. Швецова-Водка Г. М. Документознавство : навч. посіб / Г. М. Швецова-Водка. – К. : Знання, 2007. — 398 с.
49. Швецова-Водка Г. М. Документ і книга в системі соціальних комунікацій / Г. М. Швецова-Водка. – Рівне, 2001. – 438 с.

50. Швецова-Водка Г. М. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / ред. Г. М. Швецова-Водка . – К. : Книжкова палата України, 1999. – 116 с.
51. Швецова-Водка Г. М. Типологія книги: навч. посіб. для студ. вузів культури і мистецтв / Г. М. Швецова-Водка; Рівненський держ. ін-т культури. – К. : Книжкова палата України, 1999. – 68 с.

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

Документознавство та архівознавство

Шифр галузі, найменування галузі знань, код напрям, напряму підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Організаційно-методична характеристика навчальної дисципліни	
«0303 журналістика та інформація» 8.03030202 – «зв'язки з громадськістю» магістр	Академічна характеристика Рік навчання: 1 Семестр: 2 (д) Кількість годин на тиждень: 3 Статус курсу: нормативний Кількість ECTS кредитів: 1,0 :	Структура Кількість годин: Загальна: 36 Лекції: 6 Семінарські заняття: 12 Практичні заняття: 0 Самостійна робота: 18 Вид підсумкового контролю: залік

Автор-укладач – ст. викладач І. В. Рябець

І. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма з курсу «Документознавство та архівознавство» відповідає навчальному плану підготовки магістрів 8.03030202 – «Зв'язки з громадськістю». Курс є необхідною складовою частиною вивчення публік релейшнз. Цей курс дає можливість студентам застосовувати теоретичні знання, набуті у навчальному курсі, до процесу використання їх в практичній професійній PR діяльності. Курс «Документознавство та архівознавство» розрахований на студентів 1 року навчання магістерської програми «Зв'язки з громадськістю».

Мета курсу – формування цілісної системи знань щодо найголовніших теоретико-методологічних та організаційно-методичних засад курсу «Документознавство та архівознавство».

Завданнями цього навчального курсу є:

- засвоєння понятійно-категоріального апарату документознавства;
- усвідомлення соціального призначення документознавства для суспільства вцілому та для практичної професійної діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю зокрема;
- формування знань про основні види документів, розвиток та функції основних видів документів;
- розкриття понятійно-категоріального апарату та теорії архівознавства
- засвоєння основних закономірностей, етапів становлення та сучасного стану архівознавства;
- формулювання явлень про типологію архівів;
- аналіз нормативно-правової бази архівних установ;
- висвітлення особливостей роботи з традиційними управлінськими документами, які переважають у загальних обсягах Національного архівного фонду;
- орієнтування у довідковому апараті архівів задля використання у практичній професійній діяльності фахівців із зв'язків з громадськістю.

Набуті знання та навички можуть бути застосовані у практичній професійній діяльності, пов'язаній із публік релейшнз, в наукових дослідженнях та при викладанні фахових дисциплін у ВНЗ України.

У результаті вивчення курсу студент повинен знати:

1. історію та теорію документа;
1. головні напрями, основні завдання, сучасні концепції, структуру документознавства; понятійно-категоріальний апарат документознавства;
2. зв'язки з іншими галузями в т.ч. з PR;
3. теоретичні та історичні засади класифікації документів, особливості різних видів документів;
4. основні категорії архівістики;
5. закономірності становлення та розвитку архівів;
6. специфіку функціонування сучасної системи архівних установ в Україні;
7. теоретичні засади комплектування архівів і використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю;
8. особливості архівів як інформаційної системи.

У результаті вивчення курсу студент повинен уміти:

1. виявляти основні властивості, ознаки документа та його функційність;
2. класифікувати документи, даючи розгорнуту характеристику різних видів документації;
3. використовувати законодавчо-нормативну, науково-методичну бази для актуалізації ролі архівних установ у процесі керування документаційними процесами;
4. реалізовувати алгоритм самостійного пошуку відповіді на питання, пов'язаного із професійною діяльністю фахівців із зв'язків з громадськістю

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№	Назва теми	Кількість годин			
		усього	лекцій	Семінарських занять	Самостійна та індивідуальна робота
1	Тема 1. Основи теорії документа. Структура документознавства	6	1	2	3
2	Тема 2. Класифікація, типологія документів	6	1	2	3
3	Тема 3. Види документів. Видання як вид опублікованого текстового документа	6	1	2	3
4	Тема 4. Історія архівної справи та науково-теоретичні засади архівістики	6	1	2	3
5	Тема 5. Законодавчо-нормативна база – основа функціонування сучасної системи архівних установ	6	1	2	3
6	Тема 6. Національний архівний фонд України	6	1	2	3
	Усього	36	6	12	18

III. ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

МЕТА ТА МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЛЕКЦІЙ

Проведення лекційних занять націлено на донесення теоретичних та наукових знань про державну політику в сфері книгознавства та бібліотекознавства, її принципи, закономірності та тенденції розвитку.

Одним з важливих завдань проведення лекцій є сприяння розвитку у студентів розумової діяльності і розширення світогляду, формування професійних компетентностей майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю.

Лекція 1. Тема 1-2. Основи теорії документа. Структура документознавства.

Класифікація, типологія документів

План.

1. Об'єкт, предмет, головні наукові напрями. завдання документознавства.
2. Структура документознавства
3. Методологія та метод» документознавства.
4. Зв'язи документознавства з іншими галузями знань.
5. Визначення терміна «документ». Загальні документознавчі поняття.
6. Документ як артефакт.
7. Організація створення документа.
8. Історія класифікації, типології документів.
9. Класифікація, типологія документів за матеріальною складовою, за інформаційною складовою.
10. Класифікація систем документації.

Основна література: 10, 24, 29, 30, 45.

Додаткова література: 28, 31, 32, 34, 35, 37, 41, 43, 44, 47, 49.

Лекція 2. Тема 3-4. Види документів. Видання як вид опублікованого текстового документа. Історія архівної справи та науково-теоретичні засади архівістики

План

1. Зміст поняття «управлінський документ». Патентний і нормативний документи.

2. Видання як вид опублікованого текстового документа.
3. Образографічний, картографічний, музичний документ як види нетекстового документа.
4. Кінофотофонодокумент. Мікрографічний і магнітний документи. Оптичний документ. Голографічний документ.
5. Видання як вид документа. Книга як вид документа. Соціальні функції книги.
6. Періодичні та продовжувані видання як вид документа.
7. Історія періодичного та продовжуваного видання в Україні та за кордоном. Газета як джерело оперативної інформації.
8. Закономірності становлення і розвитку архівів.
9. Розвиток наукових знань про архіви. Понятійно-категоріальний апарат архівознавства.
10. Об'єкт, предмет та методологія архівознавства. Міждисциплінарні зв'язки архівознавства.

Основна література: 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 50.

Додаткова література: 20, 21, 24, 26, 33, 37, 38, 39, 41, 49.

Лекція 3. Тема 5-6. Законодавчо-нормативна база – основа функціонування сучасної системи архівних установ. Національний архівний фонд України

План

1. Архівне законодавство: вітчизняний і міжнародний досвід.
2. Нормативно-методична база діяльності архівних установ.
3. Теорія фондування архівної установи. Організація документів на рівні архіву та архівного фонду.
4. Архівні установи України на сучасному етапі. Організація документів на рівні Національного архівного фонду.
5. НАФ: формування забезпечення збереженості, використання архівної інформації.
6. Експертиза цінності документів та комплектування державного архіву.
7. Облік та технології зберігання документів національного архівного фонду.

8. Довідковий апарат до документів НАФ. Інформатизація архівної справи в Україні.
9. Сучасні дескриптивні методики в архівній справі.
10. Особливості використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю.

Основна література: 5, 6, 7, 8, 10, 11, 22, 23, 25– 29, 31, 34– 38, 43, 44.

Додаткова література: 13, 16, 20, 24, 32, 42, 47, 48, 49.

IV. ПЛАН ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські та практичні заняття є сполучною ланкою між лекційними заняттями та самостійною роботою студентів і мають на меті поглиблене засвоєння теоретичних знань із дисципліни та набуття практичних навичок.

У процесі проведення семінарських, практичних занять з'ясовується ступінь засвоєння понятійно-категоріального апарату та основних положень навчального предмету, вміння розкривати конкретну тему, аналізувати та узагальнювати ключові питання курсу, розв'язувати конкретні ситуації.

Одним із важливих завдань проведення таких занять є отримання студентами навичок публічних виступів і формування умінь вести дискусії, а також аналітичного та обґрунтованого підходу до розв'язання складних питань і відпрацювання можливих рішень у майбутній професійній діяльності.

При організації аудиторної роботи на семінарсько-практичних заняттях передбачаються такі види робіт:

- розгляд і обговорення теоретичного матеріалу за переліком контрольних питань у відповідності до тем програми; за переліком питань для самостійного опрацювання;
- проведення семінарів із публічними виступами та доповідями із рефератами, що підготовлені студентами самостійно за рекомендованою тематикою (темою рефератів можуть бути будь-які питання, винесені на обговорення на семінарське заняття, однак тема фіксованого виступу з рефератом повинна бути узгоджена з викладачем мінімум за два тижні до виступу);
- проведення ділових ігор та обговорення ситуацій (кейсів);
- виконання контрольних робіт за індивідуальними завданнями;
- перевірку практичних завдань, виконаних студентами під час самостійної роботи;
- проведення консультацій із дисципліни.

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1. Тема 1. Основи теорії документа. Структура документознавства

План

1. Що вивчає та досліджує загальне документознавство?
2. Яка структура загального, спеціального документознавства?
3. Які існують системи документації?
4. Методологія як наукова основа дослідження.
5. Новітні наукові методології, можливості їхнього застосування у документознавстві.
6. Сформулювати висновки про міждисциплінарність науки другої половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.
7. Документ як цілісність матеріального об'єкта й інформації.
8. Документ як феномен цивілізації.
9. Кодування інформації.

Питання до самостійного поглибленого вивчення:

1. Виходячи з множинності тлумачень змісту документознавства, визначити його функції як знакової та навчальної дисципліни.
2. За термінологічними словниками дати визначення загальним документознавчим поняттям.
3. Пояснити поняття «електронний документ», «електронний документообіг», «електронний цифровий підпис», «електронний підпис», «база даних», «електронні дані», «електронні носії інформації».

Основна література: 24, 28, 29, 30, 31, 32.

Додаткова література: 34, 35, 37, 41, 43, 44, 47, 49, 50, 51.

Семінарське заняття 2. Тема 2. Класифікація, типологія документів

План

1. Формування традиційної класифікації документів і документної інформації.

2. Сучасні теорії класифікації документів.
3. Інноваційні досягнення у класифікації документів у документознавстві.
4. Місце та значення класифікації документів у їхньому пізнанні.
5. Структура, рівні побудови класифікаторів.

Питання до самостійного поглибленого вивчення:

1. Проаналізувати класифікацію документів, розроблену Н. Кушнарєнко та Г. Швецовою-Водкою. Зробити узагальнюючий висновок щодо наповнення авторських схем класифікації документів, логіки їхньої побудови.
2. Посилаючись на праці С. Кулєшова, Н. Кушнарєнко, К. Рудельсон, Ю. Столярова, Г. Швецової-Водки, дати визначення понять: «тип документа», «вид документа», «підвид документа», «рід документа», «клас документа».

Основна література: 10, 24, 28, 29, 31, 34.

Додаткова література: 35, 37, 41, 45, 47, 49, 50, 51.

Семінарське заняття 3. Тема 3. Види документів. Видання як вид опублікованого текстового документа

План

1. Характеристика нормативно-правових актів, що регулюють управління і організацію документаційного забезпечення.
2. Функціональне призначення нормативного документа (на конкретних прикладах).
3. Характеристика зібраних документів за походженням, формою, змістом, секретністю, терміном зберігання.
4. Формування галузей знань про книгу. Книгознавство як наука про книгу. Сучасна книга як вид документа.
5. Класифікація мікрографічних документів різних видів (мікрофільм, мікрофіша, мікрокарта).
6. Згідно фасетно-блочної класифікації документів класифікувати оптичний документ.
7. Інформаційні можливості документів на новітніх носіях інформації

8. Винайдення книгодрукування, друкованої книги. Зростання ролі книги у суспільстві та державі.

Питання до самостійного поглибленого вивчення :

1. Скласти два види управлінських документів. Проаналізувати їхній текст, оформлення та реквізити.

2. Використовуючи конкретні зразки картографічного документа, дати характеристику способам кодування інформації.

3. Використовуючи фасетно-блочну схему класифікації документів скласти класифікаційну характеристику: кінодокументам, фотодокументам, фонодокументам. За результатами емпіричних спостережень зробити узагальнюючий висновок.

4. Послугуючись електронним каталогом Наукової бібліотеки НаУКМА, укласти бібліографічний список книг за темою «Зв'язки з громадськістю – особливий вид соціальної діяльності» за останні 5 років.

5. Користуючись електронним каталогом Наукової бібліотеки НаУКМА, укласти бібліографічний список періодичних видань за темою «Зв'язки з громадськістю як соціальний інститут» за останні 5 років.

Основна література: 6, 7, 21, 24, 26, 37, 41, 42, 50.

Додаткова література: 23, 25, 43– 49.

Семінарське заняття 4. Тема 4. Історія архівної справи та науково-теоретичні засади архівістики

План

1. Етапи становлення архівів.
2. Архівознавство як навчальна дисципліна: мета та завдання.
3. Понятійно-категоріальний апарат архівознавства та джерела цього формування.
4. Міждисциплінарні зв'язки архівознавства.
5. Методологічна характеристика архівознавства.

Питання до самостійного поглибленого вивчення:

1. Проаналізувати принципи укладання архівних термінологічних словників.
2. Здійснити порівняльний аналіз об'єкта та предмета документознавства, діловодства, архівознавства.
3. Розкрити взаємозв'язки діловодства та архівознавства.

Основна література: 8, 9, 12, 13, 14, 15, 17, 18.

Додаткова література: 20, 26, 33, 38, 39.

Семінарське заняття 5. Тема 5. Законодавчо-нормативна база – основа функціонування сучасної системи архівних установ

План

1. Зміст, структура, основні терміни Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи».
2. Основні питання функціонування архівних установ України за законодавчим актом «Правила роботи архівних установ України».
3. Зміст Наказу «Про затвердження Переліку типових документів».
4. Україна і норми міжнародного права щодо архівів.

Питання до самостійного поглибленого вивчення:

1. Опрацювати зміст Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи».
2. Визначити основні питання функціонування архівних установ України за законодавчим актом «Правила роботи архівних установ України».
3. Які права користувачів документами Національного архівного фонду
4. Як здійснюється доступ до документів Національного архівного фонду?
5. Чому існує обмеження доступу до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам?
6. Які шляхи розвитку міжнародного співробітництва в архівній справі?

7. Проаналізувавши зміст Наказу «Про затвердження Переліку типових документів», поясніть, чому склалася система відомчих переліків документів із зазначенням строків їхнього зберігання.

Основна література: 5, 6, 7, 8, 10, 11, 22, 23

Додаткова література: 25– 29, 31, 32, 34– 38, 43, 44.

Семінарське заняття 6. Тема 6. Національний архівний фонд України

План

1. Зміст Постанови КМ України «Про проведення експертизи цінності документів» та її значення для комплектування державного архіву.
2. Аналіз ДСТУ 4331:2004 та методичних рекомендацій «Складення архівних описів: метод. рекомендації Державної архівної служби України , УНДІАСД».
3. Проблеми інформаційного пошуку в архівах фахівцями із зв'язків з громадськістю.
4. Потреби в архівній інформації фахівців із зв'язків з громадськістю. Основні напрями і форми використання архівної інформації ними.

Питання до самостійного поглибленого вивчення:

1. Використовуючи офіційний веб-портал Державної архівної служби України, проаналізувати зміст наказу Державного комітету архівів України 2005 р. «Порядок зберігання електронних документів в архівних установах».
2. Складіть список з п'яти архівних документів до історії Української повстанської Армії, використовуючи офіційний веб-портал Державної архівної служби України
3. Принципи використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю.

Основна література: 6, 13, 16, 20, 24, 32.

Додаткова література: 42, 47, 48, 49.

V. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МЕТА І ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Головна мета проведення самостійної роботи полягає у необхідності більш широкого огляду тематики курсу з використанням матеріалів періодичних видань, наукових праць, монографій з окремих питань дисципліни.

Важливою складовою самостійної роботи студентів є виконання індивідуальних робіт.

Виконання індивідуальних робіт має на меті:

- закріплення знань теоретичного курсу;
- напрацювання вмінь з аналізу законодавчої бази України в сфері книгознавства, бібліотекознавства та бібліографії, із складання бібліографічного опису.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ «Документознавство та архівознавство»

Таблиця 1. Зміст та обсяг індивідуальних письмових завдань з курсу

№ теми	Індивідуальне письмове завдання	Номери джерел в спискові літератури	Форма контролю
1	Створити схему «Структура документознавства як науки» (за якимось із сучасних вітчизняних або зарубіжних авторів) (обсяг – 1 арк. А4)	24; 28; 29; 35; 36; 45	Перевірка схеми
2; 3	Створити схему «Класифікація документів» (обсяг – 1 арк. А4)	24; 29; 31; 40; 44; 48	Перевірка схеми
3; 4; 5	Створити схему «Структура Національного архівного фонду України» (обсяг – 1 арк. А4)	8; 17; 18; 20 http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3814-12	Перевірка схеми

Продовження Таблиці 1.

2; 3	Послугуючись електронним каталогом НБ НаУКМА, скласти бібліографічний список книг, періодичних видань, електронних видань вітчизняних та зарубіжних авторів до теми «Зв'язки з громадськістю – особливий вид соціальної діяльності» (обсяг цього списку 1– 2 арк. А4; обов'язково – не менше двох електронних джерел)	http://www.library.ukma.kiev.ua/	Перевірка бібліографічного списку
------	---	---	-----------------------------------

Таблиця 2. Обсяг самостійної роботи студентів з курсу «Документознавство та архівознавство»

№	Назва виду самостійної роботи студентів	Кількість годин
5.	Підготовка до поточних семінарських занять (2 год. на 6 занять)	12
6.	Самостійне складання бібліографічного списку	2
7.	Фіксований усний виступ з рефератом	2
8.	Підготовка до заліку	2
	УСЬОГО	18

VI. ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ МЕТА І ФОРМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Мета поточного контролю – оцінити ступінь засвоєння теоретичного і практичного матеріалу та рівень знань студентів з відповідних розділів дисципліни.

Рівень поточних знань оцінюється в балах по кожному із передбачених видів практичних завдань окремо:

- володіння теоретичним матеріалом;
- підготовка письмових завдань (створення схем, таблиць, рисунків);
- підготовка повідомлень (рефератів).

Згідно до методики рейтингової оцінки поточний рейтинг студента розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань (плюс показники відвідування лекційних та практичних занять) наращується протягом семестру.

Студенти, поточні знання яких оцінені на “незадовільно” (0–29 балів), вважаються не атестованими і до заліку з дисципліни не допускаються. Студенти, які за роботу в семестрі та на залікові набрали 30–59 балів мають право на перескладання.

МЕТА І ФОРМИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Підсумковий контроль знань здійснюється наприкінці семестру шляхом складання заліку.

До заліку допускаються студенти, які мають необхідний рівень поточних знань.

Залік проводиться в змішаній формі, за завданнями, які складені на основі програми курсу та мають однаковий рівень складності. На підготовку відповіді запитань до заліку відводиться 30 хвилин. Додатковими матеріалами під час проведення іспиту користуватися не дозволяється.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

1. Що складає об'єкт, предмет документознавства?
2. Які основні теоретичні, науково-методичні завдання документознавства?
3. Які функції виконує документознавство?
4. Які існують системи документації?
5. Які основні напрями дослідження спеціального документознавства?
6. Що таке «методологія», «методика»?
7. Що таке «спеціальні» та «часткові» методи документознавства?
8. У чому полягає зміст зв'язків документознавства зі спорідненими науками, галузями знань (у т. ч. з PR)?
9. Який зміст понять «документ», «реквізити документа», «документальна інформація», «документна інформація», «електронний документ», «онлайнний документ»?
10. Які функції, властивості та ознаки документа?
11. Які особливості документальної пам'ятки?
12. Які існують сучасні способи документування інформації?
13. Що собою представляє мовна система?
14. Які є засоби фіксування інформації?

15. Як склалися класифікації, типології документів у XVIII – на початку XX ст.?
16. Коли виникли перші теорії класифікації документів та хто був їхніми авторами?
17. Які ознаки можуть бути основою для поділу на класифікації, типології документів?
18. Які особливості класифікації документів за матеріальною складовою?
19. Які класи документів можна виокремити за матеріальним носієм інформації, матеріальною конструкцією документа?
20. Чи має переваги класифікація, типологія документів за формою порівняно з класифікаціями за іншими ознаками?
21. Що означають поняття: «зміст документа», «інформаційна складова документа»?
22. Які ознаки виокремлюють, здійснюючи класифікацію, типологію документів за змістом?
23. Які існують класифікаційні схеми, що застосовуються у різних галузях знань, сферах роботи з документами, побудовані на основі інформаційної складової документів?
24. У чому полягає зміст поняття «система документації»?
25. Яка документація належить до базової, інфраструктурної, дисциплінарної системи документації?
26. Які реквізити є обов'язковими для службового документа?
27. Які документи складають уніфіковані системи документації?
28. Які критерії класифікування управлінських документів?
29. Які загальні вимоги оформлення службового документа?
30. Що означають поняття «нормативний документ», «прейскурант», «стандарт», «технічні умови», «каталоги»?
31. Які основні реквізити стандарту?
32. Чому книга є різновидом документа?
33. Які принципи проведення класифікації образотвірних документів?
34. Які види класифікаційних ознак музичного документа?
35. Які основні види картографічного документа?
36. У чому полягають особливості кінодокументів?
37. Які характерні риси та види фотодокументів?
38. Що означають поняття «мікрофіша», «мікрокарта», «мікрофільм»?

39. Які види оптичного документа?
40. Що означають поняття «голограма», «голографічний документ»?
41. Які основні відмінні ознаки інформаційного видання?
42. Чим відрізняється первинний документ від вторинного?
43. Які властивості наукового видання?
44. У чому полягає спільність і відмінність основних видів наукового видання?
45. У чому суть нормативно-правових видань?
46. Що означають поняття: «книга», «композиційні елементи книги», «довідковий апарат книги», «ідентифікуючі тексти», «орієнтуючі тексти», «тлумачні тексти», «бібліографічні тексти»?
47. Чому книга є різновидом документа?
48. У чому полягають основні відмінності книги як різновиду документа?
49. Що собою представляє структура книги?
50. Які ознаки можна застосувати для того, щоб провести класифікацію періодичних, продовжуваних видань?
51. Які основні ознаки періодичного видання?
52. Що таке архівний архівний документ?
53. Що таке Національний архівний фонд?
54. Що є об'єктом архівознавства?
55. Що включає понятійний апарат архівознавства?
56. Якими загальнонауковими поняттями оперує архівознавство?
57. На яких фундаментальних поняттях базується архівознавча теорія?
58. Ким вперше було запропонована класифікація архівних документів?
59. Які завдання Міжнародної ради архівів?
60. Які особливості формування мережі архівних установ різних регіонів України?
61. Галузь застосування ДСТУ 4331:2004?
62. Які принципи експертизи цінності документів ?
63. Що таке облік документів у державному архіві?
64. Які є категорії документів за ступенем цінності?
65. Які функції обліку архівних документів?

66. Який існує порядок видачі документів із архівосховищ?
67. Що таке архівне описування та архівне описання?
68. Які головні завдання інформатизації в архівній справі?
69. Які чинники визначають ефективність використання архівної інформації фахівцями із зв'язків з громадськістю?
70. Які одиниці обліку архівних документів існують у вітчизняній практиці?

VII. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ, УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Таблиця 3. Види навчальних поточних завдань і бали за них

Вид навчальних завдань	Обсяг за семестр	Максимальна кількість балів за виконану роботу
Оволодіння теоретичним матеріалом та активна участь у дискусіях на лекціях	3	По 2 бали за кожен із трьох лекцій Усього за семестр – 6 балів
Правильні відповіді на запитання семінару	6	Кожна правильна відповідь – 2 бали. Усього за семестр – 12 балів
Самостійний фіксований усний виступ з рефератом	1	Кожен виступ по 12 балів (не більше двох)
Структурування теоретичного матеріалу у формі схем, бібліографічного списку	4	Кожне індивідуальне письмове завдання – 10 балів. Усього за семестр – 40 балів
Сукупний рейтинг	–	70 балів

Рівень поточних знань студентів оцінюється відповідно до методики рейтингової оцінки. Сутність методики полягає у визначенні поточного рейтингу студента, що розраховується як сума балів за всіма видами практичних завдань та результатами самостійної роботи і наращується протягом семестру.

КРИТЕРІЇ СКЛАДАННЯ ЗАЛІКУ

Кожний варіант завдань при проведенні заліку буде однакової складності. Зміст питань та завдань розраховано на письмову роботу студента/студентки протягом двох академічних годин. Підсумковою формою контролю з дисципліни «Документознавство та архівознавство» є залік, після проведення якого можна отримати максимально 30 балів. Критерії оцінювання знань студентів при складанні заліку наведені в таблиці 4.

Таблиця 4. Критерії оцінювання знань з курсу «Документознавство та архівознавство»

Характеристика відповідей за варіантом	Максимальна кількість балів
Практичне завдання – скласти правильно два види управлінських документів (на вибір).	20
Правильні відповіді на запитання дидактичного тесту	10
УСЬОГО	30 балів

За результатами навчальної діяльності студента та студентки протягом семестру та результатами складання заліку визначається якість знань особи. Потім це оцінюється за рейтинговою системою та трансформується в національну шкалу та шкалу ECTS (див. таблицю 5).

Таблиця 5. Відповідність показників 100–бальної університетської шкали оцінювання в національну 4–бальну шкалу та шкалу ECTS.

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	5 (відмінно)	Зараховано	A (відмінно)
81 – 90	4 (добре)		B (дуже добре)
71 – 80			C (добре)
66 – 70			3 (задовільно)
60 – 65	E (достатньо)		
30 – 59	2 (незадовільно)	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (незадовільно – з обов’язковим повторним курсом)

ПАКЕТ

Комплексних контрольних робіт (ККР) з курсу «Документознавство та архівознавство» (для оцінки залишкових знань студентів

за напрямом підготовки: 8.03030202 – «зв’язки з громадськістю»

Критерії оцінки виконання комплексних контрольних робіт (ККР) з курсу «Документознавство та архівознавство» для напряму підготовки 8.03030202 – «зв’язки з громадськістю»

Виконання ККР оцінюється за 4–х бальною системою: відмінно (5), добре (4), задовільно (3), незадовільно (2).

Оцінку “відмінно” заслуговує студент, який:

- показав всебічні, систематичні і глибокі знання навчально-програмного матеріалу з дисципліни;
- показав вміння вільно виконувати завдання, що передбачені ККР;
- проявив творчі здібності в розумінні, викладанні і використанні навчально-програмного матеріалу.

Оцінку “добре” заслуговує студент, який:

- показав повне знання навчально-програмного матеріалу з питань дисципліни;
- в основному виконав ККР;
- показав системний характер знань,
- проявив здібність до їх самостійного поповнення в процесі професійної діяльності;
- допустив незначні помилки при виконанні ККР.

Оцінку “задовільно” заслуговує студент, який:

- показав знання навчально-програмного матеріалу з курсу в обсязі, який необхідний для майбутньої роботи за спеціальністю;
- в основному виконав ККР;

- допустив деякі помилки у визначенні понятійно-категоріального апарату дисципліни при виконанні ККР, але в основному володіє необхідними знаннями з дисципліни.

Оцінку “незадовільно” заслуговує студент, який:

- показав досить низький рівень знань навчально-програмного матеріалу з курсу в обсязі, який необхідний для майбутньої роботи за спеціальністю;
- допустив принципові помилки при виконанні ККР;
- не може приступити до професійної діяльності без додаткових знань з питань, що охоплюються дисципліною.

Підготувала _____ Рябець І. В.

підпис

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ”**

**Кафедра
зв’язків із громадськістю, педагогіки та психології**

**Контрольно-кваліфікаційна робота (ККР)
з курсу
«Документознавство та архівознавство»
для оцінки залишкових знань студентів
за напрямом підготовки: 8.03030202 – «зв’язки з громадськістю»**

Варіант 1.

I. Складіть правильно такий управлінський документ: заява про прийняття на роботу на посаду фахівця відділу зв'язків з громадськістю (максимальна кількість балів – 10 балів).

II. Створити схему «Класифікація документів» (обсяг – 1 арк. А4) (максимальна кількість балів – 10 балів).

Варіант 2.

I. Складіть правильно такий управлінський документ: Наказ про прийняття на роботу на посаду фахівця відділу зв'язків з громадськістю (максимальна кількість балів – 10 балів).

II. Створити схему «Структура документознавства як науки» (за якимось із сучасних вітчизняних або зарубіжних авторів) (обсяг – 1 арк. А4) (максимальна кількість балів – 10 балів).

Варіант 3.

I. Складіть правильно такий управлінський документ: Наказ про звільнення з посади фахівця відділу зв'язків з громадськістю (максимальна кількість балів – 10 балів).

II. Створити схему «Структура Національного архівного фонду України» (обсяг – 1 арк. А4) (максимальна кількість балів – 10 балів).

Варіант 4.

I. Складіть правильно такий управлінський документ: заява на щорічну відпустку (максимальна кількість балів – 10 балів).

II. Створити схему «Структура архівного фонду НаУКМА» (обсяг – 1 арк. А4) (максимальна кількість балів – 10 балів).

**I. Дидактичний тест до курсу
«Документознавство та архівознавство»**

Варіанти відповідей одиничного вибору (кожна правильна відповідь – 1 бал). Продовжіть правильно визначення.

1. (документ) – матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно– , фотоплівці, оптичному диску або іншому носієві.
2. (електронний документ) – документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа.
3. (видання) – документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам Державних стандартів, інших нормативних документів щодо їхнього видавничого оформлення і поліграфічного виконання.
4. (каталог) – документ, що містить систематизований звід або перелік будь-яких об'єктів та дає змогу віднайти кожний об'єкт за певним позначенням, може містити характеристики, показники та інші дані щодо об'єктів, внесених до нього.
5. (архівний документ) – документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця і часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна.
6. (документ Національного архівного фонду) – архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою і який зареєстрований як складова Національного архівного фонду.

7. (Національний архівний фонд) – сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя Українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації.
8. (архівна установа, архів, архівний підрозділ, архівний відділ) – це відповідно установа чи структурний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково– дослідну та інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства.
9. (архівна довідка) – документ архівної установи, оформлений відповідно до законодавства, що містить інформацію про предмет запиту на підставі архівних документів із зазначенням їх пошукових даних.
10. (діловодство) – сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи із службовими документами;

Підготувала

Рябець І. В.

(підпис)

Завідувач кафедри

доктор філософських наук,

професор

Королько В. Г.

(підпис)

Додаток Н

Список публікацій здобувача

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Рябець І. В. Проблема «суб'єкта» і «суб'єктності» майбутнього фахівця (теоретико-методологічний аспект). Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2013. Дод. 1 до вип. 29, т. III. С. 251-256.
2. Рябець І. В. Етапи становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю за роки незалежності України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 150-152.
3. Рябець І. В. Науково-теоретичний аналіз категорій «суб'єктність» та «суб'єктність майбутнього фахівця». Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» 2014. Додаток 1 до Вип. 27 Т. VIII (41). С. 317-322.
4. Рябець І. В. Нормативно-правові засади становлення професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2014. Вип. 8. «Проблеми емпіричних досліджень у психології». С. 317-322.
5. Рябець І. В. Передумови створення професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : зб. наук. пр. 2014. Вип. 15. С. 168-177.
6. Рябець І. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю: зарубіжний досвід. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2014. Т. 4 (12). С. 204-210.
7. Рябець І. В. «Визначення термінів «фахівець із зв'язків з громадськістю» та «майбутній фахівець із зв'язків з громадськістю» у вітчизняному науковому

педагогічному просторі. Інноваційна педагогіка : науковий журнал. 2020. Вип. 24 Т. 2 С. 109–114.

8. Рябець І. В. Взаємозв'язок суб'єктності із етичними засадами у професійній діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. The unity of science»: international scientific periodical journal. 2015. November. P. 52-55.

9. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью в современных вузах Украины. Гуманитарные науки и образование. 2015. № 4. С. 48-51.

10. Рябец И. В. Профессиональная подготовка будущих специалистов по связям с общественностью как педагогическая проблема (на примере вузов Украины). «Весці БДПУ»: Научно-методический журнал. Педагогіка. Психалогія. Філологія. 2016. № 4 (90). С. 21-25. URL: <http://elib.bspu.by/handle/doc/19426>

11. Рябець І. В. Тенденції становлення та розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні. Polish journal of science. 2020. № 31, vol. 3. P. 42-46.

12. Психолого-педагогічний практикум: метод. посіб. Авторський колектив (Боднар А. Я., Голубєва М.О., Пічугіна Л. Л., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2013 Ч. 1. 123 с.

13. Психолого-педагогічний практикум : метод. посіб. Авторський колектив (Боднар А. Я., Голубєва М.О., Музиченко Л. В., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2015 Ч. 2. 89 с.

14. Психолого-педагогічний практикум : метод. посіб. Авторський колектив (Брик О. М., Голубєва М.О., Жарук І. В., Рябець І. В., та ін.). Київ: Інтерсервіс, 2017 Ч. 3. 88 с.

Додаток П

Відомості про апробацію результатів дослідження

Міжнародні науково-практичні конференції:

II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Київ, 20 березня 2014 р.). Доповідь: «Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України».

Міжнародна науково-практична конференція «Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір» (м. Донецьк, 10-11 квітня 2014 р.). Доповідь: «Особливості проектування завдань для самостійної роботи майбутнім фахівцям із зв'язків з громадськістю».

VII Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття» (м. Одеса 11-13 вересня 2014 р.). Доповідь: «Комунікативний аспект інформаційної діяльності майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю».

International scientific-practical congress of teachers and psychologists «Be smart!» (Geneva (Switzerland), the 17-18th of February) Доповідь: «Особенности профессиональной подготовки будущих специалистов по связям с общественностью в Украине (вторая половина XX – начало XXI века)».

XIV Міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (м. Київ, 20 лютого 2015 р.). Доповідь: «Суперечність між американською та британською освітніми парадигмами професійної підготовки фахівців із зв'язків з громадськістю».

III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми вищої професійної освіти:» (м. Київ, 19 березня 2015 р.). Доповідь: «Взаємозв'язок системи стандартів вищої освіти за спеціальністю та професійного стандарту з підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю (на рівні компетентностей і компетенцій)».

XV Міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» (м. Київ, 26 лютого 2016 р). Доповідь: «Навчальні плани з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю : протиріччя між змістом та викликами часу».

II Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих науковців «Актуальні питання документознавства та інформаційної діяльності: теорії та інновації» (Одеса, 24-25 берез. 2016 р.). Доповідь: «До питання взаємозв'язку соціальні комунікації та PR».

Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (м. Ужгород, 16 вересня.2016 р). Доповідь: «Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю як актуальна педагогічна проблема.

XVI Міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (м. Київ 17 лютого 2017 р.). Доповідь: «Суперечність у змісті освітніх нормативно-правових актів в питанні професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у сучасних ВНЗ України.

XVII Міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика» (м. Київ 16 лютого 2018 р.). Доповідь: «Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у вітчизняних ВНЗ : реалії та виклики часу».

XIX Міжнародна науково-практична конференція «Конфліктологічна експертиза : теорія та методика» (м. Київ 21 лютого 2020 р.). Доповідь: «Дидактичні суперечності у процесі професійної підготовки майбутніх PR-фахівців у вітчизняних ЗВО».

Всеукраїнські науково-практичні конференції:

I Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: тези

доповідей» (м. Хмельницький 21-22 квітня 2015 р.). Доповідь: «Використання педагогічної технології «дебати» у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю».

II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький 24-25 квітня 2014 р.). Доповідь: «Використання кейс-технології в процесі підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю у ВНЗ України».

Додаток Р

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

04070, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2, тел.: (044) 425-60-59, факс.: (044) 463-67-83, www.ukma.edu.ua

20.08.2020 № 16/786

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

на тему: **«Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»**

13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» (Педагогічні науки)

РЯБЕЦЬ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

Результати дисертаційної роботи здобувача І. Рябець із проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю впроваджувалися в 2012-2020 н.р. на базі факультету соціальних наук та соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Основні положення дисертації було використано під час проведення лекційних та семінарських занять з курсів «Основи психології та педагогіки», «Педагогіка вищої освіти», «Методика викладання у вищій школі». Основні ідеї дисертаційного дослідження І. Рябець було представлено на щорічних звітних конференціях «Наука в НаУКМА» (2013-2020 рр.).

Практичне значення дисертаційного дослідження І. Рябець полягає в тому, що нею розроблено та впроваджено в освітній процес теми «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю», «Особливості спілкування у навчанні», «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників», «Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки у ВНЗ України» в методичний посібник «Психолого-педагогічний практикум» (Ч. 1., 2013 р.; Ч. 2., 2015 р.; Ч. 3., 2017 р.).

001227

В.о. президента НаУКМА

В. М. Ожоган

Україна, 03150, Київ-150,
вул. Велика Васильківська, 57/3,
тел. /+38044/ 287-52-90,
287-26-20, 287-31-03
+38(097)590-17-17
Email: sekretariat@umk.edu.ua

57/3, Velyka Vasylkivska Street,
Kyiv-150, 03150, Ukraine
phone /+38044/ 287-52-90,
287-26-20, 287-31-03
+38(097)590-17-17
Email: sekretariat@umk.edu.ua

№ 136

15.09 2020

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на тему: «Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з
громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»
13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти» (Педагогічні науки)

РЯБЕЦЬ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

Результати дисертаційного дослідження здобувача І. Рябець з проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю впроваджувалися в 2013-2020 н. р. в освітньому процесі Приватного вищого навчального закладу «Університет сучасних знань».

Основні положення дисертаційного дослідження І. В. Рябець було використано на низці лекційних занять з навчальних дисциплін «Педагогіка», «Психологія», «Психологія спілкування» на ОКР «бакалавр» для майбутніх фахівців з психології, правознавства. На ОКР «магістр» для майбутніх фахівців-правознавців, психологів у процесі викладання навчального курсу «Вища освіта і Болонський процес» аналізувався міжнародний та вітчизняний досвід з професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. Також, зокрема спільно з кафедрою психології на лекційних заняттях, присвячених темі формування загальних і спеціальних компетентностей майбутнього психолога, в процесі професійної підготовки за освітньою програмою «Психологія» на освітньому рівні «бакалавр» та на освітньому рівні «магістр» за освітніми програмами «Психологія» та «Юридична психологія».

У змісті вищезазначених навчальних курсів використовувалися розроблені І. В. Рябець такі теми: «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю», «Особливості спілкування у навчанні», «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників», «Медіаосвіта – складова навчальних програм циклу професійно орієнтованої гуманітарної підготовки у ВНЗ України», які надруковано в методичному посібнику «Психолого-педагогічний практикум» (Ч. 1., 2013 р.; Ч. 2., 2015 р.; Ч. 3., 2017 р.).

Ректор

Ю.А.Ведерніков

005687

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул.М.Омеляновича-Павленка, 1, м. Київ, 01010 т.ф. +38 (044) 280 82 03, т. +38 (044) 280 87 65
 e-mail: general@ntu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070915

15. 02. 2018 № 369/13
 на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

на тему «Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю в Україні
 (друга половина XX – початок XXI століття)»

(13.00.04 – теорія та методика професійної освіти)

РЯБЕЦЬ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

Результати дисертаційного дослідження здобувача кафедри психології і педагогіки Національного університету «Кієво-Могилянська академія» І. В. Рябець із проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю впроваджувалися в навчально-виховному процесі Національного транспортного університету в 2014-2017 н. р. Теоретичні розвідки І. В. Рябець було включено до навчальної програми «Комунікативні процеси в педагогічній діяльності» на ОКР «бакалавр». Для цієї навчальної дисципліни було розроблено та упроваджено модуль «Особливості спілкування у навчанні», зміст якого надруковано у методичному посібнику «Психолого-педагогічний практикум», Ч. 1, 2013 р. Для ОКР «магістр» в навчальній програмі «Педагогічна майстерність та інноваційні технології навчання» використовувався модуль «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників», який надруковано І. В. Рябець в методичному посібнику «Психолого-педагогічний практикум», Ч. 1, 2013. У 2016 році у навчальному процесі в Центрі післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки НТУ на курсах підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів «Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів» відбулася низка семінарів (тренінгів) із актуальних тем, що були розроблені здобувачем І. В. Рябець під керівництвом професора кафедри філософії та педагогіки Х. Ш. Бахтіяровою та доцентом М. О. Голубевою, з використанням модуля «Комунікативна компетентність майбутнього фахівця із зв'язків з громадськістю». Зміст цього модуля надруковано І. В. Рябець в методичному посібнику «Психолого-педагогічний практикум», Ч. 2, 2015. Упровадження результатів наукової розвідки І. В. Рябець дало можливість поглибити теоретичні знання та розвинути практичні навички викладачів, які брали участь у цих навчальних тренінгах, а також підвищити рівень психолого-педагогічної культури науково-педагогічних працівників.

Усе вищесказане дає підставу констатувати, що результати дисертаційного дослідження здобувача І. В. Рябець є актуальними, носять практичний характер та можуть бути й надалі ефективно використані у процесі формування комунікативної компетентності як майбутніх інженерів-педагогів так і розвитку комунікативної компетентності науково-педагогічних кадрів ВНЗ України.

Проректор з наукової роботи

проф. М. М. Дмитрієв

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАВЧАЛЬНО – НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПСИХОЛОГІЇ**

вул. Січових Стрільців, 52-а, м. Київ, 04053; тел. (044) 482-23-68

30.03.2017 № 20-05/171

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
на тему «Професійна підготовка майбутніх фахівців із зв'язків з
громадськістю в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)»
РЯБЕЦЬ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ

Результати дисертаційного дослідження аспіранта НаУКМА І. В. Рябець з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю впроваджувалися у навчальному процесі 2014-2015, 2015-2016 н.р. на базі кафедри управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

Основні положення дисертаційного дослідження було впроваджено І. В. Рябець під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри управління навчальними закладами та педагогіки вищої школи ННІМП ДВНЗ «Університет менеджменту» НАПН України Н. О. Приходькіної на низці занять з навчальної дисципліни «Психологія та етика ділового спілкування» для студентів освітнього рівня «магістр» зі спеціальності «Управління навчальним закладом». На заняттях було використано модулі «Особливості спілкування у навчанні», «Інформаційна компетентність майбутніх науково-педагогічних працівників».

Директор

підпис **О. В. Алейнікова**
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач. ед. роботи з персоналом